

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ORTAÇAĞ AKDENİZİNDE İSPANYOL BİR SEYYAH: PERO TAFUR'UN
DOĞU SEYAHATI (TERCÜME VE DEĞERLENDİRME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
HAKAN KILINÇ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. NİLGÜN DALKESEN

AĞUSTOS, 2014
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

ORTAÇAĞ AKDENİZİNDE İSPANYOL BİR SEYYAH: PERO TAFUR'UN
DOĞU SEYAHATI (TERCÜME VE DEĞERLENDİRME)

HAKAN KILINÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 05.09.2014
Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 22.08.2014

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Nilgün DALKESEN
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Adnan ÇEVİK
Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Fatma ŞAHAN GÜNEY

Enstitü Müdür V.:
Yrd. Doç. Dr. Aytekin FIRAT

AĞUSTOS, 2014
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 14.08.2014 tarih ve 64313 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24.16 maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hakan KILINÇ'ın "Ortaçağ Akdenizinde İspanyol Bir Seyyah: Pero Tafur'un Doğu Seyahati (Tercüme ve Değerlendirme)" adlı tezini incelemiş ve aday 22.08.2014 tarihinde saat 10:30 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 30 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Nilgün DALKESEN

Üye
Doç. Dr. Adnan ÇEVİK

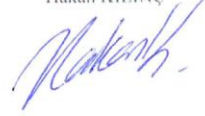
Üye
Yrd. Doç. Dr. Fatma ŞAHAN GÜNEY

YEMİN

Yükseklisans tezi olarak sunduğum "Ortaçağ Akdenzinde İspanyol Bir Seyyah: Pero Tafur'un Doğu Seyahati (Tercüme ve Değerlendirme)" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05092014

Hakan KILINÇ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN **MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.**

Soyadı: KILINÇ

Adı: Hakan

Kayıt No:

TEZİN ADI

**Türkçe : Ortaçağ Akdenzinde İspanyol Bir Seyyah: Pero Tafur'un Doğu Seyahati
(Tercüme ve Değerlendirme)**

**Y. Dil : A Spanish Traveller in the Medieval Mediterranean: The Travel of Pero Tafur to
the East (Translation and Evaluation)**

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 22 Ağustos 2014

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : DALKESEN, Nilgün

Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Pero Tafur'un Seyahatnamesi ve Doğu Seyahatinin İncelemesi
2. Pero Tafur'un *Andanças* adlı eserinin Doğu seyahatine ayırdığı bölümün Tercümesi.
3. Pero Tafur'un Doğu Akdeniz ve Karadeniz izlenimleri

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Pero Tafur
2. Andanças
3. Seyahatname
4. Akdeniz

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. Pero Tafur
2. Andanças
3. Travelogue
4. Mediterranean

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	X
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih :/...../.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR.....	VII
ŞEKİLLER CETVELİ	VIII
GİRİŞ	1
ORTAÇAĞ AKDENİZ DÜNYASINDA SEYAHAT KÜLTÜRÜ VE SEYAHATNAMELER.....	1
1. Zamansal Boyut: Ortaçağ	1
2. Mekânsal Boyut: Akdeniz	3
3. Ortaçağda Seyahat	8
4. Tarih Bilimi Açısından Seyahatnamelerin Önemi	10
5. İspanya’da Seyahat ve <i>Andanças</i> Öncesinde Kaleme Alınan İspanyol Seyahatnameleri	12
BÖLÜM I	20
PERO TAFUR VE SEYAHATNAMESİ.....	20
1. Pero Tafur’un Hayatı	20
2. <i>Andanças e viajes de Pero Tafur por diversas partes del mundo avidos</i>	22
2.1. Eserin Özellikleri	22
2.2. Eser Üzerine Yapılan Araştırmalar	24
2.2.1. Yabancı Akademik Çalışmalar	24
2.2.2. Türkiye’de durum	29
3. Tafur’un Seyahatini Gerçekleştirdiği Devir ve Eserin Tarihi Açısından Önemi	30
4. Pero Tafur’un Doğu Akdeniz, Karadeniz Seyahati, Seyahat Güzergâhı ve Güzergâhı Üzerinde Bulunan Ülkeler ve Halklar Hakkındaki İzlenimleri.....	35
4.1. İspanya’dan yola çıkış ve İtalya’ya yolculuk.....	36
4.2. Cenova-Bologna	37
4.3. Venedik.....	39

4.4. Roma	40
4.5 Venedik'ten Kutsal Topraklar'a Yolculuk.....	40
4.6. Kutsal Topraklar.....	41
4.7. Kıbrıs.....	44
4.8. Mısır ve Memlûkler	44
4.9. Adalar	49
4.10. Konstantinopolis ve Bizanslılar	52
4.11. Edirne ve Türkler	56
4.12. Karadeniz.....	58
4.13. Kefe, Eski Kırım ve Tatarlar.....	59
4.14. Konstantinopolis'e Dönüş ve Bursa Seyahati	61
4.15. Venedik'e Dönüş	62
5. Eserin Tercümesinde Takip Edilen Yöntem	64

BÖLÜM II..... 68

TERCÜME (ANDANÇAS E VIAJES DE PEDRO TAFUR POR DIVERSAS PARTES DEL MUNDO AVIDOS

(Doğu Seyahati)	68
1. TAKDİM.....	68
2. ANDANÇAS E VIAJES (Doğu Seyahati).....	69
2. 1. San Lucar de Barrameda'dan İtalya'ya Seyahat	69
2.2. İtalyan Şehirleri	74
2.3. Roma'nın Antikçağ Yapıları.....	80
2.4. Roma'dan Venedik'e	89
2.5. Venedik'ten Yafa'ya.....	92
2.6. Kutsal Topraklar.....	98
2.7. Kutsal Topraklardan Kıbrıs'a.....	105
2.8. Tafur'un Kıbrıs Elçisi olarak Memlûk Ülkesine Seyahati	110
2.9. Mısır'dan Sina Yarımadası'na	120
2.10. İtalyan Seyyah Niccolò de' Conti ile Karşılaşma ve Sina Dağı'ndan Dönüş	124
2.11. Babil [Kahire]	131
2.12. İskenderiye, Kıbrıs ve Rodos.....	135
2.13. Sakız Adası, Troya, Çanakkale Boğazı (Dardanelo), Pera	141
2.14. Konstantinopolis.....	147
2.15. Edirne	154
2.16. Trabzon.....	158
2.17. Kefe ve Eski Kırım	159
2.18. Konstantinopolis.....	166
2.19. Bursa Seyahati ve Split (Spalato) Şehri'ne Dönüş.....	176
2.20. Parenzo ve Venedik'e Dönüş.....	182

KAYNAKÇA.....186

DİZİN.....202

ÖNSÖZ

Annales Ekolü'nün Türkiye'deki ilk temsilcilerinden Fuat Köprülü, 14. yüzyıl Anadolu tarihinin aydınlatılması için “*münşeât mecmuaları, muhtelif mahiyette edebi ve tasavvufî eserler, vakıf-nameler, evliya menakıbına ait mecmualar gibi eserlerin, güçlü bir eleştiri süzgecinden geçirmek kaydıyla*”¹ tarih çalışmalarında kullanılabileceğini ifade edip bu tür eserleri tarih araştırmaları için başvurulabilecek kaynaklar arasında sıraladığında, Türklerin Anadolu coğrafyasındaki tarihinin erken dönemlerini aydınlatmak bakımından birçok araştırmanın önünü açıcı rol almıştı. Annales ekolünün, tarihçilerin arşiv kaynaklarına bağımlılığını ortadan kaldıran bu yaklaşımı sosyal tarih çalışmalarına alan açtığı gibi bu sayede toplumun farklı boyutlarıyla ele alınabilmesi de mümkün olmuştur.

Çalışmamız Annales Ekolü'nden aldığı ilhamla, 1436 yılının sonbaharında başlayıp yaklaşık üç yıl süren uzun bir seyahate çıkan Pero Tafur'un Doğu seyahatini ve bu seyahatini anlattığı seyahatnamesinin (*Andanças e viajes de Pero Tafur por diversas partes del mundo avidos*) Doğu Akdeniz ve Karadeniz çevresine ayırdığı bölümünü konu edinmektedir. Söz konusu devirde Akdeniz dünyasının toplumsal, ekonomik ve siyasal durumu ile ilgili verdiği değerli bilgiler, ana kaynak maiyetindeki *Andanças*'ın Türkçe'ye kazandırılması hususunda bizi cesaretlendirdi.

Çalışmamız ilerledikçe bir seyahatnameyi tarih perspektifinden incelemenin ne denli zahmetli bir iş olduğunu gördük. Nitekim İspanyolca tek yazma olarak günümüze ulaşan eserin dil özellikleri işimizi hayli zorlaştırdı. Karşılaştığımız bir başka güçlük ise Tafur'un tarihler ve isimler konusundaki özensiz tutumu oldu. Bu nedenle sık sık *Andanças*'ta sözü edilen olaylardan bahseden başka kaynaklara başvurduk. Bu kaynaklarla Tafur'un anlatıları arasındaki tutarlılığı görmek, onun gerçeğe sadakat hususundaki hassasiyetini gözler önüne sermesi bakımından yararlı oldu. Bu seyahatnamenin Malcom Letts tarafından 1926 yılında yayınlanan İngilizce tercümesi de çalışmamızda yararlandığımız çalışmalar arasındadır. M. Letts'in bir

¹ Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, TTK, Ankara 1959, s.51-52.

giriş ve dipnotlarla zenginleştirdiği tercüme eseri bize İspanyolca ve İngilizce metinleri kıyaslayarak tercüme etme şansı verdi. Ancak günümüzde de tek İngilizce tercüme özelliğini koruyan bu eserde, ünlü Bizantinist Alexander Vasiliev'in de dikkat çektiği gibi, kimi hatalara rastladık bu yüzden İngilizce tercüme ihtiyatlı yaklaştık ve konuyla ilgili olarak hem Vasiliev'in tespitlerine hem de kendi tespitlerimize dipnotlarda yer verdik.

Eser ilk defa 1874 yılında Marcos Jiménez de la Espada tarafından neşredildiğinden bu yana *Andanças* üzerine önemli bir külliyat oluşmuş olduğundan karşılaştığımız güçlükleri aşabildik ve ana kaynak maiyetindeki önemli bir eseri, kanaatimizce, aslına sadık kalarak Türkçe'ye kazandırdık. Böylece şu ana kadar ülkemizin araştırmacılarınca ihmal edilmiş olduğunu düşündüğümüz Tafur'un *Andanças* adlı seyahatnamesinin daha bilinir olmasını sağlayarak onun Ortaçağın günbatımında giriştiği seyahatinin özellikle Doğu Akdeniz tarihi ile ilgili ülkemizde yürütülen araştırmalarda daha sık başvurulan bir kaynak olmasına vesile olacağımızı umut ediyoruz.

Bu zahmetli işte desteklerini esirgemeyen ve bir süre tez danışmanlığımı yürüten Doç. Dr. Murat KEÇİŞ'e, tezimin tamamlanmasında büyük katkıları olan ve her türlü desteği ihtiyaç duyduğum anda sağlayan ve tez danışmanlığımı üstlenen değerli Yrd. Doç. Dr. Nilgün DALKESEN'e ve manevi desteklerinden dolayı sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Dinler ve dönüşümler çağı olarak da adlandırılabilcek Ortaçağın izini taşıyan ve yaklaşık iki ya da üç bin yıldır sadece fiziki değil aynı zamanda tarihi, ekonomik, kültürel bir bütünlük teşkil eden Akdeniz üzerinde şekillenmiş bir seyahat kültürü mevcuttu. Akdeniz bu çağda hacılara, tüccarlara, din adamlarına, askerlere, elçilere velhasıl toplumun her kesiminden seyyahlara tarihinin hiçbir döneminde kopmamış (ne Kavimler Göçü ve Roma yıkıldığında, ne de İslam'ın doğuşu ve Haçlı Seferleri sırasında) yol ağları sayesinde iletişim olanağı sunuyordu.

Batı'da Roma'nın, Doğu'da Bizans ve Memlûk mirasının Akdeniz'in yeni aktörlerine devredildiği Ortaçağ'ın en kritik devrinde, imanlı bir Hıristiyan hacı, zengin bir tüccar, soylu bir şövalye ve tesadüfen bir elçi kimlikleriyle Kastilyalı bir seyyah Akdeniz'i bir ucundan diğerine bu yol ağları üzerinden kat etti. O yolculuğu sırasında Batı'da toprağa dayalı ekonomiyi temsil eden Roma'nın yıkıntılarına, artık kesinkes yerini Venedik ve Ceneviz gibi denizci devletlere bıraktığına, Doğu'da ise İslam ve Bizans mirasını Osmanlıların devralmaya başladığı bir sürece tanık oldu ve bir Hıristiyan, bir tüccar ve bir Akdenizli gözüyle gözlemlerini seyahatnamesinde kayda geçirdi.

Çalışmamız Pero Tafur'un Doğu seyahatini ve seyahati sırasında yaşadıklarını ve gözlemlerini kaleme aldığı "*Andanças e viajes de Pero Tafur por diversas partes del mundo*" (Pero Tafur'un, dünyanın farklı yerlerine gerçekleştirdiği kara ve deniz yolculukları) adı ile bilinen eserin Doğu Akdeniz ve Karadeniz çevresine ayrılmış bölümünü konu edinmekte ve bu bölümün Türkçe tercümesine yer vermektedir. Çalışmamız çok yönlü bir seyyah olan Tafur'un, *Andanças* ile canlı bir resmini sunduğu Akdeniz dünyasının, hem devre atfedilen durağanlık ve karanlık telakkilerinin yersizliğine bir örnek oluşturması hem de Ortaçağ Akdenizinin özellikle de Doğu Akdeniz tarihinin aydınlatılması konusunda kıymetli bir ana kaynak olması nedeniyle, *Andanças*'ın ülkemizdeki bilinirliğini arttırmak ve ondan daha fazla yararlanmaya imkân sağlamak üzere mütevazı bir katkı olarak düşünülmüştür.

ABSTRACT

A unique travel culture authentic to the Middle Ages, which can also be entitled as the age of religions and transitions, had been formed and in this era the Mediterranean world, as a unity in all aspects (that is to say not only geographically but also economic, historic and culturally) was making the long term travel possible for pilgrims, merchants, ambassadors, soldiers, after all for every section of society thanks to the land and sea networks, which have never been broken throughout its history neither during the Migration Period, nor during the birth of Islam or the Crusades.

In the most critical period of the Middle Ages, while Roman legacy in the West and Byzantine and Mamluks' legacies in the East were undertaken by new socio-political actors, a Castilian traveller, who was a pilgrim, a rich Merchant, a noble knight and an incidental ambassador, travelled over the Mediterranean world from one end to the other. During his journey, he saw Rome in ruin, which was representing the end of land-based economy and the beginning of maritime states' power consolidation, and he witnessed Ottomans' takeover of the Byzantine and Islamic heritage in the East. Being a witness of such a transition period, he wrote down his observations in the eyes of a Christian, a merchant, and a Mediterranean in his travelogue known as *Andanças*.

Our present work aims to analyze Pero Tafur's travelogue called *Andanças e Viajes Tafur Por diversas partes del Mundo* (Travels and voyages of Pero Tafur through diverse parts of the World), and offers a Turkish translation of his travelogue's dedicated parts to the East Mediterranean and Black Sea region. As a versatile traveller Tafur gives us a vivid image of Medieval Mediterranean world which contradicts supposedly dark and inert Middle Ages. Since it is a valuable main source that may help enlighten the history of Mediterranean world, our work is thought to be a humble contribution to promote *Andanças* in Turkey's academic sphere and make it available for more investigators as our work provides a Turkish translation of Tafur's Travelogue.

KISALTMALAR

AÜDTCFD	:	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi.
a.g.e.	:	Adı geçen eser.
a.g.m.	:	Adı geçen makale.
Bkz.	:	Bakınız.
BRAH	:	Boletín de la Real Academia de la Historia.
C	:	Cilt.
çev.	:	Çeviren.
d.	:	Doğum tarihi.
<i>DİA</i>	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
ed.	:	Editör.
<i>El2</i>	:	Encyclopaedia of Islam (Second Edition).
haz.	:	Hazırlayan.
M.Ö.	:	Milattan Önce.
M.S.	:	Milattan Sonra.
Neşr.	:	Neşreden.
No.	:	Numara.
ö.	:	Ölüm tarihi.
RAE	:	Real Academia Española.
s.	:	Sayfa.
S.	:	Sayı.
v.d.	:	ve diğerleri.

ŞEKİLLER CETVELİ

ŞEKİ 1: PERO TAFUR'UN SEYAHATİNİN İSPANYA SAFHASI	36
ŞEKİL 2: PERO TAFUR'UN SEYAHATİNİN İTALYA SAFHASI.....	37
ŞEKİL 3: PERO TAFUR'UN SEYAHATİNİN DOĞU AKDENİZ SAFHASI.....	41
ŞEKİL 4: PERO TAFUR'UN SEYAHATİNİN ANADOLU SAFHASI	51
ŞEKİL 5: ANDANÇAS'IN 1874 YILINDAKİ İLK NEŞRİNE AİT KAPAK	67
ŞEKİL 6 PERO TAFUR'UN İMZASI	69

GİRİŞ

ORTAÇAĞ AKDENİZ DÜNYASINDA SEYAHAT KÜLTÜRÜ VE SEYAHATNAMELER

Tarih boyunca uzak ülkelere seyahat insanoğlunun ilgisini çekmiştir. Bu, kısmen insanoğlunu eyleme iten bilme isteğinden kaynaklansa da asıl olarak devrin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerinin izini taşır ve bu bakımından toplumsaldır. Bu toplumsal nitelik onun aynı zamanda farklı devirlerde ve farklı coğrafyalarda farklı anlamlar taşıdığına işaret eder. Bu nedenle, ilkin, çalışmanın konusu olan Pero Tafur'un ait olduğu dünyanın, zamansal ve mekânsal boyutlarıyla tarif edilmesine ve onun seyahatinin ve seyahatnamesinin mekânsal ve zamansal boyutlarıyla yerinin tespit edilmesine ihtiyaç vardır.

1. Zamansal Boyut: Ortaçağ

Çalışmamızda zamansal iz Ortaçağ'a aittir. Ortaçağ, Aydınlanma Çağı düşünürleri tarafından “*yarı karanlık, yarı belirsiz, günahlarla yüklü bir geçmiş*”² olarak tarif edilmiş ve bu dönemde yerelliğin başat unsur olduğu, dış dünyaya dönük ilginin bulunmadığı, ticaret ağları ve yol sistemlerinin çöktüğü, dolayısıyla iletişim ağlarının da koptuğu savunulmuştu. Bu iddianın bir sonucu olarak durağanlık, çağın doğasına içkin kabul edilmiş ve kimi zaman da uzun bir yokluk veya boşluk devri olarak görmezden gelinmişti. En yalın ifadesini Henri Pirenne'de bulan bu yaklaşım, İslam fetihlerinden sonra yaşanan süreci dönüşüm olarak değil, kopuş olarak yorumlayarak Ortaçağ dünyasının İslam ve Hıristiyan medeniyetleri arasında ikiye ayrıldığını, ticaret yolları ve iletişim ağlarının kopmasının (doğru bir ifadeyle söz konusu ağlara hâkim aktörlerin değişmesinin) bir sonucu olarak da Ortaçağın

² Taşkın Takış, (ed.), “Ortaçağ Aydınlığı”, *Doğu Batı*, S.33, 2005, Ankara 2005, s.7; Sorunlu Ortaçağ kavramsallaştırmasına getirilen eleştiriler için bkz. M. Ali Kılıçbay, “Ortaçağ'ın Orta Malı Olmadığına Dair”, *Doğu Batı*, S. 33, Ankara 2005.

merkezi olan Akdeniz'in farklı kıyılarındaki toplumların siyasal, ekonomik ve kültürel öğeleriyle birlikte birbirine yabancılaştığını ileri sürmüştü³. Konumuz olan seyahatler açısından bunun sonucu ise uzun erimli seyahatlerin, asıl olarak, zamanla birbirine yabancılaştığı kabul edilen toplumların birbirini tanıma talebinin bir sonucu olduğu idi. Böylece devrin seyyahlarına ve seyahatnamelerine, birbirine yabancılaşmış toplumlar arasındaki farklı dünyalara açılan bir kapı anlamı atfedildi.

Burada sözü edilen yaklaşımın aksine, çalışma boyunca göz önünde bulunduracağımız temel kabulümüz, Ortaçağ ve onun merkezini teşkil eden Akdeniz'in farklı kıyılarında yaşayan toplumların kuşkusuz birbiriyle güçlü ve kesintisiz iletişim ağlarına sahip oldukları ve bu dönemde gerçekleştirilen seyahatlerin yabancı ya da öteki olana ilgiden daha çok, başka toplumsal nedenlere dayandığıdır. Bu nedenle, çalışmamızı süreklilikler bağlamında tarif edilmiş bir Ortaçağ tahayyülüne dayanarak ve mekânsal olarak sadece coğrafi değil, tarihsel bir bütünlük de arz eden Akdeniz havzası ile çerçevesi çizilmiş bir coğrafyada değerlendirdik. Bu unsurlar arasındaki karşılıklı ilişkinin maiyetinin ortaya konmasının, çalışmamız açısından elzem olduğunu düşünüyoruz. Böylece Nöbet Ohler'in dile getirmiş olduğu gibi "*Seyahatler ve seyyahlar bağımsız bir kategori olarak değil; daha geniş bir tarihsel perspektiften ele alınabilir*"⁴.

Ortaçağ seyahat kültürü ve seyahatnamelerini ele alırken dönemin ruhunun devrin insanı üzerindeki etkisinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünüyoruz. Bu bağlamda en yalın tarifıyla temel olarak doğaya dayanan antikite ile bilime dayanan modernite arasında, semavi dinlerin toplumsal ilişkiler üzerinde başat unsur olduğu uzun bir geçiş devri olarak ifade edebileceğimiz Ortaçağın, hayatın her alanında olduğu gibi seyahat kültürü ve seyahatnameler üzerinde de önemli bir etkisinin olduğu açıktır. Bir dönüşüm sürecine denk gelen bu çağda, dönüşen dünyanın yeniden tanımlanmasına dönük ihtiyaç aynı zamanda seyyahların uzun erimli seyahatlere çıkmasının da nedeni olmuştur. Bu özellikleri taşıyan söz konusu devirde seyahat ve seyahatname yazını da dönemin özgün toplumsal dokusundan etkilenmiş ve aynı şekilde onun yeniden üretiminde ihtiyaç duyulan

³ Henri Pirenne, *Historia Económica Y Social de La Edad Media*, (İspanyolcaya çev. Salvador Echavarría), Fondo de Cultura, Mexico 1939, s. 9.

⁴ Norbert Ohler, *The Medieval Traveller*, Boydell Press, Southampton 1989, s. VII.

bilgiyi seyahatnameler aracılığıyla da üretmiştir⁵. Uzak diyarlar hakkındaki doğal ve doğaüstü olaylara dayalı bilginin Ortaçağ toplumları tarafından ilgiyle karşılanması ve buna bağlı olarak artan öneminin bu bağlamda ele alınmasının doğru bir yaklaşım olduğunu düşünüyoruz.

2. Mekânsal Boyut: Akdeniz

**Akdeniz, tarihe “başka” bir biçimde
yaklaşabilmek için bulunmaz bir fırsat,
Çünkü deniz, gözlerimizin önündeki o sevgili deniz,
geçmişinin en karanlık sayfalarının da en ısl ısl tanığı⁶.**

Antik çağlardan itibaren, Akdeniz’in bir bütünlük teşkil ettiğine dair genel bir kanı bulunuyordu. İsimleri ilk tarihçiler arasında sayılan Herodot ve Thucydides, Akdeniz’in bu özelliğine, deniz gücüne dayalı egemenlik sistemi anlamına gelen *talassokrasi* kavramından söz ederken değinmişlerdi⁷. Fenikeliler’in Akdeniz kıyılarını kolonileştirmesi ile söz konusu olan ve bunu kültürel ve ekonomik bakımdan da olanaklı kılan yine Akdeniz’in bu özelliği idi. Roma İmparatorluğu dönemi ise Akdeniz’in siyasal bütünlüğünün istisnasız sağlandığı bir devri ifade etmekteydi; öyle ki bu devirde Romalılar kendilerinden sonra hiçbir gücün ulaşamayacağı bir egemenlik kurarak onu Mare Nostrum (Bizim Deniz) olarak adlandıracak erki Akdeniz’de elde etmişlerdi⁸; çünkü “*Akdeniz... Roma’ya, yayılmanın ve imparatorluğun iç yollarını sağlıyordu.*”⁹ Ancak bu yollar sadece siyasal ve askeri yayılmanın bir aracı değildi. Nitekim “*Bu yolları... tacirler... memurlar, askerler, göçmenler, köleler, zanaatkarlar, gezgin vaizler, velhasıl cümle âlem kullanıyordu.*”¹⁰ Akdeniz’i bir ağ gibi saran bu yollar sonraki yüzyıllarda, benzer evrenselci iddialar ile Akdeniz’e yayılma güdüsüyle geniş halk kitlelerini

⁵ Seyahat kültürü ve seyahatnamelerin doruk noktasını oluşturan devrin aynı zamanda bir bakıma dünyanın yeniden yorumlanması anlamına gelen ve ilerleyen kısımlarda üzerinde duracağımız gibi Rönesans devrine denk düşmesinin, kuşkusuz bir tesadüften öte anlamları bulunmaktadır.

⁶ Fernand Braudel, “Akdeniz”, (çev. Şirin Tekeli), *Tarih ve Toplum*, C:5, S.26, İstanbul 1986, s.113.

⁷ Peregrine Horden ve Nicholas Purcell, “The Mediterranean and “the New Thalassology””, *The American Historical Review*, C: 111, S. 3, 2006, s. 724.

⁸ Mario Torelli, “Deniz Yolları için Savaş: İÖ 1000-300”, *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 125.

⁹ Rickman Geoffrey, “Mare Nostrum’un yaratılması: İÖ 300 - İS 500”, *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 133.

¹⁰ Geoffrey, “Mare Nostrum’un yaratılması”, s. 133.

harekete geçirecek olan Araplar ve Türkler için de Akdeniz uygarlığına dâhil olmanın bir anahtarı idi.

Akdeniz'in burada sözü edilen bütünlüğünün temelinde yatan unsurun niteliğine dair çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Geleneksel yaklaşım güçlü imparatorluklar, muktedir imparatorlar ve bu aktörlerin Akdeniz gibi geniş bir alana hükmedebilme kabiliyetine ve bunu sürekli kılmak için meydana getirilen yol ağlarına vurgu yapıyordu. Bu görüş asıl olarak kendine Roma İmparatorluğu'nu referans almıştı. İmparatorluğun parçalanması ve İslam'ın doğuşu ise bu akım için Akdeniz birliği açısından farklı bir merhaleye, daha doğru bir ifadeyle birliğin sonuna denk düşüyordu, çünkü Antikite ve Roma devirlerinde *Mare Nostrum* ifadesinde cisimleşmiş haliyle bir bütün olarak tahayyül edilen Akdeniz'in, Ortaçağda Hıristiyanlık ve İslam enternasyonalleri arasında parçalandığı kabul edilmiş ve Akdeniz'e iki büyük medeniyeti birbirinden ayıran bir ayraç vazifesi yüklenmişti

Bu yaklaşıma en sistematik eleştiri tarih çalışmalarına disiplinler arası bir bakış açısı kazandıran ve coğrafyaya alışılmamış biçimde önem atfeden, devletler ya da inançlar veya siyasal durum gibi üst yapılara değil dağlara, ırmaklara, vadilere ve en başta da Akdeniz'in kendisine ve üzerindeki adalara dikkat çeken Annales Ekolü'nden geldi ve bu ekolden ilham alan tarihçiler tarafından Akdeniz'in bütünlüğü farklı bir temelde yeniden tanımlandı. Oliver Rackham Akdeniz havzasına hâkim olan “*değişken ve dağlık topoğrafyanın, apayrı jeolojinin... Akdeniz ülkelerine çarpıcı bir değişkenlik*”¹¹ kazandırdığını ifade etmişti. Ona göre “*Akdeniz kıyılarının dimdik yükselen dağları, aynı anda hem aşırı yağışlı hem de düşük yağışlı yöreler...*” yaratıyordu¹². Bölgenin topoğrafik yapısı da birbirinden önemli oranda farklı yapı sergiliyordu. Güney Akdeniz kıyıları sığ bir yapıda iken Kuzey Akdeniz kıyıları daha dik ve eğimli idi ve burada çok sayıda koy ve kumsal da bulunuyordu¹³. Meydana gelen coğrafi farklılaşma, Rackham'a göre insan manzarasında kayda değer çeşitliliğe ve insan kültürlerindeki değişkenliğe neden olduğu gibi farklı iklim özellikleri ve yağış rejimi üretilen ürün bakımından Akdeniz genelinde muazzam bir

¹¹ Oliver Rackham, “Fiziksel Ortam”, *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 33.

¹² Rackham, “Fiziksel Ortam”, s. 33.

¹³ Rackham, “Fiziksel Ortam”, s. 65.

ürün çeşitliliğine neden olmuştu, fakat bu aynı zamanda Akdeniz’i oluşturan yörelerde belirli türde ürünlerin elde edilebilmesi anlamında bir sınırlılık da yaratıyordu¹⁴. Örneğin Akdeniz’in Avrupa kıyıları, tarihinin her döneminde, ama özellikle kuraklık dönemlerinde, Mısır ve Kırım’ın tahılına ihtiyaç duymuş, karşılığını ise zengin kaynaklara sahip olduğu madenlerle ya da gemi yapım malzemeleriyle ödemişti. Bu durumun zorunlu sonucu ise Akdeniz dünyasının tarif edilebilmesi açısından önemli ipuçları barındıran “zorunlu mübadele”¹⁵ kavramı olmuştur. Bu kavram, Akdeniz toplumlarının farklı bölgelerindeki farklı iklimsel ve coğrafi koşulların bir sonucu olarak kendi ürettikleri ile yaşadıkları yörede üretimi mümkün olmayan veya kuraklık dönemlerinde ihtiyaç duyulan malların temini için ürünlerin başka kıyılardaki mallarla takas edilmesi ihtiyacını ifade eder. Zorunlu mübadele bu bakımından Akdeniz’in farklı yörelerinin birbiriyle olan iletişimin bir tercih değil aksine bir zorunluktan kaynaklandığını ve söz konusu iletişimin ticari niteliğini vurgular. Akdeniz’in dağlık yapısı ve tarımı olumsuz yönde etkileyen kurak iklimi, Akdeniz havzasını oluşturan bölgede yaşayan toplumların ticarete ve özellikle de deniz ticaretine dayanan bir yapı üzerinde gelişmesini sağlamış ve yüzyıllar boyunca ekonomik faaliyetlerin temel olarak ticaret etrafında şekillenmesine neden olmuştu¹⁶. Bu durum Akdeniz’i çalışmalarına konu edinen tarihçilerin deniz ticaretini Akdeniz tarihinin miladı olarak kabul etmesine neden olacak denli önemli görülmüştür. Oliver Rackham’ın, “*Herakles Sütunları’ndan (Cebelitarık Boğazı) Ortadoğu içlerindeki Bereketli Hilal’e (Dicle ve Fırat vadilerine) kadar uzanan kadim Akdeniz dünyası*”¹⁷ tarihinin, “yaklaşık sekiz ya da dokuz bin yıl önce gemilerin nehir haliçlerinin dışına çıkararak açık denize doğru yelken açmasıyla birlikte”¹⁸ deniz ticareti ile başladığı yönündeki tezi ile savunduğu gibi, ticaret ve gemicilik Akdeniz dünyasına kimliğini kazandıran temel unsurlar idi.

¹⁴ Rackham, “Fiziksel Ortam”, s. 65.

¹⁵ David Abulafia (ed.), *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*. (çev.Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s.19.

¹⁶ Donald Matthew, *Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi: Ortaçağ Avrupası*, C:6, (ed. Mete Tuncay, çev. M. Ali Kılıçbay), İletişim, İstanbul 1988, s. 142.

¹⁷ Marlene Suano, “İlk Ticari İmparatorluklar: Tarihöncesinden İÖ yak. 1000’lere”, *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 67.

¹⁸ Rackham, “Fiziksel Ortam”, s. 65.

Seyahatnameleri konu ettiğimiz bu çalışmada Akdeniz'in bütünlüğü ve Ortaçağ devrindeki genel durumuna dair burada dile getirdiklerimiz, seyahatnameleri alışlagelmiş yaklaşımın dışında bir bağlamda ele alma ihtiyacından ileri gelmiştir. J.M. Córdoba, Wilhelm von Rubruc'un Itinerarium'u gibi seyahatnamelerin Doğu ve Batı toplumları arasında açılan "*sihirli bir kapı*"¹⁹ olduklarını söylerken 19. yüzyıl romantizm akımının edebiyat aracılığıyla tarih çalışmalarına da sirayet etmesinin güzel bir örneğini göstermekle kalmıyor; aynı zamanda iddiasını, başta da dile getirdiğimiz gibi, Doğu ve Batı olarak kutuplaşmış ve birbirine kapalı bir dünya tahayyülüne dayalı olarak yanlış bir Ortaçağ tarifi üzerine temellendiriyordu. Ortaçağın karanlık-durağanlık kavramlarıyla nitelenmesinin isabetsizliğine dair en güçlü argümanları bize sağlayan ve Ortaçağ dünyasının merkezini teşkil eden Akdeniz ise böyle bir problemlili yaklaşımın geçersizliğini gözler önüne serer. Bu bakımdan Akdeniz, seyyahlık ve seyahatnameler açısından da ayrı bir anlam taşır ve bize tarihi farklı bir gözle değerlendirebilmemizin olanağını da sunar, çünkü bu olgu Akdeniz tarihinin her döneminde önemli bir dönüştürücü unsur olan ve Braudel'in ilginç bir benzetmeyle vurguladığı gibi nüfus hareketliliği ya da göç ile yakın ilişkilidir. Braudel'e göre "*Akdeniz'in canlılığını uzun süre korumuş olmasının nedeni, insanların sanki bir bitkiyi sulayıp beslercesine düzenli olarak üzerinde dolaşmalarıydı*".²⁰ Akdeniz havzasına hâkim olan söz konusu hareketlilik, "*Üç bin ya da dört bin yıl boyunca Akdeniz'in tarihini ve bütünlüğünü oluşturan öge*"²¹ idi ve insanların dolaşımı ile sınırlı da değildi. İnsanlarla beraber malların, inançların ve bilginin dolaşımı da söz konusuydu. Akdeniz denilen kültürel, siyasal ve ekonomik bütünlüğün temelinde yatan neden, kuşkusuz, onu çevreleyen tüm kültürel öğelerin tâbi olduğu bu hareketlilikti.

Akdeniz, Annales Ekolü'nün coğrafya temelli disiplinlerarası tarihçiliği ile farklı bir kategoride yeniden tarif edildi. Bu tarife göre sınırlar, ülkelerin siyasi sınırlarıyla veya inanç gruplarının dağılımını belirleyen sınırlara göre değil, insanların sosyo-ekonomik ilişkilerini temelden etkileyen coğrafyaya göre çizildi. Bu

¹⁹ Joaquín Martínez Córdoba, "La época de los viajeros y el redescubrimiento en busca de una olvidada historia : los viajeros españoles a oriente próximo", *La Aventura Española en Oriente (1166-2006)*, Ministerio de Cultura, Madrid 2006, s. 23.

²⁰ Fernand Braudel, *Akdeniz İnsanlar ve Miras*, (çev. Aykut Derman ve Necati Erkurt), Metis Yayınları, İstanbul 1995, s. 109.

²¹ Braudel, *a.g.e.*, s. 96.

durumda Hıristiyanlık ve İslam'ın da aynı daireye dâhil olması kaçınılmazdı. Braudel'in İslam ve Hıristiyan dairelerine ya da Doğu ve Batı ayrımına tabi olmayan bir Akdeniz dünyasına dair bu yaklaşımı Akdeniz dünyasını oluşturan unsurları süreklilik kavramı çerçevesinde birbirleriyle ilişkilendirmiştir. Akdeniz'i süreklilikler bağlamında ele aldığımızda ve yüzyıllar boyunca varlığını hep korumuş olan yol ağları ve iletişim kanalları hesaba katıldığında, Akdeniz'in çevresindeki topraklarda yaşayan toplumların birbirleriyle güçlü ilişkilere sahip oldukları ve yabancı olma halinin kendisinin Akdeniz dünyasına yabancı bir kavram olduğu sonucuna varılabileceği kanaatindeyiz.

Ortaçağ Akdenizine özgü bir seyahat kültürü ve seyahatname literatürü, buraya kadar dile getirdiklerimizden anlaşılabilceği gibi “*sihirli bir kapı*” olmanın ötesinde anlamlar taşır. Bu nedenle Ortaçağ'da, Akdeniz'i bir baştan diğerine kat eden seyyahların temel motivasyonunun ne olduğu sorusunun cevaplanması ihtiyacı doğar. Bu sorunun cevabının, çalışmamızın Ortaçağ'a ayırdığımız kısmında dile getirdiğimiz ve Ortaçağ'ı ifade eden niteliklerinde yani Ortaçağ'ın dinler ve dönüşümler çağı olarak tarif edilebilmesini sağlayan özelliklerinde saklı olduğunu düşünüyoruz. Braudel'in Orta Doğu için sarfettiği sözlerin Akdeniz'in bütünü için okuduğumuz takdirde Ortaçağda insanları yollara düşüren temel nedenin açıklığa kavuşturulabileceği kanaatindeyiz. Braudel'e göre:

“... Ortadoğu dediğimiz o dar beşik, yetiştirilen ürünün hasadının düzenli yapılabilmesini güvenceye alan bir Toprak Ana'ya bağlı dinleri verdiği gibi, günümüzde bu kaynakların denetimi için birbirleriyle çekişen üç büyük tektanrıci dini de verdi. Ve bu üç dinle birlikte bütün bir simgeler, ritüeller ve değerler dizgesini sağladı; bir eskatoloji verdi; tarihin yıkılıp gideceği ve insanlara, işledikleri günah yüzünden kovuldukları ve dağıldıkları o “Bahçe”ye sonunda yeniden dönerek orada yerlerini alacakları bir yeni dönemin başlayacağı umudunu verdi. İnsanları hacı olmak için Roma'ya, Mekke'ye ve Filistin'deki kutsal yerlere gitgide daha kalabalık kitleler halinde çekerek kendini kanıtlayan inatçı bir umuttur bu”²²

Akdeniz, coğrafi yapısının bir sonucu olarak yol ağları sayesinde, tarihin her döneminde hareketlik temelinde bir iç işleyişe sahip olmuştur. Ortaçağ devrinde de

²² Braudel, *a.g.e.*, s. 113.

bu yol ağları bu niteliklerini korudu ancak bu dönemde önceki dönemlerden farklı olarak çağa damgasını vuran semavi dinler ve bu çerçevede yaşanan dönüşüm süreci Akdeniz dünyasına, hareketlilik temelinde yeni bir renk ve enerji kattı.

3. Ortaçağda Seyahat

*Yeryüzünde deliller vardır olma münkir,
Eşyanın acayibi onun delillerindedir;
Her şeyde onun için bir delil vardır,
Muhakkak ki O'nun birliğini eder delil²³.*

*Ama nedir ki denizler ve hava? Zaten hepsi
Tanrı değil midir? Yerler ve gökler o İlah'ı
Gizleyen birer tılsımdan başka nedir?²⁴*

Yahudi, Hıristiyan ve İslam inançlarında, gerçekte yüzleşmek, günahlardan ve kötülüklerden arınmak üzere kutsal mekânlara düzenlenen seyahatler her zaman varolmuştur. Öyle ki seyahat ile dini motivasyonun bu yakın ilişkisi onun “*ayaklarla yapılan bir ibadet*”²⁵ olarak tarif edilmesinin de nedeni olmuştur. Bu tanım karşılığını en yetkin biçimiyle Ortaçağın seyyahlığında bulur. Bir Ortaçağ kavramı olmamasına karşın seyyahlığın en klasik tanımını bu uzun tarih kategorisinde bulması, seyyahların seyahatleri boyunca ihtiyaç duydukları şeyin manevi niteliğinden ve bu çetin koşullarla dolu yolu katlanılabilir kılan dinsel motivasyonun, Ortaçağa rengini veren asıl unsur olmasından kaynaklanıyordu. Bu tespit seyyahlığı Ortaçağla sınırlandırmak anlamına gelmez. Antikçağda da kutsal mekânların ziyareti biçiminde seyahatleri görülmektedir. Antik Yunan medeniyetinde ve Roma’da tapınaklar, benzer biçimde ziyaret noktaları idi; fakat Ortaçağdan farklı olarak antikçağ toplumunda seyahatin başlaması ile bitişi arasındaki sürecin çile türünden

²³ Ebu Muhammed el Gırnâî, *Gırnati Seyahatnamesi*, (çev. Fatih Sabuncu), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s. 64.

²⁴ Feridü’-d-din Attar, *Mantı’ut Tayr*, (çev. Mustafa Çiçekler), Kaknüs Yayınları, 2006’dan aktaran: Lucy Mary Jane Garnett, *Osmanlı Toplumunda Dervişler ve Abdallar* (çev. Hanife Öz), Dergah Yayınları, İstanbul 2010. s. 50.

²⁵ Yona Pinson, “Hieronymus Bosch: Homo Viator at a Crossroads: A New Reading of the Rotterdam Tondo”, *IRSA*, C: 26, S. 52, 2005, s. 59; J.A. Garcia de Cortazar, “Homo Viator”, (04.08.2014) <<http://www.vallenajerilla.com/berceo/santiago/homoviator.htm>>.

bir sınav anlamı taşıdığına dair kanıtlar bulunmamaktadır²⁶. Semavi dinlerin toplumsal yaşamda başat unsur olmaya başladığı dönemde ise seyahatin kendisi ve seyahat boyunca yaşananlar, örneğin Hıristiyanlık söz konusu olduğunda, çile kavramı çerçevesinde de bir anlam kazanmıştır. Bu çağın sonundan itibaren başka birçok özellikle birlikte bu dinsel içerikli seyahat türü özellikle ritüelleri başta olmak üzere dönüşerek ve ilk olarak Hıristiyanlık ile kaynaşarak Ortaçağ'a taşınmıştır. Böylece söz konusu hac olduğunda ziyaret yerleri bir nehir, bir dağ veya bir tapınak olmaktan çıkıp İsa'nın doğduğu iman ettiği ve öldüğü veya Hıristiyan şehitlerinin ve azizlerin buldukları yerlere dönüşmüştür²⁷. İsa ve onun takipçisi azizlerin inançlarından dolayı çektikleri acılar, bu hac seyahatleri sırasında yaşanarak hatırlanmıştır. Bu yüzden başta Kutsal Topraklar olmak üzere peygamberlerin ve azizlerin yaşamı ile ilişkili yerler hac seyahatlerinde önemli yer edinmiştir.

Hıristiyanlığın bu dönüştürücü rolüne benzer bir durum İslam topraklarında da yaşanmıştır, çünkü İslam da insanların yola koyulması için birçok neden sağlıyordu. Pedro Chalmeta'nın İslam'a ilişkin bir tanımı onun seyahat kültürü ile olan ilişkisinin anlamlı bir ifadesidir. Ona göre: "*Ortaçağ boyunca İslam, hareket halinde bir dünya idi ve seyahat onun temel bileşenlerinden biriydi.*"²⁸. Chalmeta bu tür bir tanımlamayı formüle ederken kuşkusuz İslamın seyahat kültürü üzerindeki çok boyutlu etkisini göz önünde bulundurmıştır.

İslam insanların hac ibadetini gerçekleştirmek için, Tanrısal bilgiye ulaşmak ve bir bakıma Tanrı'ya ulaşmak için yollara düşmesini teşvik etmiştir. Kutsal yerleri ziyaret ve hac ibadeti İslam dünyasında düzenli bir seyahat geleneğinin oluşmasını sağlamış ve bu amaçla yapılan seyahatler Ortaçağa damgasını vurmuştur²⁹. Ancak İslam çerçevesinde bir seyahat kültüründen söz edebilmemizin tek nedeni hac değildir. İslamın bilgi anlayışı da seyahatnameler açısından hac etkinliğinin sahip olduğu bir etkiyi İslamın seyahatname kültüründe taşır. İslamın özellikle ilk dönemlerinde, hadis araştırma dalı gibi, âlimlerin veya bu yolda ilerleyenlerin

²⁶ Joaquín Rubio Tovar, "La peregrinación como encuentro" (04.08.2014) <<http://dspace.uah.es/dspace/bitstream/handle/10017/6875/Peregrinaci%F3n%20encuentro.pdf;jsessionid=DE1A958D85995B7379F2C243575950C7?sequence=1>>.

²⁷ <http://dspace.uah.es/jspui/bitstream/10017/6875/1/Peregrinaci%C3%B3n%20encuentro.pdf>

²⁸ Pedro Chalmeta, "Viajes y Viajeros en la España Medieval", *El Viajero Musulmán*, Ediciones Polifemo, Madrid 1993, s.107.

²⁹ Kaan Dilek, "Seyahatname (Fars Edebiyatı)", *DİA*, C:37, İstanbul 2009, s.12.

yaşadıkları çağın senet kaynaklarını soruşturmak üzere çıktıkları seyahatler bulunuyordu³⁰. Üstelik ilim seyahatleri şeklinde tanımlanabilecek bu etkinlik sadece belirli bir sınıfın veya belirli bir coğrafyanın ayrıcalığı olmamış, Mısır'dan, Irak'dan veya Endülüs'ten insanlar ilmî bilginin peşinde uzun yolculuklara çıkmışlardır. Diğer taraftan İslam seyyahlığı Tanrısal bilginin peşine düşen Sufiler gibi araçlar ile de kendi özgün biçimini kazanmıştır³¹.

Ortaçağ için dönüşüm ifadesi Ortaçağ insanının dünyayı algılayış biçiminde yaşanan köklü değişikliği ifade eder. Bu yüzden Ortaçağda dünyanın yeniden yorumlanması ihtiyacı doğmuştur. Seyahatnameler de, hayatın tüm alanlarında olduğu gibi, dünyanın yeniden yorumlanması, ama temel olarak Hıristiyan veya İslami çerçevede gelişen bir yorum ihtiyacının sonucu idi, yani bir bakıma ortaya çıkan bu ihtiyaç, seyahatlerin temel motivasyonları olmuştur.

Akdeniz'in antik devirlerden beri var olan yol ağları, Akdeniz'in kıyılarında söz konusu olan zorunlu mübadelenin bir sonucu olarak ilkin tüccarların üzerinde sık sık dolaştıkları yollar olsa da bu yolları kullananlar tüccarlarla sınırlı kalmamıştır ve aynı zamanda askerlere, elçilere, köylülere ve büyük halk kitlelerine de bir zemin oluşturmuştur. Bu zeminin semavi dinler açısından anlam kazanması ise Ortaçağda gerçekleşmiştir. Böylece insanların dolaşımını düzenleyen başat unsur semavi dinler olmuş ve hareketlilik temelinde bir iç işleyişe sahip Akdeniz havzasına yeni bir dinamizm kazandırmıştır.

4. Tarih Bilimi Açısından Seyahatnamelerin Önemi

Seyahatnameler gibi edebi nitelikler de taşıyan ve bu nedenle uzunca bir süre filolojinin çalışmalarına konu edindiği eserlerin tarih bilimi açısından önem kazanması geç bir dönemde, Annales Ekolü'nün sosyal tarihe alan açıcı yaklaşımı sayesinde mümkün olabilmıştır. Annales Ekolü'nün tarih çalışmalarında başvurulacak kaynaklar arasına dâhil edilmesinde önemli rol oynadığı seyahatnamelerin, tarih çalışmaları için asıl önemi, bu eserlerin sosyal yaşama birinci

³⁰ Houari Touati, *Ortaçağda İslam ve Seyahat: Bir Âlim Uğraşının Tarihi ve Antropolojisi*, (çev. Ali Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 81.

³¹ Touati, a.g.e., s. 210.

elden tanıklık etmelerinden, hakkında sınırlı bilgimizin olduğu alanlarda aydınlatıcı olmalarından, tarihin geleneksel kaynakları ile ulaşılamayan bilgilere yer vermelerinden ve aynı zamanda bu kaynakların sınanmasında araştırmacılara yardımcı olmalarından kaynaklanır. Bu durumun özellikle Anadolu ve çevresi açısından önemi ise beylikler devrinden itibaren Anadolu'nun geçirdiği büyük dönüşüme dair ipuçlarına erken devirlerden itibaren bu seyahatnameler aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Böylece seyahatnameler edebi bir tür olmakla sınırlı kalmayıp tarihimizin Anadolu ve çevresinde cereyan eden kısımları için de aydınlatıcı rol oynayabilirler. Konumuz olan İspanyol seyyah Pero Tafur'un seyahatnamesinden de bu açıdan yararlanılabilir. Aynı şekilde Tafur'un seyahatnamesi, Akdeniz'in iki ayrı köşesinde, benzer tarihsel özellikler gösteren İber Yarımadası ve Anadolu'nun üzerinde gelişen İspanya ve Osmanlılar arasında, ilerleyen yıllarda Akdeniz havzasının kontrolü üzerine girişilen mücadelenin öncüllerini ortaya koyması bakımından yararlı olabilir. Seyahatnamelerin bizlere katkısı sadece seyyahların anlattıkları toplumlarla ve ülkelerle sınırlı kalmaz. Seyahatnameler aracılığıyla seyyahın seyahat ettiği ülkeler ve bu ülkeler üzerinde yaşayan halklar hakkındaki izlenimleriyle birlikte, seyyahın ve onun ait olduğu toplumun dünya algısı bir nebze olsun aydınlığa çıkarılabilir.

Seyyahların gözlemleri üzerinden Bursa tarihini irdeleyen Heath W. Lowry'nin, konu ile ilgili araştırması sırasında yaptığı bir tespit, burada dile getirdiklerimizin önemine dair güçlü bir kanıt niteliği taşır ve geleneksel kaynakların dışındaki kaynakların tarih çalışmalarında ne gibi katkıları olabileceğinin somut bir örneğini oluşturur. Lowry, seyahatnamelere dayalı olan kendi çalışması ile geleneksel kaynaklara dayalı çalışmaların kıyaslanmasının yerinde olacağını dile getirmiş ve bir örnek olmak üzere Bursa'nın ipek endüstrisinin tarihi üzerine yapılan bir araştırmayla ilgili şu tespitlerde bulunmuştur:

“Şehre gelen ziyaretçilerin tanıklığına dayanan bulgulardan çıkardığımız bu tablonun doğru olup olmadığı, aynı döneme ait mevcut Osmanlı belgelerine bütünüyle bel bağlamış araştırmacıların vardığı sonuçlar göz önünde tutularak değerlendirilmelidir. Bu husus da, böylesi çalışmalar içerisinde en faydalısı, “A short History of Bursa Silk Industry” başlıklı bir makale yayınlamış olan Murat Çizakça'ya aittir (Çizakça, 1983) Hem birincil hem de ikincil kaynakları tarama

yönündeki bu öncü çalışmada, yazar, seyahat literatürünü göz önünde tutmamış ve bu nedenle de mevcut Osmanlı kaynaklarının ait olduğu 1500'den sonraki dönemle kendisini sınırlamak durumunda kalmıştır. İbn Battuta, Bertrandon de la Broquière, Pero Tafur, Benedetto Dei, Bonsignore Bonsignore, Bernardo Michelozzi, Arnold Von Harff ve Giovanni de Francesco Maringhi'nin seyahatnamelerinin çalışmanın dışında kalmasının bir sonucu olarak Çizakça ipek sanayisinin geliştiği başlangıç dönemini inceleyememiştir.”³²

Seyahatnamelerin tarih çalışmalarına yapacağı katkıya işaret eden bu tür örnekler çoğaltılabilir, ancak sonuç değişmeyecektir. Seyahatnamelerin sosyal tarih başta olmak üzere tarih çalışmalarına yapacağı katkı hiçbir durumda inkâr edilemez.

5. İspanya'da Seyahat ve *Andanças* Öncesinde Kaleme Alınan İspanyol Seyahatnameleri

İspanyol seyahatname literatürü oldukça eski tarihlere uzanır. İspanyol seyahatnamelerinin ilk örneği kabul edilen eser 4. yüzyılda yaşamış Galiçyalı bir rahibe olduğu düşünülen Egeria'ya aittir. Egeria'nın Itinerarium'u (*Itinerarium Egeriae*) Batı'da bir kadın tarafından yazılan ilk seyahatname özelliğine de sahiptir³³. Uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen İspanyol seyahatname literatürü asıl gelişmesini bu tarihten çok sonra, İspanya ve çevresinde seyahatnameler açısından da önemli sonuçları olan gelişmelerin yaşanacağı 11. yüzyıldan sonraki dönemde yaşamıştır. Bu gelişmelerin itici unsurları tüm çağa rengini veren semavi dinlerdi ve

³² Heath W. Lowry, *Seyyahların Gözüyle Bursa 1326-1923*, (çev. Serdar Alper), Eren Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 89.

³³ Egeria'nın seyahatnamesi, seyahati boyunca karşılaştıkları olayları anlatmış olduğu ve ülkesine gönderdiği mektuplardan oluşur. *Peregrinatio* veya *itinerarium* yazın türünün öncüllerinden kabul edilen bu mektupların orijinal yazmaları günümüze ulaşmamış olmakla birlikte, kopyaları XI. yüzyıldan kalma bir yazma sayesinde kısmen korunabilmiştir. Dönemin kütüphane müdürü olan Gian Francesco Gamurrini bu yazmayı 1883 yılında Biblioteca della Fraternalità dei Laici'de ortaya çıkarmıştır. İlk zamanlar yazmada sözü geçen mektupların kim tarafından yazıldığı belirlenememiş, ancak VII. yüzyılda yaşamış olan Bierzolu Valerio adlı keşişin, bildirdiklerinden, onun Galiçyalı Egeria olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Egeria, *Egeria'nın Hac Yolculuğu*, (çev. Aytuğ Arslan), Alter Yayınları, Ankara 2000, s. 5-6; Egeria'nın hac niyetiyle Kutsal Topraklar'a gerçekleştirdiği seyahatinin güzergâhında Mısır, Filistin, Suriye, Mezopotamya, Anadolu ve İstanbul bulunuyordu. Egeria Kutsal Topraklar'a ulaştıktan sonra uzun bir süre Kudüs'te yaşamış, ardından Edessa ve Antakya'yı ziyaret ederek Konstantinapolis'e dönmüştür. Eserinin günümüze ulaşan kısımlarında bahsettiği üzere, Egeria, Havari Yuhanna'nın öldüğü yer olduğuna inanılan Efes'i ve kimi Anadolu şehirlerini de ziyaret etmiştir. Bkz. M.L McClure ve Charles Lett Feltoe, *The Pilgrimage of Etheria*, SPCK, London 1919, s. 44.

İspanya'nın Ortaçağ boyunca semavi dinlerin etkisinde olan kültürel ortamı, seyahatname kültürünü de şekillendiren ana unsur idi.

İspanya 8. yüzyıldan itibaren İslam egemenliğinde bulunuyordu. Bu durumun yarattığı önemli sonuçlardan biri de, M. Córdoba'nın dile getirdiği gibi İspanya için Doğu'nun sadece hayal edilmiş veya kurgulanmış bir algıdan ibaret olmaması, bizatihi yaşanmış deneyimleri ifade etmesi idi³⁴. Bu sayede toplumsal bellekte Doğu'ya ilişkin bir algı hep canlı kalmış ve halk arasındaki Doğu anlatısı seyyahlar için güçlü bir motivasyon nedeni olmuştu³⁵. Ortaçağda İslam ve Doğu birbirini temsil eden bir ilişkiye de sahipti. Bu nedenle Akdeniz'in Batı ucundaki Endülüslüler için İslam'ın merkezi olan Doğu, uzun yolculukları katlanılır hale getiriyor, başta âlimler ve hacılar bu seyahatlere çıkmakla kalmıyor aynı zamanda dönüşlerinde Doğu'nun kültürel unsurlarını İspanya'ya taşıyorlardı.

İslam mirası, böyle bir kültürel ortamda Endülüs'te iki büyük Müslüman seyyahın yetişmesini sağladı. İspanyalı Müslüman seyyahlardan Gırnati³⁶ 12. yüzyılda İspanya'dan başladığı yolculuğunda Asya, Afrika ve Ortadoğu güzergâhını takip etmiş ve Endülüs'ün ilginç ve yazara göre üstün yanlarını, Orta Asya, Doğu Avrupa ve öteki ülkelerin ilgi çekici özelliklerini, insanlarını ve hayvanlarını konu edindiği bir seyahatname yazmıştır. Bu amaçla kaleme aldığı seyahatnamesinde sık sık olağanüstü olaylara yer veren Gırnâtî eserin mukaddimesinde, buna karşı dile getirilebilecek olası eleştiriler için akıl almaz gibi görünenin aslında hakikate dayandığını, ancak dünya varlık ve yokluk bakımından farklı yaratıldığı için noksan

³⁴ Joaquín M. Córdoba ve María Carmen Pérez Díe (ed.), *La Aventura Española en Oriente [1166-2006]: viajeros, museos y estudiosos en la historia del redescubrimiento del Oriente Próximo Antiguo*, Ministerio de Cultura, Madrid 2006, s.17.

³⁵ Córdoba, *a.g.e.*, s. 17.

³⁶ Ebû Hâmid Muhammed b. 'Abdurrahîm el-Mâzinî el-Kaysî el-Gırnâtî el-Kayravânî, 473/1080-81 yılında İspanya'nın Gırnata/Granada şehrinde doğdu. İlk öğrenimini Granada'da tamamladı ve ardından farklı ülkeleri tanımak için Doğu yolculuğuna çıktı. Onun Doğu yolculuğunun bir amacı da İslam dairesindeki ülkelerde bulunan ilim sahipleri ile tanışmaktı. İlk durağı İskenderiye oldu. Kısa süreli olan bu ilk seyahatinin ardından 1117 yılının sonlarında tekrar yola çıktı. İkinci yolculuğunda Sardunya, Sicilya, Mısır rotasını takip etti. Seyahatine Şam ve Bağdat güzergâhında devam edip bir süre Bağdat'ta kaldıktan sonra 529/1134-35 yılında İran'a ve ardından Kafkasya'ya ve Yukarı Volga'ya geçti. Özbekistan'a çeşitli defalar ziyaretler gerçekleştirdi ve Başkurdistan'da üç yıl kaldı. Bu uzun aradan sonra Hârezm, Buhara, Merv, Nişâbur, İsfahan, Rey ve Basra'yı ve haç için Mekke ile Medine'yi ziyaret edip Irak'a geçti. Burada Abbâsi vezirinin isteği üzerine seyahatini anlattığı el-Mu'rib 'an ba'd a'câibi'l-mağrib adlı eserini kaleme aldı. Bağdat'tan sonra Musul'a gitti ve orada, seyahatnamesini geniş kapsamlı olarak Tuhfetu'l-elbâb ve nuhbetu'l-acâb adıyla yeniden kaleme aldı. Bkz. Gırnati, *a.g.e.*, s. 2-5.

olanların hakikatleri inkâra yeltenebildiğini savunmuştur³⁷. Ona göre akıl almaz görünen şeylerin kaynağı Tanrı'dır ve O'nun varlığının işaretleridir³⁸. Bu sözlerinden anlaşıldığına göre Gırnâtî aslında seyahati ile mucizelerin yani Tanrının varlığının izini sürmektedir. Gırnâtî aslında burada Ortaçağ seyyahlığının temel özelliklerinden birine, yani onun dini niteliğine işaret etmektedir.

Doğuyu, Batılı müslümanlara anlatma sorumluluğu ile gördüklerini olduğu gibi anlatmaya gayret eden Endülüslü seyyah İbn Cübeyr³⁹ ise, bu açıdan, eserinde bir zeytin ağacının aynı gün çiçek açıp meyvesini verdiğini ya da Bulgar topraklarında bir devle karşılaştığını anlatan Gırnâtî'den ayrılır. Cübeyr seyahatine hem hac ibadetini yerine getirmek hem de bu seyahatiyle, Doğu'yu klavuz edinmiş diğer Endülüslülerin yaptığı gibi, Doğu'nun kültürel merkezlerinde bulunan âlimlerle görüşmek ve döndüğünde İslamın merkezi Doğu'yu Endülüslülere tanıtmak niyetindedir⁴⁰. Bu nedenle yolculuk sırasında bir günlük tutmuş ve her gün için bir tarih atarak ve anlatısının sonunda yolculuğun o kısmını özetleyerek yaşadıklarını yazıya geçirmiştir. Cübeyr'in eseri Ortaçağ seyahatnameciliği için bir model oluşturmuş ve kendinden sonraki seyyahlar için bir klavuz vazifesi görmüştür. Bunun da ötesinde bazı ünlü seyyahlar onun seyahatnamesini kopya etmek suretiyle kendilerine mal etmişlerdir⁴¹.

Hıristiyan dairesinde bulunan İspanya'nın kuzeyinde ise seyahatleri ve seyahatname yazını teşvik eden bir süreç Hıristiyanlık ile gelişmiştir. Nitekim Hıristiyanlığın en önemli hac merkezlerinden biri olan Santiago de Compostela, İspanya'dadır. Antikçağın Roma ticaret yolu üzerinde bulunan ve pagan kültürler için de kutsal kabul edilen bu yer Yakub'un kemiklerinin burada bulunduğuna dair 9. yüzyıla tarihlenen bir söylence ile kutsanmış ve 11. yüzyılla birlikte Hıristiyanlar

³⁷ Gırnâtî, *a.g.e.*, s. 65.

³⁸ Gırnâtî, *a.g.e.*, s. 66.

³⁹ Ebü'l-Hüseyn Muhammed b. Ahmed b. Cübeyr b. Muhammed b. Cübeyr el-Kinânî el-Belensî (ö. 614/1217) 1144 yılında Valencia veya Şâtibe (Játiva) şehrinde dünyaya gelmiştir. Hem hac niyetiyle hem de İslami ilimler öğrenmek üzere devrin önde gelen İslam şehirlerine çeşitli seyahatler gerçekleştirmiştir. İbn Cübeyr hac niyetiyle üç kez Doğu seyahatine çıkmıştır. Bunlardan ilki seyahatnamesine konu olan seyahatidir. Bkz. Nasuhi Ünal Karaarslan, "İbn Cübeyr", *DİA*, C:19, s. 400-402.

⁴⁰ Karaarslan, "İbn Cübeyr", s. 401.

⁴¹ Felipe Mailló Salgado'nun bildirdiğine göre, İbn Battuta'nın Rihle'sinin yaklaşık 250 sayfası aslında İbn Cübeyr'in seyahatnamesinden kopya edilmiştir. Bkz. Felipe Mailló Salgado, "El viaje a Oriente del andalusí Ibn 'Yubayr", *La Aventura Española en Oriente [1166-2006] : viajeros, museos y estudiosos en la historia del redescubrimiento del Oriente Próximo Antiguo*, Ministerio de Cultura, Madrid 2006, s. 51.

için, Kudüs ya da Roma kadar önemli bir hac merkezi halini alarak hem İspanya'nın farklı bölgelerinden hem de dünyanın uzak köşelerinden gelen kitlesel hacı gruplarının akınına uğramıştır⁴². Bununla birlikte Kudüs ve Roma da İspanyol hacılar için önemli hac güzergâhları olmayı sürdürmüştür. 13. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme alınmış olan ve Kutsal Topraklara yapılacak seyahatler için rehber niteliğinde olan *La Fazienda de Ultramar*⁴³, bu alâkanın ve yoğun ilginin önemli bir göstergesi olmuştur.

Hıristiyanlığın halk kitleleri üzerindeki devindirici etkisi hac ibadeti ile sınırlı kalmamış, İslamın yarattığı etkiye benzer şekilde, çok boyutlu olmuştur. Hıristiyan çileciliğinin ve manastır hayatının kutsanması, Hıristiyanlar için münzevi bir hayatın uzun ama mukaddes yolu olarak seyahati teşvik etmiştir. Aynı şekilde, Hıristiyanlık çatısı altında Haçlı Seferleri ile büyük halk kitleleri 11. yüzyılla birlikte harekete geçirilmiştir. Benzer bir süreç İspanya'nın Hıristiyan krallarınca Endülüslü Müslümanlara karşı *reconquista*⁴⁴ adı altında yürütülmüştür. Bu süreçte yüceltilen değerler Hıristiyan itikadı çerçevesinde gelişen şövalyelik ve kahramanlık idi. Kuşkusuz bu kültürel ortam haçlı ruhuyla birçok maceraperest insanın yollara düşmesine, kimi zaman ise yaşadıklarını gerçeğe dayalı ya da kurgusal olarak kayda geçirmelerine vesile olmuştur. Örneğin İspanya'da Tayfa devletleri ile Hıristiyan krallıkların mücadelesinde yer almış bir halk kahramanı haline gelen Rodrigo Díaz de Vivar'ı⁴⁵ konu edinen *El Cid* adlı eser, *reconquista* ile yüceltilen değerler

⁴² Feliciano Novoa Portela, "Los Viajeros de Dios en la Edad Media, *Viajes y Viajeros en Europa Medieval*, (ed. Feliciano Novoa Portela ve F. Javier Villalba Ruiz de Toledo), Lunweg Editores, Barcelona 2007, s. 266.

⁴³ Almerich Arcediano de Antiochía, *La Fazienda de Ultra Mar. Biblia Romanceada et Itinéraire Biblique en prose castillane du XII-ème siècle*, (ed. Moshé Lazar), Salamanca 1965.

⁴⁴ *Yeniden Fetih* anlamına gelen bu kavram İspanya'nın Müslümanlarca fethedilmesinden sonra İspanya'nın kuzeyine sıkışmış bulunan Hıristiyan krallıkların güneye doğru topraklarını genişleterek 1492'de Müslümanların elinde kalan son toprak parçası olan Granada'yı ele geçirdikleri tarihe kadar geçen sürede yürüttükleri askeri faaliyetleri ifade eder. Konumuzu oluşturan Andanças'ı kaleme alan Pero Tafur da Hıristiyan kralların himayesinde Müslümanlara karşı yürütülen bu savaflara katılmıştır. Onun, seyahatnamesinin başında sözünü ettiği ve katıldığı Cebelitarık kuşatması bu kavram çerçevesinde girilmiş bir hareketinin parçasıydı. Kavramın tarihsel gelişimi için bkz. Joseph F. O'Callaghan, *Reconquest and Crusade in Medieval Spain*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2004.

⁴⁵ 11. yüzyılın ikinci yarısında Müslüman İspanya'nın siyasi ortamında yer almış ve ardından Müslümanlara karşı yürütülen *reconquista* hareketinde gösterdiği büyük başarı ile Kastilya'nın halk kahramanı haline gelmiş figürdür. Gerçek kimliği hakkında günümüze bir kayıt ulaşmamıştır. Bkz. R. Hitchcock, "al-Sīd." *EI2*, Brill Online, (1 Ağustos 2014), <http://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-2/al-sid-SIM_7000>.

etrafında şekillenmiş olaylardan oluşan bir yolculuk hikâyesi olarak kaleme alınmıştır.

Ortaçağ İspanyasına damgasını vuran olaylar asıl olarak Hıristiyanlık ve İslam çerçevesinde gelişmiş olsa da, Ortaçağ'da İspanya tarihinin önemli bir unsuru da Yahudiler idi. Tarihin çok eski devirlerinden itibaren sürgünler yoluyla dünyanın dört bir köşesine dağılmış olan Yahudiler için elbette birbirinden uzak kalmış bu kavimlerin izini sürmek hac seyahatleri kadar önemliydi. Bu önemin sonucu olarak 12. yüzyılda Yahudi asıllı İspanyol seyyah Tudelalı Benjamin⁴⁶, Asya ve Kutsal Topraklara bir seyahat gerçekleştirmiş ve seyahat güzergâhı üzerindeki Yahudi toplulukları hakkında bilgi toplamıştır. Gerçekleştirdiği Doğu seyahati nedeniyle İspanya'dan Çin sınırına kadar geniş bir alanda seyahat eden ilk Avrupalı seyyah olduğu kabul edilen⁴⁷ Benjamin'in eseri - her ne kadar sonraki çalışmalarda seyahatin Çin ve Arabistan kısımlarının muhtemelen sadece başka anlatılara dayandığı, Fransa ve Almanya seyahatlerinin ise aslında hiç gerçekleştirmediğini öne sürülmüş olsa da⁴⁸ - bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Akdeniz ve Yahudilerin tarihleri açısından eşsiz bir kaynak ve Ortaçağ seyahat yazınının en önemli metinleri arasındaki yerini almıştır⁴⁹.

İspanya'da Ortaçağın sonlarına doğru, İspanyol seyahatname yazını açısından da sonuçları olan iki gelişme yaşanmıştır. Bunlardan ilki, İspanya'nın siyasi birliğini kurmaya yönelik hareketin artık son safhasına gelmesi ve bunun da etkisiyle dikkatlerin İspanya dışına, Akdeniz'e, yöneltilmesinin mümkün olmasıdır. İkincisi ise Doğu'da Moğolların egemenliklerini Akdeniz'e kadar genişletmesinin bir sonucu

⁴⁶ Benjamin de Tudela (Biniamin ben rabbi Yonah mi-Tudela, İspanya'nın Navarra bölgesinin bir şehri olan Tudela'da doğmuş bir Yahudidir. Babasının adının Jona (Yunus) olduğu ve onun da kendisi gibi bir haham olduğu bilinmektedir. İbrance, Arapça ve muhtemelen Yunanca ve Latince bilen Tudelalı Benjamin Antik Yunan ve Latin tarihi hakkında bilgi sahibiydi ve ticaretle ilgileniyordu. 1165 yılında veya takip eden yılın ilk aylarında Doğu seyahatine çıkarak İtalya, Yunanistan, Konstantinopolis, Kudüs, Bağdat, Şam, Mısır gibi kimi Akdeniz şehirlerini ve ülkelerini gezmiş ve 1170 yılına doğru ülkesine dönmüştür. Muhtemelen 1173 yılında doğduğu şehir olan Tudela'da ölmüştür. Bkz. José Ramón Magdalena Nom de Deu, "Benjamin de Tudela y su Libro de Viajes (siglo XII)", *La Aventura Española en Oriente [1166-2006] : viajeros, museos y estudiosos en la historia del redescubrimiento del Oriente Próximo Antiguo*, Ministerio de Cultura, Madrid 2006, s. 39.

⁴⁷ "Benjamin of Tudela", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (3 Temmuz 2014), <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/60958/Benjamin-of-Tudela>>.

⁴⁸ Joseph Shatzmiller, "Barcelona and Its Rulers, 1096-1291 by Stephen P. Bensch; The World of Benjamin of Tudela: A Medieval Mediterranean Travelogue by Sandra Benjamin", *The International History Review*, C: 18, S. 3, London 1996, s. 650.

⁴⁹ Zur Shalev, "Benjamin of Tudela, Spanish explorer", *Mediterranean Historical Review*, C: 25, S.1, London 2010, s. 17.

olarak, aktif dış siyasete yönelen İspanya'nın Akdeniz'e olan ilgisinin artması oranında, Moğolların da bu dış siyasette yer edinmesidir.

Batı'da, III. Enrique Kastilyası iç siyasette istikrarı sağlamış, ekonomiyi canlandırmıştı. Bu dönemde Müslümanlar ile mücadeleye ara verilmiş, Kastilya aktif dış siyasete yönelmişti ve bu doğrultuda Akdeniz'e doğru genişleme politikası izliyordu. Doğu'da ise Osmanlıların, Bizans ve Balkan devletleri aleyhine genişlemesi söz konusuydu ve bu durum Batı'da kaygı yaratıyordu. 1396'da Niğbolu'da olduğu gibi, Osmanlı ilerlemesine karşı girişilen Haçlı Seferleri'nin sonuçsuz kalması bu kaygının yersiz olmadığını göstermişti. Bu dönemde Avrupalılar için Doğu'dan gelecek haberler sadece Doğu'ya duyulan ilginin bir sonucu değil, Avrupalıların kaderleriyle de ilgiliydi. Osmanlılar karşısında Avrupalıların varlık gösteremediği bu dönemde Timur, Asya'nın uzak bir köşesinden çıkıp Akdeniz'e kadar egemenlik kurdu ve imparatorluğunu kısmen Akdeniz dünyasının parçası haline getirdi⁵⁰. Haklarında çok fazla bilgi sahibi olmamalarına rağmen bazı Avrupalı devletler, Timur'un Osmanlılar ile mücadelesinden dolayı onu muhtemel bir müttefik olarak görmüşlerdi. Akdeniz'in daha aktif bir aktörü haline gelen İspanya da bu gelişmelerden bağımsız değildi ve doğuda Moğolların etkinlikleri İspanya'nın da gündeminde idi. Bu yüzden 1402 yılında Ankara Savaşı'nın meydana geldiği sırada, muhtemelen kralın emriyle, savaşın gidişatını takip etmek ve sonucu bildirmek üzere Gómez de Sotomayor ve Sánchez de Palazuelos savaşın gerçekleştiği alana gittiler⁵¹. Savaşın galibi olan Timur, bu İspanyollardan haberdar olduğunda savaşın sonucunun Avrupalı ülkelere bildirilmesini teminen kendi elçisi Muhammed el Cazi'nin de dönüşte onlara eşlik etmesini istemişti⁵². Timur'un elçisinin III. Enrique'yi ziyaretinin ardından Moğollar ile ilişkileri geliştirebileceğini düşünen Kral kendisine gönderilen elçilik heyetine

⁵⁰ Moğollar Akdeniz'e inmeden önce Akdeniz dünyasının dikkatini pek çekmemiştir; fakat Michel Balard'ın vurguladığı gibi Venedik ve Cenevizlilerin Kırım gibi şehirlerde kurduğu koloniler ve Moğolların tüccarları koruyucu siyaseti ile Moğol Barışı (Pax Mongolica) sayesinde Asya bozkırları Akdeniz yol ağlarına bağlandığında Moğol ülkesinin de yoğun biçimde seyahatlerin güzergâhları haline gelmeye başladığı görülmektedir. Bkz. Michel Balard, "Hristiyan Akdeniz: 1000-1500". *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*. (ed. David Abulafia; çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 201.

⁵¹ Bu iki İspanyol elçinin III. Enrique'nin himayesinde geldikleri kesin değildir, fakat savaşın sonucunu bildirmeleri için kral tarafından gönderildikleri artık genel kabul görmüştür.

⁵² F. López Estrada, "González de Clavijo", *La Aventura Española en Oriente [1166-2006] : viajeros, museos y estudiosos en la historia del redescubrimiento del Oriente Próximo Antiguo*, Ministerio de Cultura, Madrid 2006, s. 66.

karşılık olarak bir sefaret hazırlatacak ve çeşitli hediyelerle birlikte Timur'un ülkesine gönderecektir⁵³. Sefaretin bizim açımızdan önemi bu hadiselerin sonucunda İspanyol seyahatname yazınının en önemli eserlerinden birinin, sefarette bulunan Ruy González de Clavijo tarafından kaleme alınmış olmasıdır⁵⁴.

*Embajada a Tamorlán*⁵⁵ sefaretin yolculuğunu kayıt altına almaktan öte, III. Enrique'nin sefarete katılacak olanları dikkatli bir biçimde seçmesi ve heyette bulunan Alfonso Páez de Santa María gibi seçkin insanların bulunması sayesinde tarihsel bir arka plana da sahip olmuştur. Böylece eserde hem ziyaret edilen ülkeler ve orada yaşayan toplumlar ve tarihleri hakkında bilgilere hem de seyahat boyunca edinilen kişisel gözlemlere yer verilmiştir. *Embajada a Tamorlán* aynı zamanda Ortaçağ seyahatname yazınının yeni bir çağın şafağında yaşadığı dönüşüme dair ipuçları da vermektedir. Nitekim Ortaçağ devrine ait son seyahatnameler arasında olan eser, Ortaçağ seyahatnamelerine hâkim genel özelliklerin de ötesine geçen bir niteliktedir. Tafur, kendisinden yaklaşık olarak otuz dört yıl önce gerçekleştirilen bu seyahati, diğer İspanyol seyyahların seyahatlerinden farklı olarak, seyahatnamesinde anmıştır. Bu bakımdan onun üzerindeki etkisinin diğerlerinden daha fazla olduğu

⁵³ Kralın, Moğollarla ittifak girişimleri Aragon Kralı'nın tepkisini çekmişti. Aragon kralı böyle bir ittifakın olanaksız olduğunu muhtemelen bir süredir Akdeniz'in önemli deniz güçlerinden biri olması sayesinde Akdeniz'in dört bir köşesine gidip gelen gemiler aracılığıyla uzak ülkelerden sağlanana bilgi akışından ve bu sayede Doğu'daki durumu Kastilya krallığına göre daha iyi takip edebilmesinden kaynaklanıyordu.

⁵⁴ Ruy González de Clavijo Kastilya ve León kralı III. Enrique'nin mabeyincisidir. Seyahatinde Clavijo'ya Predicadores tarikatı üyesi Alonso Páez de Santa María, Doğu'nun Hıristiyanlık ve diğer inançları hakkındaki bilgisi nedeniyle, eşlik etmiştir. Ayrıca III. Enrique'nin himayesindeki asilzadelere Gómez de Salazar da kafiye katılmış fakat seyahat devam ederken Nişabur'da hayatını kaybetmiştir. Sefaretin toplam 14 kişiden oluştuğu ve bizzat kral tarafından hassasiyetle seçildiği bilinmektedir. Timur'un krala gönderilen elçisinin de bulunduğu sefaret, 21 Mayıs 1403'de Cádiz'den bir karraka ile yola çıkmış ve yaklaşık üç yıl süren bir seyahatlerini 24 Mart 1406'da tamamlamışlardır. Söz konusu seyahat vesilesiyle sefaretin, yolculuk boyunca yaşananları kaydetmesi seyahatname literatürünün önemli bir eserinin meydana gelmesini sağlamıştır. Eser sefarette yer alan Ruy González de Clavijo'ya atfedilir. F. López Estrada'nın aktardığına göre bu iddia ilk kez 1582'de Sevilla'da eserin bir neşrini gerçekleştiren Gonzalo Argote de Molina tarafından dile getirilmiş, ardından 1782'de Antonio de Sancha Argote'nin çalışmasına dayanan yeni bir baskı hazırladığında bu iddia tekrarlanmıştır. Francisco López Estrada ise eserin kaleme alınmasında Alfonso Páez de Santa María'nın katkısının olduğunu dile getirir. Bu iddiasını, onun Latince, Arapça ve muhtemelen İtalyanca bilmesine ve eserde Antik dünya tarihi ve şiirine yer verilmiş olmasına dayandırır. Bkz. López Estrada, "González de Clavijo", s. 67-68.

⁵⁵ Eser Türkçe'ye hem Ömer Rıza Doğrul hem de Zeynep Ertan tarafından tercüme edilmiş bulunuyor. Bkz. Ruy González de Clavijo, *Anadolu Orta Asya ve Timur (Embajada a Tamor Lán): Timur Nezdine Gönderilen İspanyol Sefiri Clavijo'nun Seyahat ve Sefâret İzlenimleri*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), Ses Yayınları, İstanbul 1993; Ruy González de Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, (çev. Zeynep Ertan), Pozitif Yayınları, İstanbul 2008.

kabul edilebilir. Tafur muhtemelen seyahat güzergâhı ile ilgili olarak bu sefirin seyahatinden de yararlanmıştı.

İspanya, İslamın, Hıristiyanlığın ve Yahudiliğin kültürel boyutta birbiriyle kaynaştığı bir pota idi. Tafur böyle bir mirasın üzerinde, seyahatini kendinden önce yola çıkan seyyahların kılavuzluğundan yararlanarak gerçekleştirdi. İlginç bir şekilde Tafur, kendinden önce yollara düşmüş İspanyol seyyahların tüm özelliklerini şahsında toplamıştır. Bir hacı olarak Kutsal Topraklara gitmiş, tüccar kimliğiyle gittiği yerlerde ticaretle ilgili işlerini takip etmiş, Kıbrıs Krallığı'nın Memlûk Sultanına gönderdiği elçiliğin başında bulunmuş, seyahati boyunca sık sık vurgu yaptığı gibi Hıristiyan şövalyesi olarak Müslümanlarla savaşmış, Niebla Kontu ile Cebelitarık kuşatmasına katılmış, Gelibolu'da, yaralanması pahasına Türklerin elinden Hıristiyan esirlerini kurtarmıştır. Tafur bu farklı kimlikleriyle Akdeniz ve Akdeniz toplumları hakkındaki gözlemlerini bir tüccar, bir hacı, bir haçlı şövalyesi ve bir elçi gözüyle kayda geçirmiştir. Tafur, seyahatnamesinde gerçeğe sadakat konusunda her zaman hassas davranmış ama aynı zamanda ihtiyatı elden bırakmamak kaydıyla halk arasında dolaşımda olan söylencelere de yer vermiştir. Hiç kuşkusuz Tafur, burada sıraladığımız bu özellikleriyle hem İspanyol seyyahlar hem de dünya üzerinde dolaşan diğer seyyahlar arasında özel bir yere sahiptir.

BÖLÜM I

PERO TAFUR VE SEYAHATNAMESİ

1. Pero Tafur'un Hayatı

Tafur hakkındaki bilgilerimiz iki kaynağa dayanır. Bunlardan ilki Tafur'un Doğu Akdeniz ve Doğu Avrupa'yı kapsayan seyahatini kaleme aldığı seyahatnamesidir. Eserinde kendisi hakkında çok az bilgi veren Tafur, seyahatnamesinde, Kordoba'yı Müslümanların elinden alan ve aslen Sevilleli olan Pedro Ruiz Tafur'un soyundan geldiğinden söz etmiş ve kendi soyu ile Bizans imparatorları arasında bir bağın olduğunu savunmuştur. Onun bize anlattığına göre Konstantinopolis'te bulunduğu sırada İmparator'un emriyle soyu ile ilgili yapılan bir araştırma vesilesiyle Bizans imparatorlarının soyu ile kendi soyu arasında kan bağı ortaya çıkarılmıştır, fakat böyle bir ilişkiyi geçmiş zamanlarda yaşamış bir Bizans imparatoruna dayandırmasına rağmen ne tarihlerden ne de bu imparatorun kimliğinden haber vermiştir. Bu nedenle Tafur'un burada anlattıklarıyla aslında onun soyluluğunu vurgulamak için böyle bir hikâyeyi anlattığı da düşünülebilir⁵⁶.

Büyük kısmıyla seyahatinin gerçekleştirilmesinden sonraki döneme ait olmakla birlikte Tafur'un hayatı hakkındaki en önemli çalışma⁵⁷ Rafael Ramírez de Arellano tarafından gerçekleştirilmiştir. Arellano çalışmasını Kordoba şehir meclisi arşivlerine ve alım satım kayıtlarına dayandırır. Bu belgelerden en eskisi 1460 yılına ve sonuncusu ise 1479 yılına aittir. Arellano'nun ortaya çıkardığı bu kaynaklara göre Tafur, Juan Diaz Tafur'un oğludur. Seyahatinin ardından, Doña Juana de Horozco ile evlenmiştir ve hem oğlu hem de kendisi, kent meclisinde bir süre görev yapmıştır. Tafur bu görevi sırasında Kordoba'nın ileri gelenlerinden biri olarak şehrin soyluları

⁵⁶ Pablo Castro Hernández, "Un estado de la cuestión sobre las Andanças e viajes de Pero Tafur: discusiones historiográficas y problemáticas de estudio", *Anejos de Estudios Clásicos, Medievales y Renacentistas*, C: 6, Santiago 2013, s. 34.

⁵⁷ Rafael Ramírez de Arellano, "Estudios Biográficos: Pero Tafur", *BRAH*, C: 41, Madrid 1902, s. 278-298.

arasındaki iktidar mücadelelerinin sonucunda meydana gelen isyan hareketinde ve İspanya kralının bu mücadeleye müdahale etmesinin ardından yapılan görüşmelerde aktif olarak yer almıştır⁵⁸. Arellano, genel kabul görmesine karşın Tafur'un Sevilla'da doğmadığını, bu yanlışın onun, Memlûk sultanının Sevillalı tercümanından bahsederken kullandığı bir kelimedenden kaynaklandığını savunmuş⁵⁹ ve Tafur'un, seyahat güzergâhının tehlikeleri nedeniyle hakkında kimi yanıltıcı bilgiler verdiğinden söz etmiş, metnin bazı bölümlerini bu iddiasını temellendirmek üzere kullanarak onun Kordoba'da doğduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu tespiti José Vives bir eleştiri getirmiş ve Tafur'un seyahatnamesinde anlattıklarıyla güvenilir bir portre çizdiğini ayrıca *Andanças*'ı, seyahatini tamamladıktan sonra yazdığını, bu yüzden okuyucusunu yanıltmak istemesinin anlamsız olduğunu dile getirmiştir. Tafur'un Sevillalı olduğunu dile getirirken kullandığı ifadelerin kuşkuya yer vermeyecek kadar açık olduğunu savunan José Vives, aksi belgelerle kanıtlanmadığı sürece Tafur'un Sevilla'ya bağlı Giralda şehrinden olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir⁶⁰.

Arellano, Tafur'un yaklaşık olarak 1410'dan önceki bir yılda doğmuş olması gerektiğini, nitekim 1431-1432 yılları arasında Jiménez de la Espada'nın aktardığına göre D. Luís de Guzmán'ın emrinde Jaén cephesinde Müslümanlara karşı savaştığını dile getirmiştir⁶¹. Francisco López Estrada ise bu süreyi biraz daha daraltarak onun 1405 ile 1409 yılları arasında doğmuş olması gerektiğini savunmuştur⁶². Tafur'un ölüm tarihi ile ilgili olarak da Arellano, Kordoba şehrine ait arşivlerde ulaştığı 1479 yılına ait kimi kayıtlardan Tafur'un hâlâ hayatta olduğunu tespit etmekle beraber kesin ölüm tarihiyle ilgili bir kayda ulaşamamış; isminin bu tarihten sonraki

⁵⁸ Arellano, a.g.m., s. 283.

⁵⁹ Arellano'nun kastettiği satırlar şunlardır: “*Beni pek samimi karşıladı ve kendi evinde ağırladı. Sultan'ı görmeden önce orada iki gün kaldım ve bu süre boyunca tercümanla sık sık sohbet ettik. Bana hakkında sorular sordu ve Sevilla'nın yerlisi [natural de Sevilla] bir Kastilyalı olduğumu öğrenmekten pek mutlu oldu; çünkü o da Sevillalıydı.*” Bkz. s. 113.

⁶⁰ José Vives Gatell “[‘Introducción’] *Andanças E Viajes de Un Hidalgo Español.*” *Andanças E Viajes de Un Hidalgo Español: Pero Tafur (1436-1439)*, (ed. Francisco López Estrada, El Albir, Barcelona 1982, s. 11.

⁶¹ Arellano, a.g.m., s. 276.

⁶² Francisco López Estrada, *Libros de viajeros hispánicos medievales*. Ediciones del Laberinto, Madrid 2003, s. 101.

belgelerde geçmemesi nedeniyle onun yaklaşık olarak 1490'da ölmüş olduğunun kabul edilebileceğini dile getirmiştir⁶³.

Arellano'ya göre, Tafur 1435 yılında Kastilya ile Granada arasındaki barış döneminde seyahatine karar vermiş⁶⁴ ve seyahatnamesinde de söz ettiği gibi bir Galiçya gemisiyle Cebelitarık'a geçmiş ve o sırada Cebelitarık'a bir saldırı planlayan Niebla Kontu ile görüşmüş, üstelik bu saldırıya bizzat katılmıştır. Seyahatine hizmetkârlarının da eşlik etmesi, gittiği yerlerde İmparatorlar veya krallarla görüşebilmesi ve bu yerlerde ticari işleriyle ilgilenmesinden anlaşıldığına göre Tafur zengin bir soyludur. Ayrıca Ramírez de Arellano, bu dönemde soyluların yaygın biçimde okuma yazma bilmemesine karşın Tafur'un yüksek kültürü dikkat çekici olduğunu dile getirmiştir⁶⁵.

Arellano, Jiménez de la Espada'nın da dile getirdiği gibi, Tafur'un seyahatini, ilkin günlükler şeklinde kayıt altına aldığını, fakat seyahati sırasında yaşadıklarından meydana getirdiği seyahatnamesini, Kastilya kralı II. Juan'ın öldüğü 1453 yılı ile Macaristan kralı Ladislaus'un öldüğü 1457 yılları arasında kaleme aldığı görüşündedir⁶⁶. Eser İspanya'nın Müslümanların elinden alınmasında önemli rol oynamış olan ve 12. yüzyılda kurulan Calatrava Tarikatı'nın lideri Fernán Gómez de Guzmán'a ithaf edilmiştir. Bu durum seyahati boyunca doğudaki kimi ülkeler hakkında konuşurken dile getirdiği gibi bu ülkeleri Hıristiyan bayrağı altında görme özleminde olan Tafur'un seyahatinin sadece hac veya ticari niyetli bir seyahat olmadığını ortaya koyması bakımından da önem taşımaktadır.

2. Andanças e viajes de Pero Tafur por diversas partes del mundo avidos

2.1. Eserin Özellikleri

Tratado de las andanças e viajes veya *Andanças e viajes de Pedro Tafur por diversas partes del mundo avidos* (Pero Tafur'un, dünyanın farklı yerlerine gerçekleştirdiği kara ve deniz yolculukları) kısaca *Andanças* veya *Tratado* adlarıyla bilinen seyahatname, Pero Tafur'un 1436-1439 yılları arasında gerçekleştirdiği Doğu

⁶³ Arellano, a.g.m., s. 276.

⁶⁴ Arellano, a.g.m., s. 276.

⁶⁵ Arellano, a.g.m., s. 282.

⁶⁶ Arellano, a.g.m., s. 282.

Akdeniz ve Doğu Avrupa'yı kapsayan seyahatini anlattığı ve tek nüsha olarak günümüze ulaşmış bir eserdir. 15. yüzyıl İspanyol seyahatname literatürünün Ruy González de Clavijo'nun *Embajada a Tamorlán* adlı eseriyle birlikte en önemli iki kaynağından biri kabul edilen eser bir süre Biblioteca el Palacio Real de Madrid'te tutulduktan sonra Salamanca Üniversitesi Kütüphanesi'ne taşınmıştır. *Andanças* ilk kez Marcos Jiménez de la Espada tarafından 1874 yılında "*Colección de Libros Españoles Raros o Curiosos*" serisinin sekizinci kitabı olarak iki cilt halinde yayınlanmıştır⁶⁷. Tek nüsha yazma 18. yüzyıla tarihlenir ve 91^{1/2} folyodan oluşur⁶⁸. Dili 15. yüzyıl İspanyolcası özelliklerini göstermekle birlikte düzensiz noktalamaya sahiptir⁶⁹.

Anlaşıldığına göre eserin kopya edildiği yazma da zarar görmüştür. Bunu biz eserde okunamayan kısımları belirtmek üzere kopya edilen yazmada da bulunan nokta işaretlerinden anlıyoruz. Bununla birlikte Letts'in tespitlerine göre, eserde ilk sayfanın başlık kısmının olduğu yüz ile giriş bölümünün yarısını ihtiva eden ilk sayfanın üçte birlik kısmı ve son sayfası kayıptır ve elde bulunan ilk sayfadaki metnin başlangıcında, okunamayacak kadar belirsiz birkaç satır bulunur⁷⁰. Malcom Letts, eserdeki bu kayıp kısımların toplamının bir sayfayı doldurmayacak miktarda olması gerektiğini belirtir⁷¹.

Eserin başlığının bulunduğu sayfanın kayıp olması nedeniyle aslında Tafur'un seyahatnamesi için kullandığı başlık hakkında bilgimiz bulunmaz, ancak *Andanças*'ın ilk neşrini gerçekleştiren Jiménez de la Espada, eserin ithaf kısmında Tafur'un, eserinden kasıtlı kullandığı bir ifadeyi başlık olarak kullanmış ve bu tercih diğer araştırmacılarca da genel kabul görmüştür⁷².

⁶⁷ Marcos Jiménez de la Espada (ed.), *Andanças e Viajes de Pero Tafur por Diversas Partes del Mundo Avidos (1435-1439)*, Imprenta de Miguel Ginesta, Madrid 1874, s. v.

⁶⁸ Malcolm Letts, *Pero Tafur, Travels and Adventures (1435 - 1439)*. The Broadway Travellers I, George Routledge & Sons, Ltd., London 1926, s. 1.

⁶⁹ Letts, *a.g.e.*, s. 1.

⁷⁰ Letts, *a.g.e.*, s. 1.

⁷¹ Letts, *a.g.e.*, s. 1.

⁷² Söz konusu ifade şu şekildedir: "...compuesto por Pero Tafur sobre el tratado que escribió de sus andanças e viajes, por diversas partes del mundo avidos." Bkz. Jiménez de la Espada, *a.g.e.*, s. 1; Çalışmanın ilerleyen kısımlarında değineceğimiz gibi, *Andanças*'dan ilk kez söz eden Ambrosio de Morales ve Gonzalo Argote de Molina'nın söz konusu seyahatnameden, Marcos Jiménez de la Espada'nın benimsediği ve genel kabul gören şekliyle değil de *Itinerarios* şeklinde söz etmesi Franco Meregalli'nin dikkatini çekmiş ve bu nedenle Tafur ve seyahatnamesi üzerine kaleme aldığı makalesinde hem eserin ismi üzerine hem de onun başka yazmaları olma ihtimali üzerine kimi tartışmaları gündeme getirmiştir. Bkz. Franco Meregalli, "Las Memorias de Pero Tafur", *DICENDA Cuadernos de Filología Hispánica*, 1987, s. 298.

2.2. Eser Üzerine Yapılan Araştırmalar

2.2.1. Yabancı Akademik Çalışmalar

Andanças 19. yüzyıla kadar yazma olarak kalmış olmasına rağmen, Jiménez de la Espada tarafından gerçekleştirilen ilk neşirden önce de bilinen bir eserdir. Castro Hernández'in aktardığına göre 16. yüzyıl İspanyol tarihçileri Ambrosio Morales ve Gonzalo Argote de Molina *Endülüs'ün Soyluları* adlı eserinde Tafur ve eserinden söz etmişlerdir⁷³. Bununla birlikte Francisco Fernández de Cordoba (ö. 1626) ve Alfonso García, *Historia de Córdoba* adlı eserlerinde söz konusu seyahate değinmişlerdir⁷⁴. Eserin günümüz akademik çevrelerce tanınması ise Jiménez de la Espada'nın onu tekrar gün yüzüne çıkaran neşri sayesinde olmuştur ve bu tarihten itibaren günümüze kadar eser kesintisiz biçimde hem filologlar hem de tarihçiler tarafından farklı açılardan akademik çalışmalara konu edilmiştir.

Andanças, Jiménez de la Espada tarafından yayınlandığı ilk günden itibaren önemli sayılabilecek sayıda araştırmacının dikkatini çekmiştir. Nitekim söz konusu neşrin yayınlanmasından kısa süre sonra Alfred Morel-Fatio 1875 yılında bu neşir üzerine bir değerlendirme yazmıştır⁷⁵. Cornelio Desimoni ve Wilhelm Heyd ise eserde söz edilen İtalyan seyyah Niccolò de' Conti ile Pero Tafur'un karşılaşmaları hakkında bir makale kaleme almıştır⁷⁶. Seyahatin Almanya İmparatorluğu ile alakalı kısımları ise 1887'de Conrad Häbler tarafından Almanca'ya tercüme edilmiştir⁷⁷. Rafael Ramírez de Arellano ise 1902 yılında akademik çevrelerde ilgi uyandıran bu Kastilyalı seyyahın biyografisi üzerine yaptığı çalışmasını yayınlamıştır⁷⁸. Bu yayın sayesinde Tafur'un şahsı hakkındaki bilgilere seyahatnamesinde pek az yer vermiş olmasının yarattığı eksikliği bir nebze olsun telafi etmiştir. Ramírez de Arellano, araştırmasını 1460, 1469, 1476 ve 1477 yıllarına ait alım satım kayıtlarına ve şehrin yönetici kademesinde olması hasebiyle şehir meclisinin oturum tutanaklarından 1479

⁷³ Hernández, a.g.m., s. 33.

⁷⁴ Hernández, a.g.m., s. 33.

⁷⁵ Alfred Morel-Fatio, "Reseña de M. Jiménez de La Espada (ed.), *Andanças E Viajes de Pero Tafur Por Diversas Parte Del Mundo Avidos (1435-1439)*.", *Revue critique d'Histoire et de Litterature*, C: 9, 1875, s. 135-141.

⁷⁶ Cornelio Desimoni, "Pero Tafur, I Suoi Viaggi E Il Suo Incontro Col Veneziano Nicolò Dei Conti." *Atti della Società Ligure di Storia Patria XV*, 1881, s. 329-352; Wilhelm Heyd, "Der Reisende Niccolò de'Conti.", *Ausland*, C: 25, 1881, s. 481- 483.

⁷⁷ Conrad Häbler, "Peter Tafurs Reisen Im Deutschen Reiche in Den Jahren 1438-39.", *Zeitschrift für allgemeine Geschichte, Kultur-, Literatur- und Kunstgeschichte*, C: 4, 1887, s. 502-529.

⁷⁸ Arellano, a.g.m., s. 278-298.

yılına ait olan kayıtlara dayandırmıştır⁷⁹. Ramírez de Arellano'nun çalışması kuşkusuz kıymetli bir eserdir, ancak söz konusu çalışma, büyük kısmıyla Tafur'un seyahatini tamamlamış olduğu bir devre ait olması nedeniyle Tafur'un seyahati konusundaki katkısı sınırlı kalmıştır.

Andanças'ın uluslararası akademik çevrelerde bilinirlik kazanmasının ise Malcom Letts'in bir girişle birlikte eseri 1926 yılında İngilizce'ye tercümesi ile gerçekleştiği kabul edilir. Letts'in tercümesi, 14 ve 19. yüzyıllar arasında kaleme alınmış seyahatnamelerin çevirilerinden oluşan *The Broadway Travellers* adlı dizinin ilk kitabı olarak detaylı bir inceleme yazısı ile birlikte yayınlanmış ve eserde geçen kimi hususlar hakkında dipnotlar verilerek konu aydınlatılmaya çalışılmıştır. 1927 yılında Otto Cartellieri, *Andanças*'ı 15. yüzyıl İspanyol toplumunun dünya algısı açısından konu edinen çalışmasını yayınlamıştır⁸⁰. 1932 yılına gelindiğinde ise Alexander Vasiliev eseri Bizans tarihi açısından incelemiş ve Tafur'un Bizans topraklarını kapsayan gözlemlerini ele alan bir çalışma yayınlamıştır. Vasiliev çalışmasında Letts'in İngilizce tercümesine de değinmiş ve söz konusu çeviriyi tatmin edici bulmakla birlikte eserin Konstantinopolis, Ege adaları ve Karadeniz ile ilgili bölümünde tespit etmiş olduğu kimi çeviri hatalarını dile getirmiştir⁸¹. Vasiliev'in çalışmasına benzer bir çalışma, yine Tafur'un Bizans gözlemlerini ele alan Charles Diehl tarafından aynı yıl içinde gerçekleştirilmiştir⁸². 1934 yılında ise eserin güncellenmiş bir neşri yayınlamıştır⁸³. José Vives Gatell 1938 yılında kendinden önce yapılmış çalışmaları gözönünde bulundurarak Tafur ve seyahatnamesi hakkında kıymetli bir çalışma kaleme almış, çalışmasına Tafur'un Roma seyahati için ayrı bir bölüm ayırmıştır⁸⁴. 1949 yılında bu makaleyi gözden geçirerek yeniden yayınlayan Vives Gatell'in bu çalışması bir kez de, F. López

⁷⁹ Arellano, a.g.m., s. 283.

⁸⁰ Otto Cartellieri, "Pero Tafur, Ein Spanischer Weltreisender Des 15. Jahrhunderts." *Festschrift Alexander Cartellieri Zu Seinem Sechzigsten Geburtstag Dargebracht von Freunden Und Schülern. Weimar: Böhlau, 1927.*

⁸¹ Alexander Vasiliev, "Pero Tafur, a Spanish Traveler of the Fifteenth Century and His Visit to Constantinople, Trebizond and Italy" *Byzantion, C: VII, 1932, s. 75–122*; Vasiliev'in tespit ettiği hususlar tercümenin ilgili yerlerinde dipnotlarla belirtilmiştir.

⁸² Charles Diehl "Un Voyageur Espagnol À Constantinople Au XV Siècle." *Mèlanges Gustave Glotz I, 1932, 319–327.*

⁸³ J. M. Ramos (neşr.), *Andanças E Viajes de Pero Tafur Por Diversas Partes Del Mundo Avidos (1435-1439)*, Madrid 1934.

⁸⁴ José Vives Gatell, *Andanças e Viajes de un Hidalgo Español 1436-1439: con una descripción de Roma*, *Spanische Forschungen, C: 7, Münster 1938, s. 127-206.*

Estrada tarafından, Jiménez de la Espada'nın yayınlamış olduğu *Andanças*'ın ilk neşrini de kapsayan çalışmaya dâhil edilmiştir⁸⁵.

Rafael Beltrán, *Andanças* üzerine yapılan çalışmaları iki döneme ayırarak bunlardan ilk gruptakilerin *Andanças*'ı, çeşitli yönleriyle ele almakla birlikte genel bir değerlendirmeye tabi tuttuğunu; eseri daha detaylı ve daha spesifik konularla ilgili olarak ele alan çalışmaların yayınlanmasının ise 20. yüzyılın ortalarından itibaren gündeme geldiğini dile getirir⁸⁶. Bu ikinci dönem çalışmalar arasında İspanyol kronikleri ve seyahatnameleri üzerine çalışan Franco Meragalli'nin çalışması⁸⁷ konuyla ilgili referans çalışmalardan biri olduğu gibi onun Pero Tafur'un seyahati üzerine ilk çalışmasından yıllar sonra kaleme aldığı makalesi⁸⁸ Tafur'un kimliği, seyahatnamesinin güvenilirliği ve eserin muhtemel başka nüshaları üzerine önemli soruları gündeme getirmiştir. Barbara Fick'in, *Victorial, Andanças* ve *Embajada a Tamorlán* adlı üç eseri incelediği çalışması⁸⁹ da söz konusu dönemde gerçekleştirilen kayda değer çalışmalardan biri olmuştur. Fick, Ortaçağ devrine ait seyahatnameleri bir sınıflandırmaya tabi tutmuş ve bunlardan kurgusal olan veya tarihsel bakımdan verdiği bilgiler üzerinde derin şüpheler uyandıran eserleri bir kenara koymuş ve seyahatname türüne ait olduğunu değerlendirdiği üç eseri farklı açılardan incelemiştir. Barbara Fick, her ne kadar çalışmasının kapsamını Ortaçağda İspanyol Seyahatnameleri olarak belirlemiş olsa da, eserinde ne İspanyol Müslüman seyyahlara ne de Yahudi asıllı Tudelalı Benjamin'e yer vermiştir. Fick de, genel kanaat olduğu üzere İspanyol seyyahlarla, Hıristiyan seyyahları kastetmektedir. Ayrıca Fick, *Victorial* adlı eseri söz konusu çalışmasına dâhil etmesi nedeniyle Rafael Beltrán'ın eleştirilerine hedef olmuştur, çünkü eser Fick'in tercih etmediği diğer isminden de (*Crónica de don Pero Niño*) anlaşılacağı gibi bir kroniktir ve

⁸⁵ José Vives Gatell “Andanças E Viajes de Un Higaldo Español (Pero Tafur, 1436-1439), con una Descripción de Roma.”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, C: 19, 1949, s. 127–207; Vives Gatell, ‘Introducción’, s. 1–93.

⁸⁶ Rafael Beltrán, “Los libros de viajes medievales castellanos Introducción al panorama crítico actual: ¿cuántos libros de viajes medievales castellanos?” *Revista de Filología Románica Extra 1*, 1991, s. 143.

⁸⁷ Franco Meragalli, *Cronisti E Viaggiatori Castigliani Del Quattrocento*, Istituto Editoriale Cisalpino, Milan 1957.

⁸⁸ Meragalli, a.g.m., s. 297–306.

⁸⁹ Barbara W. Fick, *El Libro de Viajes En La España Medieval*, Editorial Universia, Santiago de Chile 1976.

Buelna Kontu Pero Niño'nun hayatını ve denizlerde giriştiği savaşları konu edinmektedir⁹⁰.

Tafur'un seyahatnamesi hakkında gerçekleştirilen çalışmalar onu sadece seyahatname bağlamında ele almamış, eser bölge tarihi içinde önemli bir kaynak olmuştur. Tafur'un üç yıl süren uzun seyahatinde İtalya'nın bir kavşak olarak sahip olduğu özel konumu onun seyahatnamesinde bölgeye geniş yer ayırmasına neden olmuş ve dolayısıyla *Andanças*'ın İtalyan şehirleri açısından önemli bir ana kaynak olmasını sağlamıştır. Bu nedenle eser, İtalyan araştırmacılardan da yeterince ilgi görmüş ve Giuseppe Bellini Nilda Guglielmi ve Filomena Liberatori'nin çalışmaları⁹¹ gibi kimi çalışmalar, *Andanças*'ı özellikle İtalya boyutuyla ele almıştır. Eseri bölge tarihi açısından ele alan bir diğer çalışma, 1926 yılında Karl Stehlin ve Rudolf Thommen tarafından yayınlanmıştır⁹². Antoni María Margarit de *Andanças*'ı, Doğu Avrupa seyahati ve özellikle de Macaristan safhasındaki gözlemleri açısından ele almıştır⁹³.

Güçlü gözlem gücüne sahip olan ve bu sayede devrin detaylı bir resmini seyahatnamesi aracılığıyla aktaran Pero Tafur bu kabiliyetini özellikle kamusal alanlar hakkında konuşurken kullanır. Bu bakımdan o şehirlerin sahip olduğu önemli yapıları, halkın kamusal alandaki yaşamlarını anlatır. Manastır, kilise, pazarlar gibi alanların onun seyahatinde önemli bir yer tutması *Andanças*'ın mimarlık ve benzer konuları temel alan çalışmalara da konu olmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda bir çalışma Konstantinopolis'teki manastırları kendine konu edinen S. Cirac tarafından gerçekleştirilmiştir⁹⁴. Bizans Konstantinopolisini konu edinen Antonio Pedro Bravo

⁹⁰ Gutierre Díaz de Gámez, *Cronica De Don Pedro Niño, Conde De Buelna*. (ed. Antonio Sancha), Imprenta de don Antonio de Sancha, Madrid 1782.

⁹¹ Giuseppe Bellini, "Le Andanças É Viajes Di Pero Tafur Tra l'Europa E Il Mediterraneo." *Del Mediterraneo al Mare Oceano. Saggi tra storia e letteratura*, Letterature E Culture dell'America Latina / Memorie, Viaggi E Scoperte, 1986; Nilda Guglielmi, "Sobre Pero Tafur." *Anexos de Cuadernos de Historia de España*, C: 4, 1986, s. 299–313; Filomena Liberatori, "Pero Tafur, Pellegrino E Viaggiatore Curioso." *Studi di Iberistica. In memoriam del prof. Giuseppe Carlo Rossi*, 1986, s. 89–99.; Filomena Libertori, "Ideale Caballeresco E Mercantilismo Nelle «Andanças E Viajes» Di Pero Tafur." *Cronache Iberiche di Viaggio e di Scoperta: tra scoperta e letteratura. In memoriam di Eraldo Melillo Reali*, 1987, s. 109–138.

⁹² Karl Stehlin ve Rudolf Thommen "Aus Der Reisebeschreibung Des Pero Tafur, 1438 Und 1439." *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, C: 25, 1926, s. 45–107.

⁹³ Antoni María Badia Margarit, "Hungría Vista Por Pero Tafur, Viajero Español Del Siglo XV." *Mélanges de Linguistique et de Littérature Romanes á La Mémoire d'István Frank*, Universitat des Saarlandes, 1957, s. 31–38.

⁹⁴ S. Cirac, "Tres Monasterios de Constantinopla Visitado Por Españoles En El Año 1403." *REB*, C: 19, 1961, s. 374–375.

García ise Tafur'dan bir süre önce yola çıkmış olan meşhur İspanyol seyyah Ruy González de Clavijo'yu da çalışmasına dâhil ederek, onları Bizans gözlemleri üzerinden ele almıştır⁹⁵. J.A. Ochoa Anadón ise Andanças'ı hem genel olarak tarih bilimi açısından değerini ortaya koyan bir makale⁹⁶ ile hem de seyahat güzergâhı üzerindeki Yunanistan sahillerini ve Bizans imparatoru ile karşılaşmasını konu edindiği bir başka makale⁹⁷ ile konu edinmiş, ayrıca Tafur'un Kutsal Topraklar'a yaptığı seyahatini inceleyen bir bildiri yayınlamıştır⁹⁸.

Yayımlandığı günden bu yana *Andanças* birçok araştırmacının çalışmasına konu olmuştur. *Andanças* ve Tafur ile ilgili olarak hacimli bir külliyat oluşmuş olması söz konusu çalışmaları da araştırma konusu haline getirmiş ve bunların tekrar gözden geçirilmesi gündeme gelmiştir. Bu niyetle hazırlanmış bibliyografik çalışmalardan biri Rafael Beltrán'ın daha önce sözünü ettiğimiz çalışmasıdır⁹⁹. *Andanças* üzerine yapılmış çalışmalar için sık sık başvurduğumuz bu çalışma Ortaçağ devrinde yazılmış İspanyol seyahatnamelerini ve seyyahlarını incelemekte ve bu dönemden günümüze ulaşan eserleri tenkidli bir biçimde sınıflandırmaktadır. Sözünü ettiğimiz türden bir diğer çalışma ise yakın zamanda yayınlanmış olan ve *Andanças* hakkındaki en güncel çalışma özelliği de bulunan, Pablo Castro Hernández'e ait kapsamlı makaledir. Hernández, makalesinde *Andanças*'ı hem tarihsel perspektiften bir değerlendirmeye tabi tutmuş hem de eserle ilgili olarak günümüze kadar yürütülen çalışmaların genel bir değerlendirmesini yapmıştır¹⁰⁰. Hernández'in çalışması oldukça yakın zamanda yapılmış olması bakımından hayli kapsayıcı olduğu gibi, *Andanças*'a gösterilen akademik ilginin canlılığını hiç yitirmediğinin de bir ispatı niteliğindedir.

Andanças, burada bahsetmiş olduğumuz gibi pek çok açıdan incelemeye tabi tutulmuştur, fakat eserin tercümesi konusunda aynı ilgiden söz etmek mümkün

⁹⁵ Antonio Pedro Bravo García. "La Constantinopla Que Vieron R. González de Clavijo y P. Tafur: Los Monasterios." *Erytheia: Revista de estudios bizantinos y neogriegos*, C: 3, 1983, s. 39–47.

⁹⁶ José Antonio Ochoa Anadón, "El Valor de Los Viajeros Como Fuente Histórica." *Revista de literatura medieval*, C: 2, 1990, s. 85–102.

⁹⁷ José Antonio Ochoa Anadón, "El Viaje de Pero Tafur Por Las Costas Griegas. I.", *Erytheia*, C: VI, 1985, s. 283–293; José Antonio Ochoa Anadón, "Pero Tafur: Un Hidalgo Castellano Emparentado Con El Emperador Bizantino. Problemas de Heráldica." *Erytheia*, C: 6, S. 2, 1985, s. 283–293.

⁹⁸ José Antonio Ochoa Anadón, "El Viaje de Pero Tafur Por Tierra Santa." *Actas Del II Congreso Internacional de La Asociación Hispánica de Literatura Medieval: Segovia, 5-19 Ekim 1987*, C: I, Universidad de Alcalá, Madrid 1991, s. 597–605.

⁹⁹ Beltrán, a.g.m., s. 121–164.

¹⁰⁰ Hernández, a.g.m., s. 27–71.

değildir. *Andanças*'ın daha önce bahsettiğimiz İngilizce ve kısmen gerçekleştirilmiş Almanca tercümesinden başka, L. K. Masielia Saichesa'ya ait Rusça tercümesi¹⁰¹ ile, eserle ilgili çalışmalarda hemen hemen hiç atıfta bulunulmayan ve Rafael Beltrán'ın gündeme getirdiği, Hasan Habashî'ye ait 1968 tarihli Arapça tercümesi¹⁰² bulunur. Bu durumu, José Vives Gatell'in de dikkat çektiği gibi eserin edebi değer açısından mütevazı kalmasıyla ilgili olabileceğini düşünüyoruz¹⁰³. *Andanças*'ın kendi devrinde Clavijo'nun benzeri bir ilgiyle karşılaşmadığı açıktır. Belki de Tafur'un, seyahatini Moğol ülkesi veya Çin gibi uzunca bir süre mitolojik anlatıların kaynağında bulunmuş bir yere değil de yüzyıllardır diğer Avrupalı seyyahların, tüccarların, hacıların kattığı ve hakkında yeterince bilgi sahibi olduğu Doğu Akdeniz ve Avrupa güzergâhında gerçekleştirmesi ve şahit olmadığı olaylara pek az yer vermesi, esere olan talebi sınırlandırmıştır.

Andanças'ın edebi değeri ile ilgili kısmı tartışmaya açık olabilir, ancak onun tarihçiler açısından kıymeti tartışmasızdır, çünkü Tafur'un gerçeğe sadakat hususundaki hassasiyetini seyahatnamesinin geneline hâkimdir. O tanık olmadığı olayları aktarırken şahit olmadığını her zaman bildirir. Kimi zaman ise konu hakkındaki şüphelerini aktarır. Tafur görmedikleri konusunda oldukça şüphecidir ve duydukları konusunda ihtiyatlı davranır, kimi hususlarda ise itirazlarını dile getirir.

2.2.2. Türkiye'de durum

İspanyol seyyahlardan Ruy González de Clavijo¹⁰⁴, Tudelalı Benjamin¹⁰⁵, İbn Cübeyr¹⁰⁶ ve Gırnati'nin¹⁰⁷ seyahatnameleri dilimize çeşitli defalar tercüme edilmiş olmasına rağmen tez konumuzu oluşturan Pero Tafur'un seyahatnamesi henüz dilimize tercüme edilmemiştir. *Andanças* dilimize tercüme edilmemiş olsa da ülkemizin araştırmacılarından kısmen ilgi görmüştür.

¹⁰¹ Pero Tafur, *Stranstviia i puteshestviia*, (Rusça'ya çev. L. K. Masielia Saichesa), Indrik, Moskva 2006.

¹⁰² Hasan Habashî, *Pero Tafur: Riḥlat Ṭāfūr Fī 'ālam Al-Qarn Al-Khāmis 'ashar Al-Mīlādī*, Dār al-Ma'ārif bi-Miṣr, Kahire 1968.

¹⁰³ Vives Gatell, 'Introducción', s. 1.

¹⁰⁴ Ömer Rıza Doğrul, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*, Kesit Yayınları, İstanbul 2007.

¹⁰⁵ Nuh Arslantaş, *Ortaçağ'da İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri*, Kaknüs Yayıncılık, İstanbul 2001.

¹⁰⁶ İsmail Güler, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, Selenge Yayınları, İstanbul 2008.

¹⁰⁷ Ebu Muhammed el Gırnâtî, *Gırnati Seyahatnamesi*, (çev. Fatih Sabuncu), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011

Çalışmaya konu olan seyyahlar ve seyahatnamelerin Ertuğrul Önalp'in giriş niteliğinde olan ve 16. yüzyıla kadar Türkiye'ye İspanyol seyyahlar tarafından yapılmış seyahatler hakkında genel bilgiler veren dar kapsamlı makalesi¹⁰⁸, ile Pero Tafur'un seyahatnamesinde Türkler hakkındaki gözlemlerini konu alan diğer makalesi¹⁰⁹ İspanyol seyyahlarını kendine konu edinmişlerdir. Bu çalışmaların dışında asıl konu olmamakla birlikte Tafur'un gözlemlerine başvuran çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Özlem Kumrular, Osmanlı sultanlarının avcı kimlikleri üzerine yaptığı çalışmada Pero Tafur'un II. Murad'ın huzuruna çıktığı sıradaki gözlemlerine değinmiştir¹¹⁰. Heath W. Lowry, Bursa'yı ziyaret eden seyyahların gözlemlerini incelediği ve Türkçe'ye de tercüme edilen eserinde şehri ziyaret eden seyyahlardan olan Tafur'un gözlemlerine yer vermiştir¹¹¹. Benzer şekilde Necati Demir, Canik bölgesini ele aldığı makalesinde Tafur'un bölgeye yaptığı seyahatinden söz etmiştir¹¹². Burada başka benzer çalışmalar dile getirilebilir; fakat Pero Tafur'u ve onun seyahatnamesini konu alan kapsamlı bir çalışma günümüze kadar gerçekleştirilmemiştir. Çalışmamız bu yönüyle de özgün bir çalışma özelliği taşımaktadır.

3. Tafur'un Seyahatini Gerçekleştirdiği Devir ve Eserin Tarihi Açından Önemi

Henri Pirenne'ye göre 14 ve 15. yüzyıllarda yaşanan ve toplumu derinden etkileyen üç büyük gelişme, söz konusu yüzyılların kriz dönemi olarak adlandırılmasına neden olmuştur¹¹³. Bunlar, veba sonucu kısa süre içinde büyük bir nüfusun kaybedilmesi, siyasi istikrarsızlık ve dini ayaklanmalardır¹¹⁴. Bu sırada Almanya siyasi istikrarsızlığın, İngiltere ve Fransa ise Yüz Yıl Savaşları'nın cenderesindedir. Henri Pirenne bu yüzyılları tarihsel dönüşümün kritik yüzyılları

¹⁰⁸ Ertuğrul Önalp, "Los viajeros españoles por Turquía hasta el siglo xvi", *AUDTCFD*, C: 34, S. 1.2, Ankara 1990, s. 213-219.

¹⁰⁹ Ertuğrul Önalp, "İspanyol Gezginleri Pero Tafur'a Göre XV. yüzyılın İlk Yarısında Türkler", X. Türk Tarih Kongresi, C: V, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994, s. 2501-2514.

¹¹⁰ Özlem Kumrular, "XVI. Yüzyıl Avrupa Metinlerinde Avcı Sultan Portresi", *Acta Turcica*, S.1, 2009, s. 42-56.

¹¹¹ Lowry, *a.g.e.*, s. 89.

¹¹² Necati Demir, "Bir Coğrafi Bölge Olarak Canik ve Tarihi Alt Yapısı", *Silâhlı Kuvvetler Dergisi*, S. 380, Nisan 2004, s. 66-77.

¹¹³ Pirenne, *a.g.e.*, s.140.

¹¹⁴ Pirenne, *a.g.e.*, s.141.

olarak görür ve 14. yüzyıldan başlayarak 15. yüzyılda Ortaçağ ekonomisinin yayılmasının artık sona erdiğini ve keşifler çağına kadar devam edecek bir süre boyunca dengelenme döneminin yaşandığını dile getirir¹¹⁵. Bu iki yüzyılda Pirenne daralmanın bir sonucu olarak ulusal ekonomilerin koruyucu önlemlere başvurduğunu ve koruyucu merkantilist uygulamaların yaygınlaştığı tespitinde bulunur.¹¹⁶

Pirenne Avrupa'nın büyük kısmında yaygın bu hoşnutsuzluk durumunun Venedik gibi Akdenizli şehir devletlerinde ise görülmediğini not düşer¹¹⁷. Ona göre 14. yüzyıldan önceki dönemde hem Akdeniz ve Karadeniz'de hem de Kuzey ve Baltık denizlerinde yoğun bir ticaret trafiği gelişmiş aynı şekilde limanların ve sahil boyunca şehirlerin sayısı önceki devirlere göre katlanarak artmıştır. Böylece bu yeni ekonomik formasyonda paranın dolaşım sistemi güçlenmiş ve refaha bağlı olarak nüfus da benzer biçimde artmıştır¹¹⁸. Pirenne, Venedik ve Ceneviz gibi Akdeniz ticaret ağının önemli aktörleri olan şehirlerin ve devletlerin Akdeniz ve Karadeniz ticareti sayesinde kuzeydeki istikrarsız ortamdan bağışık kalmayı ve Akdeniz'in güçlü ekonomileri olarak varlıklarını keşifler çağına kadar sürdürmeyi başarabildiklerini dile getirmiştir¹¹⁹. Tafur'un yaşadığı devirde Akdeniz'in siyasal ve ekonomik düzeni Haçlı Seferleriyle kurulmuş, bu seferler sonucunda özellikle IV. Haçlı Seferi ile Konstantinopolis'in Latinlerin eline geçmesiyle beraber Akdeniz'in Doğu ile Batı arasındaki dengesi ilki aleyhine bozulmuştu ve başta İtalyan devletleri olmak üzere, Akka, Sur, Beyrut, Trablusşam, Lazkiye ve Antakya gibi Akdeniz limanları kolonileştirilmişti¹²⁰. Michel Balard bu durumun Batı'nın ve Levant kıyılarının büyük limanları arasında deniz dolaşım ritminin oldukça düzenli bir hal almasını sağladığını belirtir¹²¹. İvme kazanan deniz ticareti ile birlikte gemiler mal nakliyesinin yanında ilkin, Müslümanların da dahil olduğu hacıları da taşımaya başlamışlar ve bunu Kutsal Topraklara ve Levant'ın önemli ticaret merkezlerine yerleşmek üzere yola çıkan nüfusun taşınması takip etmiş, böylece Akdeniz'in gemi

¹¹⁵ Pirenne, *a.g.e.*, s.140.

¹¹⁶ Pirenne, *a.g.e.*, s.158.

¹¹⁷ Pirenne, *a.g.e.*, s.146; Pirenne'nin bu konuda dile getirdikleri, onun Akdeniz merkezli Ortaçağ dünyasının Hıristiyan ve İslam enternasyonalleri arasında paylaşıldığını dile getirdiği düşünceleriyle ciddi bir çelişki ifade etmektedir.

¹¹⁸ Pirenne, *a.g.e.*, s.140.

¹¹⁹ Pirenne, *a.g.e.*, s.146.

¹²⁰ Balard, "Hıristiyan Akdeniz", s. 191.

¹²¹ Balard, "Hıristiyan Akdeniz", s. 196.

trafiği artış yönünde bir istikrar kazanmıştı¹²². Söz konusu göçün ve nüfus hareketliliğinin boyutları Akdeniz'in hem doğusunun hem de batısının demografik yapısı açısından kayda değer bir nitelikteydi¹²³.

Balard'a göre denizcilikte görülen bu gelişmeler Asya bozkırlarında beliren Moğolların tüccarları koruyucu tutumu sayesinde ve Bizans'ın Venedik ile Cenevizlilere Karadeniz'i açması ile birleşince Kefe, Trabzon, Kırım gibi liman şehirleri de birer ticari bağlantı noktası haline geldi ve "... Akdeniz ticareti ile Asya bozkırları buluştu"¹²⁴. Balard'ın denizcilik devrimi olarak adlandıracağı bu gelişmelerin yaşandığı bir ortamda Doğu Akdeniz'de önemli bir siyasal aktör olarak gelişen Osmanlılar, bölgede otoritesini hissettirmeye başlamış ve Doğu Akdeniz'in egemen gücü olma yoluna girmişti, fakat henüz bu durum geri döndürülemez bir süreç görüntüsünde değildi. Nitekim beklenmedik bir şekilde, devasa bir imparatorluk haline geldiğinde Timurlular, Şam ile Bağdat'ı ele geçirmiş, kısa süreli de olsa bir bakıma Akdeniz dünyasının bir parçası haline gelmişler ve nihayet Osmanlılarla karşılaşmışlardı. Siyasal varlıkları tehdit altında olan Osmanlılar, I. Mehmet (1389-1421) öncülüğünde Timurlular tehlikesini atlatarak toparlanmayı başardılar ve Bizans toprakları üzerinde ve Balkanlar'da yayılmaya devam ettiler. Bu toparlanma süreci II. Murad'ın (1404-1451) tahta çıktığı ilk dönemde de devam etti ve zamanla yerini hızlı bir yayılma sürecine bıraktı. Bizans'ın bu duruma tepkisi Batı'nın desteğini almaya çalışmak oldu. Bu doğrultuda atılan en önemli adım Basel Konsili'nde¹²⁵ Doğu ve Batı kiliselerini birleştirmeye çalışmaktı. Konsil görünüşte Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki ihtilafı gidermişse de alınan kararlara karşı ortaya çıkan büyük muhalefet ve Bizanslıların bu anlaşma ile bekledikleri desteği sağlayamamaları Bizans'ın içinde bulunduğu yıkım halinin kalıcı olduğunun bir işareti oldu.

¹²² Balard, "Hıristiyan Akdeniz", s. 199.

¹²³ Balard, "Hıristiyan Akdeniz", s. 199.

¹²⁴ Balard, "Hıristiyan Akdeniz", s. 201.

¹²⁵ Basel Konsili (1431-1437), Papa V. Martin tarafından ölümünden hemen önce toplanan ve ardından Papa IV. Eugenius tarafından devam ettirilen Konsey, Hussite sapkınlığı ve asıl olarak Doğu ve Batı kiliselerinin arasındaki ihtilafları gidermek, böylece onları Papa'nın otoritesini altında toplamak için toplanmıştır. Bkz. "Council of Basel", *Encyclopaedia Britannica*, *Encyclopaedia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (28 Ağustos 2014) <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/54798/Council-of-Basel>>.

Osmanlılar, Bizans'ın aleyhine genişlemeye devam ettikleri oranda Anadolu'nun diğer beylikleri ve onları etki alanına almaya çalışan ve bir süredir İslam mirasını elinde tutan Doğu Akdeniz'in bir başka gücüyle yani Memlûklerle de karşı karşıya kaldılar. Derin siyasi karışıklıklarla boğuşmasına rağmen Memlûkler halen bölgedeki gücünü koruyordu. Bu durum yüz yıl kadar daha böyle sürecektir. Memlûklerin karışıklıklarla dolu bu son yüzyılında Barsbay dönemi (1422-1438) görece bir istikrar devrini ifade etmiş, üstelik uzun süre iktidarda kalmayı başaran Barsbay askeri başarılarına da imza atmıştı. Bunlar arasında belki de en önemlisi Kıbrıs'ın Memlûklere bağlanması idi. Memlûklerin Kıbrıs seferi Akdeniz'de 14. yüzyıldan itibaren yeniden canlanan korsanlık faaliyetlerinin bir sonucuydu. Kıbrıslılar'ın Mısır sahillerine gerçekleştirdikleri saldırıların, Mısır'ın deniz ticaretine zarar vermesi Kıbrıs'ın fethini gerekli kılmış ve 1424 ile 1425 yıllarında gerçekleştirilen iki seferin ardından 1426 yılındaki son sefer ile ada Memlûk sultanına bağlanmış ve ağır bir anlaşma ile vergi ödemek zorunda bırakılmıştı¹²⁶.

Bir Akdeniz ülkesi olan İspanya da Pirenne'nin sözünü etmiş olduğu gibi dünyanın içinde bulunduğu genel hoşnutsuz durumundan bağımsız kalan ülkelerdendi. İspanya 13. yüzyıldan itibaren hem İber Yarımadası'nda hem de denizlerde hızlı bir genişleme süreci yaşamıştı. Onların seviyesine ulaşmış olmamakla birlikte, İtalyan devletleri gibi İspanyalı krallıklar da Akdeniz ticaret ağının önemli aktörleri olma yolunda hayli yol kat etmişlerdi. İspanyalı krallıkların deniz ticaretine dâhil olmalarının görece geç olmasının nedeni 10. yüzyıldan beri süregelen *reconquista* olarak adlandırılan ve İspanya'nın birliği ile sonuçlanacak olan sürecin İspanyalı kralların dikkatlerini İber Yarımadası'na yöneltmesi idi. İspanya'nın birliğine yönelik yaşanan bu süreç zamanla iki krallığı öne çıkardı ve birlik sorunu bu iki krallık etrafında şekillendi. Bunlardan ilki olan Kastilya, León ile birleşerek birlik sorunun son safhasına ulaştırılmasında önemli bir adım attı¹²⁷. Bundan sonra dikkatini önündeki en önemli engelle yani Endülüslerin İber Yarımadası üzerindeki

¹²⁶ Yaklaşık on yıl sonra bu ağır koşulların gözden geçirilmesi için Pero Tafur'un başında olduğu sefaret Sultan Barsbay'a gönderilmiştir. Tafur hem Sultan'ın kabul ettiği bu taleplere hem de daha önce yapılmış olan anlaşmaya seyahatnamesinde yer verir.

¹²⁷ Enrique Rodríguez-Picavea Matilla, *La Corona de Castilla en la Edad Media*, Ediciones Akal, Madrid 2001, s. 4.

tek toprak parçası olan Granada'ya çevirecekti, ama artık tüm dikkatini iç siyasetle sınırlandırmayacak Akdeniz'de aktif siyaset yürütmeye başlayacaktır.

İspanya'nın bir diğer köşesinde oldukça erken bir dönemde, 1150 yılında, Aragon İmparatoriçesi Petronilla ile Barcelona Kontu IV. Ramon Berenguer'in evliliği, Aragon ve Katalonya topraklarını birleştirmişti¹²⁸. Bu birleşmenin Katalonya için önemli bir sonucu oldu: Katalonya, yarımadanın iç siyasetiyle ilgilenme işini Aragon'a bırakarak asıl dikkatini Akdeniz'e ve Levant ticaretine çevirdi¹²⁹. Böylece 14. ve 15. yüzyıllarda Katalanlar, Katalan Birliği örneğinde olduğu gibi, Akdeniz'in gözardı edilemeyecek bir deniz gücü haline geldiler.

*15. yüzyıl Akdeniz'i dünyanın merkezi olarak rolünün son yüzyılına gelmişti ancak modern dünyanın biçimleneceği pota olma özelliğini korudu*¹³⁰. İşte bu ortamda Kastilyalı bir seyyah, üç yıl sürecek olan Doğu Akdeniz, Karadeniz ve Avrupa'yı kapsayan seyahatine çıktı ve burada kısaca değinilen olayların ve bu olayların sonuçlarının bir tanığı olarak gözlemlerini seyahatnamesinde anlattı. O, seyahati boyunca, Batı'da Kastilya ve Aragon krallıklarının Akdeniz ve ötesinde yayılmasına, Antikçağ'da Akdeniz'i bir iç deniz haline getiren imparatorluğun yasal varisi olan ve bu mirası heba etmiş bulunan Roma'nın içinde bulunduğu yıkıma ve halkın *"bir zamanlar dünyanın başı... [iken artık] kuyruğu"*¹³¹ olmasından sorumlu tuttuğu Kilise'ye öfkesine, Roma'nın kaybettiği mirası devralan, yeni çağın denizci şehirleri Venedik ve Cenova'nın Akdeniz ticaret ağını genişletmesine; Doğu'da ise Bizans ve Memlûklerin yerlerini, bu iki siyasal geleneği tek potada birleştirmeyi başaracak olan Osmanlılara bıraktığı bir sürece ve bu süreçte artık bir Osmanlı vasalı görüntüsü veren Bizans'ın bir taraftan Osmanlılar ile mücadele ederken diğer taraftan Trabzon İmparatorluğu'ndaki iktidar mücadelesinde yer almasına, Mısır'da ise Sultanının, Kıbrıs'ı ülkesine bağlamasının ardından gelişen iki ülke arasındaki

¹²⁸ "Ramon Berenguer IV", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014)
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/490713/Ramon-Berenguer-IV>>.

¹²⁹ "Ramon Berenguer IV", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014)
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/490713/Ramon-Berenguer-IV>>.

¹³⁰ Balard, "Hıristiyan Akdeniz", s. 212.

¹³¹ Tafur'un seyahatnamesinde anlattıklarına göre halk Roma'nın uğradığı yıkımdan ve bir zamanlar dünyanın başı iken şimdi kuyruğu olmasından Kilise'yi sorumlu tutuyordu ve yılın belli bir günü Kilise'ye karşı protesto düzenliyordu. Bkz. s. 91.

ilişkilere ve dolayısıyla bir çağın sonunda Akdeniz ile çevresinde gelişen olaylara ve bu olayların ardındaki dönüşümlere tanık olmuştur. Tafur'un seyahatnamesi hiç kuşkusuz bu olayların izini taşır ve bu devre ait bilgilerimizi daha gerçekçi temellere oturtulabilmemiz bakımından önem arzeder. Tafur'un seyahatnamesinde konu edilen olaylar sadece bu seyahatnamede değinilen hususlardan ibaret değildir, onun anlattığı bazı olaylar başka çağdaş kaynaklar da da dile getirilmiştir. Bu bakımdan *Andanças* çağdaş kaynaklarla yapılacak bir karşılaştırmayı mümkün kılmakta ve tarihin bu dönemine dair elimizde olan bilgilerinin sınanması için bir olanak da sunmaktadır.

4.Pero Tafur'un Doğu Akdeniz, Karadeniz Seyahati, Seyahat Güzergâhı ve Güzergâhı Üzerinde Bulunan Ülkeler ve Halklar Hakkındaki İzlenimleri

Francisco López Estrada, Tafur'un seyahatinin birbirini takip eden dört safhadan oluştuğunu dile getirir¹³². Buna göre ilk seyahat, Sanlúcar de Barrameda, Cenova, Pisa, Bologna, Venedik, Roma ve İtalyan şehirleri güzergâhında, 1436 Sonbaharı ile 9 Mayıs 1437 tarihleri arasında; ikinci seyahat (Doğu Seyahati) Filistin, Mısır, Bizans, Anadolu, Karadeniz güzergâhında ve 9 Mayıs 1437 ile 22 Mayıs 1438 tarihleri arasında; üçüncü seyahat ise Alman İmparatorluğu ve Doğu Avrupa güzergâhında ve 22 Mayıs 1438 ile 19 Ocak 1439 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Tafur, 19 Ocak 1439 yılında İspanya'ya dönmek için giriştiği son seyahatini ise Adriyatik ve Akdeniz üzerinden İspanya'ya istikametinde yapmış ve aynı yılın bahar aylarında İspanya'ya dönmüştür.

Tafur seyahatnamesinin büyük bir kısmını Doğu Akdeniz (Kutsal Topraklar, Mısır, Anadolu, Karadeniz) ve Doğu Avrupa seyahatlerine ayırmış, İspanya'dan İtalya'ya yaptığı seyahat ile İtalya'dan İspanya'ya dönüşünü kapsayan seyahati hakkında ise pek az söz etmiştir. Çalışmamız Tafur'un İspanya'dan yola çıkmasından itibaren İtalya, Kutsal Topraklar, Mısır, Kıbrıs, Adalar, Bizans ve Osmanlı toprakları ile Karadeniz seyahatlerini kapsamakta olup Venedik'te sona ermektedir.

¹³² López Estrada, *a.g.e.*, s.101.

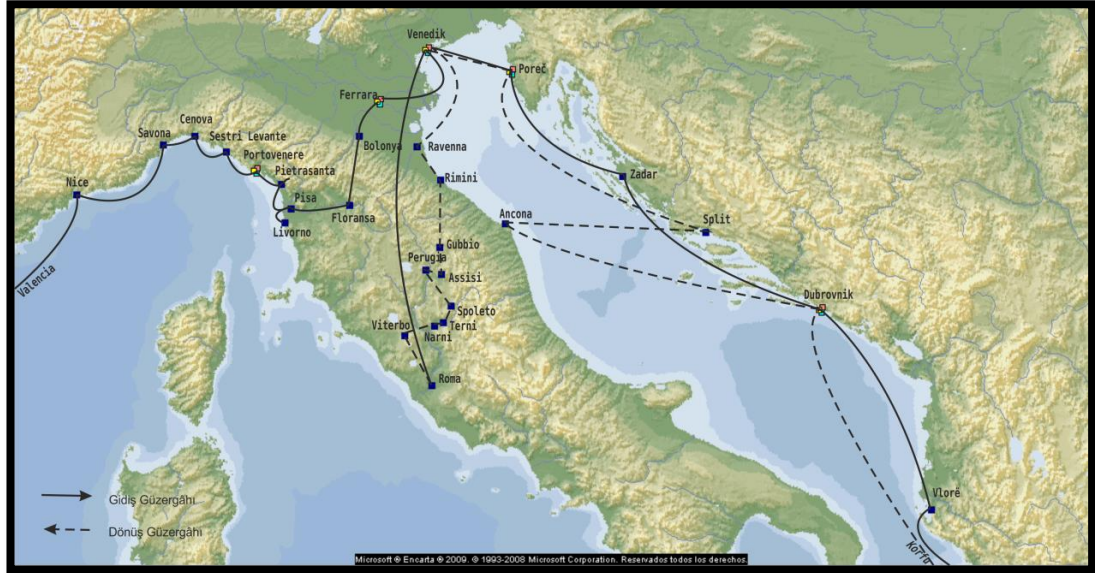
Şeki 1: Pero Tafur'un Seyahatinin İspanya Safhası

4.1. İspanya'dan yola çıkış ve İtalya'ya yolculuk

Pero Tafur, seyahatnamesine konu olan uzun yolculuğuna Cádiz'in otonom bir bölgesi olan San Lúcar de Barrameda'dan başlamıştır. Trafalgar Burnu'nu aşarak Cebelitarık'a gelen Tafur, Carnero Burnu'nda karaya çıkmış ve henüz seyahatinin başındayken Niebla Kontu'nun Cebelitarık'a yaptığı saldırıya bizzat katılmıştır. Yedinci Cebelitarık kuşatması olan bu saldırıda, Müslümanlara karşı yürütülen savaşlarda önemli rolü olan Don Enrique Pérez de Guzmán y de Castilla, Cebelitarık'ın savunmasının zayıf olduğu düşüncesiyle buraya bir saldırı planlamış, Tafur da bu saldırının denizden yapılan kısmına katılmıştır, fakat surların durumunu yoklamak için girişilen ilk saldırı Kont için tam bir faciaya dönüşmüş ve Kont burada hayatını kaybetmiştir. Tafur'un, *Andanças*'ın en başında bu hadiseye yer vermesinin önemi büyüktür, çünkü kesin tarihler konusunda özensiz davranmış olan Tafur'un seyahatinin başladığı tarihi tespit etmek bu sayede mümkün olmuştur (Ekim 1436).

Tafur bu başarısız Cebelitarık kuşatmasının ardından seyahatine devam etmiş ve bir Ceneviz gemisiyle, Kuzey Afrika'da bulunan Berberi toprağı Arzilla'ya geçmiştir. Üç gün boyunca burada mal indirmek ve mal yüklemek için demirleyen gemi tekrar denize açılıp Cebelitarık boğazından geçtikten sonra Tanca'ya ulaşmış ve ardından Ceuta'yı aşip Granada Krallığı'nın toprağı olan Malaga'ya demirlemiştir. Tafur, Cenevizliler için önemli bir ticaret şehri olan Malaga'da iken

burada bulunan gemilerin Katalanların egemen olduğu kıyı açıklarından seyredecekleri için silahlandıklarını ve silahlarla donanmış bir şekilde bu tehlikeli sularda yol aldıklarını anlatmaktadır. Silahlanarak tekrar yola çıkan gemi, Malaga'dan sonra Granada krallığı sahillerini takip ederek Salubreña, Almuñecar, Almería'ya, ardından da Kastilya Krallığı'na bağlı Cartagena'ya ulaşacaktır. Yoluna devam eden gemi, İspanya'nın güney sahilinde bulunan Elche, Alicante açıklarından Valencia'ya, oradan da açık denize yöneldikten sonra Katalanların elinde bulunan İbiza açıklarına ulaşmış ve Aragon'a bağlı Mayorca ile Minorca üzerinden Narbonne körfezine girmiştir. Gemi bugün Fransa sınırları içinde bulunan Provence açıklarında iken bir fırtınaya yakalanmış ve bir süre denizde sürüklendikten sonra bu şekilde Noel arifesinde Fransa'nın Nice şehrine ulaşmayı başarmıştır.

Şekil 2: Pero Tafur'un Seyahatinin İtalya Safhası

4.2. Cenova-Bologna

Tekrar yola çıkan gemi 1437 yılının ilk günü Cenova'ya bağlı Savano'ya ve ardından, seyahat güzergâhının önemli duraklarından ilki olan Cenova'ya ulaşmıştır. Yüksek kuleleri ve yapılarıyla dikkat çeken bu şehir, Tafur'a göre, aslında verimsiz topraklar üzerinde kuruludur, ancak çalışkan halk sayesinde ve bunların tamamının ticaretle uğraşmasından dolayı şehre, verimli toprakları olan ülkeler gibi, bolluk hâkimdir. Cenevizliler bu zenginliği özellikle Levant ve Karadeniz ticaretinden elde etmişlerdir. Nitekim Tafur, Cenevizlilerin Sakız, Midilli, Kıbrıs'taki Magosa şehri,

Pera, Karadeniz'in önemli ticari şehri olan Kefe'de kolonilere sahip olduklarını, Azak Denizi'nde ve Türkiye'de ise çeşitli hisarlara sahip olduklarını bildirmektedir. *Andanças* bu dönemde Osmanlılar ile Cenevizliler arasındaki iyi ilişkilerin geldiği noktaya da işaret eder, çünkü Tafur'un Osmanlı topraklarına gerçekleştirdiği ziyaretler Cenevizli tüccarlar aracılığıyla mümkün olmuştur. Tafur Edirne'ye (Andrenópolis) Cenevizli bir tüccarın aracılığıyla gitmiş, yine Bursa seyahati de orada bir evi olan Cenevizli bir tüccar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Buradan anlaşıldığı kadarıyla Konstantinopolis ile Edirne ve Bursa gibi önemli şehirler arasında Cenevizli tüccarlar da gidip gelmektedir. Üstelik Sultan'ın çıktığı bir sürek avına Tafur'un da katılmasını sağlayanların yine Cenevizliler olması, onların Osmanlı sarayında da bir itibara sahip olduğuna işaret eder¹³³. Cenevizlilerin bölgedeki etkinlikleri Osmanlı ve Bizans toprakları ile de sınırlı değildir. Cenevizliler Karadeniz ticaretinin de önemli aktörleri olarak Kırım'da etkinlik göstermektedirler. Tafur'u ticari hayat bakımından en fazla etkileyen ve hatta bir ara burada kalmayı düşünmesine sebep olan Kefe şehri de Cenevizlilerin elindedir.

Tafur, Cenova şehrinde bulunduğu sırada ticari işlerini yoluna koymakla ve senetlerini tahsil etmekle meşgul olmuş ve tekrar yola koyulmuştur. Tafur'un yolculuk ettiği gemi, Cenova'ya bağlı Spezia ve Aragon kralına bağlı Lerichen istikametinde yelken açıp Pisa'nın limanı olan Longhorn'a (Livorno) ulaştıktan bir süre sonra, Longhorn açıklarında Napolili Modica kontunun 14 kadırgalık filosu tarafından ele geçirilmiş fakat Tafur'a hürmet gösterilerek onun serbest bırakılması kararlaştırılmıştır.

Yoluna devam eden Tafur, sırasıyla, bir zamanlar güçlü ve zengin bir şehir olan Pisa'ya, bir vadi üzerine kurulu zengin bir şehir olan Floransa'ya ve ardından mülkiyeti Kilise'ye ait olan Bologna'ya geçmiştir. Tafur'un Bologna'da bulunduğu sırada Papa IV. Eugenius da, Basel Konsili ile yaşanan ihtilaf nedeniyle bu şehirde bulunmaktadır. Bu nedenle Tafur, Papa ile Bologna'da karşılaşmış ve Kutsal

¹³³ I Murad'ın 1387'de yaptığı bir anlaşma ile Cenevizlilere ticari ayrıcalıklar tanınmış ve onların Osmanlı topraklarında serbestçe ticaret yapmasına izin verilmişti. Ancak bir süre sonra Cenova'nın Fransa nüfuzuna girmesi, Osmanlılar ile ilişkileri bozmuştu. Yıldırım Bayezid'in Konstantinopolis kuşatmasında Osmanlılarla çatışan Cenevizliler bir süre sonra tekrar barışçıl siyasete dönmüşlerdir. Tafur'un tanıklıkları düzelen ilişkiler sonucu Cenevizlilerin Osmanlı topraklarında serbestçe ticaret yapmakta ve hatta saray ile yakın ilişki kurmuş olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Söz konusu devirde Osmanlı-Ceneviz ilişkileri için bkz. Halil İnalcık, "Murad (I)", *DİA*, C: 31, İstanbul 2006, s. 159.

Topraklara yapacağı seyahat için yol tezkeresini ondan bu sırada almıştır. Üniversiteleriyle ünlü Bologna'dan Ferrara'ya geçen ve Po nehri üzerinden Francolino'ya ulaşan Tafur, sonunda yolculuğunun en önemli duraklarından olan ve bir nevi seyahati için kendisine merkez seçtiği Venedik'e ulaşacaktır.

4.3. Venedik

Toprağa bağlı yaşayan Batı Avrupa'dan farklı olarak, nüfusunun tamamı ticaretle uğraşan Venedik, 12. yüzyıldan önce Dalmaçyalı korsanları Adriyatik denizinden temizleyerek buraya tek başına hâkim olmayı başarmıştı¹³⁴. Venedikliler ilerleyen yıllarda Bizans topraklarında da imtiyazlar elde etmişler ve Akdeniz havzasında Bizans egemenliğinde bulunan Laodicea, Antakya, Mamistra, Adana, Tarsus, Stafia, Efes, Sakız, Foça, Selebria (Silivri), Eracles, Rodos, Edirne, Selanik, Demestrias, Atina, Tebas, Korfu, Koron, Modon gibi hemen hemen her şehre yerleşmişlerdi¹³⁵. Venedik'in Akdeniz ticaretindeki bu hâkim konumu Tafur'un seyahatnamesinde de gözlenmektedir. Tafur, Levant ticaretinin merkezi konumunda bulunan Venedik limanına, dünyanın dört bir yanından her saat gemilerin geldiğine, gemiciliğin fevkalade gelişmiş ve deniz yolunun oldukça hareketli olduğuna tanık olmuştur. Bu deniz trafiği öyle hareketlidir ki ona göre “... *bir kimse bir yerden haber almak istiyorsa sadece gemileri soruşturması yeterlidir*”¹³⁶. Tafur, Venedik'in Kutsal Topraklara gerçekleştirilen hac seyahatlerinin de merkezi olduğuna ve Kilise'nin himayesinde yapılan büyük törenler ile hacı kabilelerini taşıyan gemilerin Mayıs ayında denize açıldıklarını anlatmaktadır. Tafur'un burada anlattıklarından, Venedik'in Akdeniz'e hâkim göç olgusundan maksimum düzeyde yararlandığı ve deniz ticareti yanında, hacı kabileleri ve Levant'a yerleşmek üzere yola çıkan insanların gemilerle Doğu'ya taşınmasında da asıl aktör olduğu anlaşılmaktadır.

Venedik'e vardığında, Kutsal Topraklara gitmenin yolunu araştıran Tafur, Kutsal Topraklara gidecek ilk geminin Mayıs ayında, Büyük Perhiz sırasında yola çıkacağını öğrenmiş ve bir süre senetlerinin takibini yaptıktan sonra, Mayıs ayına kadar zamanını Roma'da geçirmeye karar vermiştir.

¹³⁴ Pirenne, *a.g.e.*, s. 21.

¹³⁵ Pirenne, *a.g.e.*, s. 22.

¹³⁶ Bkz. s. 92.

4.4. Roma

Daire biçimli ve etrafı 24 mil uzunluğunda surlarla çevrili olarak tarif ettiği Roma'yı, Cenova ve Venedik'in aksine yıkıntı halinde bulan Tafur, buna rağmen şehrin, Antikçağdan kalma yapılarıyla bir zamanlar sahip olduğu ihtişamın izlerini hâlâ taşıdığı görüşündedir. Zamanının önemli bir kısmı antik yapıları ziyaretle geçiren Tafur, bu yapıların da şehir gibi yıkıntı halinde olduğunu bildirir. Tafur ayrıca Romalıların, şehrin bu harap halinden dolayı huzursuz bir halde olduklarından ve sık sık dünyaya egemen oldukları eski devirlere özlemlerini dile getirerek şehrin harap halinden Papa'yı sorumlu tuttuklarından ve hatta bu düşünceyle her yıl Büyük Perhiz'in arifesinde Papa'yı protesto ettiklerinden söz etmektedir.

Roma seyahati dönüşünde Tafur, Viterbo'ya uğramış ve ardından sırasıyla orta İtalya'da bulunan Nernia, Ternia ve Espoleto'dan geçerek yoğun iskânlı bir şehir olan Perugia'ya ulaşmıştır. Bir süre orada konakladıktan sonra Assis'e ve üç günlük bir konaklamanın ardından da Kont Orbin'e ait Gúbio şehrini ziyaret eden Tafur, burada Kont'tan büyük destek görmüş, onun verdiği bir refakatçi eşliğinde yolculuk etmiş ve iki günlük yolculuktan sonra Gúbio'dan Rimini'ye varmış, orada iki gün konakladıktan sonra da, Ravenna üzerinden Venedik'e dönmüştür.

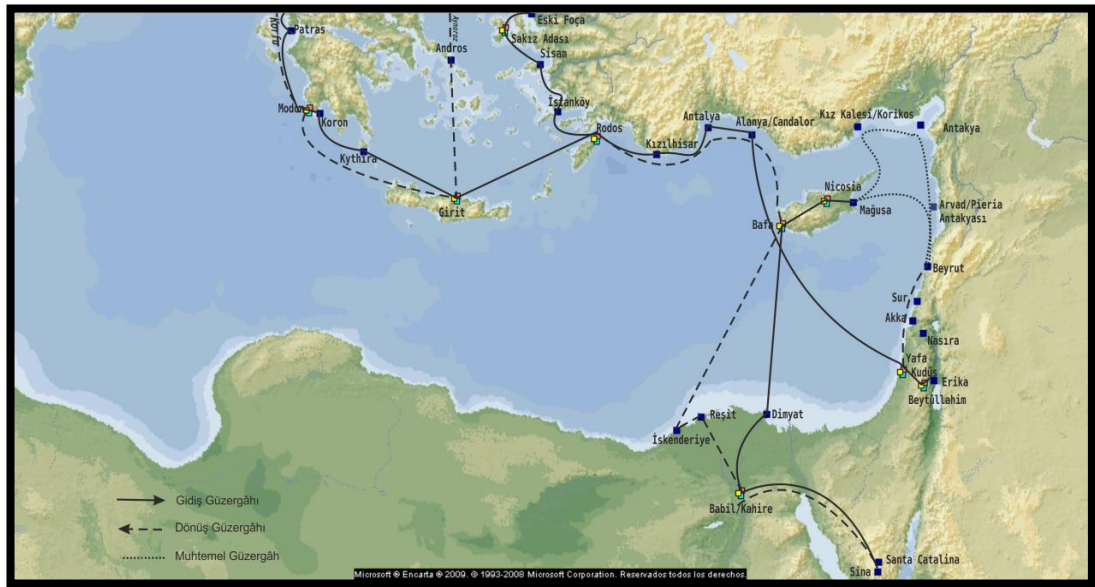
4.5 Venedik'ten Kutsal Topraklar'a Yolculuk

Venedik'e gerçekleştirdiği ikinci ziyareti hakkında bilgi vermeyen Tafur yoluna, hacı kabilelerini taşıyan gemilerle Kutsal Topraklar istikametinde devam etmiştir. Dalmaçya kıyılarını takip ederek Ragusa'ya (Dubrovnik), oradan da konaklamadan Avlonya açıklarından geçerek iki günün sonunda Korfu Adası'na ulaşmıştır. Tafur'un verdiği bilgiye göre bu sırada ada, Napoli Kralı Ladislaus'un egemenliğindedir. Kral, adayı Kudüs'e geçmek için bir basamak olarak kullanmak üzere ele geçirmiştir. Adada konakladıkları iki günün ardından yoluna devam eden Tafur, dört günlük bir yolculuğun sonunda üzerinde bir manastıra ev sahipliği yapan ve Yunanistan ile Karadeniz'den gelen malların toplandığı iki bin nüfuslu müstahkem bir yer olarak tarif ettiği Venediklilere ait Modon'a ulaşmıştır.

Modon'da bir süre konakladıktan sonra, yoluna Girit istikametinde devam eden gemi, bir süre sonra Venedik himayesindeki Girit'e ulaşacaktır. Tafur'a anlattıklarına göre bir zamanlar zengin bir ada olan Girit, Venediklilere karşı

kalkıştıkları bir isyan neticesinde harap olmuş ve isyan Venedikliler tarafından bastırılmakla kalmamış, tüm ada halkının cezalandırılması yoluna gidilmiş, tarım yapılacak alanlar ve yetiştirilebilecek hayvan sayısı dahi sınırlandırılmıştır.

Yola devam eden gemi üç günlük yolculuktan sonra Hospitaller Şövalyeleri'nin elinde olan Rodos'a ulaşacaktır. Tarikatın yapısı, şövalyeler ve onların hem mütevazı hem de müşterek yaşamları hakkında önemli gözlemlerde bulunan Tafur'un bu ilk ziyareti kısa süreli olmuş, onu ve hacı kafilesini taşıyan gemi bu şekilde Karaman beyi, Candelor (Alanya) ve Satalia (Antalya) lordunun yaşadığı toprakların sahillerini takip ederek Satalia Körfezi'nde bir süre yol aldıktan sonra, terk edilmiş halde bulunan Baf şehri açıklarından Kıbrıs'a ulaşmıştır. Ancak gemi, hac kabilelerinin Kıbrıs'ta gidiş yönünde karaya çıkma âdeti olmadığından burada demirlemeden Kutsal Topraklar istikametindeki yoluna devam edecektir.

Şekil 3: Pero Tafur'un Seyahatinin Doğu Akdeniz Safhası

4.6. Kutsal Topraklar

Baf'dan Kudüs'ün limanı Yafa'ya doğru yolculuğuna devam eden gemi, aradaki 350 mil yolu üç gün ve gecede kat ederek Kutsal Topraklara ulaşmıştır. Tafur'un seyahatnamesi sayesinde Hıristiyan hacıların burada ne şekilde karşılandıklarıyla ilgili önemli bilgilere de sahibiz. Nitekim Tafur seyahatnamesinde hacı kafilesinin Yafa limanına çıkmasından itibaren ne şekilde karşılandığı detaylı

bir şekilde anlatmış, hatta kutsal mekânlara girişte ya da hayvan kiralananırken ödenecek sabit tutulmuş olan ücretlerden de söz etmiştir.

Tafur, Kutsal Topraklarda hac vesilesiyle bulunmuş ve burada zamanını, hem hac görevini yerine getirmekle hem de Hıristiyanlar için kutsal kabul edilen yerleri ve yapıları ziyaretle geçirmiştir. Onun Kutsal Topraklarda gördükleri arasında Kutsal Kabir, İsa'nın çarmıha gerildiği yer olan Calvario Tepesi, Büyük Konstantin'in annesi Helena'nın Gerçek Haç'ı bulduğu ve İsa'nın Magdalena'ya bahçıvan olarak görüldüğü yerler, İsa'nın göğe yükseldiği Olivete Dağı ve Yahuda'nın kendini astığı mürver ağacı bulunur. Tafur ayrıca Kutsal Topraklarda bulunduğu sırada bir Magripli ile anlaşarak Arap çölünü aşip Ölüdeniz istikametinde bir seyahat de gerçekleştirmiş ve söylenceye göre cinsel sapkınlık nedeniyle lanetlenmiş olan Sodom, Gomora, Admah, Tseboim ve Tsoar gibi efsanevi şehirlerin bulunduğu Kızıldeniz civarındaki yöreyi ziyaret etmiş, ardından hacı kafilesinin bulunduğu Erika şehrine dönmüştür. Hacı kafilesiyle yolculuğuna devam eden Tafur tekrar Kudüs'e gelmiş ve bu sırada Süleyman Mabedi olarak adlandırdığı Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmiştir. Bunun için bir Magripli ile anlaşarak iki düka karşılığında, Magripli kıyafetleri içinde gizlice mabedi ziyaret eden Tafur, bir Hıristiyan'ın burayı ziyaret etmiş olduğunun farkedilmesi halinde bunun cezasının kesinlikle ölüm olduğunu bilmekle birlikte bu ziyareti gerçekleştirmekten de geri durmamıştır.

Kudüs ziyaretini tamamlayan Tafur içinde bulunduğu hacı kafilesi ile birlikte Yafa'dan denize açılmış, Sur, Escalona¹³⁷ ve Akka şehirlerinin bulunduğu sahili kuzey yönünden takip ederek Beyrut'a ulaşmıştır. Tafur bu esnada Şam'ı da ziyaret etmek istemiş, fakat gemi kaptanının bu ziyaret için onu bekleyemeyeceklerini söylemesi nedeniyle bu ziyareti gerçekleştirememiştir.

Ermenistan ülkesi olarak tarif ettiği Eski Antakya açıklarından yolculuğa devam eden Tafur, geminin güzergâhı ile ilgili olarak anlattıklarıyla bu noktada bir karışıklığa neden olur. Burada ona, Curco Kalesi ile Altın Postlu Koç'un yaşadığına inanılan bir adayı gösterdiklerini ve bu yöredeki bir dağ silsilesinde, Nuh'un

¹³⁷ Letts, Escalona adlı yerin Aşkelon olduğunu kabul ederek bu şekilde tercüme etmiştir. İspanyolca metinde Escalona olarak bahsedilen şehrin Aşkelon olduğu şüphelidir. Nitekim Tafur Yafa limanından denize açılmıştır ve kuzey istikametinde Anadolu sahillerine doğru hareket etmektedir, fakat Aşkelon Yafa limanının güneyinde yer almaktadır. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 63.

gemisinden kalanların bulunduğu anlatılmıştır. Ayrıca Antakya istikametinde denizde ilerledikleri sırada ona, eski Antakya'yı gösterdiklerini buraya Ermenistan ülkesi denildiğini ve burada bir kalenin ve kalenin karşısında da Famagosta yani Mağusa şehrinin bulunduğundan söz edilmiştir. Onun anlattıklarından geminin takip ettiği rota ile ilgili iki ihtimal ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki Tafur'un gemisinin Suriye'nin batısındaki Arvad Adası açıklarından, diğeri ise Anadolu'da bulunan Korikos yani Kız Kalesi açıklarından Kıbrıs istikametine dönmüş olma ihtimalleridir. Tafur'un, gemi güzergâhı ile ilgili verdiği bilgiler bu ihtimallerden ilkini güçlendirmektedir. Nitekim Tudelalı Benjamin'in de Doğu seyahati sırasında uğradığı ada, Haçlı Seferleri sırasında Kıbrıs'tan Kutsal Topraklara geçişte bir basamak görevi görmüş ve bu sayede, söz konusu devirde en parlak devrini yaşamıştır. Ancak Tafur'un seyahatnemesinde sözünü ettiği söylenceler ve bu konuda çok sınırlı bilgi vermiş olması gemilerin rotası üzerindeki şüpheleri tam olarak ortadan kaldırmamaktadır. Venedik ve Ceneviz ticaret gemilerinin Doğu Akdeniz'de takip ettiği rotanın Kıbrıs'ın kuzeyinden geçmesi, gemilerin kıyıyı takip ederek bugün Mersin sınırları içinde kalan Kız Kalesi açıklarından Kıbrıs'a geçmiş olabileceğini gündeme getirmektedir. Ayrıca Akdeniz'e hâkim akıntı yönleri ve Antikçağ ile Ortaçağda Akdeniz denizciliğinin bu akıntılara olan bağımlılığı ile bu devirde gemilerin kıyıları izleyen rotası, Kız Kalesi açıklarından geçen bir rotayı izlemiş oldukları yönündeki görüşü desteklemektedir. Tafur'un "*Sahil boyunda ilerlerken, eskiden Cólcos [Kolhis] dedikleri, bir zamanlar Medea'nın yaşadığı yer olan Curco kalesini ve Altın Postlu Koç'un gezindiği adayı gördük. Curco Kalesi Kıbrıs krallarına aittir ve bu yüzden kendilerini Ermenistan kralları olarak adlandırırılar*"¹³⁸ şeklindeki anlatısında sözü geçen adanın ismi, bu adanın ve bölgenin Kıbrıs krallarına bağlı topraklardan olması ve Kıbrıs krallarının aynı zamanda Ermenistan kralları olarak da adlandırılmaları göz önünde tutulursa Tafur'un seyahat ettiği geminin Kıbrıs'a Anadolu'nun Akdeniz sahillerini takip ederek geçmiş olabileceği savını da gündeme getirmektedir¹³⁹.

¹³⁸ Bkz. s. 106.

¹³⁹ Tafur'un burada anlattıklarının yarattığı karışıklık çeşitli çalışmalara da yansımıştır. Örneğin Ortaçağ seyyahları üzerine bir çalışma yapan Villalba Ruiz de Toledo çalışmasına eklediği bir haritada Tafur'un güzergâhını olması gerekenden daha kuzeyde göstermiş ve Antakya'yı ve hatta muhtemelen Nuh'un gemisi ve Ermenistan Krallığı ile ilgili anlatısı nedeniyle Anadolu'nun içlerini takip eden bir rotada göstermiştir. Ancak biz biliyoruz ki Tafur yolculuğunu deniz yoluyla yapmıştır ve Anadolu

4.7. Kıbrıs

Tafur, Kıbrıs'a Famagosta [Mağusa] limanından çıkmış, adanın en esenlik yeri olarak nitelediği ve kral ile soyluların ikametgâhlarının bulunduğu Nicosia'ya [Lefkoşa] geçmiştir. Burada kralın huzuruna kabul edilen Tafur, sarayda büyük bir hürmet görmüş ve gördüğü bu yakın alâka bununla da sınırlı kalmayarak ona, kral adına Mısır sultanına gönderilecek sefarette yer alması teklif edilmiştir. Babil'i ve Sina Dağı'nı görmenin bir yolunu arayan Tafur da yöreyi ziyaret etmek üzere planlamakta olduğu seyahati gerçekleştirebilmek için bu teklifi kabul etmiştir.

4.8. Mısır ve Memlûkler

Tafur, Mısır yolculuğuna Kıbrıs'ın güneybatı kıyısında bulunan Baf'dan başlamış ve bu yolculuğun sonunda, Salamanca büyüklüğünde, ekmek, üzüm ve meyvenin bol bulunduğu, kalesi olmayan geniş düzlüklere sahip bir şehir olarak tarif ettiği Dimyat'a ulaşmıştır. Sekiz gün burada konaklayan Tafur, şehrin valisinden daha ileriye gidebilmek için bir kayık talep etmiş ve Babil'e gitmek üzere hazırlıklara başlamıştır.

Babil'e gitmek üzere hazırlıklarını yapan Tafur'un Türklerle ilk karşılaşması, Dimyat'ta iken burada meydana gelen bir olay sonucunda gerçekleşmiştir. Bu olay bazı Magriplilerin, Tafur'un Katalanlarla birlikte görüldüğünü ve bunu ispatlamak için Türklerin tanıklığına başvuracaklarını söylemesi üzerine yaşanacaktır. Söz konusu Türkler, Tafur'u gördüklerinde, bu iddiayı yalanlamışlar ve böylece Tafur büyük bir tehlikeden kıl payı kurtulmuştur. Nitekim çevresindekiler, eğer Türkler bunun aksini söyleseler ne olurdu diye soran Tafur'a, sonucun katiyen ölüm olduğunu söyleyeceklerdir. Tafur'un aktardığına göre bunun nedeni, Türkler'in sözlerinin her zaman doğru kabul edilmesi ve buna itimat edilmesidir. Tafur, bu olaydan sonra da birçok kez Türklerle karşılaşacak ve her defasında onların doğruluk konusundaki erdemlerinden söz edecektir. Onun Türkler hakkındaki bu düşüncesinde kuşkusuz bu olayın önemli bir etkisi bulunmaktadır.

İçlerine bir seyahati olmamıştır. Bkz. F. Javier Villalba Ruiz de Toledo, "La Percepción Del Mundo: Los Conocimientos Geograficos", *Viajes y Viajeros en Europa Medieval*, (ed. Feliciano Novoa Portela ve F. Javier Villalba Ruiz de Toledo), Lunweg Editores, Barcelona 2007, s. 49.

Tafur, Dimyat'tan sonra yolculuğuna devam ederek Babil'e ulaşmış, orada Sultan'ın, doksan yaşlarında bulunan Sevilalı baş tercümanının evini ziyaret etmiştir. Gittiği yörelerde şahsına karşı gösterilen misafirperverlik Mısır'da da gösterilen Tafur, Kıbrıs Kralı'nın taleplerini bildiren mektuplarını baş tercüman aracılığıyla Sultan'a ulaştırmış ve söz konusu taleplerin kabul edildiğini, Sultan'ın da katıldığı büyük bir merasim sırasında bizzat Sultan'dan öğrenmiştir. Buna göre Memlûkler, vergi tahsili için büyük masraflar yaptıklarından, artık Kıbrıs'a gelmeyecek; bunun yerine Kral vergiyi kendisi gönderecektir. Vergi, Mısır'daki ederi üzerinden hesaplanarak ipek olarak ödenecektir. Ayrıca Sultan, Suriye'de büyük bir gelir kaynağı olan tuz ticaretinde Kıbrıs'a imtiyaz sağlayacaktır. Söz konusu anlaşmanın kabul edilmesi nedeniyle Memlûk Sultanı Barsbay, Tafur'a, Kıbrıs'ın vasallığının bir nişanı olarak altın işlemeli zeytin yeşili bir kaftan vermiştir. Tafur bu merasim sayesinde Memlûk sarayını ve burada icra edilen törenleri ve tören boyunca yaşananlara tanık olmuş, sarayda kullanılan tek dilin Türkçe olduğunu, getirdiği mektupların âdet olduğu üzere tercüman tarafından Türkçe okunduğunu, suçluların cezalarının Sultan'ın huzurunda infaz edildiğini gözlemlemiştir.

Tafur törenler sırasında verilen hükümlerin infaz edildiğine de şahit olmuştur; çünkü ona anlatıldığına göre tüm cezalar Sultan'ın huzurunda infaz edilmektedir. Bu nedenle o esnada bir Müslüman getirdiklerini ve onu, Sultan'ın huzurunda kırbaçladıklarını anlatır. Bir başka infaz ise Memlûk adalet sisteminin yapısı bakımından aydınlatıcıdır. Tafur idam edilmek üzere oraya getirilen üç adamın suçlarının ne olduğunu sorduğunda ona, bir sarrafın soyulduğunu, soyulan sarrafın komşusu olan bu üç adamın ise onun mallarını kendi malları gibi gözetmedikleri için idama mahkûm edildiklerini söylemişlerdir. Bunun canavarca bir yöntem olduğunu söyleyen Tafur'a verilen cevap ise çok kalabalık oldukları ve adaleti merhametsiz bir şekilde sağlamanın kaçınılmaz olduğudur.

Tafur'un, Babil'de iken karşılaştığı tuhaflıklardan biri de kafalarını kazıtan ve Hıristiyan kıyıcısı olduklarını söyleyen bir gruptur. Bu olayı bizim açımızdan ilginç kılan ise Tafur'un sözünü ettiği zümrenin niteliğidir. Tafur karşılaştığı bu insanların kimler olduğu konusunda yeterli bilgi vermez ama onların tuhaf görünüşleri üzerine

söyledikleri, kimlikleri hakkında önemli ipuçları verir. Tafur bu insanlardan şu şekilde söz eder:

“Babil’de kafalarını, sakallarını, kaş ve kirpiklerini tıraş eden bir zümre [Nesil] bulunur ve kutsal olduğunu söyleyerek deliler [meczuplar] gibi yaşarlar ve Tanrı’ya hizmet için dünyadan ve onun şatafatından kendilerini uzak tuttuklarını bu yüzden kendilerini tıraş ettiklerini söylerler. Bunlardan kimi boynuz takar, kimi bal ile sıvalı ve kuş tüyü ile kaplıdır; bazıları uçlarında fener ve lamba asılı olan sırtıklar taşır, başkalarının ise atmaya hazır vaziyette ok ve yayları vardır; velhasıl farklı kılıklarda, Hıristiyan kıyıcısı olduklarını söyleyerek gezinirler. Magripliler onlara büyük saygı gösterir. Bir gün onlardan bazılarıyla karşılaştım ve onlara nereye gittiklerini sordum. Bana, kimin daha hızlı yanacağını görmek için Hıristiyan köpeklerle birlikte ateşe gireceklerini söylediler.”¹⁴⁰

Andanças’ın İngilizce tercümesinde M. Letts, bir dipnot ile Tafur’un sözünü ettiği kişilerin hiç kuşkusuz dervişler olduğunu bildirmektedir¹⁴¹. Söz konusu kişilere benzeyen insanlara İbn-i Battuta, Dimyat’ta rastlamıştır. İbn Battûta, Dimyat’ta Kalenderîye tayfasının önderi Cemalettin Sâvî’nin tekkesinin bulunduğunu, cemaatin sakal ve kaşlarını tıraş ettiklerini bildirmektedir ve bunun asıl nedeninin şeyhin, ona âşık olan bir kadından kurtulmak istemesinden kaynaklandığını anlatır¹⁴². Ahmet Yaşar Ocak kalenderîleri ele aldığı çalışmasında Mısır’daki dervişlerden söz ederek İbn Hacer ve Makrîzî’nin tanıklıklarına göre 13. yüzyılda Kahire’de, başında Şeyh Hasan el-Cevâlîkî el-boğa adında birinin bulunduğu bir zaviyenin varlığından söz etmiştir¹⁴³. Ahmet Yaşar Ocak’a göre 15. yüzyılda Kalenderîlik Mısır’da Dimyat ve Kahire civarında etkindi ve burada Kalenderîye, Cavlakiyye ve Müvellihe adı ile biliniyorlardı¹⁴⁴.

Burada aktarılan ve birbirini destekleyen görüşlere rağmen, Tafur’un bahsettiği insanlarla ilgili olarak dikkatimizi çeken nokta Tafur’un karşılaşmış olduğu bu insanların hem saç, sakal ve kaşlarını tıraş etmeleri bakımından hem de kılık kıyafet ve taşıdıkları silahlar bakımından Osmanlı ordusunun öncü

¹⁴⁰ Bkz. s. 113.

¹⁴¹ Letts, *a.g.e.*, s. 71, 4 nolu dipnot.

¹⁴² İbn Battûta, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, (çev. A. Sait AYKUT), 2. Baskı, YKY, İstanbul 2013, s. 42.

¹⁴³ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992, s. 38.

¹⁴⁴ Ocak, *a.g.e.*, s. 39.

birliklerinden olan *delilere* önemli oranda benzemeleridir. Osmanlıların bu öncü birliği üzerine yaptığı çalışmada Abdullah Turhal, Rumeli sınır boylarında ordunun en ön saflarında düşmana karşı dehşet saçan görünüşleriyle korkusuzca savaşan bu birliklerin farklı giyim tercihleri ile göze çarptıklarını dile getirmektedir¹⁴⁵. Turhal'a göre “*Tüm farklı kıyafetlerin ortak tek özelliği, başka hiçbir askere benzemeyen, kimsede olmayan, olağandışı biçimde vahşi hayvan postları, kürkleri, derileri ve yurtıcı kuş tüyleriyle süslenmiş olmasıydı.*”¹⁴⁶. Turhal bu birlik hakkındaki en erken kayıtların 15. yüzyılın ortalarına denk geldiğini tespit etmiş ve bunların Osmanlılar devrinde meydana getirildiğini, zamanla komşu devletler tarafından da taklit edildiklerini ifade etmiştir¹⁴⁷. Hiç şüphesiz Tafur'un anlattığı insanların burada sözünü ettiğimiz *deliler* olduğunu kabul etmemiz, Turhal'ın onlar hakkındaki kimi tespitlerini gözden geçirmesini gerektirecek türdendir, ancak Tafur'un bu hususa sadece bir paragrafta değinmiş olması böyle bir kabul için yeterli değildir. Ayrıca Altan Çetin'in, konuyla ilgili olarak başvurduğumuz, Memlûklerin askeri teşkilatını incelediği çalışmasında¹⁴⁸ da Osmanlı ordusunun öncü birliklerinden olan *deliler* benzeri bir askeri teşkilatlanmaya rastlamamış olmamız Tafur'un karşılaşmış olduğu insanların *deliler* benzeri bir grubun üyesi olma ihtimalini azaltmaktadır.

Tafur'un Babil'de karşılaştığı bu insanlar, ister –muhtemelen kalenderî-derviş ister *deliler* türünden bir birliğin askerleri olsun, onun bu tanıklığına ne dervişler ne de deliler hususunda gerçekleştirilmiş çalışmalarda başvurulmuştur. Örneğin A. Yaşar Ocak Kalenderîleri konu edindiği çalışmasında İbn Battuta ve Clavijo'nun seyahatnamelerine yer vermiş olmasına rağmen Tafur'un seyahatnamesinden söz etmemiştir. Aynı durum çalışmasında delilerin kökenlerine dair ilk kayıtlara da yer veren Abdullah Turhal için de geçerlidir. Biz bu durumun *Andanças*'ın Türkiyeli akademisyenler arasında pek tanınmamasından kaynaklandığı kanaatindeyiz.

Kıbrıs'taki elçilik görevini tamamlayan Tafur, Kıbrıs Kralı'na iletmek üzere ona teslim edilen malları ve mektupları Dimyat'ta bulunan gemiye yükleterek gemi kaptanına iki ay sonra kendisini almak için dönmesini emretmiştir. Kendisi ise bu

¹⁴⁵ Abdullah Turhal, *Osmanlı'nın Muhteşem Süvarileri: Deliler*, Doğan Kitap, İstanbul 2011, s. 25.

¹⁴⁶ Turhal, *a.g.e.*, s. 28.

¹⁴⁷ Turhal, *a.g.e.*, s. 46, 58.

¹⁴⁸ Altan Çetin, *Memlûk Devletinde Askerî Teşkilât*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2007.

zaman zarfında Sina Dağı'nı ve Santa Catalina Manastırı'nı ziyaret etmek istemektedir. Ancak bu ziyaret hiç de kolay olmayacaktır; çünkü manastıra ulaşmak için, hiçbir yerleşimin olmadığı, insanların pusulalarla yönlerini tayin ettiği ve Kuran ile İncil'de Yusuf'un ambarları olarak geçen yapılarla - muhtemelen piramitlerle – karşılaştığı güçlüklerle dolu bir çöl yolculuğu yapmak zorunda kalmıştır. Bu güçlüklerle rağmen Tafur, Sina Dağı ve Santa Catalina Manastırı'nın bulunduğu yöreye ulaşmayı başarmış, üstelik bununla da kalmayıp bu ziyaretin ardından Hindistan'a gitmenin yollarını aramaya başlamıştır. Bu amaçla böyle bir seyahatin mümkün olup olmadığını sormuş ve sonuçta bu konuyla ilgili olarak danışmak üzere yakın zamanda Hindistan dolaylarından gelecek olan bir kervanı beklemeye karar vermiştir. Tafur'un bize anlattıklarına göre gelen kervan taşıdığı mallar bakımından muazzam büyüklüktedir. Kervanın taşıdığı mallar arasında her türlü baharat, inciler, değerli taşlar, altın, parfüm, keten, papağanlar, Hindistan kedileri ve başka birçok mal bulunur. Muazzam büyüklükteki bu kervanın taşıdığı mallar burada ikiye ayrılmaktadır ve yarısı Babil üzerinden İskenderiye'ye; diğer yarısı ise Şam üzerinden Beyrut limanına taşınmaktadır.

Tafur ilginç bir tesadüf eseri bu kervanla birlikte gelen Venedikli tüccar ve seyyah Niccolò de' Conti¹⁴⁹ ile de karşılaşacaktır. Tafur'un Hindistan'a yapacağı seyahatten vazgeçmesinin nedeni de Niccolò de' Conti olmuştur; çünkü birarada buldukları süre boyunca ona Hindistan seyahatini anlatmış, bölgenin Timur'dan sonra içine düştüğü kargaşayı ve bunun sonucunda artık bu yöreye bir seyahatin imkânsız hale geldiğini dile getirmiştir. Zaten Niccolò de' Conti, Timur'un ölümünden sonra ülkenin içine düştüğü kaos nedeniyle buradan ayrılmaya karar

¹⁴⁹ Venedikli bir tüccar olan Niccolò de' Conti (d. 1395?- ö. 1469), 15. yüzyılın başlarında gerçekleştirdiği ve 25 yıl süren seyahatinde Ortadoğu ve Hindistan'dan Java'ya kadar, söz konusu devirde aralarında Avrupalı seyyahların daha önce ziyaret etmedikleri toprakların da bulunduğu bir alanı ziyaret etmiş Avrupalı seyyahlardan biridir. Avrupa'ya dönmek üzere dâhil olduğu bu kafilede Nicolò de' Conti'ye Hindistan'da iken evlendiği karısı ve çocukları eşlik etmekteydi. Tafur ile karşılaştıklarında hayatta olduğunu bildiğimiz karısı, iki çocuğu ve tüm hizmetkârlarının veba nedeniyle öldüğünü, bu seyahati daha sonra kayıt altına alacak olan ve Nicolò de' Conti'nin seyahati hakkındaki ikinci kaynak olan Papa VI. Eugenius'un kâtabi Gian Francesco Poggio'nun aktardıklarından anlıyoruz. Poggio, Nicolò de' Conti'den dinlediği hadiselerden yaptığı derlemeyi *De Varietate Fortunae* adlı, Roma'nın çöküşünü konu edindiği eserinin son kısmına eklemiştir. Bkz. Kennon Breazeale, "Editorial Introduction to Nicolò de' Conti's Account". *SOAS Bulletin of Burma Research* 2.2 (2004): 100. Nicolò de' Conti'nin anlattıklarından oluşan eser, 1857 yılında R. H. Major'un editörlüğünü yaptığı *India in the Fifteenth Century* adıyla 15. yüzyılda Hindistan'a yapılmış dört seyahatten biri olarak yayınlanmıştır. Bkz. R. H. Major (ed.), *India in the Fifteenth Century, Being a Collection of Voyages to India*, London, 1857.

vermiş ve Tafur'la karşılaşmasına vesile olan bu kervanla ülkesine dönmek üzere yola çıkmış, üstelik dönüş yolunda soyulmuştur¹⁵⁰. Niccolò de' Conti'nin anlattıklarından sonra Doğu'ya yapılacak bir seyahatin, eğer *uçarak gitmeyecekse* imkânsız olduğuna karar veren Tafur, onunla birlikte on beş günlük bir yolculuğun ardından, Babil'e dönmüştür. Tafur'un Babil'den sonraki seyahat güzergâhı Kıbrıs olacaktır. Babil'de bir süre zaman geçirdikten sonra Nil üzerinden, nehrin Akdeniz'le buluştuğu yerde bulunan Reşit yakınlarına gelen Tafur, buradan da İskenderiye'ye geçmiş ve nihayet İskenderiye'de konakladığı sekiz günün ardından, onu almaya gelen gemi ile Kıbrıs istikametinde denize açılarak yedi günlük bir yolculuğun ardından Kıbrıs'ın Baf limanından karaya çıkmıştır. Tafur'un Baf hakkındaki ilk izlenimi şehrin sağlıksız oluşudur, bu yüzden şehre çeşitli defalar gelmiş olmasına rağmen şehir merkezini ziyaret etmeyecektir. Oraya ulaştıklarında, muhtemelen vebadan ölen bir papaz ve refakatçisinin binek hayvanlarını alan Tafur, büyük bir sevinçle karşılanacağı Nicosia'ya doğru yola çıkmıştır. Nicosia'da Tafur'a, hizmetlerinden dolayı Kral tarafından ihsanda bulunulmuş ve seyahatine devam edebilmesi için tüm yolculuk masrafları karşılanarak onu Rodos'a götürecek bir gemi hazırlanmıştır.

4.9. Adalar

Tafur'un Türklerle denizdeki ilk karşılaşması onun Kıbrıs'tan Rodos'a yolculuğu sırasında gerçekleşecektir. Tafur'un anlatısına göre bu olay Kıbrıs yakınlarında Katalanlar tarafından gemileri batırılan Türkler'in bunun intikamını almak istemesi ve bu sırada Tafur'un da içinde bulunduğu gemi ile birlikte bir başka gemiyle karşılaşmaları sonucu onlara saldırılarıyla meydana gelmiştir. Gemide bulunan ve idam edilmek istenen, fakat Tafur'un girişimleriyle ipten alınan bir Katalan marinelin gemicilikteki yeteneği sayesinde bu gemi kurtulurken, diğer gemi ise bu kadar şanslı olmamış ve Türkler tarafından batırılmıştır¹⁵¹. Gemidekiler, bu olayı henüz atlatmışken bir kez de şiddetli bir fırtınaya yakalanacaklardır. Tafur'un, "*Gece yarısı güneyli rüzgârlar arttı ve dalgaların her biri bizi bir o yana, bir bu*

¹⁵⁰ Niccolò de' Conti'nin burada bahsettiği muhtemelen sıradan bir soygun hadisesi değil yolculuk boyunca ödemek zorunda bırakıldığı harçlar ve vergilerdir.

¹⁵¹ Tafur ne yazık ki denizde karşılaşmış oldukları Türklerin kimler olduğundan söz etmemiştir.

*yana savurdu. Böyle bir yerde boğulmaktansa Türklerin eline geçmeyi yeğlerdim!”*¹⁵² şeklindeki tepkisinden anlaşıldığına göre fırtına hayli şiddetli olmuş, fakat tüm bu güçlüklerle rağmen gemi, Meis Adası’na¹⁵³ ulaşmayı başarmıştır. Meis’te onlara saldıran Türklerin iki saat önce buradan ayrılmış olduğunu öğrenen gemidekiler orada Rodos Şövalyelerine ait bir kaleye gidecekler ve burada bir süre konakladıktan sonra Türklerin saldırısından dolayı büyük tedirginlik içinde Rodos’a gitmek üzere tekrar denize açılacaklardır. İki gün sonra Rodos’a ulaşan Tafur’un oraya vardığında ilk işi Kastilyalı meşhur bir şövalye ve adadaki en zengin şahıs olan rahip Nuño de Cabrera ile görüşmektir. Tafur, anlatısında da sık sık şahit olduğumuz gibi gittiği yerlerde özellikle yörenin İspanya kökenli önemli şahıslarıyla irtibat halindedir.

Tafur adaya çıkışının ikinci gününde ise Rodos şövalyelerinin liderini ziyaret etmiş ve ona, Kıbrıs kralının göndermiş olduğu mektupları teslim etmiştir. Söz konusu ziyaret sırasında ağır derecede hasta olan Üstad-ı Muhterem¹⁵⁴, ziyaretin gerçekleştiği günün gecesinde hayatını kaybetmiş, Tafur bu vesileyle Rodos Şövalyeleri’nin liderlerini ne şekilde seçtiklerine tanık olmuştur.

Tafur, Rodos’tan sonra Sisam ve İstanköy adaları açıklarından Sakız Adası’na ulaşmış ve burada yirmi gün konaklamıştır. Onun bize bildirdiğine göre, Cenevizlilerin Yunanlardan aldığı adanın yöneticileri Mayoneses olarak adlandırılmaktadır. Bu isim Maona adındaki Cenevizli sermayedarların koloni şeklinde örgütledikleri şirketlerden kaynaklanmaktadır. Tafur, ada sakinlerinin himaye edilmeleri karşılığında Cenevizlilere vergi ödediklerine ve adada Ceneviz bayrağı dalgalandığına da değinmiştir.

¹⁵² Bkz. s. 139.

¹⁵³ Tafur bu adanın Ermenistan’ın bir parçası olduğunu bildirir. Bkz. s. 97.

¹⁵⁴ Aragonlu Antonio Fluvian de la Riviere (ö. 29 Ekim 1437).

Şekil 4: Pero Tafur'un Seyahatinin Anadolu Safhası

Cenevizlilerin Levant ticaretleri ve boğaz geçişleri için stratejik bir nokta olan Sakız adası yakınlarında iken Cenevizlilere ait gemiler, Tafur'un yolculuk etmekte olduğu gemiyi bir süre alıkoyacaktır. Burada tutuldukları günün gecesinde bir kez daha Ortaçağ denizciliği için Akdeniz'i tehlikeli kılan bir fırtına kopmuş ve bu kez öncekine göre çok daha büyük zararlara yol açarak geminin su almasına neden olmuştur. Tafur gemiden kopmuş bir parçaya tutunarak hayatta kalmayı başarmış ve Biskaylılar tarafından kurtarılmıştır. Gemi ise bir şekilde karaya çekilebilmiş, fakat diğerleri gibi Tafur da mallarının çoğunu kaybetmiştir.

Tafur'un seyahatini gerçekleştirdiği dönem aynı zamanda Doğu ve Batı Kiliseleri'ni birleştirmek için yoğun çabaların sarf edildiği bir dönemdir. Tafur, bu girişimlerin de tanığı olmuş ve Bizans İmparatoru'nun Konsey'e götürülmesi hususunda, Venedikliler ile Cenevizliler arasındaki mücadeleye Sakız Adası'nda bulunduğu sırada şahit olmuştur.

Tafur sadece bir tüccar veya imanlı bir Hıristiyan değildir o aynı zamanda derin tarih bilgisine sahip meraklı bir seyyahtır. Seyahatnamesinde hem Hıristiyan azizlerin hayatları ile ilgili anlatılara yer verir hem de antikçağ hakkında tarihsel olaylara yeri geldikçe değinir. Onun yolunu Troya'ya düşüren neden de bu olacaktır. Tafur, Sakız Adası'nda iken gemilerinin onarımını beklemek yerine bu süreyi antik Troya şehrine bir ziyaret yaparak değerlendirmiştir. Eski ismi Élion olan şehre Eski

Foça üzerinden ve Türklerle iyi ilişkileri olan Cenevizli bir tüccarın aracılığıyla, kara yoluyla iki gün sürecek bir yolculuk sonunda giden Tafur, burada da Roma'da yaşadığı hayal kırıklığının bir benzerini yaşamış ve bu efsanevi şehir hakkında bilgi alabileceği kimseyi bulamamıştır. Bu yerin efsanevi Troya şehri olduğunun, bölgede bulunan büyük yapılara ait yıkıntılardan anlaşıldığından söz eden Tafur'un anlattıklarına göre, çevrede sadece köy yerleşimleri bulunmaktadır ve buradaki Türkler yöredeki antik yapıları kutsal kabul etmekte ve onlara zarar vermek bir yana evlerini bu yapılara bitişik inşa etmektedirler¹⁵⁵.

Tafur'un Troya seyahati sırasında fırtınaya yakalanan ve zarar gören gemi de tamir edilmiştir. Bu sayede adaya dönmesinden iki gün sonra tekrar denize açılan Tafur her iki yakasında da Türklere ve Rumlara ait köy yerleşimleriyle kaplı Çanakkale Boğazı'ndan geçiş yapmış, Türklerin Yunanistan'da ele geçirdiği ilk yer olan ve *“başka hiçbir yerde yapmadıkları halde surları ve kaleyi olduğu gibi...”*¹⁵⁶ bıraktıkları Gelibolu'ya ulaşmıştır.

4.10. Konstantinopolis ve Bizanslılar

Tafur'un yolculuk ettiği gemi, Gelibolu'nun ardından Marmara Denizi'ne girmiş ve kuzey yönünde ilerleyerek Bizans'ın Musa Çelebi'ye (1388-1413) karşı Çelebi Mehmet'e (1390-1421) verdiği desteğin bir karşılığı olarak Osmanlılar tarafından Bizans İmparatoru Yoannis Paleologos'a bırakılan Ereğli ile Silivri açıklarından geçip Konstantinopolis'e doğru yoluna devam etmiştir. Bu sırada Tafur, bir dağ olduğunu düşündüğü fakat çevresindekilerden Aya Sofya olduğunu öğrendiği kiliseyi görecek ve bir süre sonra Konstantinopolis'e ulaşacaktır (Kasım 1437).

Tafur'un seyahatnamesini bizim açımızdan önemli kılan bir başka neden de onun seyahatinde, son yıllarını yaşayan Bizans'ın başşehri Konstantinopolis'i ziyaret etmiş olmasıdır. Tafur Bizans sarayında İmparator tarafından memnuniyetle karşılanmış ve saray çevresinde geçirdiği zaman süresince sarayda olup biten önemli olaylara da tanık olmuştur. Bununla birlikte Tafur, seyahatnamesinde halkın durumu,

¹⁵⁵ Tafur muhtemelen burada Türkler ile pagan Troya arasında bir ilişki kurmaktadır, bu tutumunu bir kez de onun Bizans'ı Osmanlıların ele geçirmesini Türklerin Troya'nın intikamını almaları şeklinde yorumlamasında görüyoruz. Bkz. s. 144.

¹⁵⁶ Bkz. s. 145-146.

şehirde bulunan yapılar ve kamusal alanlar ile buralarda gerçekleştirilen törenlere de sık sık değinmiştir.

Konstantinopolis'te, başka uluslar gibi, kayda değer bir Kastilyalı nüfus da bulunmaktadır. Nitekim Tafur, şehre ulaştığında aralarında daha önceden de tanıdığı Kastilyalıların ve başka uluslardan dostlarının bulunduğu bir grup tarafından karşılanmış ve Pera'da ağırlandı. Tafur şehre ulaşmasından bir süre sonra İmparator'un huzuruna çıkmış ve ona, egemenliğindeki toprakları görmek ve Bizans imparatorlarına dayandığı söylenen soyu hakkındaki gerçekleri ortaya çıkarmak için buraya geldiğini anlatmıştır. Tafur, seyahatnamesinde söz konusu kan bağı ile ilgili olarak İmparator'un bir araştırma yapılmasını emrettiğini ve bu araştırma sonucu iddianın kanıtlandığını da anlatacaktır. Onun bize anlattığına göre araştırmayı yapmakla görevlendirilenler Tafur'a geçmiş bir zamanda Bizans imparatoru ile soylular arasında yaşanan bir ihtilaftan söz etmişler, bu ihtilafta İmparator'un oğlunun soyluların yanında yer aldığını; fakat babasıyla bir çatışmanın kaçınılmaz hale geldiğini gördüğünde ülkeyi terkedip İspanya'ya yerleştiğini anlatmışlardır. Tafur'un Bizans İmparatoru ile kan bağı, İspanya'ya giden ve orada Müslümanlara karşı cesurca savaşarak şöhret kazanan bu prens aracılığıyla kurulmuştur.

Tafur, seyahatnamesinde bu olayların ne zaman yaşandığının kendisine bildirildiğini, fakat bu tarihi hatırlamadığını söyleyerek bu konuda kimi şüphelerin doğmasına neden olur. Yine de çeşitli çalışmalarda onun burada anlattıklarının doğru olabileceğini öne süren araştırmacılar olmuştur. Bunlardan biri de Tafur ismi ile *Tekfur* kelimesi arasında ilişki kuran ve Tafur'un seyahatnamesinde söylediklerini destekleyen iddiadır¹⁵⁷. Tafur'un anlattığı bu olayla onun soyunun Bizans imparatorlarına dayandığını kabul etmek oldukça tartışmalı bir konudur; fakat soyu ile imparatorluk arasındaki bu ilişkiyi kurarken anlattığı hadiselerin Bizans imparatorları, soylular ve halk arasındaki ilişkilerin niteliği hakkında önemli ipuçları taşıdığı görüşündeyiz. Söz konusu anlatı, geçmiş bir zamanda Bizans imparatorlarından birinin, ülkenin soylularının da köylüler gibi vergi ödemesini ve ona hizmet sunmasını istemesi üzerine, soyluların bu isteğe karşı gelmesi sonucu yaşananları hikâye eder. Tafur'a anlatılanlara göre bu İmparator hem soyluların kararından vazgeçmesi yönündeki taleplerine hem de bu talepleri ona ileten oğluna

¹⁵⁷ Pedro Martínez García, "«Andanças e viajes»: el otro Pero Tafur". *Edad Media: revista de historia*, C: 11, 2010, s. 270.

büyük öfke duymuş ve uygulamadan vazgeçmediği gibi soylular için aracı olan prensi de saraydan uzaklaştırmıştır. Bu prens Edirne şehrine gelmiş ve bir süre daha babası ile mücadele ettikten sonra, İmparator'un taviz vermez tavrı sonucunda, Toledo fatihi Alfonso VI de León'un (1047-1109) hükümdarlığı sırasında İspanya'ya gitmiştir. Prens İspanya'ya gittikten sonra da soylular ve yanlarına aldıkları bir diğer prens ile beraber imparatora karşı mücadele devam etmiş ve nihayet, yürütülen isyan sonucunda, imparatoru tahtan indirmişlerdir. Tafur'un anlatısına göre Soyluların öncülüğünde yürütülen bu isyan sonucu soyluların hakları iade edildiği gibi onlara eskisinden daha fazla haklar tanınmış ve köylüler köle durumuna düşmüştür. Osmanlıların Bizans topraklarında yayılabilmesinde Bizans köylülerinin içinde buldukları ağır şartlar nedeniyle Osmanlılara vermiş oldukları desteğin etkisini dikkate alırsak bu anlatının Tafur tarafından, sadece kendi soyu ile Bizans imparatorlarının soyu arasında, anlaşılabilir sebeplerle, bir bağ kurmak için kurguladığı bir hikâye olduğunu iddia etmek doğru olmayacaktır.

Tafur, Konstantinopolis'te bulunduğu sürece kamusal alanlar ve şehrin genel durumu hakkında da önemli gözlemlerde bulunmuştur. Roma şehrinde karşılaştığı manzaranın benzeri bir durumla Bizans başşehirinde de karşılaşan Tafur, seyahatnamesinde, şehrin içinde bulunduğu çöküş halini bütün açıklığıyla dile getirmiştir, fakat Roma'dan farklı olarak Konstantinopolis'in içinde bulunduğu durumu IV. Haçlı seferi ve Venedikliler ile ilişkilendirmiştir. Bununla ilgili olarak geçmişte Venediklilerin, Türklere karşı Bizans'ı desteklemek amacıyla olduğunu söyleyerek donanma ile Konstantinopolis'e geldiklerini aktaran Tafur, Venediklilerin imparatora karşı ayaklandıklarını ve bu yüzden imparatorun Mora'ya kaçmak zorunda kaldığını, imparator'un meşru varisi olarak ise sadece Macaristan Kralı'nın kızı ile evli olan bir torununun¹⁵⁸ kaldığını, bu kişinin ise ilerleyen yıllarda seçkin bir şövalye olarak Konstantinopolis halkıyla birlikte Latinlere karşı bir ayaklanma çıkararak şehri ele geçirdiğini anlatmaktadır. Tafur'a göre bu ayaklanma ayaklananların, kıyıları ele geçirerek Venediklilerin denizle bağlantısını kesmesi ve onların gemilerine ulaşmasını önlemeleri sayesinde başarılı olmuştur¹⁵⁹.

¹⁵⁸ Tafur burada Latin İmparatorluğu'nu ortadan kaldırıp Paleologos hanedanlığını kuran VIII. Mihail Paleologos'tan söz etmektedir.

¹⁵⁹ Kefe şehri ziyareti sırasında Cenevizlilerle Moğollar arasındaki mücadeleye değinen Tafur benzer bir yaklaşımla Moğolların karada Cenevizlileri mağlup etmelerine rağmen donanmaları sayesinde savaşı lehlerine sonuçlandıramadıklarından söz etmiştir.

Tafur'un seyahatnamesi son günlerini yaşayan bir imparatorluğun tanığıdır. Tafur'un anlatısı bu sürecin bir anda gerçekleşmediğini, çöküş sürecinin, çeşitli emarelerle (kimi zaman söylencelere yansıdığı gibi) kendini yavaş yavaş gösterdiğine işaret etmektedir. Nitekim Tafur, ülkede iyi askerlere büyük ihtiyaç duyulduğunu, fakat şehrin hem asker hem de nüfus olarak çok geri düştüğünü, Yunanların sadece Konstantinopolis'i ellerinde tutabildiklerini ve şehir ele geçirilmeden çok önce zaten Müslümanların kölesi haline geldiklerini bildirmektedir. Tafur, birçok Batılı önyargının konusu olduğu gibi bu durumu Türklerin Troya'nın intikamını alması şeklinde değerlendirmiş ve şehrin kaybedilmesinde Hıristiyan prenslerin ve halkların ihmalkârlıklarının payı olduğunu dile getirmiştir. İçinde bulunulan bu çetin şartlar ve yıkım karşısında ülkesini kurtarmanın yolunu arayan İmparator'un, Türklere karşı Batı'dan destek alabilmek umuduyla, Papa ve Avrupalı devletlerle görüşmelerde bulunmak için Kasım 1437'de Avrupa seyahatine¹⁶⁰ çıktığına tanık olan. Tafur, İmparator'un bu seyahat hazırlıklarına ve şehirden ayrılırken gerçekleştirilen törenlere seyahatnamesinde de yer vermiş, bu seyahat için İmparator'un kendisinin yanında bulunmasını istediğine değinmiş fakat bu teklifi kendi seyahatini gerekçe göstererek reddetmiştir.

Tafur, ülkenin geri kalmış ve yıkıma uğramış hali karşısında halkın, geçmişe duyduğu özlemin bir ifadesi olan çeşitli söylenceleri de dinlemiştir. Bunlar arasında en önemlisi Roma ve Bizans toplumlarından sonra Osmanlıların toplumsal belleğinde de yer edinmiş olan ve günümüzde Kızıl Elma olarak ifade edilen söylencedir. Yunan ve İskandinav mitolojisinde ölümsüzlükle ilişkilendirilmiş olan *elma* imgesi, ebedi hükümdarlık alâmeti olarak ilk kez Roma İmparatorluğu zamanında anlam kazanmış ve Bizans devrinde de bu anlamını korumuştur¹⁶¹. Tafur bu söylenceye hem Roma seyahati sırasında, Kolezyum önündeki heykelin elinde tuttuğu küreden hem de Konstantinopolis seyahati sırasında, Ayasofya'nın önündeki Justinianus Heykeli'nin elindeki küreden bahsederken değinmiştir. Tafur'un hem Roma seyahati hem de Konstantinopolis ziyareti sırasında bu konuya değinmesi Roma İmparatorluğu'nun başşehirleri olmuş bu iki kentin içinde bulunduğu yıkımla ve geçmişe duyulan özlemlerle de ilgili olmalıdır. Bununla birlikte Tafur'un

¹⁶⁰ İmparator 1437 ve 1440 yılları arasında İtalya'da Kiliselerin birleştirilmesiyle ilgili görüşmelerde bulunmuş ve bu süre zarfında ülkenin idaresini Tafur'un Despot Dragas ismiyle söz ettiği XI. Konstantin Paleologos'a bırakmıştır.

¹⁶¹ Orhan Şaik Gökyay, "Kızıl Elma". *DİA*, C:25, İstanbul 2002, s. 559.

seyahatnamesi bu söylence aracılığıyla imgesel düzeyde de Ortaçağda yaşanan dönüşümü yansıtmaktadır. Nitekim Tafur, *elmayı* elinde tutan Justinianus'un Türkiye'yi işaret ederek imparatorluğa yıkımın buradan geleceği kehanetinde bulunduğundan söz ederken bir anlamda Osmanlıların Roma mirasını devraldığı bir dönüşüm sürecine de işaret etmiştir. Kızılelma “*ulaşılması ve fethedilmesi gereken ülke*”¹⁶² anlamı ile Osmanlıların Roma'nın siyasi mirasını devralmasının bir ifadesi olmuş ama aynı zamanda kültürel boyutuyla toplumsal bellekte de günümüze kadar varlığını korumuştur.

4.11. Edirne ve Türkler

İmparator, Doğu ve Batı Kiliseleri arasındaki ihtilafın çözümü için çıktığı Avrupa seyahatinde iken Tafur da Osmanlı başşehri Edirne ile Bursa'yı ve Cenevizlilerin elindeki Karadeniz'in Kefe şehrini ziyaret etmiştir. Bu seyahatleri için İmparator naibi olarak görevlendirilen Paleologos Dragas'ın¹⁶³ büyük yardımını gören Tafur, özellikle onun Cenevizli araçları sayesinde seyahatlerini gerçekleştirebilmiştir. Seyahatinin ilkinin Edirne'ye düzenleyen (Aralık 1437) Tafur bu sırada tahta bulunan II. Murad'ı da, sultanın özellikle Konstantinopolis ve İmparator hakkında bilgi almak için onu huzura çağırması vesilesiyle görmüştür ve onu, “*Yaklaşık olarak kırk beş yaşında olmalıdır, boylu poslu ve güzel yüzlüdür. Ölçülülüğünden ihtiyatlı, görünüşünden ciddi biri olduğu anlaşılıyordu.*”¹⁶⁴ şeklinde tarif etmiştir.

Ona bildirildiğine göre altı yüz bin atlıdan oluşan ordusunun tamamı Sultan'ın yanındadır ve orada yaya kimse bulunmaz¹⁶⁵. Ordunun muazzam büyüklüğünden ve askerlerin savaş kabileyetinden hayli etkilenmiş olan Tafur bu

¹⁶² Gökyay, “Kızılelma”, s. 559.

¹⁶³ XI. Konstantin Paleologos Dragaş (1405 -1453), 1449-1453 yılları arasında hüküm süren son Bizans İmparatoru'dur. İstanbul'un fethi sırasında ölmüştür. 1437-1440 döneminde imparator olan kardeşi VIII. Yoannis Paleologos İtalya'da Floransa Konseyinde Katolik ve Ortodoks Kiliselerinin birbirine bağlanması için müzakerelerde bulunmakta iken Konstantin de taht naipliği görevinde bulunmuştur. Bkz. "Constantine XI Palaeologus", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Eylül 2014)
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/133997/Constantine-XI-Palaeologus>>.

¹⁶⁴ Bkz. s. 155.

¹⁶⁵ Tafur'un Konstantinopolis ve Edirne'de bulunduğu sırada II. Murad, Sırp Despotluğu'nu ortadan kaldırmakla ve Eflak'ta hâkimiyet kurmakla meşguldü. Bu sırada Macaristan Kralı Sigismund'un ölmesi üzerine II. Murad ordunun başında Macaristan seferine çıkmıştır. Bkz. Halil İnalçık, “II. Murad”, *DİA*, C: 31, İstanbul 2006, s. 168. Tafur muhtemelen Edirne ziyaretinde ve Konstantinopolis surlarında bu orduyla karşılaşmıştır.

muazzam insan gücünün iyi donanımlı olmadığı düşüncesindedir. Ona göre askerlerin tüm teçhizatı demir gürz, yay ve oktan ibarettir. Askerlerin atları ise ufak tefek ve zayıftır. Bu atlar barınakta değil açık alanlarda tutulurlar ve doğaları gereği sıksa olmalarının üzerine bir de içinde buldukları kötü ve zor şartlar eklendiğinde bunlar Tafur'a göre sahiplerini dahi zar zor taşırmış gibi görünürler. Atların muazzam sayıda olduğunu bildiren Tafur, savaşmak için bu atlardan biriyle yola çıkmaktansa kendi ülkesindeki eşeklerden biriyle çıkmayı yeğleyeceğini dile getirecektir. Tafur askerlerin atları hususundaki bu görüşlerini seyahatinin daha sonraki safhasında gideceği Kefe ve Eski Kırım'da bulunduğu sırada, Tatarların atlarını gördüğünde tekrarlayacaktır. Atların bu durumunu askeri açıdan bir zaafiyet olarak değerlendiren Tafur'un bu tutumu Avrupalı şövalyelik kültürünün ayrılmaz parçası olan soylu ve heybetli atlarla, bozkır halklarının sıksa ama dayanıklı atlarını kıyaslamasından kaynaklanır. Tafur, göçebe imparatorluklarının devasa büyüklükteki topraklara egemen olmasında, zor şartlara ve uzun yollara dayanıklı bu sıksa atların sahip olduğu önemli rolü gözden kaçırmıştır.

Tafur'un Edirne ile ilgili gözlemleri saray çevresi ile sınırlı olmamış, seyahatnamesinde halk ve onların içinde buldukları durum ile ilgili izlenimlerine de yer vermiştir. Tafur, Türklerin Yunanlara karşı zalim olduklarını düşünse de, Türkleri, doğrulukta asil insanlar olarak tarif eder. Ona göre Türkler davranışlarıyla, harcamalarıyla, yemek kültürleri ve oyunlarıyla soylular gibi yaşarlar. İnsanlar çok neşeli, hoş muhabbetli ve eli açıktır. Tafur bu yörede erdemden bahsediliyorsa bunların Türklerden başkası olamayacağını da dile getirir. Ona göre halk güzel giyimlidir. Elbiselerin yünlü, ipekli ve İtalya'dan getirilen sırmalı kumaşlardan dikildiğini anlatan Tafur, halkın bir kısmının başlarını keten örtü ile örttüklerini bir diğer kısmının ise Burgos'taki kır şenliklerinde kullanılanlara benzer şapkalar kullandıklarını gözlemlemiştir. Tafur Edirne'de, halkın yaşadığı çadırların mükemmel vaziyette olduğunu, bununla birlikte uğraşlarının hiç bitmediğini ve sahip oldukları ne varsa bunları uzun süreler kullandıklarını, içinde buldukları çetin şartlara rağmen durumlarından hiçbir zaman şikâyetçi olmadıklarını da gözlemlemiştir. Şehirdeki ekonomik faaliyetlere de değinen Tafur'un burada dikkatini çeken muazzam çeşitlilikte ve miktarda olan kürkler ve kürk ticareti olmuştur.

Tafur, Edirne ziyaretinin ardından ona refakat eden Cenevizli tüccar ile birlikte Konstantinopolis'e dönmüştür. Tafur, Edirne dışında Türklerin elinde olan kimi şehirleri de ziyaret etmiştir. Bunlardan biri de Bursa'dır. Tafur, Bursa'nın nüfusunun 4.000 civarında olduğunu, Anadolu'daki en zengin ve büyük şehir olduğunu ve bu zenginliği Türklerin şehri ele geçirmesiyle elde ettiğinden söz ederek bunu Türklerin şehri Anadolu ve Balkanlar'daki toprakları için bir köprü olarak kullanmasına bağlar.

4.12. Karadeniz

Konstantinopolis'e döndükten sekiz gün sonra bu defa da Karadeniz'in kuzeyinde Kırım yakınlarındaki Kefe şehrine bir seyahat düzenlemeye karar veren Tafur yine Dragas'ın yardımıyla ayarlanan bir gemi ile Anadolu'nun Karadeniz kıyılarını takip ederek Kefe seyahatine çıkmıştır. Bu seyahati ile ilgili seyahatnamesinde yer verdiği ilk şehir Sinop'tur¹⁶⁶. Tafur'un gemisi burada mal boşaltıp yüklemekle iki gün geçirmiş ve tekrar Trabzon istikametinde yola çıkmıştır. Tafur, Sinop yakınlarındayken orada tatar yayı yapıp bunları oradan geçen gemilere satan Türklerle de karşılaşacaktır. Onun bize aktardığına göre Türkler, Hıristiyanlara silah satmanın ağır cezaları olması nedeniyle bu silahları kıyıya gömmekte ve ne zaman bir gemi görseler bunları gömdükleri yerden çıkarıp oradan geçen gemidekilere satmaktadırlar.

Yoluna devam eden Tafur'un Sinop'tan sonraki durağı Trabzon olmuştur. Tafur'un şehri ziyareti sırasında Trabzon imparatoru IV. Yuhannes Komnenos'tur. Tafur'a orada anlatıldığına göre İmparator'un babası, geçmişte ağabeyi ile taht mücadelesine girişmiş ve sonunda onu öldürerek tahtı ele geçirmiştir. IV. Yuhannes de aynı şekilde babasını öldürmüş ve ağabeyini sürgüne göndermiştir. Trabzon İmparatoru, huzuruna kabul ettiği Kastilyalı seyyahı sadece Konstantinopolis'te

¹⁶⁶ Sinop, Karadeniz ticaretinde gemilerin mutlaka uğradıkları bir liman olması nedeniyle birçok seyyahın seyahatnamesinde şehirden bahsetmesini sağlamıştır. Şehri Tafur'dan önce ziyaret eden seyyahlar arasında Wilhelm von Rubruck, Clavijo ve İbn Battuta'da bulunur; Tafur da şehre az da olsa seyahatnamesinde yer verir. Sinop'un seyahatnamelerdeki yerine değinen bir makale kaleme alınmış bulunuyor, ancak 13. yüzyıldan itibaren şehri ziyaret eden seyyahları konu edinen çalışmada Pero Tafur'a yer verilmemiş olması ise bir eksiklik olarak dikkat çekiyor. Bkz. Süreyya Eroğlu ve A. Alev Direr Akhan, "Seyahatnameler'de Sinop", AÜSBED, C: 17, S. 1, Erzurum 2013, s. 257-272.

yaşananlar hakkında bilgi almakla kalmayacak, aynı zamanda ağabeyinin Trabzon üzerine yürümek için bir donanma hazırlamakta olduğunu da öğrenecektir.

İmparator, Tafur'un orada kalması için ısrar etmişse de Tafur bir an önce seyahatini tamamlayıp ülkesine dönmesi gerektiğini ve İspanya'da Müslümanlara karşı bir sefer hazırlığındaki kralın ordusuna katılacağını gerekçe göstererek bu teklifi geri çevirmiş ve Kefe yolculuğu için ondan yardım istemiştir. Böylece Tafur'un doğuda gitmiş olduğu en uzak köşelerden biri ve seyahatinin önemli duraklarından diğeri olan Kefe yolculuğu başlayacaktır.

4.13. Kefe, Eski Kırım ve Tatarlar

Tafur, Tatarlarla Kefe ve Eski Kırım seyahatleri sırasında karşılaşmıştır. Kefe şehri Tafur'un *Tartarlar* olarak adlandırmış olduğu Tatarların himayesinde olmakla birlikte aslında Cenevizlilerin elindedir. Sadece malların değil köle ticaretinin de en önemli merkezlerinden olan şehir, dünyanın farklı yerlerinden gelmiş olan ulusların yaşadığı kozmopolit bir yapıdadır. Bu ticari önemine rağmen Tafur, şehrin savunmasının pek güçlü görünmediğine dikkat çekmiş, fakat Cenevizlilerin bombardıman, misket tüfeği, culverin gibi çağının en gelişmiş silahlarına sahip olduğunu ve donanmanın şehri güçlü bir şekilde savunduğundan söz etmiştir.

Şehir dünyanın tüm uluslarının yaşadığı kalabalık bir şehir görünümündedir. Tafur, Kefe'yi İspanya'nın Sevilla şehri ile karşılaştırır ve coğrafi olarak büyüklüğü benzer olmakla birlikte nüfusunun Sevilla'nın iki katı olduğunu belirtir. Sevilla'nın söz konusu dönemde nüfusunun yaklaşık 40.000 olduğu hesaba katılırsa devrin nüfus bakımından önemli bir şehri olduğu ortaya çıkmaktadır¹⁶⁷. Nitekim Tafur, Karadeniz'in önemli bir şehri olan Trabzon'un nüfusunu 4.000 olarak vermiştir¹⁶⁸.

Tafur, dünya üzerindeki en büyük köle pazarının bu şehir olduğunu bildirir ve anlatılanlara göre Memlûk Sultanı da aracılar vasıtasıyla buradan köle satın alır ve bunları Mısır'a götürüp yetiştirirler. Tafur'un dikkat çektiği önemli bir nokta bölgede yapılan Hıristiyan köle ticaretini onaylayan bir mektubun Papa'dan alınmış olmasıdır. Bunun gerekçesi ise bu mektup kadar ilginçtir. Buna göre Papa, Hıristiyanların, Müslümanların eline geçmesinden ve din değiştirmek zorunda

¹⁶⁷ Bkz. Miguel Ángel Ladero Quesada, *Historia de Sevilla. La Ciudad Medieval*, (3. Baskı), Universidad de Sevilla, Sevilla, 1989, s. 80.

¹⁶⁸ Bkz. s. 159.

bırakılmalarındansa diğer Hıristiyanlar tarafından köle olarak satın almasının ve böylece bunların din değiştirmesinin önüne geçilmesinin daha doğru olduğu düşüncesiyle Hıristiyan köle ticaretine onay vermiştir. Tafur, köle ticaretine konu olan bu Hıristiyan halkların Ruslar, Megreller, Kafkasyalılar, Çerkezler, Bulgarlar ve Ermeniler gibi doğu Hıristiyanları olduğunu bildirir. Tafur da bu şehirde iki kadın ve bir erkek köle satın almış ve onları daha sonra İspanya'ya götürmüştür. Köle ticaretinin nasıl gerçekleştirildiğini detaylı bir biçimde anlatan Tafur, kölelerin vebaya karşı altmış gün için satıcının teminatında olduğunu bu süre içerisinde satın alınan köle ölecek olursa satıcının kölenin karşılığında aldığı parayı iade ettiğini anlatır. Tafur ayrıca köleler arasında Tatarların efendilerine sadakatlarıyla bilindiklerinden diğer kölelere göre daha değerli olduğuna da değinir.

Tafur, şehrin surlarının sağlam olmadığını hendeklerin ise küçük olduğunu söyler, bu tür savunma bakımından güçlü olmasa da askerlerin sahip oldukları tatar yayı, bombardı, misket tüfeği, culverin gibi silahlar bakımından güçlüdür. Tafur, şehre seyahati sırasında Tartarların baş şehri olarak adlandırdığı Çorcate'ye yani Eski Kırım'a bir Ceneviz saldırısı olduğunu fakat Tartarlar bu saldırıdan haberdar oldukları için buna karşı koyduklarını bununla birlikte Kefe'ye yürüyen Tartarların şehri ele geçiremediklerini anlatır. Tafur bölgenin ekonomik hayatı açısından önemli bilgilere yer verir. Havyar ticaretinden dünyanın her yerinden gelmiş sayısız ulustan ve muazzam kalabalıktan, halkın giyim kuşamından söz eder. Özellikle ilgisini keçe kaftanlar çekmiştir. Tafur ayrıca Tartarların silahlarından da bahseder, Tartarların silahları pala, yay ve okları ile sopadan ibaret olması ile Osmanlı askerlerinin teçhizatını akla getirir. Aslında Tafur'un anlattığı Tatarlar ile Türkler oldukça fazla ortak nokta sahibidirler¹⁶⁹.

Tafur, gitmemesi tavsiye edilmiş olsa da Kefe'den sonra Tartarların başşehri dediği Çorcate yani Eski Kırım'a da seyahatinde yer vermiştir. Seyahatnamesinde, Büyük Han'ın ordu-pazarını görmek için bu seyahate karar verdiğinden söz eden Tafur, Han'ın saltanatını ifade eden ve Ordu-Pazar olarak adlandırılan *yürüyen*

¹⁶⁹ Tafur, Türklerle Tatarlar ın birbirlerine benzerliği hususunda doğrudan bir ilişki kurmaz, ancak anlattıkları bu benzerlikleri göz önüne serer. Aynı şekilde Tafur, Müslümanlarla Türkler arasında da farklılık bakımından bir ilişki kurmaz; fakat tüm seyahati boyunca Müslüman ya da Mağripli farkı gözetmeden karşılaştığı tüm Müslümanları “*moros*” şeklinde adlandırmasına rağmen Müslüman oldukları halde Türkleri bu gruba dâhil etmeyerek, onlardan Türkler şeklinde bahseder.

şehrini görmüş ve burayı mal alınıp satılan büyük bir meydan (pazar) şehir olarak tarif etmiştir.

4.14. Konstantinopolis'e Dönüş ve Bursa Seyahati

Konstantinopolis'e dönüş yolunda geldiği güzergâhı kullanan Tafur ilkin Trabzon'a uğramıştır. Trabzon'da bir kez daha İmparator'un kalması yönündeki ısrarlarını geri çevirerek burada zaman harcamadan Konstantinopolis'in yolunu tutmuştur. Tafur, Konstantinopolis'e dönüşünde Karadeniz'den gelen gemilere için söz konusu olan karantina uygulaması ile karşılaşmıştır. Bu uygulama ile gemiler Konstantinopolis ve Pera limanlarına alınmayıp inşa edilen bir barınakta mallarını boşaltmaktadırlar ve tekrar yola çıkmadan önce altı ay boyunca burada bekletilmektedirler. Tafur, bu uygulamadan imparatorluk naibi Dragas'a haber göndererek muaf kalmayı başarmış ve onun gönderdiği bir kayıkla şehre gelmiştir. Yine şehirde bulunan dostları tarafından karşılanan Tafur, Dragas ve İmparatoriçe'nin huzuruna çıkmış ve başından geçenleri ve özellikle de Trabzon İmparatoru ile ilgili hususları anlatmıştır. Tafur şehirde uzun süre kalacağı bu ziyaretinde Konstantinopolis'in farklı köşelerini gezecek ve seyahatnamesinde de şehir hakkındaki gözlemlerine geniş yer verecektir. Onun bize seyahatnamesi aracılığıyla aktardıkları arasında Ayasofya Kilisesi, Konstantin'in annesi Azize Helena'nın Kutsal Topraklardan getirdiği Kutsal Emanetler, şehrin meydanında bulunan ve Osmanlılar devrinde de bir müddet muhafaza edilen Justinianus Heykeli, Hipodrom ve şehrin surları bulunur. Ayrıca Tafur halk arasında anlatılagelen kimi gerçeğe kimi efsaneye dayanan söylencelere de seyahatnamesinde yer vermiştir. Bunlar arasında Latinlerin Konstantinopolis'i ele geçirmesi ve şehri yağmalayıp burada bulunan çeşitli eserleri Venedik'e taşımaları ile bir ara Venedik'te bulunan idare merkezlerini Konstantinopolis'e taşımaya niyetlenmeleri, Türklerin Konstantinopolis kuşatması, yargıçların kadınların ahlaklı olup olmadığını anlamak için onları götürdükleri bir hamam, oğlancılık suçuyla ünlenmiş bir kilise ve yıldırım düşmesi sonucu bu günahkârların tamamının yok olması Tafur'un eserinde yer verdiği söylence ve anlatılardır. Tafur sadece efsanevi olaylara yer vermemiş, şehri ziyareti sırasında tanık olduğu önemli olayları da seyahatnamesinde anlatmıştır. Bunlar arasında Osmanlıların Karadeniz'de bir yerde ayaklanan isyancılara karşı

düzenlediği sefer nedeniyle Osmanlı ordusunun şehrin surlarının yakınlarından geçmesi ve halk arasında şehrin Türklerce işgal edileceğine dair söylentilerin çıkması, bu sırada Büyük Türk'e sunulmak üzere şehirde büyük bir hediye hazırlanıp onun ordunun konakladığı yere götürülmesi bu olayların en önemlileridir. Karşı karşıya kaldıkları büyük tehlikeye rağmen Tafur, böyle büyük bir orduyu gözlemleyebilmiş olmasını büyük bir şans olarak değerlendirir ve aslında bu ordunun batılı bir ordu ile karşılaşması halinde mağlup olacağını; çünkü pek yetenekli ve donanımlı askerlerine rağmen ordunun yeterli silahlara sahip olmadığını dile getirmiştir. Nitekim Tafur "... *orada iyi savaşmaktan başka bir savunma tedbiri yoktur; ne fusta [gemi] ne de kale bulunur.*"¹⁷⁰ derken Türklerin askeri yeteneklerini methetmekle birlikte onların, hem denizcilikte etkin bir güç oluşturamadıklarını hem de ele geçirdikleri topraklardaki kaleleri yıkmaları nedeniyle kalelerin sağladığı savunmadan da mahrum kaldıklarını ifade etmektedir.

Türklerin egemenliğinde olan ve Tafur'un seyahati sırasında ziyaret ettiği önemli şehirlerden bir diğeri de Bursa'dır. Cenevizli bir tüccar aracılığıyla gittiği Bursa'yı Anadolu'daki en zengin ve en büyük şehir olarak tanımlayan Tafur şehirle ilgili nüfus, ekonomik faaliyetler gibi kimi bilgilere seyahatnamesinde yer vermiştir.

4.15. Venedik'e Dönüş

Bursa ziyaretinin ardından Konstantinopolis'e dönen ve bu son seferinde şehirde iki ay kalan Tafur, iki ayın sonunda Ancona'ya ait bir gemi ile Kefe'den getirdiği köleler ve mallarla birlikte Ereğli, Silivri istikametinde kıyıyı takip eden bir güzergâh üzerinden Gelibolu'ya doğru yola çıkmıştır. Gemidekiler Gelibolu civarında, sahilde, Hıristiyan esirlerin yardım istekleriyle karşılaşmışlar, kaptanın bu konudaki muhalefetine rağmen Tafur'un telkinleriyle esirlere yardım edilmesine karar verilmiş ve içinde Tafur'un da bulunduğu bir kayıkla bir grup, kıyıya çıkarak Türklerle savaşmak pahasına esirleri kurtarmayı başarmıştır. Her ne kadar zayıf vermemiş olsalar da Tafur bu olay esnasında ayağından yaralanmıştır.

Yolculuğuna devam eden gemi, Cenevizlilere ait Midilli Adası'na ulaşmış ve gemidekiler adada bir süre konaklamıştır. Bu esnada adada, sürgünde olan Trabzon İmparatoru ile karşılaşan Tafur, onu Trabzon'a karşı bir sefer hazırlığı içindeyken

¹⁷⁰ Bkz. s. 176.

bulacaktır. Yöreyi ziyaret etmiş olması nedeniyle Tafur'un da fikrine başvuran sürgündeki imparatorun Tafur'dan aldığı cevap "*Türk'ü karşılama alarak lehte bir sonuç alacak veya düşmana zarar verecek herhangi bir şey yapamayacakları*"¹⁷¹ şeklinde olmuştur. Bir süre sonra tekrar denize açılan gemi Selanik yönünde ilerleyerek Haldiki Yarımadası'nın güneydoğusunda bulunan ve 1430'da yarımadanın dini önderleri tarafından II. Murat'ın Selanik'i fethetmesi sonucu Osmanlı sultanına bağlılıklarını bildiren Monte Santo'ya (Aynoroz) ulaşmıştır. Bu yolculuk sırasında gemi bir kez daha fırtınaya yakalanacak, hasar almasına ve yelkenleri parçalanmış olmasına rağmen Candia'ya (Girit) ulaşmayı başaracaktır.

Dört günün sonunda tekrar denize açılan gemi, Adriyatik Denizi'nin doğu kıyılarını takip ederek Esclavonia (Dalmaçya) adlı yörenin açıklarından geçerek müstahkem bir yerde kurulu olan ve muazzam miktarlarda malın girip çıktığı Ragusa (Dubrovnik) şehrinde demirlemiştir. Burada bir süre konaklayan Tafur, ardından, Kilise mülkiyetinde olan ve Cenova'da olduğu gibi yüksek yapılarıyla dikkat çeken Ancona'ya geçmiştir.

Tafur'un yolculuk ettiği geminin Ancona'dan sonraki durağı Espalato (Split) adındaki bir kasabadır. Tafur bu kasabada halk arasında yaygın olan ilginç bir söylence dinlemiştir. Bilinmeyen bir nedenle deniz kenarında çamaşır yıkayan kadınların kaybolmasıyla ilgili olan bu rivayete göre, sonunda kadınların kaybolmasının nedeninin, denizde yaşayan ve belden aşağısı balık belden yukarısı insan şeklinde olan bir canavar olduğu anlaşılmıştır. Tafur'un seyahatnamesinde yer verdiği bu söylence, Esclavonia olarak adlandırılan ve yüzyıllar boyunca korsanların köle ticaretinde önemli yeri olan bu yörede tarihsel kökeni olan olayların halkın belleğinde ne şekilde yer ettiğinin anlaşılması bakımından iyi bir örnek oluşturur.

Tafur, bugünkü Hırvatistan sınırlarında kalan Parenzo'dan (Porec) sonra Doğu Akdeniz seyahatinin başlangıç noktası olan Venedik'e, tam olarak iki yıl önce aynı günde Kutsal Topraklara gitmek üzere çıktığı seyahatini tamamlayarak dönmüştür (22 Mayıs 1438).

¹⁷¹ Bkz. s. 178.

5. Eserin Tercümesinde Takip Edilen Yöntem

Andanças, Ortaçağ İspanyolcasının dil özelliklerini gösterir, bu bizim tercüme çalışmamızın güçlüklerinden biri olmuştur. Noktalama işaretlerine çok az kullanılması, bunun yerine anlam bütünlüğü olmadığı halde “ve” bağlacına başvurulması, yine bu bağlacın aynı cümle içinde defalarca tekrarlanması, artık kullanımda olmayan çeşitli kelimeler, Tafur’un yabancı dillerde duyduğu kimi kelimeleri İspanyolca okunuşlarıyla kullanması, günümüz İspanyolcası ile eserde kullanılan dilin fonetik bakımdan uğradığı kimi değişimler, anlatım akışına uymayan kimi kısımlar eserin edebi değeri konusunda mütevazı kalmasının nedenleri olmuştur.

Tespit edilen bu güçlüklerin üstesinden gelmek ve cümlelerin anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla Türkçe’de olduğu üzere aynı cümlede benzer özellikteki birden fazla kelimeyi ve cümleyi gerekli gördüğümüz yerde, her defasında “ve” bağlacı ile ayırmak yerine “,” (virgül) işaretini kullandık, gerekli yerlerde ise cümleyi anlam kaybına uğratmayacak şekilde ikiye ayırdık.

Eserde kullanılan yer isimlerinden Türkçe ile aynı olan veya ufak değişiklikler gösteren kelimelerde Türkçe şeklini tercih ettik. Ancak kimi yer isimlerini orijinal haliyle bıraktık.

Tafur, Anadolu’dan “*Turquia*”, bugün Yunanistan’ı oluşturan topraklardan “*Grecia*” şeklinde söz eder. Almanya, Rusya, İtalya vb. kelimeler içinde benzer bir durum söz konusudur. Tafur’un seyahatnamesinde kullandığı bu yer isimleri bugün artık Tafur’un döneminde sahip olduğu anlamların dışında anlamlar kazanmış ve coğrafi anlamları dışında farklı siyasi sınırları tanımlar hale gelmiştir. Çeşitli pragmatik nedenlerle bu tür kelimeleri “*Türkiye*” ve “*Yunanistan*” şeklinde tercüme etmeyi tercih ettik ancak Tafur’un bu kelimeleri bugünkü anlamlarından çok daha dar anlamda kullandığını da göz önünde bulundurduk.

Tafur, Karadeniz seyahati sırasında bulunduğu Kefe şehrinde karşılaştığı Tatarlardan söz ederken, onlardan antikçağın barbar kavimlerini ifade eden *Tartar* şeklinde söz etmiştir. Tafur onlardan bu isimle bahsederken muhtemelen Batının toplumsal belleğinde sadece bir ulusu ifade etmekten öte başka tarihsel anlamlar taşıyan bu kelimeyi özellikle tercih etmiştir. Bu yüzden biz de kelimeyi orijinal şekliyle bıraktık. Benzer bir şekilde, Mısır seyahati sırasında, Tafur Memlûk

başşehrinden Babil diye bahsetmiş ve ayrıca Babil şehrinin üç bölgeden oluştuğunu bunların ise, Büyük Babil, Mistre (Mistra) ve Kahire (Cairo) olduğunu bildirmiştir. Tafur'un bu anlattıklarından Babil'in Kahire'yi de kapsayan daha geniş bir bölgenin adı olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu kelimeyi de aslına sadık kalarak metnimizde koruduk. Yine, Tafur'un Karadeniz'den Büyük Deniz (Mar Mayor); Ege Denizi'nden Adalar Denizi (Alçapiélago) şeklinde söz etmesi nedeniyle bu ifadeleri de, Türkçe'ye çevirmek kaydıyla, orijinal şeklinde bıraktık.

Günümüze kalan yazmada seyahat bölümlendirilmemiş olsa da onun hem 1934 yılına ait neşrinde hem de Letts'in İngilizce tercümesinde metni daha anlaşılır kılmak için bölümlere ayrıldığını görüyoruz. Ramos ve M. Letts metni bölümlere ayırmış ve her bölüm için o bölümün ne hakkında olduğunu açıklayan başlıklar koymuşlardır. Biz de bu bölümlendirmeleri faydalı bulduğumuzdan tercümemizde kullandık fakat bölüm başlıklarını daha isabetli olduğunu düşündüğümüz başlıklarla değiştirdik.

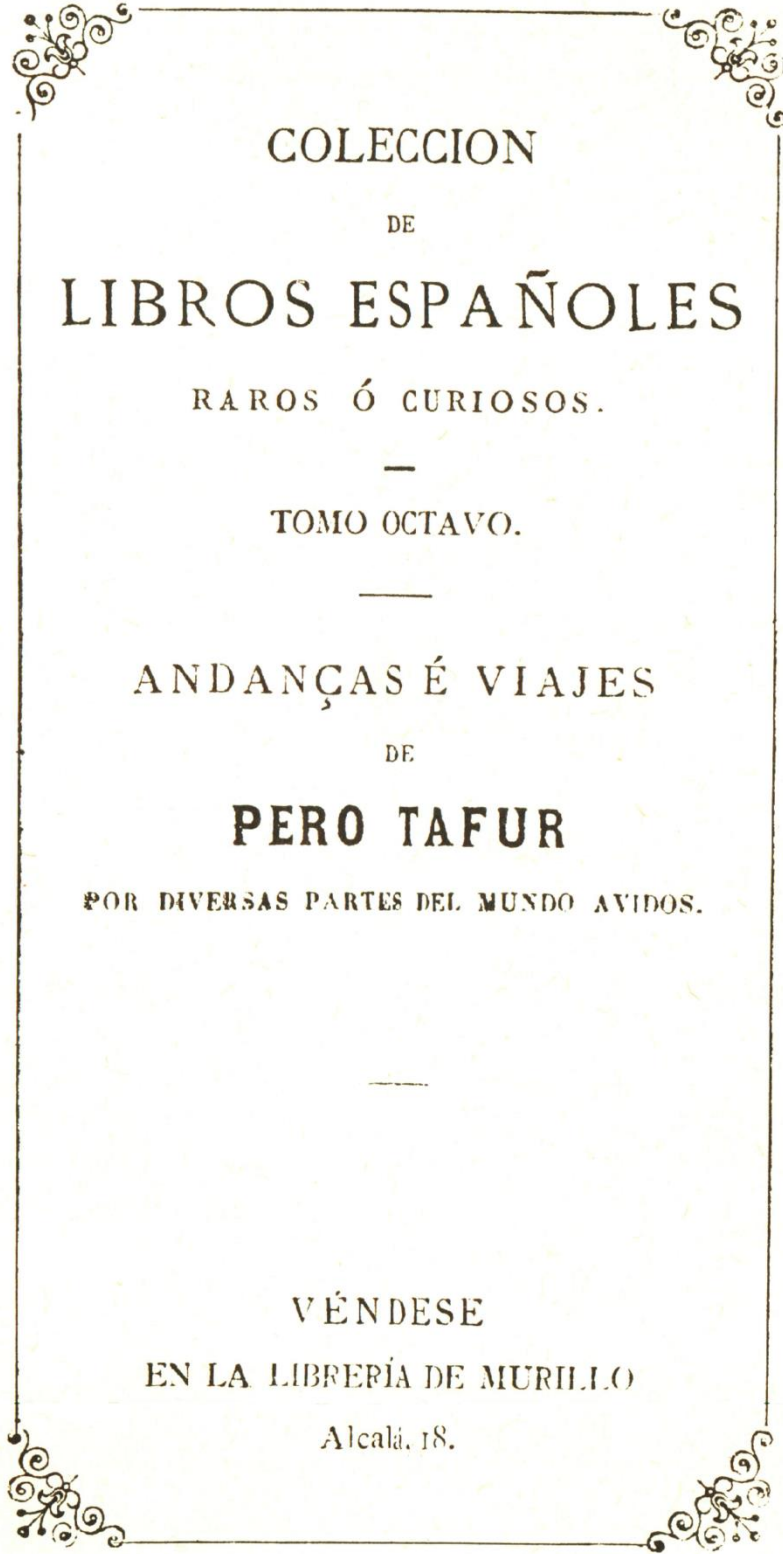
Tafur seyahatnamesinde gerçeğe sadakat konusunda oldukça kararlı bir tutum izlemekle birlikte, olayların tarihleri ve karşılaşmış olduğu kişilerin kimliği hakkında yeterli bilgiyi seyahatnamesinde vermemiştir. Bununla birlikte anlattığı olaylar sayesinde onun hangi tarihte nerede olduğunu tespit etmek mümkün olmuştur. Tafur'un karşılaştığı olayları anlatma hususundaki itinası sayesinde onun seyahatinin safhalarını tespit edebildiğimiz gibi, başka tarihsel olaylar hakkında da bilgi sahibi olabiliyoruz. Bunun bir örneğini Bozcaada (Tenedón) civarındayken ada hakkında anlattıklarında görürüz. Tafur, Bozcaada civarındayken, buranın Venedikliler ile Cenevizliler arasında sayısız savaşın nedeni olduğunu, bu yüzden Papa'nın, kalenin yıkılmasını, böylece onun iki tarafa da kalmamasını istediğini anlatır; fakat bunu anlatırken kesin tarihlere ve isimlere yer vermez. Bu bakımdan Tafur'un anlattıklarının tarihsel gerçeklerle ne kadar örtüştüğü pek anlaşılmaz. Ancak Venedikliler ile Cenevizliler'in, boğaza hâkim konumu nedeniyle Bozcaada için Tafur'un bölgeyi ziyaretinden yaklaşık elli yıl önce büyük bir savaşa tutuştuğu¹⁷² ve sonuçta 1381 yılında Torino Antlaşması'nın imzalandığı; anlaşma maddeleri arasında, her iki tarafın da adayı terketmesi ve adadaki yapıların yıkılmasının

¹⁷² 1376 yılında tahta oturan Andronicos aldığı destek nedeniyle adayı Cenevizlilere bırakmıştı ancak ada daha önce Venediklilerin elinde bulunuyordu. Bu nedenle ortaya çıkan ihtilaf nedeniyle Venedik ve Cenevizliler 1381 yılındaki Torino Antlaşması'na kadar uzun bir savaş dönemi yaşamıştır.

kararlaştırıldığı yönündeki, başka kaynaklardan ulaşabildiğimiz, tarihsel bilgi hesaba katıldığında, Tafur'un anlatılarının güvenilir ve tarih araştırmaları açısından değerli bir kaynak olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tafur gittiği ülkelerde karşılaştığı kralları, imparatorları önemli kişileri genellikle ismen anmaz. O huzuruna çıktığı II. Murat'tan, *Gran Turco* (Büyük Türk), Tatar hanından *Gran Can* (Büyük Han), Memlk sultanından *Soldn* (Sultan) şeklinde bahseder ve onları ismine metnin hiçbir yerinde değinmez. Biz ise açıklayıcı olması bakımından bu gibi durumlarda, dipnotlarla Tafur'un söz ettiği kişilerin asıl kimliğine yer verdik. Ayrıca açıklanmaya muhtaç durumlarda dipnotlarda kimi açıklamalarda bulunduk ve özellikle Türk tarihi ile yakın alakası olan, fakat araştırmacılar tarafından ya hiç başvurulmamış ya da pek az başvurulmuş konulara da dipnotlarda dikkat çektik. Yine çalışmamızdan yararlanmak isteyecek olanların işini kolaylaştırmak için tercümenin sonuna bir de indeks ekledik.

Burada sözünü ettiğimiz güçlükler, *Andanças*'ın tarih çalışmalarına yaptığı ve yapmakta olduğu katkılar göz önünde bulundurulursa ihmal edilebilir niteliktedir. Nitekim Tafur, Mandeville gibi ustalıklı bir dille masalsı bir dünya resmetmek yerine; devrin diğer seyahatnamelerine göre vasat kalan bir dille Batı'da Venedik ve Ceneviz gibi şehir devletlerin, Roma'nın aleyhine gelişerek deniz ticareti ile modern devletlerin temellerini attığı; Doğu'da ise Bizans ve Memlk mirasını devralarak Akdeniz'in yeni gücü konumuna yükselmenin ilk işaretlerini vermeye başlayan Osmanlıların Akdeniz siyasetinde görünür olmaya başladığı bir devirde bu dönüşümlerin bilinçli bir tanığı olmuş ve bunlara seyahatnamesinde de yer vermiştir.

Şekil 5: Andanças'ın 1874 yılındaki ilk neşrine ait kapak

BÖLÜM II

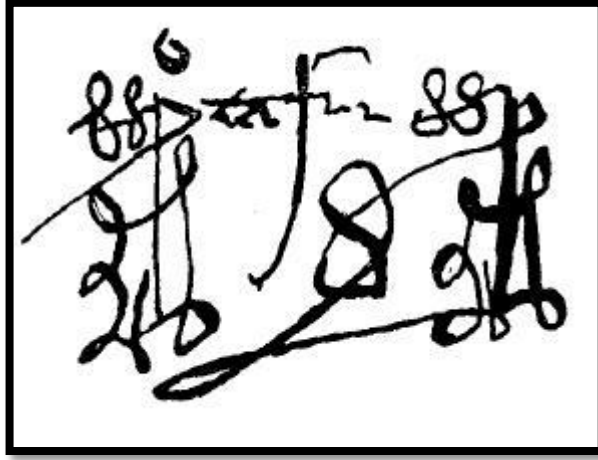
TERCÜME (*ANDANÇAS E VIAJES DE PEDRO TAFUR POR DIVERSAS PARTES DEL MUNDO AVIDOS (Doğu Seyahati)*)

1. TAKDİM

Pero Tafur'un, dünyanın farklı yerlerine gerçekleştirdiği kara ve deniz yolculukları hakkında kaydettiklerinden meydana getirilmiş bulunan eserin, Calatrava Tarikatı Üstad-ı Muhteremi pek soylu ve faziletli Senyör Don Fernando de Guzman'a ithafı burada başlıyor.

Şövalyelik makamı, ah, pek faziletli senyör! Her zaman var olmuştur ve diğer bütün faziletli görevlerden daha katî ve daha kalıcıdır; çünkü bu sorumluluk en layıkıyla soylulara aittir ve soylular asıl ve en kıymetli olan aynı erdeme sahiptirler. Bir insan, cesaretinin daimi olduğunu vaad eden ve bu yüzden insanların başı ve hükümdarı olmayı hakeden faziletli eylemlerden ayrılmayan seleflerinin yolunu takip ettiği sürece soylu olarak anılır... Yabancı ülkelere seyahat ederek, akla uygun biçimde cesaretin gerektirdiği konularda yetkinlik kazanılabilir. Böylece soylu insanlar, tanınmadıkları bir yerde zorluklarla ve tehlikelerle başbaşa iken atalarına layık olduklarını gösterebilmenin ve kendi cesur eylemlerini yabancılara kanıtlayarak gayretiyle yüreklerini kuvvetlendirebilirler. Aynı zamanda, eğer iyi talih sayesinde karşılarına çıkan tehlikelerden kurtulmayı ve bir kez daha kendi ülkelerine dönmeyi başarabilirlerse, farklı idare biçimleri ve farklı ulusların birbirlerine tezat oluşturan özellikleri ile ilgili deneyimleri sayesinde halkın refahı ve dolayısıyla onun idaresinin en uygun yolu hususunda bilgi kazanabilirler. Gayret edilmesi gereken en önemli şey düşmanı, soylu olan ne varsa ondan uzak tutmaktır. Bu nedenle ve başka nedenlerle ve özellikle de efendimiz Kral Don Juan ve doğal düşmanlarımız Müslümanlar arasında gerçekleşen ateşkes vesilesiyle dünyanın farklı köşelerini ziyaret etmek için hem zaman hem de buna fırsat bulmuş olduğumdan, bu amaçları gerçekleştirmek

üzere seyahatime başladım... ve nerede fazlalık varsa kısaltmak isterdim¹⁷³. Hanenizden ve aynı nesilden biri olduğumdan ve bu tür icmallere ve eserlere karşı duyduğunuz ilgiden, soluksuz geçen zamanların asil ruhunuzda yarattığı sıkıntılar ve kaygılardan sonra tazelenmenize hizmet edeceği düşüncesiyle, asil Senyörüm, lütfen eserimi okuyun ve dünyanın farklı yerlerinde çektiğim sıkıntıları dinleyin. Bu mütevazı hediyeği içtenlikle kabul edin. Gerçek asaletе sahip olduğunuzu bildiğimden, hiç şüphem yok, onda dikkatinizi çekecek bir şeyler bulacaksınız. Onu gönderen kişi, özellikle şahsınızın büyük fedakârlığı için her zaman şükran duydu ve duymaya da devam edecek.

Şekil 6 Pero Tafur'a ait imza¹⁷⁴

2. ANDANÇAS E VIAJES (Doğu Seyahati)

2. 1. San Lucar de Barrameda'dan İtalya'ya Seyahat

San Lucar de Barrameda¹⁷⁵ limanından ayrılıp denize açıldık. Yolculuk için hazırlıkları daha önceden tamamlamıştım. Kara yolculuğu için lazım gelen at ve diğer malzemelere sahip olmadığım için bir Galiçya gemisi ile yola çıktım. Yolculuğun ilk günü ve ertesi gece denizde yol aldık ve Trafalgar Burnu'nu aşarak Cebelitarık Boğazı'na girdik ve şafak vakti boğazın girişinde bulunan Carnero

¹⁷³ Noktalarla işaretlenen bölümler okunamayan kısımları işaret etmektedir ve orijinal yazmadan kaynaklanmaktadır.

¹⁷⁴ Tafur'un imzası Andanças'ın elimizdeki tek nüshasında bulunmaz, eser hakkında bilgi verirken değindiğimiz gibi Rafael Ramirez de Arellano, Tafur'un imzasına, onun hakkında yaptığı arşiv araştırması sırasında rastlamış ve onu Tafur'un hayatı ile ilgili kaleme aldığı çalışmasında kullanmıştır. Bkz. Arellano, a.g.m., s. 293.

¹⁷⁵ Endülüs Otonom bölgesinin Cádiz vilayetine bağlı olan söz konusu kent 1264 yılında Müslümanlardan alınmıştır.

Burnu'na ulaştık. Karaya yakın bir yerde demirledik. Orada çok sayıda gemi ve krala ait bir kadirga gördük, bunların hepsi Niebla Kontu ile birlikte gelmişlerdi. Kontu, bin iki yüz süvari ve beş bin piyadeden oluşan ordusuyla Cebelitarık'tan yaklaşık olarak yarım fersah uzaklıkta kamp kurmuş bir halde bulduk ve oğlu da orada yanındaydı¹⁷⁶. Karaya çıkıp kontu görmeye gittim. Kont beni görmekten pek memnun oldu ve yakalandığım hastalığa rağmen gelebilmiş olmam karşısında çok şaşırıldı. Kont orada şövalyeleriyle istişarede bulundu ve daha önce açıklamamış olduğundan, onlara buraya geliş nedenlerini anlattı. İşin aslı ona, Cebelitarık'ta savaşçı on adamın dahi bulunmadığı ve böyle büyük bir kaleyi savunmak için bin askerin bile yeterli olmayacağı ve buranın bir saldırı ile ele geçirilebileceği söylenmişti.

Kont atlıların tamamının kara tarafında bulunan girişte toparlanmalarını emretti, kendisi bu sırada Kral Alfonso'nun girdiği güzergâh olan dağ yamacından, tersane yakınlarında bir saldırı başlatacağı. Oğlu Don Juan ise tepenin üstünde bulunan Tuerto Kulesi'ne saldırıcağı. Bu saldırı deniz yolundan olacaktı. Biskaylılar ise gemileri ve [bir] kadirga ile dağın [kayalığın] tepesindeki Casal de Ginoveses'e¹⁷⁷ saldırıcağı.

Böylece her şey planlandı ve ertesi gün vaazdan sonra herkes kendi mevkiine yerleşti. Bir süre sonra biz de denize açıldık ve kasabaya doğru yaklaştık, denizin sığ kısımlarında gemilerden karaya çıkarak surlara doğru ilerledik, fakat o gün topları yanımızda götürmedik; çünkü bu sadece, burayı kaç adamın savunduğunu yoklamak için yapılan bir harekâttı. Bu şekilde surlara ulaştık, fakat [bu sırada] on beş veya yirmi adam birden zayıt verdik. [Bunlarla] o kadar meşguldük ki denizin ne kadar yükseldiğini fark etmemiştik ve kısa süre içerisinde dizlerimize kadar suya gömüldük. Toplarımızı getirmediğimizden çaresiz kalmıştık, bu yüzden Kont denize doğru geri çekilmek üzere işaretin verilmesini emretti ve askerler gemilere döndüler, fakat Kont diğer askerlerini toparlamak için geride kaldı. Kont, kıyıda kalan on veya

¹⁷⁶ Don Enrique Pérez de Guzmán y de Castilla, Niebla kontu (20 Şubat 1371-31 Ekim 1436) İspanya'nın Müslümanlardan alınmasında önemli rolü bulunan İspanyol soylusu. Tafur'un burada anlatmış olduğu Yedinci Cebelitarık Kuşatması'nda boğularak ölmüştür. Bkz. Miguel Ángel Ladero Quesada, 'Don Enrique de Guzmán, El "Buen Conde de Niebla" (1375-1436)', *En la España Medieval*, C: 35, 2012, s. 211-247.

¹⁷⁷ Cenevizli tüccarlar Cebelitarık'ta, 15. yüzyılın ilk dönemlerinden beri bulunuyorlardı. Crónicas de Juan II de Castilla'da burada Cenevizlilerin ticaret için kullandıkları, Castil de Genoveses adında, muhtemelen sahilde bir tepe üzerinde bulunan kule şeklinde bir yapıdan bahseder. Bkz. Juan de Mata Carriazo (ed.), *Crónica de Juan II de Castilla*, Real Academia de la Historia, Madrid 1982, s. 113.

on iki kadar şövalye ile son gemiyi hazırlarken Müslümanlar,¹⁷⁸ sadece küçük bir grubun kaldığını, diğerlerinin ise okçu ve topçu koruması için emir almadan geri çekildiklerini ve denize açıldıklarını ve son kayığın ise ayrılmak üzere olduğunu gördüklerinden, yirmi kadar atlı ve bir o kadar piyade askeri ile hücum ettiler. Küçük ve çok fazla yükü olan kayığı ele geçirdiler ve Kont ile yanındakiler boğuldu. Bu sırada diğer çatışmalar devam ediyordu, savaştan kimseyi bulamayan sahildeki atlılar dışında herkes elinden geleni yapmıştı. Böylece büyük bir kederle, denizlerin ve karaların soylu efendilerinden birini kaybetmiş olarak yola çıktığımız yer olan San Lúcar'a, Kastilya'ya, döndük.

Cebelitarık müstahkem bir mevkidir ve tüm dünyada çok iyi bilinir, çünkü burası Akdeniz'i, Okyanus'tan [Océano] ayıran boğazın girişinde yer alır ve çok verimli topraklara sahiptir. Şehir oldukça dar olan anakara girişine hâkimdir ve buradan dağın [Cebelitarık] zirvesi yaklaşık bir fersah kadardır. Surlarla muntazam çevrilidir. İçerisinde meyve bahçeleri, üzüm bağları ve nefis su kaynakları bulunur ve denize doğru uzanır, tamamı engebesizdir. Diğer tarafta bulutlara değecekmiş gibi yükselen kayalık bulunur, heybetlidir. Batı yönünden görülse de, tamamı Doğu tarafından görülür. İç kesimlerden Algeciras'a kadar üç fersah kadar içeri sokulan denizin meydana getirdiği doğal liman fevkalade korunaklıdır ve limanın her kesimi demirlemek için elverişlidir. Oradan ayrılarak Boğaz [Cebelitarık] boyunca denizde yol aldık. Tarifa, Cádiz ve kıyadaki başka yerlerin açıklarından ilerledik ve San Lúcar'a, Barrameda limanından girdik. Burada limandan ayrılırken bize gösterilen çoşkudan daha azıyla karşılandık.

Önceden hazırlamış olduğum eşyalarımı topladım ve biri Estaban Doria, diğeri ise Geronimo Doria'ya ait olan iki gemiyle birlikte gelen Geronimo de Voltajo'ya ait gemiye bindim. Bunlar Cenova'dan gelmişti ve Katalan tehdidine karşı adam toplamışlardı. Sevilla'da bulunan Cenevizlilerin çoğu pek kıymetli mallar taşıdıklarından onlarla birlikte denize açıldılar. Böylece, Cádiz limanından ayrıldık ve bazı malları boşaltıp başkalarını yüklemek üzere Berberi topraklarında bulunan

¹⁷⁸ Tafur, seyahatnamesinde Magripliler ile Müslümanlar arasında ayırım yapmayarak hepsi için aynı ifadeyi kullanmıştır. Onun Mağripliler ve Müslümanlar için kullandığı kelime “*moros*”dur. Tafur, Türklerle karşılaştığında ise onları Müslümanlar şeklindeki bir genellemeye dâhil etmez ve onlardan Türkler diye söz eder. Buna rağmen biz bu kelimeyi “*Müslümanlar*” şeklinde tercüme etmekle birlikte bir yere ait olma, yerlisi olma anlamı taşıdığı durumlarda “*Magripliler*” şeklinde kullanmayı uygun bulduk.

Arzilla adındaki kasabaya gittik. Bu kasaba Espartel Burnu yakınlarındadır. Fas kralının himayesindedir. O sırada reisi Çalabençala adında Magripli bir şövalye idi¹⁷⁹. Burada bolluk hüküm sürer ama özellikle hayvan eti ve kümes hayvanları hepsinden fazladır. Orada üç gün kaldık ve ardından yelken açtık ve Cebelitarık boğazına girdik. Bir süre sonra, şafak vaktinde, yelkenli iki büyük geminin yaklaştığını fark ettik. Katalanlar olduğunu düşünerek geri döndük ve Tanca açıklarında demir attık. Onlar ise Cádiz güzergâhına doğru yola devam ettiler. Ertesi gün [yeniden] yola çıktık ve Ceuta'ya ulaştık. Burada Biskaylı bir tekneden o iki karakanın¹⁸⁰ Cenova donanmasına ait olduğunu ve Cenova'dan, bizim bu üç gemimize eşlik etmek üzere geldiklerini öğrendik. Ceuta'da demir attık ve karaya çıktık. Küçük bir yelkenli gemi kiraladık ve onu, karakalara bizi beklemeleri ya da en azından bizi Malaga'da bulmalarını bildiren bir mektupla Cádiz'e gönderdik, çünkü orada gemi yük boşaltıp başka mallar alacaktı. O gün Ceuta'da kaldık ve ben de kusursuz olduğunu düşündüğüm bu şehir ve çevresi hakkında bilgi toplamaya koyuldum. Bir zamanlar büyük bir yerleşim yeri olduğuna dair izler taşıyordu. Eğer Kastilya Kralı'nın¹⁸¹ himayesinde olsa ve şehir ihya edilseydi, bulunduğu yer hesaba katılırsa, dünyanın en muazzam yerlerinden biri olurmuş. Bölge dağlık ve dağınık yapılıdır, fakat toprak verimli sayılır. Ayrıca limanı güzeldir. Geniş toprakları var ve meyvesi ile suyu boldur. Şehrin geriye kalan yapıları yeterince muhkemdir. Bir köşesinde, dağın tepesinde, surlarla çevrilmiş bulunan El Alminan¹⁸² adındaki doruk bulunur, olması gerektiği şekilde olsa eşsiz bir yapıdır. Ceuta'nın bu dağlarında dünyanın hiçbir yerinde olmadığı kadar fazla sayıda gerçek aslan, sayısız kirpi, maymun, panter, ayı ve domuz yaşar. Afrika tarafında bu kadar yüksek ve dağlık

¹⁷⁹ Çalabençala'dan söz eden pek fazla kaynak bulunmamakla birlikte 1648 yılında kaleme alınmış olan *Historia de la Ciudad de Ceuta* adlı eserde, Calabencala ve himayesinde olan topraklar üzerine bilgilere yer veren Mascarenhas, Calabencala'yı, "Ceuta, Tanca, Arzila ve o yöredeki başka birçok yerin senyörü ve Afrika'nın önde gelen *Merines* kavminden olan cesur bir reis" şeklinde tarif etmiştir. Calabencala Akdeniz'e genişleme politikası izleyen Portekizlilerin ve İspanyolların Afrika'da mücadele ettikleri bir figürdür. Bkz. D. Jeronimo de Mascarenhas, *História de la Ciudad de Ceuta: Sus Sucessos Militares, y Politicos; Memorias de Sus Santos y Prelados, y Elogios de Sus Capitanes Generales, Escrita em 1648. Coimbra, Comemoração do Quinto Centenário da Tomada de Ceuta I, Academia das Sciencias de Lisboa, Lisboa 1918, s. 86.*

¹⁸⁰ Dönemin yaygın olarak kullanılan ticaret gemisi.

¹⁸¹ Tafur'un sık sık sözünü ettiği bu kral, Aragon Kralı Ferdinand ile evlenerek İspanya'nın birliğini sağlayan Isabella'nın babası Kastilya Kralı II. Juan'dır (d. 1406 – ö. 1454).

¹⁸² El Alminan: İspanya'nın Kuzey Afrika topraklarındaki Ceuta şehrinin doğusunda kalan Almina Yarımadası üzerindeki Hacho Dağı'nın zirvesinde bulunan ve dağın zirvesinin surlarla çevrilmesi sonucu meydana getirilmiş olan ve günümüzde de varlığını koruyan bir yapıdır. Tafur bu yapıdan, yarımada'nın ismiyle söz etmektedir.

başka bir yeri görmenin pek mümkün olmadığı söylenir. Bunun nedeni bu yerin boğaz tarafından Batı'ya yakın olmasıymış.

Ceuta'dan ayrılıp Afrika'yı sağımıza, Avrupa'yı solumuza alarak boğazın Cebelitarık kayalığının yakındaki kesiminden geçip açık denize çıktık ve Granada Kralı'nın himayesindeki Malaga açıklarında demirleyene kadar kıyıyı takip ederek ilerledik. Orada tüccarlar karaya çıktılar ve mal boşaltıp başka mallar yüklediler. Burada dokuz gün kaldık. Bu esnada yanımızdan geçip gitmiş olan karakalar geldiler ve gemidekileri bizim gemiye yerleştirdiler ve orada mal yüklediler ve Flandes'e¹⁸³ götürmek üzere başka mallar almak için Cádiz'e döndüler. Bu dokuz gün boyunca fevkalade etkileyici Malaga şehrini gezmek dışında bir şey yapmadım. Limanı olmamakla birlikte konumu, ekmek kıtlığı olmasına rağmen toprağı, yani orada ne varsa güzeldir. Meyve bahçeleri ve meyveleri boldur. Şehir engebesizdir ve büyük kısmı surlarla çevrilidir. Her iki tarafında yüksek bir mevkiye iki kale ve bunları birbirine bağlayan örülmüş bir yol bulunur, buna Gibralfar derler. Burası tam bir ticaret şehridir; eğer bize ait olsaydı pek âlâ olurdu. Her türlü mal bizim ülkemizden gider, Müslümanların himayesinde hiçbir yer bulunmazdı. Deniz, surların yamacına kadar sokulur, bu sayede bir kadirga filosu karaya bağlanabilir. Surlar deniz tarafında daha zayıf olmakla birlikte, karaya doğru sokulan kısım daha muhkemdir. Nüfusu fazladır, fakat bunların çoğunluğunu savaşçılar değil, tüccarlar oluşturur. Malaga'da dokuz gün konakladıktan sonra Cenovalılar mallarını yükleyip gemilerini silahla donatıp onları düzene soktular, çünkü Aragon kralının ülkesinin kıyılarında yol almak zorundaydılar. Böylece yelken açtık ve Granada Krallığı'nın sahillerini takip ederek Salubreña, Almuñecar ve Almería açıklarından bizim krallığımıza ait olan Cartagena'ya kadar yol aldık. Cartagena'da limana girdik ve burada Katalanlar hakkında haber bekleyerek bir gün geçirdik. Bu liman, kanaatimce, dünyadaki en iyi limanlardan biridir ve şehir muazzamdır. Limandan ayrıldık ve Aragon sahili boyunca Elche ile Alicante açıklarından Valencia yakınlarına dek yol aldık. Orada bize sahilden uzaklaşıp açık denize yönelmemizi tavsiye ettiler. Ertesi gün sahilden ayrılarak Aragon Krallığı'na ait olan Ybiça [İbiza] Adası'nın yakınlarına geldik. Yolumuza devam ederek, Katalonya ve Barcelona'yı solumuzda bırakıp Aragon Krallığı'na ait olan Mayorka ve Minorca adalarını aştık ve León Körfezi'ne girdik.

¹⁸³ Flandra ya da Flamanca, Belçika, Fransa ve Hollanda topraklarının bir bölümünden oluşan bölgenin adıdır.

Burayı gidiş yönünde bu şekilde adlandırırılar ve geliş yönünde ise Narbona [Narbonne] derler.

Bir gün, akşam vakti şiddetli bir fırtına koptu ve o gece boyunca bizi önünde sürükledi. Ertesi gün fırtına çok daha kuvvetliydi, öyle ki iki büyük karaka yelkenleri indirmiş vaziyette Sardinya'ya doğru sürüklendi ve onlardan haber almamız iki ay sürdü. Geriye fazla bir şey kalmamakla birlikte, ana yelkeni hâlâ yerinde olan bizim gemimiz ise Provence açıklarında Titan Adası¹⁸⁴ yakınlarında bulunuyordu. O gün ve onu takip eden geceyi büyük bir tehlike altında ve mücadele ile geçirdik, fakat hayli fazla yol almıştık, bu sayede sonraki gün Nice'e ulaştık. O gün Noel arifesiydi ve orada demirleyip yelkenlerimizi onardık. Bir süre sonra buradan ayrıldık ve Cenova'ya bağlı güzel bir şehir olan Savona'ya vardık ve yılın ilk gününü orada geçirdik. Ertesi gün yelken açtık ve kıyıyı yakından takip ederek Cenova'dan kırk mil mesafedeki, dünyanın en güzel manzarasına sahip sahil şeridini takip ederek ilerledik. Savona'dan Cenova'ya kadar tüm sahil, çok iyi iskân edilmiş olduğundan ve çok sık evler bulunduğu burayı tanımayanlar için tek bir şehirmiş gibi görünür.

2.2. İtalyan Şehirleri

Cenova limanında, dalgakırana kadar yanaştık ve kadınlı erkekli insanlar tarafından sevinçle karşılandık, fakat başlarına ne geldiğini kimsenin bilmediği karakalar için çok üzüldüler. Orada karaya çıktık, denizde yakalandığımız fırtına sırasında söz verdiğimiz gibi, şehre girmeden önce, oradan yarım fersah uzaklıktaki Nuestra Dona que Corona Kilisesi'ni ziyaret ettik. Ardından şehre geldik ve orada on beş gün kalmam gerektiğinden bu süre boyunca konaklayabileceğim bir yer ayarladım. Yorgunluğa, kedere, deniz tutmasına ve yılgınlığa yenik düşmüştüm ve dinlenmeye ihtiyacım vardı. Burada ilk defa Tanrı'nın inayetine vâkıf olmaya başladım. Bir süre, elimdeki senetlerini ödemeyen bazı tüccarlardan alacaklarımı tahsil etmekle meşgul oldum. Cenova Dukası¹⁸⁵ ve buradaki lordların birçoğu bana itimat edip yardımcı oldular ve tüccarların, iki katı faizle, borçlarını ödemesini sağladılar. Bu şehrin tarihi çok eskilere dayanır. Söylenenlere göre şehir, uğradığı

¹⁸⁴ Bölgede bu isimde bir ada bulunmaz. Tafur, Fransa'nın Akdeniz sahilinde bulunan Îles d'Hyères adlı dört adadan oluşan takımadadan bahsediyor olmalıdır.

¹⁸⁵ Tafur'un şehri ziyareti yaklaşık olarak Kasım 1436'ya tarihlenir. Bkz. Vives Gatell, 'Introducción', s. 28; Isnardo Guarchi ise Tafur'un şehri ziyaret ettiği yıl olan 1436'da şehrin yeni Doge'u seçilmiştir. Bkz. Robert W. Carden, *The City of Genoa*, Methuen, London 1908, s. 41.

yıkımdan sonra buraya gelen Troya prensi Iánus tarafından iskân edilmiş. Zaten yenik düşmüş birinin elinden çıkmışa benzer, çünkü denizden çok yüksekte, bir dağ üzerine kuruludur ve tüm evler dört veya beş, hatta bunlardan da fazla katı olan kulelere benzer. Sokakları ise çok dardır ve ulaşılması güçtür. Toprağı her bakımdan pek verimsiz olmakla birlikte insanları çalışkandır ve dünyanın çeşitli yerlerinden bol miktarda mal getirirler. Bu yüzden şehir bereketli topraklara sahipmiş gibi tedariklidir. Gece boyunca ışıldayan bir deniz fenerinin bulunduğu ve dalgakıran ile korunan muhteşem bir limana sahiptir. Ayrıca diğer tarafta limanın girişinin herkesçe görülmesini sağlayan bir başka yüksek kule ve üzerinde fener bulunur. Tüm bunların çok büyük maliyeti olmuş. Kiliseler de manastırlar da harikulâdedir. San Juan Lorence adlı büyük kilise, özellikle de giriş kısmı, olağanüstüdür. Harikulâde bir eser olan ve bir zümrülden imal edilmiş Kutsal Kâse'yi burada koruyorlar. Bu şehir, kendine bağlı tüm topraklarıyla birlikte halk tarafından yönetilir. Azimleri ve zekâlarıyla karada birçok şehir, kasaba ve kale; denizlerde ise birçok ada elde etmişler. Sakız ve Midilli adaları ve Kıbrıs Kralı'nı esir alıp, onu ve karısını, Cenova'ya götürdükleri zaman ele geçirdikleri Kıbrıs Adası'ndaki Famagosta [Magosa] şehri onlara bağlıdır¹⁸⁶. Şimdiki kralın babası oradaki deniz fenerinde doğmuş ve Cenova'da doğduğu için Iánus [Janus] ismini almış. Bunlar Konstantinopolis ile bitişik olan Pera adında bir şehre, Büyük Deniz'in sonunda bulunan ve Sevilla kadar veya daha büyük olan Kefe şehrine ve Tana [Azak] Denizi ile Türkiye'de hisarlara sahipler.

Halkı denizlerde çok kuvvetlidir. Gemilerinin büyük kısmı dünyanın en iyileri arasındadır ve eğer aralarında eskiden beri süregelen büyük ihtilaflar olmasa, tüm dünyayı hâkimiyetleri altına almış olurlardı. Bu yörenin halkı çok çalışkandır, ne zaafları var ne de - zaten ülkenin doğal koşulları elverişli olmadığından - şehvet düşkünüdürler. Zengin ve kuralcıdırlar, öyle ki adetlerine göre kimse gereğinden fazla gösterişli ve pahalı eşya taşımaz aksi takdirde bunun için vergi öder. İnsanların

¹⁸⁶ 1372 yılında bazı Cenevizli tüccarların öldürülmesi ve Kıbrıs kralının zararın tazmini için adım atmaması üzerine 1373 yılında bir Ceneviz donanması Kıbrıs'a gönderildi ve Kral II. Peter amcası ile birlikte esir olarak Ceneviz'e getirildi. Ada ağır bir vergiye bağlandığı gibi Magosa şehri Cenevizlilere bırakıldı. Cenova'da doğan kişi, kralın kuzeni, II. Janus'tur ve 1432'de ölmüştür, III. Janus ise Tafur'un Kıbrıs'ı ziyaret ettiği sırada görüldüğü üzere Kıbrıs kralıdır. Bkz. Michael J. K. Walsh, Nicholas Coureas ve Peter W. Edbury, *Medieval and Renaissance Famagusta: Studies in Architecture, Art and History*, Ashgate Publishing, Farnham 2012, s. 3.

tenlerinin rengi güzeldir, fakat güzel yüzlü değiller. Ayrıca erkekler ve kadınları iyi yetiştirilir ve kadınlara boylarına göre değer biçilir. Buna göre en uzun boylu kadını en az çeyizle alırlar. Dul kalan kadınlar bir başka erkekle birlikte olmazlar; eğer aksini yaparlarsa kötü şöhret edinirler. Şehre huzursuzluğun hâkim olduğu bir sırada Milan Dükü hizip gruplarından biriyle beraber, şehre yönetici olmak niyetiyle girmiş, fakat orada olduğu sırada düke karşı ayaklanma çıktı ve oradaki komutanlarından Micero Lopicin de Alasar'ı [Messer Pacino de Alciato] öldürdüler ve şehrin yakınlarındaki kaleyi yıktılar¹⁸⁷. Orada bana, Aragon ve Navarra kralları tarafından esir alınan şövalyelerin tutulduğu korkunç hapishaneyi gösterdiler. Cenova'nın denizinde çok az bir miktar dışında balık bulunmaz. Cenovalılar gibi başka milletler de dünyanın çeşitli yerlerine yaptıkları seyahatler için kadınlarını o kadar uzun süre yalnız bıraksalar, iffetlerine büyük zarar gelirdi, fakat burada ahlaka o kadar çok önem verilir ki hemen hemen hiçbir zaman zina yapan bir kadına rastlanmaz ve eğer bunu yapmışsa da hiçbir şekilde ölüm cezasından kurtulamaz.

Cenova'dan ayrıldım ve fevkalade yoğun yerleşimli sahili takip ederek Cestre de Levante'ye¹⁸⁸ kadar gittim ve oradan Puerto Véneris'e¹⁸⁹ ulaştım. O gün halk Milan Dükü'ne ve Dük'ün bu toprakları bıraktığı Aragon Kralı'na karşı ayaklanmıştı. Bu yer, karşısında şehrin savunulmasında büyük önem taşıyan bir adanın bulunduğu mükemmel bir limandır. Kent iki kale ile iyi biçimde müstahkem hale getirilmiş. Bunlardan biri bir tarafta diğeri öteki taraftadır. Oradan Cenova'ya bağlı büyük bir kent olan Spezia'ya, ardından Aragon kralına ait büyük bir hisar olan Lerici'ye doğru yelken açtık. Daha sonra Pietra Santa'ya geldik ve şafak vakti, Pisa'nın limanı olan Liorna¹⁹⁰ açıklarına ulaştık. Napoli'den Modica kontu oraya on dört kadirga ile gelmişti ve gemimizi ele geçirip gemiyle birlikte gelen tüm Cenovalıları kadirgalara gönderdi. Bununla birlikte bana karşı büyük hürmet gösterdi ve beni hemen bırakmak istedi, fakat bazı Katalan şövalyeler ona, o sırada Floransalıların kaptanı

¹⁸⁷ Tafur'un şahit olduğu ayaklanma Napoli Krallığı'nda hak iddia eden Aragonlu Alfonso'nun Cenevizlilerce Ponza'daki deniz savaşında (Ağustos 1435) mağlup edilip esir alınması ve Alfonso'nun Dük tarafından Milan'a götürülüp bir müttefik gibi ona hürmet etmesinden sonra gelişen olaylara ve bunun halk arasında yarattığı huzursuzluğa dayanıyordu. Bkz. Carden, *a.g.e.*, s. 40.

¹⁸⁸ Sestri Levante: Genova'nın güneyinde Akdeniz kıyısında bir yerleşimdir.

¹⁸⁹ İtalya'nın La Spezia şehrine bağlı Akdeniz kıyısında bulunan ve bugün Portovenere ismiyle bilinen yerleşim yeri.

¹⁹⁰ İtalya'nın Livorno şehri.

olan ve Cenovalıların tarafında bulunan Kont Francisco'nun¹⁹¹ hizmetindeki silahlı adamların o yörede olduğunu, bu nedenle büyük tehlike altında olacağımı bildirdiler. Kont o sırada benden, Puerto Véneris kentinin Aragon kralına karşı nasıl ayaklandığını ve Nicolao Pichilino'nun¹⁹² adamlarıyla beraber oraya yakın bir yerde olduğunu öğrendi. Ardından onunla birlikte Lerichen'e döndük. Kale güvendedi, fakat kent ayaklanmıştı ve isyancılar kenti yağmaladılar ve Spezia ile Puerto Véneris'e karadan ve denizden saldırdılar, fakat kentin çevresini yakıp yıkmalarına rağmen onu ele geçiremediler. Modica Kontu ve Nicolao Pichilino daha sonra beni Puerto Véneris'e gönderdi ve yanıma, bana iyi muamele edilmesini teminen, Cenovalı dört tutsak verdi. Onlardan ayrıldım ve Puerto Véneris'e gittim, burada beni önceden de tanıyorlardı. [Oraya ulaştığımda] bir tekne ayarladım ve oradan ayrılıp Liorna'ya geçtim ve oradan da Pisa Nehri'ne¹⁹³ girerek şehre kadar yol aldım. Gelgitler sayesinde kadırgaların şehre kadar gitmesi mümkündür. Pisa bir zamanlar çok güçlü ve zengindi ve hem karada hem de adalar üzerinde birçok toprağa sahipti, fakat şimdi Pisalılar, [bir zamanlar] efendileri oldukları Floransalıların boyunduruğu altındalar. Pisa'dan ayrılarak oradan on fersah uzaklıkta, çok verimli topraklardan ve Pisalılarla yapılan savaşımlardan dolayı çok nüfus kaybetmiş büyük kasabalardan geçerek Floransa'ya ulaştım. Floransa çok büyük ve zengin bir şehirdir ve hem çevresi hem merkezi harikuladedir. Bir vadiye kurulu ve her yönden çevreye doğru yayılmış bir şehirdir. Vadinin ortasından bir nehir akar ve Pisa'ya ulaşır. Fakat bu şehri daha sonra anlatacağım için hakkında daha fazlasını yazmıyorum.

Floransa'dan ayrıldım ve Pistoya Alplerini aşp harikulade yerlerden geçerek Papa Eugenio'nun¹⁹⁴ bulunduğu Bologna şehrine ulaştım. Orada bulunan

¹⁹¹ Francesco Sforza (d. 1401 - ö. 1466): 1436 ile 1439 yılları arasında kimi zaman Venedik kimi zaman da Floransa ile ittifaklar kurarak İtalyan şehir devletleri arasındaki savaşlarda yerini aldı. Sforza 1450 yılında Milan'ı ele geçirerek Milano Dükü olacak ve kendisinden sonra İtalya yaklaşık yüz yıl boyunca Sforza ailesi tarafından yönetilecektir. Detaylı bilgi için bkz. William P. Urquhart, *Life and Times of Francesco Sforza, Duke of Milan: With a Preliminary Sketch of the History of Italy*, W. Blackwood and Sons, London 1852.

¹⁹² Niccolo Piccinino (d. 1386 - ö. 1444): Milan Vikontu'nun Venedik, Floransa ve Papa'ya karşı yürüttüğü savaşta yer alan ünlü İtalyan paralı askeridir. Bkz. "Niccolo Piccinino", *Encyclopædia Britannic, Encyclopædia Britannica Online* Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/459327/Niccolo-Piccinino>>.

¹⁹³ Arno Nehri: İtalya'nın Toscana bölgesinde bulunan ve Pisa'nın ortasından geçip Tiren Denizi'ne dökülen bir nehidir.

¹⁹⁴ Papa IV. Eugenius (d. 1383- ö. 1447): Papa seçildiği 1431 yılından itibaren Basel Konsili ile 1437 yılına kadar devam eden ihtilafı bir dönem yaşadı. Konsil ile yaşanan ihtilaf, Viscontilerin tehdidi ve muhtemel bir cumhuriyetçi ayaklanma endişesi üzerine 1434 yılının Haziran ayında Roma'dan Floransa'ya geçti ve sekiz yıl sürgünde yaşadı. Detaylı bilgi için bkz. Joachim W. Stieber, *Pope*

Kastilyalılar, kardinaller ve şövalyelerin büyük ilgisi ile karşılandım. Bunlar, Kudüs'e gitmek için izin istemek üzere Papa'yı ziyaret ettiğimde bana eşlik ettiler. Papa, bana yol tezkeresini verdi ve beni takdis etti ve ayrıca ölüm saatinde tüm günahlarımın bağışlanmasını teminen bana bir imtiyaz mektubu verdi. Orada, dinlenerek ve hem halkın hem de soyluların katıldıkları kutlamaları izleyerek on beş gün geçirdim. Bu kutlamalar, geleneklerine göre, şölenlerin ve evlilik törenlerinin tamamının gerçekleştirildiği kış ortasında yapıldı. Bu şehir Lombardía'nın parçası sayılır. Şehir hem nüfus bakımından oldukça kalabalıktır hem de halkın ihtiyaçları devasadır. Bu yüzden şehre Şişman Bologna¹⁹⁵ derler. Evler ve sokaklar harikulâdedir; çok güzel hanlar, kiliseler ve manastırlar bulunur. Bu manastırlar arasında Aziz Domingo Pedricador'un gömüldüğü manastır da bulunur. Bu kutsanmış kişi Kastilyalıdır. Baba tarafından Guzman soyundan, anne tarafından ise Aça [Ana] soyundan gelir. O soydan olan Efendi Don Luis de Guzman baş kâhyasını, Aziz Domingo'nun toprağa verildiği yeri görmesi ve ona bu amaçla verdiği bir miktar parayı orada harcaması için Kral Juan'ın sefaretini ile birlikte Papa'ya elçi olarak giden Pedro de Guzman'a göndermiş. O da bu isteği yerine getirmiş. Usta ellerden çıkmış şapeli ve fevkalade zengin bir işçilikle düzenlenmiş mezarını gördüm. Önceden çok ihmal edilmiş olmalıdır. Çevresinde Guzman'ın armalarının oymaları ve resimleri bulunur. Böyle düzenlenmesini Calatrava'nın Efendisi muhterem şövalye Don Luis de Guzman istemiş. Şehrin ortasından şehre kıymet katan küçük bir nehir geçer ve üzerinde yüz tane değirmen bendi bulunur: Bazıları un [ve] başka baharatlar öğütür, bazıları silahları temizler, başkaları kâğıt yapar, odun doğrar ve ipek eğirir ve bu şekilde suyu her işlerinde kullanırlar. Şehrin bir tarafında surları kerpiçten olan ve top atışlarına karşı çok dayanıklı bir kalesi vardır. Her türlü fenni ve beşeri bilim alanında dünyanın en ünlü üniversiteleri de bu şehirde bulunur ve her ulustan öğrenciler ve meşhur kimseler orada sürekli bilimle uğraşırlar. Şehrin mülkiyeti Kilise'ye aittir.

Burada atlarımı satışa çıkarttım ve malları ve maiyetimdekileri bir tekneye yerleştirdim ve Bologna'dan geçtiğinden söz etmiş olduğum aynı nehir üzerinden Ferrara'ya doğru yola çıktık. Nehir o kadar dardır ki aynı anda bir teknedeki daha

Eugenius IV, the Council of Basel and the Secular and Ecclesiastical Authorities in the Empire: The Conflict Over Supreme Authority and Power in the Church, Brill, Leiden 1978.

¹⁹⁵ Orijinal metinde "Boloña la gruessa" şeklinde geçer.

fazlası sığmaz. Eğer karşıdan bir başka tekne gelirse bunlardan birinin karaya çıkarılması gerekir. Nehir her gece donar ve kalın bir buz tabakasıyla kaplanır. Burada yaşayan insanların, omurgasına demir geçirilmiş tekneleri bulunur ve gece yarısı yolculara yol açmak amacıyla ucuna demir geçirilmiş sırıklarla buzları kırarak nehirde gider gelirler ve çocuklar sokaklara çıkıp “Buena chaza” diyerek şarkı söylerler, yani "çok ayaz"¹⁹⁶. Böylece, nehir üzerinden dünyanın en büyük nehirlerinden biri ve Almanya Alplerinden inen dört koldan biri olan Po Nehri'ne kadar yol aldık ve Po üzerinden Ferrara şehrine geldik. Orada şehrin Markisi ve Senyörünü ziyaret ettim ve şehirde üç gün kaldım. Daha sonra Po üzerinden Francolino'ya oradan da nehri takip edip bir günlük yolculuğun ardından nehrin denize açıldığı yere ulaştık.

Sağlı sollu her iki yakada bulunan birçok kilise, manastır ve hanları geride bırakarak şafak vakti Venedik'e ulaştık. Bunların tamamı, Venedik'in kendisi gibi, deniz üzerine kuruludur. Şehre varınca sahile çıktım ve ardından deniz kıyısında bulunan San Marco Kilisesi'ni ziyaret ettik ve orada dualar okuduk ve Esturión [Sturgeon] adında ünlü bir hana gittik. O günü ve geceyi burada geçirdik. Ertesi gün, ayının ardından, bende bulunan senetlerinin tahsili için Micer Silvestro Morosín'i [Messer Sylvestro Morosini] soruşturdum ve onu kısa sürede buldum. Senetlerini kabul etti ve bana ödemeyi yaptı. Bu konu, dünyadaki hiçbir şeyi gecikme için mazeret kabul etmeyecekleri hususlardandır. Bütün tüccarlar dünyanın dört bir yanında bunları [senetleri] kullansalar da, Venedikliler taahhütlerini yerine getirmeye hepsinden daha fazla önem verir. Günü Micer Silvestro Morosín ve Sevilla'da uzun süre kalmış olan ve orada kiralık maden ocakları bulunan Carlo Morosín [Carlo Morosini] ile geçirdim. Onunla, Senyör Don Luis'in evinde dostluğumuzu derinleştirmiştik, bu nedenle beni pek samimi karşıladı ve Venedik'te kaldığım sürece beni evinde misafir etti¹⁹⁷.

Burada Kudüs yolculuğu hakkında bilgi topladım ve İsa'nın göğe yükseldiği güne, yani Mayıs ayına kadar, hacıları taşıyan gemilerin yola çıkmadığını ve bu

¹⁹⁶ Geçtiği bölgenin (Ferrara) yerel dilindeki bir sözü İspanyolca telaffuzla söylemektedir ve aslında bu söz aynı anlama gelmektedir.

¹⁹⁷ Bu satırlardan anlaşıldığına göre Tafur, Venedik'in önde gelen ailelerinden olan ve birçok kez şehrin idaresini ele almış bulunan Morosini Ailesi ile yakın ilişkilere sahiptir.

yüzden üç aydan önce seyahate çıkmamım mümkün olmadığını öğrendim¹⁹⁸. Bu sürede Hıristiyan ülkelerini ziyaret etmeye karar verdim. Ziyaret edeceğim yerler arasında İmparator'un ve Fransa Kralı'nın sarayları da bulunuyordu, fakat danıştığım tüccarlar ve dostlarım bunu Kudüs ziyareti sonrasına bırakmam yönünde tavsiyede bulundular. Bu sürede İtalya'ya gitmemin daha iyi olacağını, aynı zamanda daha faydalı olacağını, çünkü Büyük Perhiz'in¹⁹⁹ [Cuaresma] yaklaştığını ve bu süreyi Roma'da geçirebileceğimi söylediler. Daha sonra Napoli'ye gidebilir ve Aragon Kralı'nı görebilirdim ve üstelik İtalya'da görülecek her şeyi görmüş olarak denize açılmadan önce yirmi gün veya daha fazla bir zamanım kalacaktı. Makul olduğunu düşündüğüm için bu tavsiyelere göre hareket ettim ve İtalya yolculuğuna çıktım ve Roma'da karşılayacağım Büyük Perhiz'e kadar birçok şehir, kasaba, köy ve kale gördüm. O sırada Papa Eugenio Bologna'daydı, daha önce bahsettiğim gibi onu Roma'dan sürmüşlerdi. O da silahlanmış bir grubun onu öldürme ya da ele geçirme teşebbüsünden kaçarak bir kayıkla Tiber Nehri üzerinden Pisa'ya gitmiş ve ardından Floransa'ya ve sonra da Bologna'ya geçmişti.

2.3. Roma'nın Antikçağ Yapıları

Büyük Perhiz boyunca, Roma'daki ibadethaneleri ve harikulâde bir şekilde inşa edilmiş ve sadece tarif etmenin değil, hak ettiği şekilde takdir edebilmenin de şüpheli olduğu antik zamanlardan kalma yapıları ziyaret ederek geçirdim. Bu yüzden eğer Roma'nın ululuğu ve ihtişamını anlatmakta yetersiz kalırsam affedilsin; çünkü toprağa karışmış, yıkılmış, çökmüş, tahrip edilmiş ve güçten düşmüş olmasına rağmen onun ihtişamını anlatabilecek yetkinlikte değilim. Şehir gördüğü büyük zulümlere, prensler arasındaki ihtilafların beraberinde getirdiği çöküşe, kudretli kralların şehre karşı giriştiği savaşlara ve getirdiği yıkımlara ve içinde her şeyin tükendiği zamanın kadimliğine karşın görmek isteyene, bir zamanlar ne kadar

¹⁹⁸ Michel Balard 13. yüzyıldan itibaren Batı ile Levant arasında düzenli bir deniz trafiği ritminin oluştuğunu dile getirir. Ona göre, Kutsal Topraklar, Konstantinopolis ya da Mısır için yola çıkış nomalde yılın iki dönemine rastlar. Bunlar yaklaşık olarak 15 Mart ile 1 Mayıs ve 15 Ağustos ile 30 Eylül arasında gerçekleştirilirdi. Bununla birlikte bazı durumlarda bu tarih 15 Ekim'e kadar uzayabilirdi. Dönüş yolculukları ise yaz ayları ile Kasım-Aralık arası olmak üzere iki mevsimde gerçekleşiyordu. Bkz. Balard, "Hıristiyan Akdeniz", s. 196.

¹⁹⁹ Hıristiyanların Paskalya öncesinde 40 gün boyunca hayvansal gıdalar yemeyerek tuttıkları oruçtur.

görkemli olduğunu gösterir. Papa Aziz Gregorio²⁰⁰, ruhlarını özgürleştirmek için Roma'ya akın eden Hıristiyan müminlerin bu kadim zamanlardan kalma yapıların ihtişamı karşısında hayrete düşerek zamanlarının çoğunu, ziyaretlerinin asıl sebebi olan kutsal kalıntılara değil de bunlara ayırdığını görünce kadim zamanlardan beri ayakta kalmış olan bu yapıların yıkılmasını emretmiş.

Şehir çok büyük bir daire biçimindedir, etrafı surlarla çevrilidir ve boyu yirmi dört mil civarındadır. Bu bizim ölçümüzün üçte birine denk gelir, yani sekiz fersahtır. Şehir pek güzel bir işçilikle inşâ edilmiş bu nedenle ustasının elinden bugün çıkmışa benzer. Kimi kısımlarının yıkıntı halinde olması, zaman zaman bu yerlerden şehre giren tiranlardan kaynaklanmış. Şehir hâlâ yıkılmakta, tahrip olmakta ve kadim zamanlarda kurulduğu haliyle kaderine terkedilmiş olsa da, mükemmel işçiliği sayesinde tamamen yok edilemez.

Burada, Romalıların büyük zahmetlerle getirdikleri ve şehrin ortasından geçirdikleri bir nehir bulunur. Bu Tiber nehridir ve söylendiğine göre Romalılar nehir için kurşundan [yaptıkları] yeni bir yatak açmışlar. Nehrin girişi şehrin bir ucunda çıkışı diğer ucunda bulunuyormuş, böylece bu suyu hem atlarına su tedarik etmek için, hem de halkın diğer ihtiyaçlarını karşılamak için kullanırlar. Eğer bir kimse nehrin bir başka noktasında suya girerse boğulmuş. Bu nehrin her iki yakasında da, tüm şehri bir bütün haline getiren birçok değirmen bulunur²⁰¹.

Tiber'in kıyısında, bir tepe üzerinde bir kale bulunur. Bu kale o kadar yüksek inşa edilmiş ki bir dağ görünümündedir ve çok yüksek surlarla, muhkem kulelerle güçlendirilmiş. Kalenin adı Aziz Angelo'dur. Kale, Tiber üzerindeki köprüünün ötesinde, Havarilerin konakladığı ve oraya yerleştiği San Peter Kilisesi'ne giden yol üzerinde bulunur. Söylenenlere göre, bir zamanlar Roma'da, uzun müddet devam eden büyük bir veba görülmüş ve eskiden putperestlerin tapındığı ve hatta putperest törenlerden bir kısmı hâlâ görüldüğü için Hıristiyanların dahi gizliden gizliye tapındıkları bir putun olduğu, şehrin bir ucundaki, Santa Ágata de la Suburra adlı

²⁰⁰ Papa I. Gregorius (d. ~540 - ö. 604). Bkz. "Saint Gregory I", *Encyclopædia Britannica*. *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/245549/Saint-Gregory-I/241965/Writings-and-influence>>.

²⁰¹ Tafur'un Roma seyahatini inceleyen José Vives Gatell, bu cümlede geçen "değirmenler" kelimesinin, yazmanın zarar görmüş olması nedeniyle hatalı transkribe edilmiş olabileceğinden söz etmiştir. Vives Gatell, söz konusu kelimenin "köprüler" olabileceğini, nitekim bu durumda cümlenin anlamlı bir bütünlük de oluşturacağını dile getirmiştir. Bkz. Vives Gatell, 'Introducción', s. 79.

kilisede Papa'nın tören yapması gerektiği bildirilmiş. Papa tören için kiliseye vardığında putla karşı karşıya gelmiş ve puttan gök gürültüsüne benzer bir ses çıkmış ve [put] parçalanmış. Mucizeye şahit olan Papa ayini tamamlamış. Papa, kalenin aşağısındaki köprüden San Peter Kilisesi'ne samimi dini duygular içinde dönerken, elindeki kanlı kılıcı üzerindeki örtü ile temizleyen ve kılıfına yerleştiren bir melek herkesin gözü önünde belirmiş. Bu mucize Tanrı'nın yatıştığı ve daha fazla insanın ölmesini istemediğinin bir işareti olarak yorumlanmış. Böylece putperestlik bastırılmış ve o günden sonra kale, San Angelo olarak adlandırılmış. Bugüne kadar ismi böyle söylenegelmiş ve üzerine bir melek tasviri yapılmış. Söylenene göre, Roma'daki bu mucizeyi ve diğer harikulade hadiseleri ve yapıları gören Papa Gregorio, Hıristiyanların kutsal yerler yerine eski çağlardan kalma anıtları görmeye meyletmesi nedeniyle bu anıtların büyük kısmını ve önemlilerini yıktırılmış, fakat bunların tamamını yıktıramadığı için, şimdi oraya gidenler, eğer güzel²⁰² yapılar görmek niyetindeyse, her şeyden önce gidip onları ararlar.

Papa'nın ikametgâhı, Aventine Tepesi'nin yamacında bulunan San Pedro Kilisesi'nin bitişiğindedir. Bu yer eski çağlarda Roma'nın özgürlüğünün güvencesiydi - şimdi ise benzer biçimde, onu yıkmak isteyen sapkınlara karşı meşru koruyucusu Papa olan itikadı güvence altında tutuyor olmalıdır - ve burada İmparatorlar taç giyinmeden önce birkaç gün Kilise'nin düşmanlarına karşı ordugâh kurmuş gibi konaklarlar. Ardından son altın taç, şimdi [burada] anlatmayacağım bazı törenlerle birlikte takdim edilir. Papa'nın ikametgâhı alelade bir yerdir ve orada bulunduğum sırada bakımsız bir haldeydi.

San Pedro Kilisesi olağanüstü bir kilisedir, girişi harikuladedir ve kaldırımları çok yüksektir. Üst kısmı mozaikle zengin bir işçilikle işlenmiştir. İç kısmı geniştir, fakat oldukça gösterişsiz, kötü vaziyette ve kirlidir. Ayrıca birçok yeri yıkılmış haldedir. Sağ tarafta, küçük bir kule yüksekliğinde olan bir sütun bulunur ve içerisinde kutsal Veronica²⁰³ bulunur. Onu sergileyecekleri zaman, kilisenin yüksek çatısında bulunan gözden, halatlarla bağlanmış olan ve içinde iki rahibin bulunduğu

²⁰² Burada geçen kelime *gentil*'dir ve güzel, narin anlamına gelmekle birlikte aynı zamanda *pagan*, *putperest* anlamları da taşır. İspanyolca orijinal metinde Tafur'un bunlardan hangisini kastettiği anlaşılmemaktadır. Bununla birlikte anlatımdan ve Tafur'un bu yapılara karşı olumsuz bir tutum beslemek bir yana, bunları takdir ettiğini imâ eden kimi cümlelerinden kelimeyi her iki anlamda da kullandığını kabul edebiliriz.

²⁰³ İsa'nın resmi.

bir ahşap sandığı bu kulenin içine salarlar ve ardından bu sandığı yukarı çekerler ve – büyük hürmet göstererek - Veronica'yı alıp belirlenen tarihte toplanan halka gösterirler. [O günde] muazzam sayıda insan gelir ve izdiham olur, bu yüzden insanlar sık sık ölüm tehlikesi geçirirler.

Biraz ileride ruhlar tarafından ele geçirilenlerin konulduğu ve buradan Efendimizin Kudüs'te halka vaaz verdiği ahşap kaplı iki geniş sütun bulunur. Bunların önünde, bir adamın kolu kadar veya bundan daha kalın olan ve Yahuda'nın kendini astığı urgan veyahut halat asılıdır.

Yüksek sunağın içinde Aziz Pedro ve Aziz Pablo'nun bedenleri bulunur ve burada belirli günlerde, günahlardan arınmak ve af dilemek için genel af ayini yapılır. Ayrıca Aziz Pedro'nun oturduğu koltuk da buradadır. [Yeni] Papa, seçildiği zaman burada oturur ve yabancılar ona büyük bir adanmışlıkla bakarlar, fakat gösterişli veya hayranlık uyandıracak cinsten değildir.

Bu kilisede başka birçok mâbet bulunur. Diğer tarafında ise yassı taştan yapılmış, üç pirinç ayak üzerine istinat eden, üç köşeli elmasa benzeyen yüksek bir kule vardır ve birçokları onu mukaddes kabul ettiğinden yerle kulenin tabanı arasından sürünerek geçerler. Bu eser Julius Sezar'ın onuruna yapılmış ve onun mezarı için tahsis edilmiş. Bu yapının tepesinde ise içlerine İmparator Julius Sezar'ın küllerinin konulduğu üç adet yaldızlı büyük küre bulunur ve pek gösterişli, fevkalade düzenli ve çok tuhaf bir yapıdır. Ona Sezar'ın iğnesi²⁰⁴ derler ve orta kısmında, başında ve hatta son kısmında taş üzerine, şimdi kolaylıkla okunamayan bazı eski harfler kazınmıştır ve Julius Sezar'ın bedeninin orada gömülü olduğunu kaydeder. Bunun çevresinde, şimdilerde oldukça harap halde olan birçok başka yapı vardır.

Roma şehri, büyüklüğüne göre seyrek nüfusludur. Birçok insan Roma'nın harap olduğunu, geri kaldığını ve nüfusunun azaldığını söyler. Şimdi terkedilmiş olan büyük yapıların yıkıntılarında, mahzenlerden, sarnıçlardan, evlerden ve derin yeraltı mezarlarından zehirli bir hava çıkar ve insan vücuduna tesir eder ve bu yüzden Roma'nın sağlıksız olduğu söylenir. Fakat nüfusunun fazla olduğu devirlerde bunun tersi bir durum varmış. Bugün dahi yoğun nüfuslu yerlerde halk daha sağlıklı görünür; mesela büyük bir yöre olan Campo de Flor [Campo dei Fiorin] ve bir başka

²⁰⁴ Vasiliev bu kelimeyi *obelisk* yani *dört köşeli sütun* ya da *dikilitaş* şeklinde çevirmiştir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 109. Söz konusu yapı, Papa V. Sixtus tarafından Mısır'dan getirtilerek Aziz Petrus Meydanının ortasına yerleştirilen yapıdır.

büyük yer olan Campo Dólio [Campidoglio] ile büyük bir kasaba olan Judayca [Getto] böyledir, fakat şehrin geri kalan kısmının tamamı seyrek yerleşimli evlerden oluşur.

Söylediklerine göre, Latin kiliseleri arasındaki ilk kilise, papaların papalık unvanı aldıkları ve piskopos oldukları San Juan Letran Kilisesi'dir [Archibasilica Sanctissimi Salvatoris]. Bu kilisede ve çevresinde görülmeye değer, eşsiz birçok şey bulunur. Kilise, söylenene göre, Roma'nın hazinelerinin tutulduğu yerdir ve Tarpea Kapısı²⁰⁵ oradadır. Sezar [bu kapıyı] hazineyi çıkardığı zaman açmış ve o güne kadar her zaman kapalıymış. İmparator Konstantin, Katolik itikadını benimsediğinde ve Kilise'yi imparatorluğun himayesine alıp, ona ihsanda bulunduğu, Papa Sylvester'dan o kapı için - oradan geçeceklerin ruhları için - bir imtiyaz mektubu vermesini istemiş; çünkü daha önce oraya sığınanların hayatları bağışlanıyormuş. Eğer biri kaçarak oraya gelirse ve Tarpea Kapısı'na ulaşırsa ne suç işlemiş olursa olsun bundan sonra ona dokunamazlar. Bunun sebebi burada bulunan hazineye gösterilen hürmettir. Papa ilkin, her kim bu kapıdan girerse günahından ve cezasından bağışlanacağını buyurmuş, fakat birçokları, küstahça, kapıdan geçince affedileceğini düşünerek günah işleyince, Papa kapının kapatılmasını ve sadece yüz yılda bir kez açılmasını emretmiş. Daha sonra bu süre elli yıla düşürülmüş ve şimdi Papa'nın buyruğuna bırakılmış. Bu kilisede Aziz Pedro ve Aziz Pablo'nun kafatasları bulunur. Bunlar çok kıymetli kutsal emanetlerdir ve San Pedro Kilisesi'ndeki Veronica ile benzer biçimde, halka gösterildikleri zaman günahların ve cezalarının affedildiği genel af olarak kabul edilir.

Bu kilisenin bir köşesinde Santo Santorum [Sancta Sanctorum] adında ayrı bir şapel vardır. İçerisinde Efendimizin kuşağından yukarısını tasvir eden, taş üzerine boyanmış resmi bulunur. Söylenene göre Bakire Meryem ünlü bir ressam olan Aziz Luke'a, oğlunun ölümünden sonra onun resmini yapmasını istemiş ve Luke da bunu kabul edip bu resmi yapmış²⁰⁶. Bu eser pek tabii en büyük fedakârlığın bir eseridir ve geçmişte ve şimdi her şeye muktedir olan İsa'nın anısına çok uygundur. Eser

²⁰⁵ “*Porta Sancta*”: Roma’da bulunan dört bazilikanın her birinde bulunan, yaklaşık olarak 50 yılda bir kez açılan ve bu sırada genel af törenleri düzenlenen Kutsal Kapı’dır. Tafur burada San Giovanni in Latero Basilikası’nın kutsal kapısından söz etmektedir.

²⁰⁶ Aziz Luka’nın bizzat çizdiğine ve Edessa kralı Abgar’a verdiği inanan İsa resmi, 944 yılında Bizanslı komutan John Kourkouas çıktığı seferin zaferle sonuçlanmasının nişanı olarak Konstantinopolis’e getirmiştir. Bkz. Stephen R. Turnbull ve Peter Dennis, *The Walls of Constantinople AD 324-1453*, Osprey Pub, Oxford 2004, s. 46.

Efendimizin endamını, yaşını, ten rengini ve ona dair ne varsa iyi şekilde tasvir eder. Ayrıca sol yanağında insan doğasının bir işareti olan bir leke mevcuttur. Bu eser Roma'daki en ulu ve en önemli kutsal emanettir. Demir gürz kuşanmış dört adam onu sürekli, her saat korur ve yılın bir günü, Ağustos ortasında, Meryem Ana Şöleni'nde, onu oradan alırlar ve muhafızlar eşliğinde ve büyük gösteriler ve törenlerle, o gün ve gece kalacağı, Santa María la Mayor [S. Maria Maggiore] Kilisesi'ne götürürler ve takip eden gün asıl yerine tekrar koyarlar. Bu sırada orada bulunanlar için genel af ayini gerçekleştirilir. Bu kutsal emanetin bulunduğu yere hiçbir kadının girişine izin verilmez, çünkü söylediklerine göre, bir kez böyle bir şeyi dile getirdiğinde bir kadın parçalanmış. Bu şapelin kapısında iki adet çan bulunur; söylediklerine göre bunlar dünya üzerindeki en eski çanlardır.

Papalık seçimi San Juan Letran Kilisesi'nde gerçekleşir ve burada çeşitli törenler düzenlenir ve Papa üç tabakalı tacı burada alır. Bu kilisede, İmparator Konstantin'in annesi Azize Elena'nın, Kutsal Topraklarda bulunduğu sırada gönderdiği birçok kutsal emanet bulunur²⁰⁷. Kilise büyüktür, fakat ne gösterişli ne sağlam yapılı ne bakımlı ne de güzel bezemelidir. Dışarıda büyük bir meydana, birçok yapı ve kadim zamanlardan kalma anıtlar bulunur. Roma kuşatmasının kaldırılmasına neden olan ve kralı öldürmeyi planlarken onun gözdesini öldürdüğü için kendini cezalandırıp sağ kolunu yakarak çile çeken Muçio'nun [Mucius] heykeli buradadır. Yıldızlı pirinçten büyük bir atın üzerindedir ve hem onun hem de atının tasvirine bakılırsa iyi bir ustanın elinden çıkmıştır. Orada, meydanın çevresinde hem mermer hem de yassı taştan yapılmış figürler ve üzerine eski yazılar kazınmış taşlar ve bunun gibi çok sayıda eser bulunur.

Ve orada, yakınlarda, söylediklerine göre dünya üzerinde inşa edilmiş tüm yapılardan daha büyük, daha güzel ve daha gösterişli olan Kolezyum bulunur ve büyük kısmı yıkıntı halinde olmasına rağmen yapının azameti ve meydana getiriliş mucizesi [hâlâ] görülebilir. Romalıların, Kolezyum'a ne büyük hürmet gösterdiklerini ve ona nasıl sahip çıktıklarını ve orada bulunan heykelin büyüklüğünü, ayakları yere bitişik iken başının tavanın en yüksek noktasına kadar

²⁰⁷ Doğu ve Batı Kiliseleri tarafından azize kabul edilen Helena, Konstantin'in isteğiyle kutsal emanetleri bulmak üzere 326-328 yılları arasında Kutsal Topraklar'a bir seyahat gerçekleştirmiş ve inanişe göre İsa'nın çarmıha gerildiği *Gerçek Haç*'ı ve bazı başka mukaddes eşyaları ortaya çıkarmıştır. Bkz. "Saint Helena", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, (05 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/259898/Saint-Helena>>.

uzandığını anlatmak uzun zaman alırdı. Sağ kolu yukarı kalkmış halde idi ve elinde - şimdi San Juan Letran kapısı üzerinde olan - büyük bir elma²⁰⁸ vardı. Bu, anlatılanlara göre, tüm dünyanın onun elinde olduğu anlamını taşıyormuş ve bu nedenle İmparatorların önünde bir elma taşıma geleneği ortaya çıkmış. Yine söylediklerine göre bu heykel bir zamanlar tüm dünya kralları ve prenslerini tasvir eden heykeller ile çevrelenmiş ve bunların her birinin boynunda bir zincir varmış ve büyük anıtın ayağına bağlanmış. Böylece ne zaman bir kralın veya prensin Roma'ya karşı ayaklandığı haber alınsa, onun heykeli parçalanır ve ona karşı savaşa girilirmiş. Bu Kolezyum, her ne ise, bir zamanlar harikulade ve görkemli bir yapı olduğunu belli eder.

Kolezyumun yakınında, rivayete göre kâhinlerden biri Bakire [Meryem] bir çocuk doğurduğunda heykelinin yıkılacağını söylediği için Octaviano Augusto²⁰⁹ tarafından inşa ettirilen ve müstahkem hale getirilen sarayları bulunur. Bu kehanet Efendimizin zuhur ettiği ve doğduğu zaman²¹⁰ olmuş ve Augusto'nun sarayı yıkılmış ve hatta söylendiğine göre hâlâ, her yıl, Efendimizin doğum gününde bunun bir kısmı daha yıkılmış²¹¹. Orada bir tepeye benzeyen büyük bir tümsek vardı ve belli ki bu tümsek bazı devasa yapıların yıkıntılarında oluşmuştu. Orada çok sayıda mermer, yassı ve büyük taşlar ile buranın [bir zamanlar] ne olduğunu açıkça gösteren başka şeyler bulunur. Ayrıca San Bernardo Tarikatı'na bağlı Santa María la Nueva [Santa Maria Nuova] adındaki olağanüstü manastır da buradadır. Roma'da Santa Cruz de Jerusalem adında bir kilise bulunur ve orada Efendimizin haçı üzerinde IHS NAZARENUS şeklinde bir unvan okunur. Kilisenin tamamı, tabanından duvarlarına tüm yapı, Azize Elena, kutsal emanetleri Roma'ya gönderdiği sırada Kudüs'ten gemilerle muvazene olarak getirilen Kudüs toprağı ile inşa edilmiş. Burada günahlardan arınmak için genel af töreni yapılır. Eskiden Romalıların istişarede bulunmak için toplandıkları Santa Maria la Redonda [Santa Maria Rotonda] adında bir başka olağanüstü kilise de buradadır. Bu kilise büyük sütunların üzerine

²⁰⁸ Dünya egemenliğini işaret eden bu sembol, Doğu Roma'nın mirasını devralan Osmanlılar'da Kızıl Elma şeklinde toplusal bellekte varlığını sürdürmüştür. Bkz. 370 nolu dipnot.

²⁰⁹ Gaius Julius Caesar Octavianus (M.Ö. 63-M.S. 14).

²¹⁰ İsa'nın Tanrısal özelliklerini ve insan doğasını vurgulamak için onun insanlara *göründüğü* ve *doğduğu* zaman ifadesi kullanılmıştır.

²¹¹ Augustus, ilk Roma imparatorudur ve İsa ile çağdaştır. Aynı zamanda Ortaçağ dünyasının merkezi olan Akdeniz egemenliği ile özdeşleşmiş Roma İmparatorluğu'nun en önemli referansıdır. Anlaşıldığına göre Tafur'un aktardığı bu söylence ile Pagan kültüre karşı Hıristiyan evrenselciliğine ve Hıristiyan yayılmasına bir göndermede bulunmaktadır.

kuruludur ve kurşunla kaplıdır. Ayrıca yılın bir günü, burada genel arınma ayini düzenlenir. Bir başka kilise, bazı rahibelere aittir. Aziz Juan Bautista'nın başı buradadır ve ona ithaf edilmiş olan dini bayramda büyük arınma ayini düzenlenir. Oraya yakın bir yerde, Pedraza²¹² asıllı Kastilyalı İmparator Trajano'nun²¹³ anısına dikilmiş büyük bir sütun bulunur. Trajano, bugün harp zamanında olduğu gibi kamu idaresinde de, hem Romalıların hem de bizim kullandığımız yasaları Roma'ya kazandırmış. Orada Romalıların, muzaffer askerlerin onuruna inşa ettikleri üç veya dört belki bundan daha fazla sayıda zafer abidesi kemer bulunur. Bunlar arasında Jullio Sezar'ın onuruna inşa edilen kemer de vardır ve olağanüstü bir eserdir.

Burada Escala Çeli [Basilica Sanctae Mariae de Ara coeli in Capitolio] adında, içinde bir zamanlar Romalıların meclislerini topladıkları ve Cassius ile Brutus'un, Sezar'ı kendi elleriyle öldürdükleri kubbeli odanın bulunduğu çok eski bir kilise vardır. Yılın belirli bir gününde genel arınma ayininin yapıldığı Santa Maria Mayor Kilisesi de buradadır ve kapıda, büyük bir meydanda, değerini kestirmenin olanaksız olduğu somaki mermerinden bir sütun bulunur. Kilisede birçok mukaddes eşya mevcuttur. Bitişğinde ise İsa'nın kırbaçlandığı kolonun yarısının bulunduğu Santa Præçidis [Santa Prassede] adında bir kilise vardır. Aziz Gerónimo hazretlerinin bedeni de buradadır ve ona ithaf edilen günde genel arınma ayini yapılır. Aziz Pedro'nun hapsedildiği San Pedro de Víncula adlı kilise buradadır ve aynı şekilde orada da genel arınma ayini düzenlenir. Surların dışında Aziz Pedro ve Aziz Pablo'nun boyunlarının vurulduğu ve çok şifalı sulara sahip gözelerin olduğu kilise vardır. Burada da genel arınma töreni düzenlenir. Oraya yakın bir yerde, Pedricadores tarikatına bağlı olağanüstü San Pablo Manastırı bulunur. Günah çıkarma ayinleri burada da düzenlenir.

Bu şehirde, tarif etmesi uzun zaman alacak başka birçok şey: mabetler, büyük arınma ayinleri ve harikulade yapılar bulunur. Kutsal mekânları ziyaret etmek niyetiyle gelen insanlar, zamanlarını antik yapıları ve eserleri hayranlıkla seyretmekle geçirdikleri için Papa Gregorio, hacılar bu tür yerleri ziyaret etmekten vazgeçsinler ve kutsal mekânları ziyarete devam etsinler diye onların tamamının ya da büyük kısmının yıkılmasını emretmiş, fakat bu yapıların tamamını yıktıramamış ve bu yüzden bu tür eserlerin ya da bunların bir kısmının bir zamanlar nasıl olduğu

²¹² İspanya'nın Segovia şehrine bağlı bir yerleşim.

²¹³ Marcus Ulpius Nerva Traianus (d. 53 - ö. 117): Trajan adı ile bilinen Roma İmparatoru.

gayet anlaşılırdır. Burada, Roma'nın ilk kurucuları Romulus ve Remus'un mezarları bulunur. Ayrıca bunlardan başka çok sayıda kadın ve erkek heykeli, yaptıkları işlerin ebedi hatırası olarak oraya yerleştirilmiş. Bir zamanlar dünyanın başı, fakat şimdi kuyruğu olan Roma, tüm dünyayı elinde tuttuğu zamanlarda düzenlediği törenlerden hiçbir şey kaybetmemiş, fakat şehrin şimdiki sefil durumundan söz etmek utanç vericidir. Söylenene göre halk, bir zamanlar dünyanın başı olarak buldukları yeri kaybetmemek için, yılın belirli bir günü, eskiden olduğu gibi dünyaya egemen olabileceklerini, bu haklarını kaybetmediklerini, fakat Papa'nın bu hakkı gasp ettiğini savunurlar ve O'na karşı protestolar gerçekleştirirlermiş. Bu protestolar Büyük Perhiz'in arifesi olan Salı günleri düzenlenir ve [bu günde] kendi kendilerini yönetmek ve İtalyanların onlar için söylediği gibi – halkın yüz karası olduklarını ve her türlü ahlaksızlığa sahip olduklarını ve bu yüzden herkesin onları aşağıladığını söylerler- olmamak için Tanrıya yakarırılar.

Roma'da antik devirlerden kalma eserler hakkında bilgi verebilecek birini hiçbir zaman bulamadım, fakat kanaatime göre tavernalar ve kötü şöhrete sahip yerler hakkında bilgi verebilirlerdi. İnsanların olağanüstü bir durumda dahi, hiçbir zaman evlerinde yemek yemedikleri söylenir ve aslında kıyafetleri ile davranışları, hem evlerinde hem de evlerinin dışında, kim olduklarını alenen belli eder. Bunu çoğunluk için söylüyorum, hiç şüphesiz böyle bir kalabalıkta erdemli insanlar da muhakkak vardır. Bundan başka nüfusu azalmış olmasına rağmen, Roma'nın dünya üzerindeki diğer tüm Hıristiyan şehirlerinden daha fazla nüfusa sahip olduğu söylendi, fakat surların iç kesiminde sık ormanlara benzeyen kesimler vardır ve [burada] yırtıcı hayvanlar, tilkiler, kır tavşanları, kurtlar, geyikler ve hatta söylendiğine göre mağaralarda yaşayan kirpiler bulunur.

Roma'da iki yontu [heykel] vardır. Bunların [üzerinde] anlatılanlara göre, köylüler ile soylular arasında bir ihtilaf varmış. Halk, herkes İsa adındaki aynı babanın oğlu olduğu halde ve sonuçta Havva da anneleri iken, soyluların diğerlerine göre neden daha üstün olmaları gerektiğini bilmek istiyormuş ve halk oyma yazıtta şöyle söylemiş: *Cum pater Adam nobis sit, mater Eva, cur igitur non sumus nobilitate pares?*²¹⁴ Bunun üzerine soylular şöyle cevaplamış: *Degenerant omnes viciis, fiuntque minores, exaltat virtus, nobilitantque mores.* Bu yüzden, söylenene

²¹⁴ Tafur, bu Latince cümlemin anlamını bir önceki cümlede vermektedir.

göre, soylular daha büyük bir yargı sistemine sahipler ve ayrıca bu, halktan birinin ya da bir kadının Senato'da görev almasını yasaklayan yasanın da nedenidir. Salustio'nun aktardığına göre bu yasa, Gayo Mario²¹⁵ Senato için önerildiğinde ihlal edilmiş.

2.4. Roma'dan Venedik'e

Roma'dan ayrıldım ve kaplıcaların bulunduğu güzel bir şehir olan Viterbo'ya geldim. Bu kaplıcaların her türlü hastalığa karşı sağaltıcı olduğu fakat hususi hekiminin tavsiyesi üzerine Papa'nın bunların yıkılmasını emrettiği söylenir. Şimdilerde hangi tür hastalıkları ne şekilde iyileştirdiği bilinmiyor, fakat söylenene göre, kısa süre önce ödemi iyileştirdiği ortaya çıkmış. Azize Rosa'nın kutsal bedeni buradadır. Viterbo'dan ayrıldık ve Nernia²¹⁶, Ternia²¹⁷ ve Espoleto²¹⁸ şehirlerinden geçerek sonunda önemli bir şehir olan Perosa'ya²¹⁹ ulaştık. Ünlü kaptan Braccho²²⁰ ve şimdiki Milan Dükü'nün babası Esforza²²¹ bu şehirde doğmuşlar. Bu ülkenin tamamı öylesine yoğun biçimde iskân edilmiş ki büyük şehirler, kasabalar ve kaleler birbirleriyle bütünleşmiş görünürler. Perosa'dan ayrılıp Aziz Francisco ve Azize Clara'nın doğduğu ve şimdi mezarlarının bulunduğu Assis şehrine gittim. Assis olağanüstü bir şehirdir. Şehirde San Francisco Tarikatı'na bağlı, hem rahip hem de rahibeler için, sekiz veya on manastır bulunur ve bunlar arasında en önemli manastır şehrin meydanındadır. Yakın bir dostum olan Kastilya Kardinali'nin bir hizmetkârı ile karşılaştığımdan bu manastırda kaldım ve dinlenerek orada üç gün geçirdim. Aziz Francisco'nun bedeninin orada gösterdikleri yerde gömülü olduğunu söylerler, fakat işin doğrusu Papa, bir kardinal ve Papa'nın sırdaşı olan manastır keşişlerinden biri dışında kimse onun tam olarak nerede olduğunu bilmez. Manastır oldukça dikkat

²¹⁵ Gaius Marius (M.Ö. 157 - M.S. 86): Romalı general ve devlet adamı. Roma yasaları müsaade etmese de yedi kez konsül seçilmeyi başarmıştır.

²¹⁶ Narni: İtalya'nın Umbria bölgesinde bulunan bir şehir.

²¹⁷ Terni: Narni şehrinin yaklaşık 13 km doğusunda bulunan şehir.

²¹⁸ Spoleto: İtalya'nın Umbria bölgesinde bulunan Perugia şehrine bağlı yerleşim.

²¹⁹ Perugia: İtalya'nın Umbria bölgesinin başşehri.

²²⁰ Braccio da Montane (d. 1368- ö. 1424) ünlü bir paralı askerdir. Sforza ile kimi zaman ittifak kurmuş kimi zaman ise savaşılarla karşı karşıya gelmiştir. Bkz. "Braccio da Montone", *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (05 Ağu. 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/76623/Braccio-da-Montone>>.

²²¹ I. Francisco Sforza. Bkz. 194 nolu dipnot.

çekicidir ve zengin bir işçiliğin eseridir. Buradan ayrılarak Malatestis ailesinden²²² Orbin [Urbino] Kontu'na²²³ ait olan Gúbio²²⁴ adındaki şehre doğru yola çıktım. Yolda - o zaman Papalığa karşı savaşıyor ve birçok yeri işgal eden - Kont Francisco'nun konuşlandığı askerlerle karşılaştım. [Orada] bana, Assis'de binek hayvanlarımı şehir ahalisinden güvenilir biriyle göndermemi - bu kişi kontla görüşecekti - ve benim de yaya olarak gitmemi tavsiye ettiler. Ben de bu şekilde hareket edip iki buçuk günlük yürüyüşten sonra Kont'a ait büyük bir şehir olan Gúbio'ya ulaştım. Kontu, karısının kardeşi ve Papa Martino'nun yeğeni olan Colupna Kardinali'ni karşılamaya yaya olarak çıkan alayın içinde buldum. Kont, etrafı papazlar tarafından kuşatılmış bir halde ve onlarla beraber şarkı söyleyerek geliyordu ve bu şekilde Kardinal ile bir araya geldiler ve onu layık olduğu gibi karşıladılar. Konta kendimi tanıttım ve ona saygılarımı bildirdim ve Roma'dan gelip Kudüs'e gitmekte olan yardıma ihtiyacı olan biri olduğumu ve maiyetimdekileri, benimle gelmemelerini söyleyerek arkamda bıraktığımı söyledim ve Tanrı adına bana yardım etmesini istedim²²⁵. Kont beni bir kenara çekti ve ilkin nereden geldiğimi sordu. Ben de: "İspanya'dan" dedim. Bana soylu bir aileden olup olmadığını sordu; "evet" dedim; bana şövalye olup olmadığını sordu; "evet" dedim. Daha sonra nasıl geldiğimi ve nelere ihtiyacım olduğunu sordu. Ona buraya gelişim hakkında bilgi verdim ve yaya olarak geldiğimi ve bundan başka, yolculuk için gerekli şeylere sahip olduğum için başka bir şeye ihtiyacım olmadığını, fakat onu görmek ve onunla konuşmak için geldiğimi söyledim. Bunun üzerine bana sıkıca sarıldı ve şöyle söyledi: "İstemesen dahi sana elimden gelen yardımın en iyisi yapılacaktır". Buna

²²² Malatesta İtalya'nın Rimini bölgesine hâkim olan ve bu bölgeyi 1295 ile 1500 yılları arasında idare eden aile. Bkz. "Malatesta Family", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014)

<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/359585/Malatesta-Family>>; Tafur'un burada anlattıklarının aksine Urbino Kontluğu, Maletesta Ailesi'nin değil, Montefeltro Ailesi'nin elindedir. Bu karışıklık muhtemelen Urbino Kontu Guidantonio'nun Malatesta Ailesinden Ringarda ile 1397 yılında gerçekleştirmiş olduğu evliliğinden kaynaklanmaktadır. Bkz. "Montefeltro Family", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014), <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/390693/Montefeltro-Family>>.

²²³ Guid Antonio da Montefeltro (d. 1377 - ö. 1443), Urbino ve Montefeltro Kontu Antonio'nun oğlu. Bkz. "Montefeltro Family", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014),

<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/390693/Montefeltro-Family>>.

²²⁴ Gubbio, İtalya'nın Umbria bölgesinin kuzeydoğu köşesinde bulunan bir şehirdir.

²²⁵ Tafur'un Kont ile ilk karşılaşmasında ona asıl kimliğinden bahsetmemesi ve kendini, yardıma muhtaç biri olarak tanıtmaması, onun, kimliğini Kont diğerleriyle beraber iken açıklamak istememesinden kaynaklanıyor olmalıdır.

rağmen, ülkemden ayrılmadan önce ihtiyaçlarımı temin ettiğim için hiçbir koşulda hiçbir şeyi kabul edemeyeceğimi söyledim. Orada dinlenmem ve iyi zaman geçirmem için iki gün kalmamı istedi. Ardından bir refakatçi çağırarak ona, sahibi olduğu Rimini limanına kadar, kendi egemenliğindeki topraklar boyunca bana eşlik etmesini ve tüm masraflarımın karşılanmasını emretti. Daha sonra, Rimini'de bana bir gemi ve Venedik'e yolculuk için gerekli her türlü malzemeyi temin edecekti. Kontla vedalaşırken beni kolumdan tutarak odasına götürdü ve bana, ne ihtiyacım varsa almamı söyledi ve her birinden üç çift olmak üzere kendi gömleklerinden ve yün giysilerinden ve havlularından verdi. Başkaca bir şey kabul etmek istemediğimden çok sıkıntılı idim ve bana sanki onun akranıymışım gibi çok nazik biçimde veda etti. Benden kendisi için dua etmemi ve dönüşümde gelip onu ziyaret etmemi istedi. Fakat şimdi bu iyi Kont öldü. Onun bir aziz gibi öldüğü ve bir aziz gibi kutsandığı söylenir. Gúbio şehrinde birçok kutsal emanet bulunur. Bunlar arasında Aziz Juan Bautista'nın “ecce agnus Dei”²²⁶ derken işaret ettiği sağ elinin parmağı da vardır. Refakatçi ile birlikte yola çıkarak Orbin şehrine gittik ve orada bir gün kaldık. Orbin'in ardından, iki gün sonra, yine konta ait büyük bir şehir olan Rimini'ye vardık ve Rimini'de iki gün kaldık. Refakatçim benim için bir tekne ayarladı ve erzak temin etti ve Venedik'e kadar olan tüm masrafları ödedi ve ondan ayrılırken bana şöyle söyledi: "Saygıdeğer şövalye! Kont Efendimiz size yüz duka vermemi emretti. İşte, burada." Ona, Kont'a nezaketinden ve eli açıklığından dolayı kendi adıma teşekkür etmesini tembihledim. İhtiyaçlarım için yeterli param olduğunu; eğer eve dönüş yolculuğum sırasında sıkıntı yaşarsam ondan seve seve yardım alacağımı ve uygun bir zamanda geri ödeyeceğimi söyledim. Ona tekrar Kont'un ellerini şahsım adına öpmesini tembihledim ve böylece birbirimizden ayrıldık.

Gemiye bindim ve denize açıldık. Ertesi gün geniş bir arazi üzerinde kurulu çok eski bir yerleşim olmakla birlikte seyrek nüfusa sahip bir şehir olan Revena'ya [Ravenna] vardık. Orada uygun rüzgârlar yakaladık ve akşam duasında Venedik'e ulaştık. Burada tacir dostlarım tarafından fevkalade güzel karşılandım ve ayrılırken burada emanete bıraktığım parayı tastamam teslim aldım. Beni dostum Carlo

²²⁶ “İşte Tanrı Kuzusu” anlamına gelen bu deyin Yuhanna İncili'nde geçer: “Yahya ertesi gün İsa'nın kendisine doğru geldiğini görünce şöyle dedi: “İşte, dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı Kuzusu!” Bkz. Yuhanna 1:29.

Morosín evinde ağırladı ve orada gemilerin, özellikle hacıları taşıyan kadırgaların yola çıkmalarına müsaade edilen Mayıs ayına denk gelen İsa'nın göğe yükselişinin yıldönümüne kadar, otuz günden fazla bir süre geçirdim. Bu süre boyunca, onların âdetlerine göre, yolculuk ve yeterli erzak ile sabah, öğle ve akşam için yeterli miktarda ve iyi kalitede konservele dâhil olmak üzere gidiş ve dönüş için adam başı otuz beş dukaya anlaştım, fakat beni Kudüs'te bırakmalarını söylediğim için kendim ve iki refakatçim için toplam altmış duka ödedim, yani her birimiz için yirmi duka. Venedik'te zamanımı, az masrafla, pek keyifli ve dinlenerek geçirdim ve her gün harikulâde güzel eserleri görmeye gittim. Buraya her saat dünyanın dört bir yanından haberler gelir; çünkü gemicilik çok gelişmiş ve deniz yolu çok hareketlidir. Farklı ülkelerden sürekli gemiler gelir, bu nedenle eğer bir kimse bir yerden haber almak istiyorsa sadece gemileri soruşturması yeterlidir.

2.5. Venedik'ten Yafa'ya

Böylece İsa'nın göğe yükselişinin yıldönümünde, takdis edilmemizin ardından, gün ortasında yelken açtık ve yönümüzü körfezin, Esclavonia'nın²²⁷ bulunduğu sol tarafına çevirdik. Bu yer büyük kısmıyla Venedik'e aittir ve burada sahil boyunca birçok güvenli barınak ve ada bulunur ve erzak temin edilen limanlar vardır. Ertesi gün Parenço²²⁸ adında bir kasabaya ulaştık ve oradan bir Venedik kasabası olan Zaira'ya²²⁹ gitmek üzere [tekrar] denize açıldık. Ardından İmparator'un egemenliğinde olan Arusa'ya²³⁰ ulaştık. Tüm bu süre boyunca Esclavonia'ya ait, kimi iskân edilmiş kimi ise ıssız olan adalardan geçtik. Bölge çok dağlık ve kuraktır. Burada yaşayan insanlar gördüğüm en uzun boylu insanlardır, fakat ne barbar bir halk! Bu bölgede Nuruega'da [Norveç] olanlar bir kenara bırakılırsa dünyanın en iyi şahinleri yetişir ve söylenene göre birçok yerde gümüş madeni bulunmuş.

²²⁷ Hırvatistan'ın güneyinde Adriyatik'e kıyısı bulunan ve bugün Dalmaçya olarak bilinen bölge.

²²⁸ Bugün Hırvatistan'a bağlı bir kent olan Poreč (İtalyanca: Parenzo) 1267 yılında Venedik'e katılmıştır. 1354 yılında Cenevizliler'in saldırısı ile büyük bir yıkıma uğrayan kent, Venedik Cumhuriyeti yıkılmasının ardından Habsburg İmparatorluğu'na dâhil olmuştur. Bkz. Ochoa Anadón, "Un Hidalgo Castellano", s.37.

²²⁹ Bugün Hırvatistan'a bağlı bir şehir olan Zadar (İtalyanca: Zara) Dalmaçya'nın eski başkentidir. Şehir 998 yılında Venedik'in himayesine girmiş, 1030 yılından itibaren ise Bizans'ın bir vasalı haline gelmiştir. Bu tarihten sonra Venediklilerin sürekli saldırılarına uğrayan şehir, özellikle IV. Haçlı Seferi sırasında yoğun bir saldırıya maruz kalmıştır. Deniz ticareti sayesinde gelişen ve 14. yüzyıla kadar gelişimini sürdüren şehir 1409 yılında Venediklilere satılmıştır. Bkz. Ochoa Anadón, "Un Hidalgo Castellano", s.338.

²³⁰ Hırvatistan'ın Dubrovnik şehrinin diğer ismi olan Arausa'nın farklı bir söyleniş şekli.

Yolculuğumuza, körfezin Esclavonia tarafında durmadan yol alarak devam ettik ve yakın zaman önce Türk'ün eline geçen büyük bir şehir olan Velona'yı²³¹ aştık. Daha sonra Esclavonia'yı ardımızda bırakıp aynı sahilin parçası olan Arnavutluk'a doğru, İtalya'yı solumuza ve Spartivento Burnu'nu sağımıza alarak devam ettik. İtalya ile Esclavonia arasında sekiz yüz mil uzunluğundaki Venedik Körfezi vardır ve körfezin sonunda ise Korfu Adası bulunur [...] ²³² Venedik Körfezi'nin sonunda, körfezin [denize] açıldığı yerde, Venediklilerin şehrin kapısı dedikleri Korfu Adası bulunur. Adanın, Venedik ile arasındaki mesafenin sekiz yüz mil olduğu söylenir. İtalya ve o tarafta bulunan Tierra de Lavor denilen Pulla [Apulia] sağda ve eskiden Dalmaçya dedikleri Esclavonia ile Arnavutluk'un büyük kısmı ise solda kalır. Korfu mezrasında Yunan halkı yaşar. Kısa süre önce Napoli Kralı Lançalango²³³ burayı ele geçirmiş ve Kudüs'ü fethetmek niyeti ile elinde tutmuş ve söylenene göre duyduğu lüzum üzerine adayı şimdiki sahipleri Venediklilere satmış. Burada uygun rüzgârları bekleyerek iki gün geçirdik ve üçüncü gün adadan ayrılarak Yunanistan'da bulunan Modon şehrinin yolunu tuttuk. O gün, sol tarafımızda olan Floransa şehrinin bulunduğu, görülmeye değer Patras Körfezi'ni ardımızda bıraktık²³⁴. Burası büyük yapıların olduğu çok eski bir şehirdir, fakat nüfusu çok azalmış. Bu körfez anakaranın iç kısımlarına kadar sokulur ve diğer taraftan da karaya doğru sokulan bir başka körfezle birlikte eski çağlarda Achaia dedikleri Mora Yarımadası'nı oluşturur. Mora, Konstantinopolis İmparatorluğu'nun idaresindedir ve hükümdarın en büyük oğluna bırakılmış. Ona, Yunan dilinde Mora Despotu derler. Bu iki körfez anakaraya o kadar çok sokulur ki söylenene göre bu ikisinin arasındaki mesafe iki mil kadar yoktur. Bir Konstantinopolis imparatoru, bir

²³¹ Bugün Arnavutluk sınırları içerisinde bulunan Avlonya, (Vlorë) Yunanlar tarafından M.Ö. 6. yüzyılda kurulmuş bir kolonidir. Sırbistan İmparatorluğu'na bağlı bir beylik iken Osmanlılar tarafından 1417 yılında fethedilmiş ve sancak statüsü verilerek Rumeli Eyaletine bağlanmıştır. Bilgi için bkz. Machiel Kiel, "Avlonya", *DİA*, C: 4, İstanbul 1991, s.118-120; "Vlore", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/631621/Vlore>>.

²³² Orijinal yazmada cümle kesilmektedir ve sonraki cümle öncekini tekrarlayarak devam etmektedir.

²³³ Napoli Kralı Ladislaus (1386-1414); Korfu 1267 yılında Napoli Krallığı'na geçmiş, 1401 yılında ise Venediklilere bırakılmıştır. Bkz. "Corfu", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/137507/Corfu>>.

²³⁴ Floransa'nın bu cümleye eklenmesi anlatımın akışına ters düşer, eserin İngilizce tercümesini yapan Letts bu kısmı tercümesinde çıkarmıştır. Orijinal yazmanın bir başka yazmadan kopya edildiğini ve bu sırada bazı kısımların okunmadığını bildiğimiz eserin bu bölümü, muhtemelen, hatalı kopya edilmiştir. İngilizce tercümede bu kısım "O gün Patras Körfezi'ni sol tarafımızda bıraktık ve manzaranın keyfini çıkardık." şeklindedir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 49.

zamanlar yarımada'yı bir ada haline getirme düşüncesindeymiş, fakat danışmanlarının tavsiyesi üzerine bu düşüncesinden vazgeçmiş. Bununla birlikte onu, bugün hâlâ var olan fevkalade muhkem surlarla çevirmiş.

Dördüncü gün Modon şehri açıklarında idik ve altı mil kala, biz Latinlerin keşiş dediği Aziz Basilio'nun din kardeşlerine ait harikulade bir manastırın bulunduğu küçük bir ada ile karşılaştık. Rüzgâr zayıf olduğundan ve manastırı görmek istediğimden gemi kaptanından beni kıyıya bırakmasını istedim ve yanıma bir miktar balık aldım; çünkü kurallarına göre keşişlerin et yemesine hiçbir zaman müsaade edilmiyordu. Bizleri büyük bir hürmetle karşıladılar ve evlerinde ağırladılar. Bir süre sonra buradan ayrıldık. Ada sakinleri keşişlerin orada pek ulvi bir hayat sürdürdüklerini söylediler. Manastırın adı Estanfârie [Stanphane] idi. O gün bu ada ile Sapiençia [Sapienza] adası arasında bulunan Modon'a vardık ve orada demir atıp gemide ihtiyaç duyulan yiyecek içeceği almak üzere Venedik'e ait olan bu yerde işlerini takip etmek isteyen bazı Venedikliler ve gemi kaptanı ile birlikte karaya çıktık. Bu yörenin ahalisinin toplam nüfusu iki bindir. Deniz burayı iki taraftan kuşatır. Engebesiz bir yapısı olmakla birlikte muntazam ve yeterince muhkem surlarla çevrilmiştir. Orada her tür meyvenin yetiştiği sayısız bahçe gördüm. Toprağı ise Endülüs'te olduğu gibi çok verimlidir. Evleri güzeldir, dili Yunancadır, fakat Venedik tarafından idare edilir. Altı mil uzaklıkta daha önce bahsettiğim diğer körfez tarafında Coron [Koron] bulunur. Büyük bir kasaba ve güçlü bir kaledir. Burada da Yunanca konuşulur ve aynı şekilde Venedik himayesindedir. Venedikliler Mora'daki bu mevkileri ellerinde tutarlar, çünkü bu yerler yaptıkları ticaret için hayati önem taşır. Bu bölge Yunanistan ve Büyük Deniz'den gelen malların boşaltıldığı limanlar olduğundan fevkalade zengindir. Orada altı gün kaldık ve daha sonra Troyalılar ile savaşa tutuşan Yunanların komutanı Kral Agamemnon'un bir zamanlar idare ettiği, antik zamanlarda Girit denilen, Candia'ya doğru denize açıldık. Hem üzerinde insanların yaşadığı, hem de ıssız olan adaların bulunduğu Adalar Denizi'ni sol tarafımıza aldık. Bu adalar arasında, Yunanların Cetril dedikleri, Citaréa Adası'nı²³⁵ bana gösterdiler. İşte bu ada Paris'in Helen'i kaçırdığı ve ardından onu Troya'ya götürdüğü yerdir. Orada bana fevkalade pürüzsüz aynı zamanda muazzam

²³⁵ Kythira (Cythera, Kythera, Kithira): Yunanistan'ın Mora Yarımadası'nın güneyine düşen bölgede bulunan ve Türkçe'de Çuha olarak bilinen ada.

büyükte bir kaya gösterdiler. Ortasında, derinliği iki yüz kulaç ve genişliği bundan daha fazla olan bir oyuk bulunur.

Modon şehrinden Girit adası üç yüz elli mil uzaklıktadır. Bu yolu iki gün iki gecede kat ettik ve Candia limanına ulaştık. Giritli Latinler sadece Candia şehrini bildikleri için tüm krallığa da Candia derler. Bu krallıkta her şey bol miktarlarda bulunur ve krallık muazzam kasabalar ve kalelerle donatılmıştır. Dili Yunancadır ve Venedik idaresindedir. Her yıl bir Dük burayı idare etmek üzere vali olarak gönderilir. Yakın bir zamanda halk Venediklilere karşı ayaklandığı için Venedikliler bu yeri yeniden ele geçirmek üzere kuşatmışlar ve bir düzenleme yapıp adanın belirli yerlerinde ekim yapılmasını ve çoğalmalarını engellemek için dişi hayvanlarla erkek hayvanların bir arada bulundurulmasını yasaklamışlar²³⁶. Orada her şey bol miktarda bulunduğundan bu uygulamayla halkın refahını azaltmayı planlamışlar. Candia şehri birçok büyük yapıdan oluşan çok geniş bir şehirdir. Daedalus'un²³⁷ inşa ettirdiği Labirent ve birçok başka antik yapının üç mil ötede olduğu söyleniyor. Şehir güzel yapıdır ve çok sayıda bahçe ve su gözesine sahiptir. İnsan yapımı muazzam bir dalga kıranın [koruduğu] gemi barınağı mükemmeldir. Burada birçok yel değirmeni bulunur. Yılın belli dönemlerinde ada üzerinden çok sayıda şahin sürüleri geçer ve bu zamanlarda onları satın alacak birilerini bulmak oldukça güçleşir. Orada üç gün kaldık ve ardından Rodos'a doğru, Adalar Denizi'ni ve sayısız adayı sol tarafımızda bırakarak denizde yol aldık. Girit ile Rodos arası üç yüz mildir. Yolculuğun üçüncü gününde adaya ulaştık. Burada Aragon kralına ait bazı kadirge ve gemilerle karşılaştık ve bunun üzerine silahlanıp Kudüs flamalarımızı astık. [Katalanlar] Flamaları tanıdıklarından bizi bırakıp gittiler ve biz de limana girdik, limanın girişinde [...] ²³⁸ yel değirmenleri.

²³⁶ Girit 1204'te Venediklilerin idaresine girmişti, fakat bu durum adada sürekli ayaklanmalara neden olmuştur. Letts, söz konusu ayaklanmanın 1362 yılındaki ayaklanma olması gerektiğinden söz eder; çünkü Venedikliler egemenliklerini pekiştirdiklerinde verimli toprakları ile meşhur Lasithi Platosu yaklaşık yüz yıl boyunca bir çöl halini almıştır. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 51, 5 nolu dipnot.

²³⁷ Yunan mitolojisine göre Daidalos, ünlü bir mimar ve heykeltıraş olmasının yanında her türlü mekanik araçları yapabilen bir ustadır. Söylenceye göre Minos'un karısı, Poseidon'un kurban edilmek üzere Minos'a verdiği boğaya âşık olur ve bu aşkın sonucunda boğa başlı ama insan bedenli Minotor doğar. Minotor herkese zarar vermektedir. Bunun üzerine Girit kralı Minos'un himayesinde bulunan Daidalos kralın isteği üzerine bir labirent planı hazırlar. Zekasıyla ve yeteneği ile bilinen mimar Daidalos'un inşa ettiği Labyrinthos adlı yapı hiç kimsenin içinden çıkamayacağı bir şekilde inşa edilmiştir. Bkz. "Daedalus", *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014)

<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/149560/Daedalus>>.

²³⁸ Okunamayan kısımları işaret etmek üzere yazmayı kopya eden müellif tarafından konulmuştur.

Şehir [Rodos] engebesizdir, fakat kanallar ve surlar ile müstahkem hale getirilmiştir. Kudüs Hospitaller [Hastane] Şövalyeleri'ne²³⁹ tahsis edilmiş ayrı bir kısımda Colaquio²⁴⁰ dedikleri ve içinde tarikate ismini veren Hastanenin bulunduğu ikametgâhları vardır. Kendini Tanrı'ya adayanların evleri arasında en görkemlileri buradadır. Yapının kendisi, süslemeleri ve ikmali mükemmeldir. Şövalyeler, kim olursa olsun hastaları kabul ederler ve bir hasta ölmek üzere ise [burada] tüm günahlarından arınır ve cezası bağışlanır. Bunun yanı sıra Hastane'yi ziyaret edenler için, günahlardan arınmak üzere kimi ayinler yapılır. Hastane, Colaquio'a girildiğinde solda kalır ve Katalan asıllı Şövalyelerin büyük üstadı Don Anton de Fluvian tarafından inşa ettirilmiştir. Oradan öteye, birçok sokak ve şövalyelerin konakladıkları evlerin ve her ulusun bir diğerinden ayrı olarak yemeklerini yedikleri ve buluştukları hanların da bulunduğu yapılar birbirini takip eder. Bu hanların her birinde bir şövalye burada konaklayanların ihtiyaçlarını, itikatlarını de gözeterek, gidermek üzere görevlendirilmiştir. Şövalyelere tahsis edilen meskenlerin sonunda, sol tarafta, San Juan Kilisesi bulunur. Sürekli burada toplanırlar, dua ederler ve nasihat dinlerler. Bu kilisede birçok kutsal emanet bulunur ve söylenene göre bunlar arasında, Efendimizin yıkandığı leğen, satılmasına karşılık olan paranın büyük kısmı, dikenlerin²⁴¹ bir kısmı, Gerçek Haç'ın²⁴² bir çivisi ve başka birçok şey bulunur. Şövalyeler önderlerini seçmek istedikleri zaman hakkaniyetle ve kimseyi kayırmadan göreve en uygun kişiyi seçeceklerine dair bu emanetler üzerine yemin ederler. Bu kilisenin karşısında Rodos [Şövalyelerinin] önderinin alelade ve mütevazı evi bulunur. Orada öndere, onun yoldaşlar dediği on iki şövalye eşlik eder. Bunlar önderleri ile sürekli istişarede bulunurlar ve beraber yemek yerler.

Şövalyeler ve önderleri, hasta oldukları ya da görev başında olmadıkları zamanlar dışında, yıl boyunca her gün on iki fakir insana aşını vermekle ve onlara kendi elleriyle hizmet etmekle yükümlüdürler. Kudüs'e giden hacıların kabulü için

²³⁹ Los cavalleros del espital de Jerusalem: Kudüs, Rodos, Malta Hospitaller Şövalyeleri veya St. John Şövalyeleri, Rodos'u 1309'da ele geçirdiler. 1522 yılında buradan sürülmelerine kadar adada varlıklarını korudular. Bkz. "Hospitallers", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014)

<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/320392/Hospitallers>>.

²⁴⁰ "Kollakio": Şövalyelere ait yapıların bulunduğu ve adanın kuzeyinde bulunan bölge, bu bölgede bulunan yapılar arasında Üstad-ı Muhterem'in sarayı, Hastane ve farklı uluslardan insanların konakladığı hanlar bulunur.

²⁴¹ İnanışa göre Romalı askerlerin dikenli çalılardan yapıp Hz. İsa'nın başına geçirdikleri dikenli tacın parçaları.

²⁴² İsa'nın üzerine gerildiği Haç

bir başka han daha bulunur. Burada herkes yemek istisna olmak üzere layık olduğu biçimde ağırlanır. Ayrıca bazı vaizler hacılar için vaaz vermekle görevlidirler ve tüm bunlar onları müşterek handan uzaklaştırmak için yapılır. Tarikattan şövalyeler onları ziyaret etmek için oraya giderler ve isterlerse onlardan birini misafir edebilirler, fakat bunun için teşrifatçının izni gereklidir. Rodos adasında ekmek, şarap oldukça boldur ve burada çok sayıda bahçe bulunur.

Bahçelerin büyük kısmı önderlerinin sofrasına tahsis edilmiştir ve o da bunları beraberindeki on iki yoldaşı arasında pay eder. Adada ayrıca Júdigo adında bir kale bulunur. Şövalyelerin soylu birliği hakkında daha fazla şey söylenebilir, fakat başka hususlar hakkında konuşmak üzere bu konuyu burada noktalıyorum.

Rodos'tan ayrıldık ve o gün ve gece denizde ilerledik ve ertesi gün, gün ışıdığına, Ermenistan'da bulunan ve Şövalyelerin himayesinde bir ada olan Castilroxo²⁴³ adlı hisarın açıklarından geçtik ve Kıbrıs güzergâhını izleyerek Büyük Karaman²⁴⁴, Candelor²⁴⁵ ve Satalia²⁴⁶ lordu ile diğer güçlü hükümdarların yaşadıkları Türkiye'nin sahillerini takip ettik. Orada bize oğlancılık sapkınlığı nedeniyle yıkıldığını söyledikleri bir şehri gösterdiler. Ardından Satalias Körfezi boyunca denizde üç gün yol aldık ve kötü hava ve suyu nedeniyle artık insanların yaşamadığı Baf²⁴⁷ adında bir şehri ardımızda bırakarak Kıbrıs'a ulaştık. Kudüs'e giden hacıların gidiş yolunda Kıbrıs'ta karaya çıkmak gibi bir âdetleri olmadığından bu yer hakkında şimdilik bilgi vermeyeceğim, fakat daha sonra bu yerden de bahsedeceğim. Baf'dan Kudüs'ün limanı olan Yafa'ya doğru yolculuğumuza devam ettik ve aradaki üç yüz elli mil mesafeyi üç gün ve gecede aşarak Kutsal Topraklara ulaştık, fakat tüm ülke engebesiz olduğundan Yafa limanının girişi görünmez.

²⁴³ Kızılhisar (İtalyanca: Castelrosso): Meis adası.

²⁴⁴ Burada Karaman Beyi kastedilmektedir. Bu dönemde Karamanoğullarının başında Karamanoğlu II. İbrahim Bey (d. 1423- ö. 1464) bulunuyordu.

²⁴⁵ Alanya, 13. ve 14. yüzyıllarda İtalyan tüccarlar tarafından Canelore veya Cardelloro şeklinde adlandırılmıştır. 1300 yılında Anadolu Selçukluları'nın dağılması sonucu şehir Karamanoğlu Beyliği'nin egemenliğine girmiş, Karamanoğulları, 1427 yılında şehri 5 bin altın karşılığı Mısır Memluk Sultanlığı'na satmıştır. Böylece Alâiye Beyliği Memlûk Devleti'nin hâkimiyeti altında, Karamanoğlu Mahmud Bey'in torunlarından bazı beylerin idaresine geçmiştir. Bkz. Erdoğan Merçil, "Alâiye Beyliği", *DİA*, C: 2, İstanbul 1989, s. 332.

²⁴⁶ Antalya: Şehir 1423 yılında Osmanlı egemenliğine girmiştir. Bkz. Feridun Emecen, "Antalya", *DİA*, C: 3, İstanbul 1991, s. 234.

²⁴⁷ Baf Kıbrıs'ın güneybatı köşesinde bulunan bir liman şehridir.

2.6. Kutsal Topraklar

Hacıları taşıyan gemi Yafa'ya ulaştığı zaman, Zion Dağı Başrahibi derhal durumdan haberdar edilir ve Başrahip de Vali'ye hacıların kabulü için gerekli olan Sultan'ın izin tezkeresini almak üzere iki ya da üç keşiş gönderir. Hacıları sahile götürürler ve Valiye isimleri yazılı olarak bildirirler ve kendileri de başka bir liste alırlar ve bu şekilde herhangi bir suiistimal ihtimali ortadan kaldırılmış olur. Müslümanlar, hacılar karaya çıktılarında Kutsal Topraklarda oldukları süre boyunca kullanacakları muntazam hazırlanmış katırlarla birlikte orada hazır bulunurlar. Bunları kiralamak için belirlenen ücret iki dukadır ve bu miktar ne arttırılabilir ne de azaltılabilir. Vali ve rahipler hacılarıyla birlikte Yafa'dan beş fersah uzaklıkta bulunan ve kalabalık nüfuslu bir yer olan Rama'ya²⁴⁸ giderler. Dük Godofre de Bullón'un²⁴⁹ Kutsal Kabir'i ele geçirdiğinde kurduğu han buradadır. Bazıları kadınlar ve bazıları erkekler için olan hanlar gayet iyidir, biz burada bir gün kaldık. Ertesi gün iki millik seyahatin ardından San Jorge Manastırı'na ulaştık. Söylenene göre onun bedeni buradadır ve dragonu burada öldürdüğüne inanılır, fakat başka birçok insan onu Şam'ın limanı Beyrut'ta öldürdüğüne inanır. O gün oraya beş fersah mesafede bulunan Maus [Emmaus] adında bir kalenin yakınlarında geceledik. Ertesi gün erkenden buradan ayrıldık ve Kudüs'e doğru beş fersah daha yol kat ettik. Dört fersahlık yoldan sonra birçok yapıyı görebildiğimiz gibi, Zion Dağı'nı ve Kral Davud'un kaleleri ile çok azametli Kutsal Kabir'in silüetini de [artık] rahatça görüyorduk.

Kudüs'e girdiğimizde hem Yunan ulusundan hem de diğer uluslardan Hıristiyanlar bizi karşılamaya geldiler ve bizi Kutsal Kabir'in önündeki büyük meydana götürdüler. Burada dua ettik, fakat içeri girmemize müsaade etmediler. Ardından bizi yine Dük Godofre de Bullón tarafından kurulmuş olan bir hana götürdüler. Burada Yunanların, çeşit çeşit hazırlayıp Hıristiyanlara sattıkları

²⁴⁸ Ramla, Eski Kahire ile Şam'ı ve Yafa limanı ile Kudüs'ü birbirine bağlayan önemli bir kavşak özelliği taşır ve bugün İsrail sınırları içinde bulunmaktadır.

²⁴⁹ Godfrey of Bouillon (d. 1060 – ö. 1100): I. Haçlı Seferi'ni komuta eden ve Kudüs'ün ele geçirilmesi sonrasında burada kurulan Latin Krallığı'nın ilk hükümdarı olan Fransız soylusu. Bkz. "Godfrey of Bouillon", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/236832/Godfrey-of-Bouillon>>.

yemeklerden bol miktarda getirdiler. Çok geçmeden, Zion Dağı'nın koruyucusu²⁵⁰, diğer rahiplerin eşliğinde geldi. Beraberinde, âdet olduğu üzere, manastırdan on veya on iki kadar şövalye vardı ve bizi muntazam ağırlayıp o günden sonra bize eşlik etmeleri ve Kudüs'te ile çevresinde mutlaka görmemiz gereken yerleri göstermeleri için iki rahip görevlendirdi. Zion Dağı Manastırı şehrin en yüksek noktalarından birinde kuruludur ve manastırın içinde Efendimizin büyük mucizelerinin vuku bulduğu birçok yer vardır. Ayrıca orada görkemli bir kule bulunur. Bu kulenin mahzeninde havariler toplandığı sırada, Efendimiz onlara ateş içinde görünmüş. - Bu Hamsin Yortusu'dur. - Buradan, bir zamanlar beş şehrin bulunduğu Sodom ve Gomora denizi, onların deyişiyle Pentápolin [Ölü Deniz] görülebilir. Bu kulenin altında ayrıca Efendimizin, Kutsal Havari Tomé'ye [Aziz Thomas] görüldüğü ve ona elini böğrüne koymasını söylediği ve bundan başka birçok hadisenin de meydana geldiği bir şapel vardır. Şapelin girişinde bir sokak ve ortasında Bakire Meryem'in evi; yakınlarda, manastırın arkasında, ise Efendimizin havarileriyle Son Akşam Yemeği'ni yediği yer vardır. O gün orada dinlendik ve bir sonraki gün yılda sadece bir kez açık olan ve Yafa'da yapılan listeye göre sayılarak alındığımız Kutsal Kabir'deki ayine katıldık. Orada her bir hacıdan yedi buçuk duka alındı, hayvanlar için Yafa'da iki duka ödenmişti ve bir miktar ödeme ise küçük sikkelerle kutsal mekânlarda yapıldı - bunlardan on bir sikke bir duka etmekte olup - adam başı toplam on iki buçuk duka ücret ödendi.

Kutsal Kabir'e girmek üzere hazırlanırken ayin sırasında önceki yıl oraya kapatılmış olan Hıristiyanlarla yani Katoliklerle karşılaştık²⁵¹: - orada hazır bulunan üç Fransisken rahip - ve Yunanlar, Jakobenler, Ermeniler, Cinturia ve Hindistan'dan gelenler ile Kıptiler ve nihayet, Hıristiyanlığın yedi farklı kolundan insanlar... Böylece ilk olarak törenle Kutsal Kabir'e gittik. Kutsal Kabir, kurşunla kaplı ve tepesinde ışığın içeri girmesini sağlayan bir açıklığın bulunduğu büyük bir şapeldir. İçinde daha küçük ve aslında Kutsal Kabir'in kendisi olan bir başka şapel bulunur, bu şapel o kadar küçüktür ki içinde vaaz veren rahip ve ona hizmet eden bir hizmetkârdan başkasını alacak yer yoktur. Orada ibadetimizi yaptıktan sonra düzenli

²⁵⁰ "El guardián de Monte Sión": İngilizce tercümede Zion Dağı Başrahibi olarak tercüme edilmiştir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 54.

²⁵¹ Kutsal Kabir Kilisesi yılda sadece iki kez açılır: Bu dönemler Paskalya öncesindeki Cuma'dan Paskalya sonrasındaki Pazartesi ile Kutsal Haç Bayramı'ndan takip eden akşam duası arasındadır. Koruyucular bir sonraki dönemin hacı kafilesi gelene kadar kilitli kalırlar.

biçimde ve törenle, yaklaşık on iki veya on beş adım ötede bulunan ve Efendimizin çarmıha gerildiği Calvario²⁵² tepesine gittik. Calvario Tepesi, üzerinde mozaikle zengin biçimde süslenmiş bir şapelin bulunduğu büyük bir kayadır. Haç'ın üzerine yerleştirildiği oyuk hâlâ görülebilir. Bunlarla birlikte hırsızlardan kalma iki oyuk da hâlâ durmaktadır. Orada dua ettikten sonra, Efendimizin vaftiz edildiği yere indik ve oradan da çarmıha gerilmeden önce tutulduğu yere gittik. Daha sonra Azize Elena'nın Haç'ı bulduğu yeri ve Efendimizin dünyanın merkezi olarak işaret ettiği yeri gördük. Oradan rahiplerin yaşadıkları, kutsal emanetlerin tutulduğu ve Efendimizin, Azize Maria Magdalena'ya bir bahçıvan olarak görüldüğü yere geçtik. Girişte birçok flamanın, Hıristiyan kralların ve prenslerin bayraklarının asılı olduğu büyük bir oda bulunur ve orayı ziyaret eden şövalyeler silahlarını buraya yerleştirirler. Tüm bunlar ve birçok başkası kabrin içerisinde [görülebilir] ve tüm kutsal emanetler orada tutulur ve sözünü ettiğim Hıristiyan cemaatlerin her birinin orada ayrı bir ibadethanesi bulunur. Tören bittikten ve vaazı dinledikten sonra Yunanların hazırladığı ve ödediğimiz paraya göre hayli güzel hazırlanmış akşam yemeğini yemeye gittik. O gün bize mal satmaları için Müslümanlara ve Hıristiyanlara izin verilmişti. O gün ve geceyi her ulus kendi usulüne göre gerçekleştirdiği komünyon ayinini dinleyerek geçirdi. Burada Dük Godofre de Bullón'un mezarı bulunur ve bir taşın üzerinde şöyle yazılıdır:

HIC IACET INCLITVS GODEFROIDVS DE BVLION | QVI TOTAM
ISTAM TERRAM ACQVISIVIT | CULTVI CHRISTIANO, CUIVS ANIMA CVM
| CHRISTO REQVIESCAT AMEN²⁵³.

Onun yanında ise aynı şekilde, kardeşi Kral Baldovinos'un mezarında şöyle yazılıdır:

REX BALDEWINVS IVDAS ALTER MACHA | BEVS SPES PATRIAE
VIGOR ECCLAE VIRTVS VTRIVSQVE | QVEM FORMIDABANT CUI DONA
TRIBVTA FEREBANT | CEDAR AEGYPTI DAN AC HOMICIDA DAMASCVS |
PROH DOLOR IN MODICO CLAVDITVR HOC TVMVLO.

²⁵² Cavalry ya da Golgotha olarak da bilinir.

²⁵³ Letts, yazıtların Tafur'un seyahatnamesinde geçmediğini, fakat neşri gerçekleştiren Jiménez de la Espada tarafından başka kaynaklar kullanılarak eklendiğini bildirir. Her iki kabir de 19. yüzyıl başlarında meydana gelen bir yangında yok olmuştur. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 49, 2 nolu dipnot; Söz konusu yazıtlar burada yatanın kimliğini bildirir.

Ertesi gün, vaazı dinledikten sonra kapıları açıp sayımla dışarı çıkmamıza izin verdiler ve bizi konakladığımız hana gönderdiler. O gün Bakire Meryem'in türbesinin bulunduğu Campo Santo'yu ve Yehoşafat Vadisi'ni görmeye gittik. Bu yer yeraltında on beş ya da yirmi basamaklı kemerli bir mezar odasıdır. Koruyucuları Fransiskenler'dir. Burada bir miktar para ödedik. Oradan Efendimizin esir tutulduğu bahçeye gittik ve ardından da Efendimizin göğe yükseldiği Olivete Dağı'na tırmandık. Burada Efendimizin ayak izini taşıyan bir taşın da bulunduğu muazzam bir kilise vardır. Oradan havarilerin bir araya gelerek Hıristiyanlık öğretisini vücuda getirdikleri yeri ziyaret ettik ve ardından da İsa Mesih'in Pater Noster'i²⁵⁴ meydana getirdiği [öğrettiği] yere geçtik. Yahuda'nın²⁵⁵ kendini astığı mürver ağacı yakınındadır. Kudüs'e döndüğümüz sırada Gerçek Haç'ın parçasının uzun bir süre tutulduğu yerden geçtik. Oraya çok uzak olmayan yerde ise Aziz Estevan'ın taşlandığı mevki bulunur. Şehre, Salomon Tapınağı'na bitişik Áurea Kapısı yakınlarından girdik. İçinde - Meleğin bulandırdığı - hastalıkları sağaltıcı - suyun bulunduğu havuza uğradık. Sonra Pilátos ve Cayfas'a ait olan ve İsa Mesih'in yargılandığı evleri gördük. Orada insanlar idam edilir. Ayrıca kaplamalı bir yolu olan Amargura adındaki sokağı gördük. Efendimiz Haç'ı omuzlarında buradayken taşımış. Burada yağmur suyu depolanır. Şehrin su tedariki kötü olduğundan, yağmur suyu insanların içme suyu için kullandıkları sarnıçlarda depolanır. O gün dinlenmek üzere hanlara döndük. Ertesi gün Vali ve rahiplerle birlikte erkenden Kudüs'ten ayrıldık ve oradan beş fersah uzaklıktaki Beytüllahim'e doğru yola koyulduk. Yol üzerinde bize, *Yıldız'ın Üç Kral'a*²⁵⁶ görüldüğü yeri işaret eden bir şapel gösterdiler ve bir fersah ötede peygamber Elías'ın [İlyas] eviyle karşılaştık. Öğleyin, yaklaşık elli kadar insanın yaşadığı küçük bir kasaba olan Beytüllahim'e vardık. Orada Müslümanlar bize gösterdikleri saygıda birbirleriyle yarışıyorlardı. Ardından güzel yapılara sahip muazzam ve gösterişli bir manastıra girdik. Burada sürekli altı rahip yaşar, bizi karşılamak için tören alayı ile geldiler ve bizi ilkin, Efendimizin doğduğu yeraltındaki şapele götürdüler. Yanında baraka bulunuyordu. Buradan çıkarken İsa'nın sünnet edildiği yeri gösterdiler. Ardından *Günahsızlar'*ın gömüldüğü kemerli

²⁵⁴ Matta ve Luka incillerinde bulunan ve Gerçek Dua adı ile de bilinen dua.

²⁵⁵ İsa'ya ihanet eden onikinci havari.

²⁵⁶ Matta İncili'nde de söz edilen Münecimler veya Maguşlar, Hıristiyan geleneğinde, bebek İsa'ya "Yahudilerin Kralı" olarak hürmetlerini sunmak için Doğudan geldiğine ve hediye olarak altın, günnük ve mür getirdiğine inanılan soylu hacılardır. Bkz. Matta 2:1-12.

mezar odasını gördük. Aziz Gerónimo, İncil'in çevirisini burada yapmış. O gün bu yerde dinlendik ve harç ödedik. Ertesi gün Vaazdan sonra, Vaftizci Yahya'nın doğduğu ve beş fersah uzaklıkta bulunan yere doğru yola çıktık. Aziz Zacarías [Zekeriyâ] burada yaşamış ve Benedictus Dominus Deus Israel ilahisini burada yazmış. Bu yerde birçok mukaddes eşya bulunur. Tüm gün Beytullahim'de konakladık ve sonraki gün üç fersah mesafedeki Kudüs'e erkenden döndük. Günümüzü Kudüs'teki bazı tapınakları ziyaret etmekle geçirdik: Bunlar Aziz Ana'nın evi, Aziz Petrus'un, Efendimizi kabul etmediği evi - burada ayrıca kabrin kapatıldığı taş da bulunur. - Santiago el Mayor'un²⁵⁷ ve Santiago el Menor'un²⁵⁸ evleri ve şehrin dışında bulunan Abşalom'un mezarıdır. O günlerde, Müslümanlar orada hazine ararlarken, bir sesin duyulduğu ve Müslümanların ölüleri dışarı çıkardıkları söyleniyordu. Gördüklerimiz arasında, bunlardan başka, Efendimiz Bakire Meryem'in meydana gelmesine vesile olduğunu söyledikleri bir göze ve Efendimizin Haç'ı taşırken düştüğü yer, Kral Davud'un kaleleri, Efendimizin ve havarilerin ayaklarını yıkadığı yer ve başka birçok kutsal mekan bulunuyordu.

Bir günlük istirahatten sonra Vali ve rahiplerle birlikte erkenden Kudüs'e doğru yola çıktık ve Kudüs'e iki fersah uzaklıktaki kaleye ve Mecdeleli Meryem'den kalma Madalo [Mecdel] adındaki yere yemeğimizi yemek üzere gittik. Bir başka muazzam kilise ve Efendimizin, öldükten sonra Azir'i tekrar hayata döndürdüğü yer ile başka kutsal mekânlar da buradadır. Burada bir miktar ücret ödedik ve akşam yola çıktık. Mecdeleli Meryem'in kız kardeşi Marta'ya ait olan bir yere geldik ve o gece Efendimizin, O'na getirilen hastaları iyileştirdiği, bir dağ evinde geceledik. Ertesi sabah Kudüs'ten on beş fersah uzaklıktaki Gericó [Erika] şehrine ulaştık. Burası büyük bir vadi ve ovadır ve içinden Efendimizin Aziz Juan Bautista'yı [Vaftizci Yahya] vaftiz ettiği ve onun da Efendimizi Vaftiz ettiği yere doğru akan Ürdün Nehri²⁵⁹ geçer. Suyun içinde yer tayini için kireç ve çakıl taşından bir haç bulunur. Burada hepimiz yıkandık. O gün bizim gruptan bir Alman soylu orada boğularak öldü. Burası fevkalade mukaddes bir yerdir.

²⁵⁷ Hıristiyanlık inancına göre Zebedee'nin oğlu.

²⁵⁸ Hıristiyanlık inancına göre Alphaeus'un oğlu.

²⁵⁹ Şeria Nehri olarak da bilinen ve Ölü Deniz'e dökülen nehir.

Hacılar, bir sonraki gün Efendimizin oruç tuttuğu Quarentena'ya²⁶⁰ gideceklerinden o gece yatıya kalmak üzere Gericó'ya dönmek zorundaydılar. Ben ise, bir Magripli ile anlaşarak beni üç fersah mesafedeki, Aziz Juan Bautista'nın vaaz vererek dolaştığı ve ilk keşiş Aziz Antón'un²⁶¹ ve bazı azizlerin orada inzivaya çekildikleri Arap çölünden geçirmesini istedim ve oraya gittim ve Sodom, Gomora ve diğer üç şehirle birlikte cinsel sapkınlık nedeniyle yıkılan toplam beş şehrin bulunduğu, Ölü Deniz [Lut Gölü] tarafından geri döndüm²⁶². Suyu o kadar kirlidir ki bunu tarif etmek imkânsızdır ve söylenene göre hiçbir balık orada yaşamaz ve hiçbir kuş oraya uğramaz²⁶³. Benimle yolculuk eden Magripli bana pek mühim bir mucizeden söz etti. Buna göre Ürdün Nehri göle karışır ve kirli su ile karışmadan diğer tarafta ortaya çıkarmış ve gölün ortasında nehrin tatlı suyu içilebilirmiş. Vadinin dört bir yanında uzun boylu ve dümdüz ağaçlar bulunur, bunların birçoğu ağaç kavunu benzeri bir meyve ile yüklüdür ve eğer parmakla bunlara dokunulursa, ne kadar hafif dokunulursa dokunulsun, yarılırlar ve ortaya bir koku salınır ve musibet bir koku gün boyunca elde kalır.

Ertesi gün yüz kadar insanın yaşadığı bir kasaba olan Gericó'ya döndüm ve orada akşam yemeği yedim ayrıca doğum sancısı olan kadınlar için yararlı olan güllerden topladım ve Efendimizle alakalı birçok kutsal mekânı ziyaret ettim. O nehrin başında Betania trans Jordan [Mavera-i Ürdün] adında bir eyalet bulunur. O geceyi Efendimizin oruç tuttuğu dağda geçirdim ve burada hacılara yeniden katıldım. Bu dağ ortasında küçük şapellerin olduğu fevkalade yüksek bir dağ silsilesidir ve oraya, bu kutsal mekânın onuruna, tamamını Azize Elena'nın yaptırdığı bir yoldan çıkılır. [Oraya] tırmandığımız esnada Galiçyalı bir refakatçi, bir kadına yardıma giderken, dikkatsizliği yüzünden dağdan aşağı düştü ve aşağıda kayaların üzerinde parçalandı. Bu yer tırmanmak için oldukça tehlikelidir. Bir süre sonra aşağıya indik ve daha engebesiz olan bir başka yoldan zirveye ulaştık. Burası şeytanın Efendimizi baştan çıkarmaya kalktığı yerdir. Daha sonra geri döndük ve bize satmak üzere Gericó'dan yiyecek getiren insanların bulunduğu bir pınara ulaştık. O gece orada kaldık ve ertesi sabah refakatçinin cesedini alıp onu sözünü ettiğim dağ evine taşıdık. Onu gömdük ve günün geri kalan kısmını orada geçirdik.

²⁶⁰ Ayartma Dağı.

²⁶¹ Antón Abad (d. 251- ö. 356), Hıristiyan keşişliğinin kurucusu.

²⁶² Tafur'un sözünü ettiği diğer üç şehir Admah, Tseboim ve Tsoar'dır.

²⁶³ Kastedilen suyun yüksek orandaki tuzluluğudur.

Ertesi sabah Magdalo Kalesi'ne döndük, fakat Vali ava çıkacağı için geride kaldı. Bizi ise şövalyelerinden birine emanet etti. Bu şövalye bize Lázaro'nun [Lazarus] ölümden döndüğü kiliseye kadar eşlik etti. Orada bulunan bir görevli bizden haraç istedi, fakat Magripli refakatçimiz böyle bir âdet olmadığını söyleyerek bunu reddetti ve tartışma hayli büyüdü. Görevli ve adamları bize refakat eden şövalyeye karşı silahlarına davranıp onu yaraladılar. Biz de onun yardımına koştuk ve onlara hücum ettik ve birçok Magripli'yi yaraladık ve sonunda [bizden haraç isteyen] görevliyi ve adamlarını ele geçirdik ve onları bu sırada bize hayli yaklaşmış olan Valinin huzuruna götürdük. Vali derhal mahkeme kurdu ve görevlinin idamla cezalandırılmasına hükmetti. Daha fazla patırtıya fırsat verilmeden görevlinin kafası vuruldu. Diğer mahkûmlar ise kırbaç cezasına çarptırıldı. Orada akşama kadar kaldık, ardından geceleme üzere Kudüs'e döndük. Ertesi gün aynı kabile ile yola çıktık ve Betania'ya [Bethany] vardık. Bize, aralarında Efendimizin kutsiyet kazanmasını sağlayan dönüşümü yaşadığı Tabor Dağı'nın da bulunduğu birçok kutsal mekânı gösterdiler ve ayrıca Âdem ile Havva'nın mezarlarının bulunduğu El Halil Vadisi'nin de burada olduğunu söylediler. O gece, aralarında Efendimizin dua ettiği ve orada tutulduğu bahçenin de bulunduğu birkaç kutsal yerden geçerek Kudüs'e döndük.

O gece Portekizli bir dönme ile pazarlık yaptım ve Süleyman Mabedi'ne²⁶⁴ girmemi sağlaması karşılığında ona iki duka teklif ettim ve o da bunu kabul etti. Gece saat birde onun kıyafetlerini giymiş vaziyette mabede girdim ve mabedi baştan sona gezdim. Burası tamamı altın mozaikle işlenmiş sadece bir orta sahından oluşan bir yerdir. Mabedin zemini ve duvarları fevkalade güzel beyaz parkelerle kaplıdır ve burada o kadar çok kandil asılıdır ki bunların hepsi bir bütünmüş gibi görünür. Çatısı muntazam biçimde düzdür ve kurşunla kaplıdır. Salomón [Süleyman] onu inşa ettirdiğinde, hakikaten dünyadaki en muhteşem yapıymış. Mabet daha sonra yıkılmış ve yeniden inşa edilmiş yine de bugün hâlâ hiç şüphesiz eşsizdir. Mabette bulunduğum sırada bir Hıristiyan olduğum fark edilseydi hemen orada öldürülmüş olurum. Yakın zamana kadar Tapınak kutsanmış bir kiliseymiş, fakat Sultan'ın gözdelelerinden biri burayı camiye dönüştürmesi için onu ikna etmiş. Beni oraya götüren dönme benimle birlikte Sion Dağı'na geldi. Burada anlaştığımız saatte

²⁶⁴ Tafur, daha önce Süleyman Mabedi'nin bulunduğu inanan yerde Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmiştir.

dönmediğimden ölmüş olduğumu düşünerek rahipler benim için dua etmişlerdi, fakat beni gördüklerinde hem onlar hem de birlikte yolculuk ettiğim kabiledekiler tarafından büyük bir sevinçle karşılandım.

Ertesi gün Vaazı dinlemek üzere [törene] katılmamız ve Kutsal Kabir'de bir gün ve gece kalmamız buyurulmuştu. Bu amaçla şafak vakti oraya vardık ve daha önceki gibi törenlerle bize kapıları açtılar. O gün günah çıkardık ve ayine iştirak ettik ve [bu arada] Kutsal Kabir'in ikisi Alman ve biri Fransız olan üç şövalyesine kılıç kuşandırdım. Silahlarımızı alışlagelmiş yere bıraktık ve muhafızın bize verdiği mukaddes eşyalardan aldık ve sonraki gün şafak vakti vaazı dinleyip buradan ayrıldık. Gün boyunca kutsal yerleri gezmekten başka bir şey yapmadık. Sonraki iki gün de aynı şekilde geçti ve [ardından] yolculuk için gerekli şeyleri temin ettik. Bu sırada Kızıl Deniz yakınlarındaki Sina Dağı üzerindeki Santa Catalina Manastırı'nı ziyaret etme imkânını araştırıyordum, fakat tercümanların Türkiye'den bir elçiyle birlikte develerle Babil'e doğru yola çıktığını öğrendim, bu yüzden seyahati gerçekleştiremedim. Orada icap ederse ertesi yıla kadar kalmak niyetindeydim, fakat muhafız bana Kardinal'i görmek üzere Kıbrıs'a gitmemi tavsiye etti. Böylece Kardinal'den Babil seyahati için yol tezkeresini alıp bu sayede oradan Sina Dağı'na gidebilirdim.

2.7. Kutsal Topraklardan Kıbrıs'a

Ertesi gün vali ve rahiplerle birlikte yola çıktık ve geceyi Rama'da geçirdik. Bir sonraki gün bir kadirganın bizi beklediği Yafa limanına ulaştık ve kadirgaya bindik. Biz Beyrut'a doğru denize açılırken Magripliler ile rahipler Kudüs'e döndüler. O gün Vali Naçardin [Nagardin] yanıma geldi ve Daçia Kralı'nın başına gelenleri anlattı. Şam limanına doğru yol aldık ve sahil şeridinde Sur, Escalona ve San Juan Şövalyeleri'nin [St. Jean Şövalyeleri] Kudüs'ü kaybettikleri sırada yeniden ele geçirdikleri bir kale olan Akka'yı gördük²⁶⁵. Yakınlarda Bakire Meryem'in hürmetle karşılandığı Galilea [Celile] şehrinin Nazared [Nasıra] Kasabası bulunur. Beyrut'ta karaya çıktık. Burada kadirga kaptanları gemiye bazı mallar yüklediler. Ben de Şam'ı

²⁶⁵ Tafur'un izlediği güzergâha bakılırsa burada sözü edilen şehirler yanlış sırada verilmiştir. Letts, Escalona adlı yerin Aşkelon olduğunu bildirir. Akka ve Sur şehirleriyle ilgili ihtilaf olmasa da İspanyolca metinde Escalona olarak bahsedilen şehrin Aşkelon olduğu şüphelidir. Nitekim Tafur, Yafa limanından denize açılmıştır ve kuzey istikametinde Anadolu sahillerine doğru hareket etmektedir, fakat Aşkelon Yafa limanının güneyinde yer almaktadır. -

görmek istiyordum, fakat bunun için beklemek arzusunda değillerdi. Burada defneye benzeyen sedir ağaçlarının bulunduğu Libano [Lübnan] Dağı'nı gördüm. Aziz Jorje'nin [Aya Yorgi] dragonu Beyrut'ta öldürdüğü söylenir²⁶⁶. Şimdilerde bu yaratıkları kırdı, akrepler gibi, taşların altında buluyorlarmış ve bu yaratıklar artık pek büyümüyorlarmış, ayrıca zehirli de değillermiş. Buna Kutsanmış Aziz Jorje'nin dualarının yol açtığını söylerler. Şam hakkında oldukça fazla bilgi topladım, fakat bizzat görmediğim için bunlar hakkında bilgi verme işini görenlere bırakıyorum. Suria'dan [Suriye] Ermenistan'a uzanan sahili takip ederek Beyrut'tan ayrıldık. Bize eski Antakya'nın bulunduğu yeri gösterdiler. Sahil boyunca ilerlerken, eskiden Cólcos [Kolhis] dedikleri, bir zamanlar Medea'nın²⁶⁷ yaşadığı yer olan Curco kalesini ve Altın Postlu Koç'un gezindiği adayı gördük²⁶⁸. Curco Kalesi Kıbrıs krallarına aittir ve bu yüzden kendilerini Ermenistan kralları olarak adlandırırlar. Ermenistan'ın bu kısmında Kara Dağ adında yüksek bir dağ silsilesi bulunur ve söylenene göre Büyük Tufan'dan sonra Nuhun Gemisi'nden geriye kalanlar buradadır.

Kıbrıs adası bu kalenin karşısındadır ve Ermenistan'a bakan tarafında, Cenevizlilerin Kıbrıs Kralı'nı²⁶⁹ tutsak edip onu karısıyla birlikte Ceneviz'e götördükleri zaman ele geçirdikleri antik bir şehir olan Famagosta²⁷⁰ şehri bulunur.

²⁶⁶ Azizler kültüründe "*Legenda sanctorum*" adıyla bilinen halk arasında söylenegelen efsanelerden birine göre Aya Yorgi kralın kızını kurtarmak için bir dragonu öldürmüştür.

²⁶⁷ Mitolojide Kolkhid kralı Aeites'in kızı, Sihirbaz Kirke'nin yeğeni.

²⁶⁸ Aslında Homer devri Yunan mitolojisine ait olan Altın Postlu Koç söylencesinde söz konusu olan yer, bugün Gürcistan ile Trabzon arasında kalan ve Kolhis adıyla anılan kıyı bölgeleridir, Tafur ise Kilikya Ermeni Krallığı'nın hüküm sürdüğü Kilikya sahillerinde bulunuyordu. Tafur üzerine yapılmış çalışmalarda bu konuda bir bilgi bulunmamakla birlikte burada sözü edilen adanın yeri ile ilgili iki ihtimal bulunmaktadır. Bunlardan ilki Suriye'nin liman kenti Tartus'un 3 km. batısındaki Arvad adasıdır (Pieria'daki Antakya) ve Tafur'un Famagusta şehrinin karşısında olduğunu söylemesi bu ihtimali destekler görünmektedir, ayrıca Haçlı Seferleri sırasında bu küçük adanın Kıbrıs ile Kutsal Topraklar arasında bir basamak taşı gibi kullanılmış olması bu ihtimali güçlendirir; fakat kanaatimizce ikinci ve asıl ihtimal bu kalenin yani Curco Kalesi'nin Korikos, Coricus, Curcum, Curta şeklinde söyleniş biçimleri bulunan Korikos yani Kız Kalesi olduğudur. Bu dönemde kale Kıbrıs'ın kontrolü için önem arzeden müstahkem bir mevki idi. Tafur'un kalenin Ermenistan Krallığı toprağı olduğundan söz edilmiş olması ve Kıbrıs krallarının Ermenistan Kralları olarak anılması bu ihtimali arttırmaktadır. Ancak bölge hakkında bilgi verilmeyerek birkaç satırla seyahatin bu kısmının atlanması ve anlatının Kıbrıs ile devam etmesi güzergâh hakkındaki kimi soruların cevapsız kalmasına neden olur.

²⁶⁹ Burada sözü edilen kral 1372 yılında Cenevizlilere karşı bir savaş yürüten ve bunun sonucunda esir alınan, 1382 yılında ise kral ilan edilecek olan Fransız Lusignan hanedanlığından I. James'tir. I. James'in karısı Tafur'un da söz ettiği gibi Cenova'da esir tutuldukları sırada Janus adını verdikleri oğullarını dünyaya getirmiştir. Bkz. David Wathen Stather Hunt, "Cyprus", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (11 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/148573/Cyprus/33825/Cyprus-as-a-Roman-province>>.

²⁷⁰ Famagosta, özellikle Haçlı Seferleri sırasında Kutsal Topraklar ile en önemli bağlantı noktası olmuştu, bu sayede önemli bir ticaret merkezine dönüşmüştür. 1372 yılında şehir Cenevizliler

Kraliçe orada şimdiki kralın babası olan Ianus'u dünyaya getirmiş. Kötü havası ve suyu nedeniyle buranın nüfusu azalmış. Adanın sağlıksız oluşu oradaki Gostança [Gostanca] adındaki bir gölden kaynaklanıyormuş, fakat aslında Kıbrıs Krallığı'nın geneli sağlıksızdır. Oraya şafak vakti ulaştık ve mal yüklemek üzere demirledik. Bir süre sonra geminin kaptanı ve dostlarımla vedalaştım ve bana ait olan malları gemiden indirttim. Kendim, maiyetimdekiler, mallarım ve taşınacak diğer eşyalar için hayvan ayarladım ve buradan ayrılıp on fersah uzaklıkta bulunan Nicosia'nın [Lefkoşa] yolunu tuttum. Burası krallığın en büyük ve en esenlik şehridir ve krallar ve ona tâbi soylular, âdet olduğu üzere burada ikamet ederler. Vakit geç olduğu için şehirden iki fersah uzaklıkta bir handa konaklamak zorundaydım ve oraya varmak üzereyken öylesine şiddetli bir baş ağrısına yakalandım ki öleceğimi sandım. Bu ağrı göğsüme, mideme, karnıma, kalçalarım, uyluklarıma vurdu ve dizlerimden ayaklarıma doğru indi, o gece ve sonraki gün boyunca akşam duasına kadar devam etti. Eğer her bir ağrı üç saat sürmüş olsaydı kesinlikle ölürdüm. O gece yola çıktım ve Kral'ın bulunduğu Nicosia şehrine geldim ve konaklamak üzere bir hana gittim. Ertesi gün, San Jorje Kilisesi'nde vaaz dinlediğim sırada Kral Ianus'un kız kardeşi Madam Inés'in²⁷¹ beni [huzuruna] çağırmak için gönderdiği bir refakatçisi geldi. Vaazın ardından refakatçi ile birlikte hanımefendinin sarayına gittik ve orada ona saygılarımı bildirdim. Beni fevkalade içten karşıladı; kim olduğumu, nereden geldiğimi ve nereye gittiğimi öğrenmek istemişti. Uzun bir konuşmanın ardından kendi ikametgâhında konaklamamı istedi ve maiyetimdekilerle birlikte ihtiyaç duyduğumuz her şeyin temin edilmesini emretti. Bu hanımefendi çok soylu idi, fakat evli değildi. Bir bakire olarak kalmayı gençliğinde kararlaştırmıştı ve sürekli Kral'ın meclisinde bulunuyordu; öyle ki krallıktaki işlerin büyük kısmı onun denetiminde yürütülüyordu. Yaklaşık elli yaşlarındaydı. O gün dinlendikten sonra ertesi gün, Kral olan yeğeni²⁷² ile kardinal kardeşini²⁷³ ziyarete giderken beni de yanında götürdü.

tarafından ele geçirildi. 1489 yılında ise Venediklilerin eline geçti. Tafur, şehrin Cenevizlilerin eline geçmesiyle ilgili tarihi bilgileri seyahatnemesinde yer yer aktarır. Bkz. Kemal Çiçek, "Magosa", *DİA*, C: 27, İstanbul 2003, s. 311.

²⁷¹ Inés veya Agnes Lusignan, Kıbrıs kralı II. Janus'un kız kardeşi. Bkz. "Lusignan Family", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/351818/Lusignan-Family>>.

²⁷² III. Janus (d. 1415 – ö. 1432): Babası II. Janus'un ardından 1432 yılında tahta geçti, 1458 yılında öldüğünde, sadece Charlotte adında bir kızı bulunuyordu, Charlotte babasının yerini aldı, fakat Venedikliler ve Cenevizliler adayı ele geçirmek için girişimlerde bulunmaya başladılar. Nitekim 1489

Orada her ikisine de saygılarımı bildirdim. Beni samimi duygularla karşıladılar. Onlara seyahatimin maksadından bahsettim ve oraya, öncelikle kralı ve sarayını ziyaret etmek ve ardından Babil ve Sina Dağı'na yapacağım seyahat için izin almak arzusuyla geldiğimi bildirdim. Kıbrıs Kardinaline hitaben Don Juan tarafından kaleme alınmış tavsiye mektubuna sahip olduğumdan, o zamanlar İtalya'da bulunan, fakat şimdi Kıbrıs'ta karşılaştığım Kardinal, beni en güzel şekilde ağırlamaktan büyük memnuniyet duyacaklarını söyledi. O sırada Kıbrıs donanmasının amirali Mosen Suarez'de orada idi. Mosen Suarez bana yakın alaka gösterdi ve benim gibi bir Kastilyalı olduğunu söyledi. [Bu nedenle] Kral, Kardinal ve Madam Inés'in ayrılmalarını bekleyerek beni ağırlamak istedi. Madam Inés ilkin karşı çıkmakla birlikte sonunda buna razı oldu. Böylece, Amiral ile birlikte onun evine gittik. Amiral, Cernadilla ailesinden Segovialı bir şövalyedir ve küçük yaşta dünyayı gezerken kendini, tam olarak, Kral'ın, Sultan'ın ordusuna karşı savaştığı sırada Kıbrıs'ta bulmuş ve savaştaki büyük cesareti sayesinde Kral'ın hayatını kurtarmış, fakat onunla birlikte tutsak alınmış ve Babil'e götürülmüş²⁷⁴. Magripliler âdet olduğu üzere dönmeler [Memlûkler] dışında hiç kimsenin at sırtında yolculuk etmesine izin vermezler, fakat tutsak edilen Kral'ın Babil'e girdiği o gün, biri Kral diğeri Mosen Suarez için olmak üzere iki at getirmişler²⁷⁵. Sultan'ın huzuruna çıkarıldıklarında, işin aslını öğrenen Sultan, Mosen Suarez'in de Kral ile aynı şekilde onure edilmesini emretmiş. Bir zaman sonra, Kral'ın fidyesi konuşulduğu bir sırada Sultan, Mosen Suarez'e eğer Kral'ın serbest kalmasını sağlamak istiyorsa, onun fidyesini getirmesi, eğer bu mümkün olmazsa en azından kendisinin geri gelmesi şartıyla onu serbest bırakabileceğini söylemiş. Mosen Suarez bunu kabul etmiş ve Sultan da yolculuk için hazırlıkların yapılmasını emretmiş. Ona hangi kılıkta gitmek istediği sorulduğunda, bir Suriyeli olarak yolculuk edeceğini söylemiş. Bunun üzerine Sultan onun ihtiyaçlarını temin edip ona yolculuk için izin vermiş ve böylece Mosen Suarez

yılında ada Venedikliler'in eline geçti ve 82 yıl boyunca Türkler'e karşı adayı ellerinde tuttular. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 65, 3 nolu dipnot.

²⁷³ Hugo de Lusignan, II. Janus'un kardeşi. Bkz. "Lusignan Family", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/351818/Lusignan-Family>>.

²⁷⁴ Monstrelet'e (1400-1453) göre bu kişi Katalan bir şövalye olan Sir Galeran Savary'dır. Monstrelet'in anlatısına göre Savary, Kral'ın bedeni üzerine kendini siper edip Süryani dilinde "O Kral'dır" diye bağırıştır. Bkz. Enguerrand de Monstrelet, *The Chronicles of Enguerrand de Monstrelet*, (İngilizceye çev. Thomas Johnes), William Smith, London 1845, s. 533.

²⁷⁵ Monstrelet bu hadiseyi farklı anlatır. Ona göre esirler ikili olmak üzere birbirlerine bağlıdır, Kral buna istisna değildir ve bir eşeğin üzerindedir. Monstrelet, *a.g.e.*, s. 534.

yola çıkmış ve Kıbrıs'a ulaşmış. Kardinal ve Madam Inés'le istişarede bulunarak onların tavsiyelerini almış ve bazı şövalyelerin, Kral'ın kurtarılmasını sağlamak için Hıristiyan topraklardaki kral ve prenslere gönderilmesine karar verilmiş. - Orada Kastilya'ya gönderilen Jacobo Guiri adındaki şövalyeyi gördüm - Roma'da, Papa'yı ziyaret görevi ise Mosen Suarez'e düşmüş. Dönüş zamanı her heyet toplayabildikleriyle birlikte ve gerekli güvenceleri almış olarak [adaya] dönmüş ve Mosen Suarez, Kral'ın konseyinden bazı kimselerle birlikte üç yüz bin duka tutarındaki altını Krala götürmek üzere yola çıkmış²⁷⁶.

Babil'e vardıklarının haberini alır almaz Sultan onların karşılanmasını emretmiş ve Mosen Suarez'e sanki kendi oğluymuş gibi yakın alaka göstermiş. Kral'ın serbest bırakılması için Kıbrıs Kralı'nın, altınlara ilaveten, Sultan'a her yıl sekiz bin duka göndermesi hükme bağlanmış ve böylece Sultan, Kral'ı ülkesine götüreceği geminin ve lazım gelen ne varsa [hepsinin] hazırlanmasını emretmiş.

Bununla birlikte Kral, Mosen Suarez'e ve tutsak olduğu sırada hizmetlerinden dolayı Sultan'ın Sevilla Yahudisi bir dönme olan Kastilyalı baş tercümanına birçok ihşanda bulunmuş. Bu nedenle ona, her yıl iki yüz duka göndermektedir. Kral kendi krallığına döndükten ve himayesindeki lordlar ile istişarelerde bulunduktan sonra Mosen Suarez'i kendi eliyle tutup yanına oturtmuş ve yasal bir varisi bulunamazsa, Krallığı ona miras bırakacağını söylemiş. Kral ayrıca orada bulunan gayrimeşru kızlarından birini Mosen Suarez ile evlendirmiş ve onu amirali ve varisi yapmış.

Amiral Mosen Suarez'in evinde dört veya beş gün geçirdikten sonra Kardinal, Kral'ın da katılacağı vaaza iştirak etmem için bana haber gönderdi, böylece Kral ile birlikte yemek yiyecek ve Babil seyahatinden söz etmek için bir fırsat bulacaktık. Vaazın ardından Kral, Kardinal, Kral'ın amcası ve danışmanları kilisenin bir köşesine geçtiler ve bir süre sonra da Kardinal yanıma gelip Kral'ın Babil'e ve Sina Dağı'na gitmek istediğinden haberdar olduğunu ve onun Sultan'a kimi hususlarla ilgili olarak bir elçi göndereceğini, bu vesileyle bu görevi benim yerine getirmemi istediğini bildirdi. Böylece Kral'a iyi biçimde hizmet etmiş olacaktım. Kardinal'in verdiği sözü yerine getirmek için böyle bir yola başvurduğumu pekâlâ bildiğimden, bir Hıristiyan ve Fransız ulusundan olduğu için Kral'a hizmet etmekten şeref

²⁷⁶ Yaşar Kopruman, İslam Ansiklopedisi için kaleme aldığı "Barsbay" maddesinde, Kahire'de esir olarak tutulan kralın serbest bırakılması için Venedik, Ceneviz ve Fransa'nın da aracılıklarında yılda 200.000 düka fidye ödenmesinin kararlaştırıldığını aktarmaktadır. Bkz. K. Yaşar Kopruman, "Barsbay", *DİA*, C: 5, İstanbul 1992, s. 85.

duyacağımı söyledim. Bunun üzerine Kral, yemekte kendisine ve Kardinale eşlik etmemi istedi ve [bu sırada] seyahatla ilgili direktifler verdi.

2.8. Tafur'un Kıbrıs Elçisi olarak Memlûk Ülkesine Seyahati

Baf'a doğru yola çıktım, Kral Baf'daki veba salgını nedeniyle hastalığın sirayet etmemiş olduğu bir dağ kasabasında konaklamamı istemişti. Bu yüzden birlikte olmaktan büyük keyif aldığım Kastilyalı bir soylu olan Diego Thenorio'nun evinde konakladım. Üç gün sonra beni ve refakatçim olan Kral'ın tercümanını almak üzere on sekiz kürekli bir fusta²⁷⁷, sanki Kral'ın maiyeti için hazırlanmış gibi donanımlı bir halde ve Sultan'la yürütülecek işler için gerekli şeylerle birlikte Baf'a geldi. İkinci gün denize açıldık ve uygun rüzgârlarla denizde on bir gün yol alarak sonunda Nil'in yeryüzü cennetinden inerek Akdeniz'e aktığı Dimyat limanına ulaştık. Orada nehre girerek denizden bir buçuk fersah mesafedeki Dimyat'a vardık. Salamanca kadar bir büyüklüğe sahip olan şehir, ekmek, üzüm ve meyvenin her türünün ve şekerin bolca bulunduğu bir yerdir. Şehir engebesizdir ve surları ya da kalesi bulunmaz. Havası fevkalade sıcaktır, fakat evler oldukça serindir. Hem sokaklarında hem de evlerde gelincik o kadar çoktur ki, sayıları bizimle birlikte yaşayan farelerden ve hatta bunların bol miktarda bulunduğu yerlerdekinden bile daha fazladır. Orada kuyruk tüyünde mektup taşıyan posta güvercinleri ilk kez gördüm. Mektupları yetiştirildikleri yerlerden başka yerlere götürürler ve bir mektup iliştip serbest bırakıldıklarında asıl yerlerine dönerler. Bu şekilde halk denizden ve karadan kimlerin geldiğini ivedilikle öğrenir ve böylece surlara ya da kalelere sahip olmadıkları halde bir sürprizle karşılaşmazlar.

Oraya varır varmaz Vali'nin huzuruna çıkarıldım. Ona, Sultan'ın huzuruna çıkmak üzere geldiğimi söyledim ve ondan, daha ileriye gidebilmek için bana küçük bir kayık temin etmesini istedim, çünkü geldiğim gemi tatlı sularda seyretmeye uygun değildi. Vali de benden gerekli hazırlıklar tamamlanana kadar evinde konaklamamı istedi. Oradayken bazı Magripliler gelip benim bir Katalan olduğumu ve beni Candelor Lordu ile yemekte gördüklerini, bunu kanıtlayabilmek ve gerçeği ortaya çıkarmak için orada bulunmuş olan iki Türk asilzadesini getirdiklerini

²⁷⁷ Küçük bir kadırgaya benzeyen dar, hafif ve hızlı bir gemidir, bu özellikleri nedeniyle özellikle korsanlar tarafından tercih edilmiştir.

söylediler. Ardından Türkler geldi ve beni görür görmez Magriplilerin yalan söylediğini bildirdiler. Bunun üzerine, “Eğer Türkler söylediklerinin aksini söyleseler bana ne olurdu?” diye sordum. Bana, sonucun ölüm olacağını, çünkü bir Türk ne söylerse söylesin doğru kabul edildiğini söylediler. Bu yörede dünyanın geri kalanında üretilenden daha fazla hurma üretilir. Nil Nehri - yani Babil'den bir günlük mesafede ayrılan iki koldan biri - şehrin içinden geçer. Benim de orada bulunduğum Eylül ayında, sular yükselir ve tüm ülkeyi sel alır ve su en yüksek seviyesine ulaştığında büyük miktarda balık denizden nehre girer ve hatta evlerin içlerine dahi girer. Aşırı sıcaklar nedeniyle evlerin büyük kısmında, kolaylıkla su temin etmek için nehirle bağlantılı su kanalları bulunur. Bazen bu kanallara büyük balıklar girerek evlerin zemine ulaşırlar ve insanlar bunları orada avlarlar. Bu nehirde suyun içinde yaşayan cocatriz²⁷⁸ adında büyük ve çok fena hayvanlar bulunur. Bunlar suda olduklarında, ne insanlar ne de hayvanlar onlardan kaçabilir. Bu hayvanların sudaki bufalolardan korktukları söylenir ve o bölgede hiçbir köprü bulunmadığı ve [nehir] çok geniş olduğu için hiçbir köprü yapılamadığından, kayık kiralamaktan başka çaresi olmayan fakir halk bu bufaloların sırtında güvenli bir şekilde karşıya geçer²⁷⁹. Cocatrizler kimi zaman sudan beş altı adım öteye kadar çıkarlar ve güneşli günlerde çok miskindirler. Bunları avlayanlar, başında çengelli bir ok olan ve sapladığında içeri giren, geri çektiğinde ise ete tutunan mızrak taşırlar. Diğer ucu yüz veya yüz elli kulaç uzunlukta bir halata bağlıdır ve hayvana yaklaştıklarında vücudunun tek zayıf bölgesi olan göğüs kısmına mızrağı saplarlar ve onu halatla sağlama alırlar. Yaralanan hayvanı yoruluncaya kadar halata bağlı bir şekilde suda bekletirler. Sonra onu kıyıya çıkarırlar ve tıpkı Kastilya'da bir kurt öldürdüklerinde yaptıkları gibi şehir ve kasabalarda gezdirerek dilenirler. Bu yaratıklar bir kertenkeleye benzer. Üst ve alt dişleri birbirine o kadar sıkı kenetlenir ki herhangi bir şeyi tuttuklarında kolay kolay bırakmazlar. Karada iken her şeyden kaçarlara, çünkü buraya yabancıdırlar. Nehirde bu yaratıklardan çok sayıda gördüm. Aynı nehirde üç aşağı beş yukarı atlara benzeyen sadece alınları kadar geniş dişleri olan başka hayvanların da olduğu söylenir, fakat onları ben görmedim. Bunlar otlamak için sudan çıkarılmış ve insanlar Kastilya'da kurtlar için yapılanlar gibi hendekler kazıp üzerini örterek suda

²⁷⁸ Tafur, horoz yumurtasından olduğuna inanılan efsanevi bir dragon için kullanılan *cocatriz* kelimesini kullanmakla birlikte timsahtan bahsetmektedir.

²⁷⁹ Tafur bu hayvanı *búfano* şeklinde adlandırır. Burada muhtemelen su aygırından veya Afrika mandasından bahsetmektedir.

ya da dışarıda, kimseye zararları olmamasına rağmen, onları öldürürlermiş. Nil Nehri'nin suyu gördüklerim arasında en iyisidir, sanki cennetten akıp gelir. Burada bulunduğum zaman zarfında harika şaraplar içebileceksen sadece nehrin suyundan içtim. Burada on tanesi bir maravediden satılan, Kastilya'da bulunanlara benzeyen bıldırcınlar bulunur. Bunları, ucuna iki ya da üç tane çan bağlanmış değneklerle hırpalayarak köpeklere öldürtürler.

Dimyat'ta sekiz gün kaldım, bu sürede Vali beni Babil'e götürmek üzere bir gemi hazırlatmıştı. Bu gemilerin boyu bir kadırğa kadardır ve gemiler konaklamak için bir ucundan diğerine kamaralarla donatılmış. Sığ sularda yol aldıkları için bu gemiler düz omurgalıdır. Bunlar büyük miktarda kargo taşır ve yelkenleri bir karakanın yelkenleri uzunluğundadır, fakat bunlar daha dardır ve kadırğa yelkenleri gibi üçgendir. Zaman zaman nehir yükselir ve akıntıyı temizlemedikleri ya da karaya adam çıkarıp uzun halatlarla bunları çekmedikleri sürece yelken ve kürekleri kullansalar dahi bir yarda mesafe gidemezler. cocatrizleri korkutup uzaklaştırmak için biri geminin kış kısmında biri baş kısmında ve diğeri geminin ortasında olmak üzere üç davul bulunur. İnsanlar nehirden elleri ile su çekmeye cesaret edemezler, fakat uzun bir sırığa kap bağlarlar ve bu şekilde su çekerler.

Dimyat'tan ayrıldıktan sonra nehirden iç kısımlara doğru ilerlemeye devam ettim, her iki yakada nehre bitişik köy yerleşimleri bulunuyordu ve nihayet biri benim takip ettiğim kol, diğeri ise Alixandria'ya [İskenderiye] giden kol olmak üzere nehrin ikiye ayrıldığı yere vardım. Babil'de kafalarını, sakallarını, kaş ve kirpiklerini tıraş eden bir zümre [nesil] bulunur ve kutsal olduğunu söyleyerek deliler [meczuplar] gibi yaşarlar ve Tanrı'ya hizmet için dünyadan ve onun şatafatından kendilerini uzak tuttuklarını bu yüzden kendilerini tıraş ettiklerini söylerler. Bunlardan kimi boynuz takar, kimi bal ile sıvalı ve kuş tüyü ile kaplıdır; bazıları uçlarında fener ve lamba asılı olan sıriklar taşır, başkalarının ise atmaya hazır vaziyette ok ve yayları vardır; velhasıl farklı kılıklarda, Hıristiyan kıyıcısı olduklarını söyleyerek gezinirler. Magripliler onlara büyük saygı gösterir. Bir gün onlardan bazılarıyla karşılaştım ve onlara nereye gittiklerini sordum. Bana, kimin daha hızlı yanacağımı görmek için Hıristiyan köpeklerle birlikte ateşe gireceklerini söylediler.

İskenderiye'yenin sözünü ettiğim bu adasında²⁸⁰, ondan muhteşem kumaşlar üretilen keten bol miktarda bulunur.

Böylece seyahatimize devam ederek Babil'e yedi günde ulaştık ve Hıristiyanların sık sık uğradıkları bir mısır pazarının da bulunduğu limanda karaya çıktık ve bize ait olan malları gemiden indirip o gece orada konakladık. Ertesi günün sabahı muntazam eyerlenmiş ve dizginlenmiş hızlı katırlar ile Sultan'ın baş tercümanının evine götürmek üzere bize rehberlik yapacak bir adam kiraladık ve tercümanın evine ulaşmamız için şafaktan öğleye kadar yarım gün yürümemiz gerekti. Oraya vardığımızda tercümana mektupları ve Kıbrıs Kralı'nın iyi dileklerini ilettim. Ayrıca ona, Kralın babasının isteği üzerine gönderdiği, tutsaklığı sırasında Kral'a yaptığı hizmetlerin karşılığı olarak ömür boyu ödenmek üzere ayrılan, iki yüz dukayı verdim. Beni pek samimi karşıladı ve kendi evinde ağırladı. Sultan'ı görmeden önce orada iki gün kaldım ve bu süre boyunca tercümanla sık sık sohbet ettik. Bana hakkımda sorular sordu ve Sevilla'nın yerlisi bir Kastilyalı olduğumu öğrenmekten pek mutlu oldu; çünkü o da Sevillalı idi, fakat çocukken, bir Yahudi olan babasıyla birlikte Kudüs'e gelmiş ve babasının ölümünün ardından bir Müslüman olmuş. İlk zamanlar ona Haym diyorlarmış, şimdi ise ismi Saym'dır. Kim olduğumu ve nereden geldiğimi öğrenmek istiyordu. Onun yardımlarına başvurmak ve tavsiyelerinden istifade etmek için hakkımdaki hiçbir şeyi gizlemedim. Beni evinde fevkalade güzel ağırladı. Benim için yaptıklarının kendisi için büyük onur olduğunu söyleyerek sanki kendi öz evladımıymışım gibi cariyeleri ve çocuklarının arasında bulunmama dahi izin verdi ve sanırım aynı ulustan olmamızdan dolayı çocukları beni çok seviyorlardı. Bu soylu insan yaklaşık doksan yaşlarında idi, fakat yaşına rağmen hâlâ çocuk sahibi olabiliyordu: ben oradayken cariyelerinden biri bir oğlan çocuğu doğurdu. Büyük Deniz'de satın aldıkları dört cariyesi bulunuyordu, çünkü yerli bir Magripli ile evlenmek büyük onursuzluk sayılır. Sultan'ı göremeden geçirdiğim o üç gün boyunca, bana o kadar çok şey gösterdi ki onları buraya yazmaya kalksam bunlar hayli zaman alırdı. Üçüncü gün Sultan için getirdiğim mektupları aldı ve onları yanında götürüp [Sultan'a] gösterdi ve verilecek cevap hakkında istişarede bulundular. O gece mektupları kapalı halde geri getirdi ve yurttaş olduğumuz için beni bilgilendirmek istediğini ve Sultan'ın, mektupları görmüş

²⁸⁰ Tafur, Nil'in iki kola ayrılması sonucu, deniz ve nehrin kuşattığı bölgeyi kastediyor olmalıdır.

olduğunu, geç cevap vermek iyi karşılanmadığı için ilkin mektupların okunmasının âdet olduğunu söyledi ve benden, Sultan'a bildireceğim hususları iletirken bunlardan haberdar olduğumun anlaşılmasında hassasiyet göstermemi istedi.

Ertesi sabah beni ve maiyetimdekileri götürecek hayvanların hazırlanması için haber gönderdi ve şafak vakti Sultan'ın sarayına doğru yola koyulduk. Oraya varmadan önce, sokaklarda sepetlerle gezerek yemek, meyve, su ve bunların yanında birçok başka şey satan satıcılar sayesinde bir şeyler yiyip içebildik. Şehrin büyük [merkez] camisine vardık. Görülmeye değer bir eserdir, fakat bundan çok daha iyilerini Hıristiyan topraklarında görmüştüm. Daha sonra muazzam sayıda atının ve silahla donatılmış çadırın bulunduğu büyük bir meydana geldik, öğrendiğimize göre Sultan'ın halkı selamladığı güne denk geldiği için şehrin dışında da aynı şekilde çok sayıda atlı varmış. İnanması güç olduğu için atlıların ve yayaların sayısı hakkında konuşmayacağım, fakat aslında burada her şey imkân dâhilindedir ve söylenenlere itibar edilebilir. Sultan'ın sarayının kapısına vardık, hayvanlarımızı bırakıp girişteki basamakları çıktık. Bu ikametgâh Villareal ile yaklaşık olarak aynı ölçülerdedir. Sokaklar bir yerden başka bir yere giden adamlarla doludur. Söylediklerine göre bunlar, bizim burada Hıristiyan dönmesi²⁸¹ dediğimiz Memlûklerdir ve Sultan onları Büyük Deniz'de ve Hıristiyanların satıldığı her eyalette nakit karşılığı satın alır. Buraya vardıklarında Müslüman olurlar ve onlara yasayı, süvariliği ve ok atmaya öğretirler. Daha sonra bunlar başhekim tarafından muayene edilir ve maaş ile tayın bağlanıp şehre gönderilirler. Bu dönmeler dışında hiç kimse ne Sultan ne de Donanma komutanı olabilir; ne bir şekilde onure edilirler ne de onlara bir görev verilir. Bununla birlikte yerli Müslümanlar ata binemezler bunun aksi durumda cezası idamdır. Şövalyelikle sadece Memlûkler onurlandırılırlar. Onların çocukları bundan biraz daha az, torunları ise çocuklarından da az itibar sahibidirler, bunlardan sonra yerli Müslümanlar gelir. Bu, İslam egemenliğini genişletmek içindir, bu yüzden Muhammed'in yasasını yayanlar olarak adlandırılırlar. Kadınlar bu imtiyazdan yararlanmazlar, fakat bir Müslüman çok miktarda çeyizi olan, özellikle de yerli bir Müslüman kadını almaktansa çeyizi olmadığı halde bir Hıristiyan kadını almayı tercih eder.

²⁸¹ Orijinal metinde “*Elches renegados*” şeklinde geçer.

Sokaklarda bir süre daha ilerleyerek kilitli bulunan büyük bir kapıya ulaştık, kapıyı açtılar ve içeri girdik ve duvarın karşısında sıralanmış atlılarla dolu büyük bir meydana geldik. Bir başka kapıyı açarak bizi, atlıların aynı biçimde sıralandığı bir başka meydana götürdüler. Ardından başka bir kapı daha açtılar ve ileride aynı düzenle konuşlandırılmış askerlerin bulunduğu bir başka meydana geldik, fakat öncekilerden farklı olarak buradakiler ellerinde sopaları olan zencilerdi. Baş tercüman, kendisi dönene kadar beni maiyetimdekilerle birlikte burada bekletti. Kısa süre içinde geri geldi ve daha öncekilerle aynı düzende [sıralanmış] bazı atlıların bulunduğu büyük bir meydana açılan kapıdan beni içeri soktu. Meydanın ortasında Sultan'ın yemek yiyeceği ve halkın onu selamlayacağı, platformu olan, büyük ve şatafatlı bir çadır vardı. Yakınında ise portik bir kasır ve Sultan'ın attan ineceği yerde, bir platformun bulunduğu yüksek bir iskele kurulmuştu. Baş tercüman bana meydanın ortasında beklememi, Sultan'ın onunla birlikte [meydana] çıkacağını ve oradan geçeceğini ve geleneklerine göre Hıristiyanlar daha aşağı bir statüde görüldüğü için hiçbir saygı gösterisinde bulunmamamı söyledi. Orada beklerken büyük bir kapı açıldı ve Sultan at sırtında görüldü²⁸².

Onu yaklaşık 200 atlı ile birlikte yaya olan oğlu takip ediyordu. Sultan benim yanımdan geçti ve daha önce bahsettiğim yere yerleşti. Birkaç gün önce Sultan, babasının yerine geçmiş olan ve fevkalade zengin olan – hayli fazla miktarda altın, inci ve değerli taşlara ve başka değerli eşyalara sahipti - hazinecisinin oğlunu serbest bıraktırmıştı. Şöleni onurlandırmak ve Sultan'ın yaptığı yardımın karşılığı olarak hazineci ise Sultan'a altın nallı siyah bir at göndermişti. Dizgin ve eyer de altınla süslenmişti, eyer topuzunda bir buçuk Mısır poundu ederi olan, ortalama bir portakal büyüklüğünde bir yakut bulunuyordu. Arkadaki eyer topuzunda ise tavuk yumurtaları büyüklüğünde üç yakut ile büyük miktarda altın ederi olan bir pala vardı. Kumaşı ise kenarları değerli incilerle süslenmiş beyaz ipekti.

Baş tercüman geldi ve Sultan'a yaklaşmadan önce sembolik olarak toprağı öpmemi söyledi²⁸³ ve getirdiğim mektupları alıp selam maiyetinde onları başıma ve dudaklarıma götürdü ve onları Sultan'a verdi. Yabancı bir dilde yazıldıklarından

²⁸² Tafur'un sözünü ettiği sultan, Malik Eşref Ebu-Nasır Seyfeddin Barsbay'dır (d.~1369 – ö.1438)

²⁸³ Yaşar Koprman, Barsbay'ı konu edindiği çalışmasında onun iktidarının ilk yıllarında iç istikrarı teminen çeşitli düzenlemelere gittiğini, bunlar arasında yer öpme âdetinin kaldırılmasının da bulunduğunu dile getirmektedir. Tafur'un tanıklığı ise bize bunun aksi bir durumu ifade etmektedir. Bkz. Koprman, "Barsbay", s. 84.

tercüman mektupları Türk dilinde²⁸⁴ sesli okudu, çünkü hiç kimse ne Sultan'ın önünde ne de sarayda başka bir dil konuşur. Derler ki, Türk kısa bir süre önce Muhammed'in itikadını mukadder kıldığında bu böyle buyurulmuş ve bu merasim bunun onuruna düzenlenmekteymiş. Sultan bana Kıbrıs Kralı, Kardinal, kralın amcası, Mosen Suarez ve krallıkla ilgili başka kimseler hakkında sorular sordu ve onu söz konusu havadisler hususunda bilgilendirmemin ardından buraya geliş nedenim olan talepleri kabul etmekten memnuniyet duyacağını söyledi. Bu istekler şunlardır: Kral, Sultan'ın her yıl vergi tahsili için gelmekte olan Memlûkleri, büyük masraflar yaptıkları için, artık göndermemesini istiyordu. Bunun yerine Kral, vergiyi dört ay içinde [kendisi] gönderecekti. Ayrıca vergi Babil'deki ederi esas alınmak üzere ipek olarak ödenecekti. Bunlardan başka, Kral'ın tüm Suriye'de gümrük ödemedi ve imtiyazlı olarak büyük bir gelir kaynağı olan tuz ticareti yapmasına Sultan izin verecekti²⁸⁵. Sultan, iyi şekilde ağırlanmam ve ihtiyaçlarımın giderilmesi hususunda emirler verdi ve bu emirler yerine getirildi. O gün, âdet olduğu üzere, Sultan bana Kıbrıs Krallığı'nın vassallığının nişanı olarak altın işlemeli, beyaz kürkle kaplı, zeytin yeşili bir kaftan verdi ve sonra halkın onu selamladığı çadıra geçti ve orada yemekler ikram edildi. Bunun ardından ben de, o gün için, Sultan'ın huzurundan ayrıldım.

Ben [henüz] oradayken omuzlarında bir Müslümanı taşıyan yaklaşık yüz kadar adam içeri girdi. Onu yere bıraktılar ve üzerindeki çıkarıp çubuklarla karnına ve omuzlarına iki yüz kırbaç vurdular, çünkü söylediklerine göre tüm cezalar Sultan'ın huzurunda infaz edilmiş. Aynı yoldan geri döndük, fakat gelirken gördüklerimizin hiçbiri zenciler dışında orada değildi. Daha sonra büyük meydana geçtik ve hayvanlarımıza bindik, fakat ne orada ne de çadırlarda soylular vardı. Sadece eleklerle kum eleyen fakirler bulunuyordu. Bunu ne amaçla yaptıklarını sorduğumda bana, onların buraya gelen muazzam insan kalabalığından yere düşmüş olabilecek eşyaları arayan avare insanlar olduklarını söylediler. O günü, kaldığımız yere dönmek üzere güneş batana kadar yolda geçirdik. Ertesi gün dinlendik ve Sultan'ın Kıbrıs Kralı'na gönderdiği malzemeleri, Kral'ın Dimyat'ta kalan gemisi ile

²⁸⁴ Memlûk Kıpçakçası: 13. yüzyılın ortalarından 15. yüzyılın sonuna kadar Mısır ve Suriye'de Memlûk Sultanlığında kullanılmış Eski Kıpçakça'ya dâhil olan Türk dili.

²⁸⁵ Söz konusu anlaşmaya Ortaçağ ve Rönesans devrinde Magosa'yı tarih ve mimarlık açısından ele alan bir çalışmada değinilmiştir. Ayrıca bu çalışmada Pero Tafur'un tanıklığına da başvurulmuştur. Bkz. Walsh, Coureas ve Edbury, *a.g.e.*, s. 33.

yollanmasını emrettim ve iki ay sonra beni almak üzere gelmelerini istedim. Bu süre zarfında Sina Dağı'ndaki Santa Catalina'ya gitmek niyetindeydim.

Sultan'ın emanet ettiği eşyaları Kıbrıs Kralı'na gönderdikten sonra yaklaşık bir ay Babil'de kaldım. Bu süre boyunca, ulusumuzdan insanlar için tuhaf sayılacak birçok şeye, şaşkınlık içinde, şahit oldum. Baş tercümanın rehberini kendime rehber yapmak muhakkak büyük şanstı. Üstelik ondan istediklerimi büyük keyifle yerine getiriyordu. Bir gün şafak vakti, belesan yağının imal edildiği yer olan La Matarea'ya doğru atlarla yola çıktık. Şehirden uzaklığı yaklaşık bir fersah idi ve hızlı hayvanlarımıza rağmen öğleye kadar yol almamız gerekti. Konaklayacağımız yerin şehrin merkezinde olduğunu, bu sayede şehrin büyüklüğü hakkında fikir sahibi olabileceğimizi söylediler. La Matarea surlarla çevrelenmiş büyük bir bahçedir ve surlardan içerde kınaçiçeği yetiştirilir. Burası yaklaşık altmış ya da yetmiş paso kare²⁸⁶ genişliğindedir. İki yıllık bir asmaya benzeyen kınaçiçeği burada yetiştirilir ve Ekim ayında hasat edilir. Sultan büyük bir törenle bu yağı almaya gelir ve söylediklerine göre [elde edilen] yağ o kadar az olur ki, bizim ölçümüze göre bir azumbre'yi²⁸⁷ bulmaz, fakat dalları toplayarak bunları yağda kaynatırlar ve tüm dünyaya belesan yağı adı ile dağıtırlar²⁸⁸. Kökleri toplamayı bitirdikten sonra toprağı işlerler ve özel hazırlanmış çelikleri alıp oraya dikerler ve onları, Efendimiz Kutsal Bakire'nin, Oğlu ile Mısır'a kaçtığı sırada meydana getirdiği gözenin suyu ile sularlar. - O yer biz Hıristiyanlar için fevkalade kutsaldır. - Bitkiler o suyla sulandıklarında ertesi gün kök salmış oldukları görülürmüş. Onları pek çok kez Nil veya başka su kaynağından sulamayı denemişler, fakat kökleri hemen kurumuş. Bahçenin çıkışında kırmızı renkli ve devasa bir incir ağacı bulunur ve gövdesinde ise küçük bir şapele benzer ufak bir yapı vardır. Bu ağacın, Efendimiz [Meryem] ve Oğlu ele geçirilmek üzereyken yarıldığı ve onların orada saklandığı söylenir. Babil'e Nil Nehri'ni takip ederek dönerken birçok bahçe ve soylulara ait güzel evler gördük. O gün zamanımızın tamamını dönüş yolunda harcadık ve konakladığımız yere ancak gece yarısı ulaştık. Ertesi gün çölde - nehrin ağzından üç fersah uzaklıkta - bulunan

²⁸⁶ “*Paso cuadrado*” antik dönemde iki yarda'ya (Kastilya ya da Burgos yardası 0.83 m) eşdeğer ölçü birimidir.

²⁸⁷ “*Açumbre*”: yaklaşık iki litreye denk gelen ve sıvı maddeler için kullanılan ölçü birimidir.

²⁸⁸ Tafur'un belesan yağı hakkında anlattıklarının bir benzeri Mandeville'in seyahatnamesinde görülür. Bkz. Iain Macleod Higgins (ed.), *The Book of John Mandeville: With Related Texts*, Hackett Publishing, Indianapolis 2011, s. 33.

Ioseph'in [Yusuf] ambarlarını görmeye gittik²⁸⁹. İç kesimlerde çok daha fazla sayıda olduğunu söylerler, fakat burada üç adet bulunur; bunlardan ikisi büyük biri daha küçüktür ve sivri noktası yukarı bakan bir elmas biçimindedir ve Sevilla'daki büyük kuleden daha yüksek olmalıdır. Kapıdan içeri girildiğinde biri diğeri ile birleşen her tarafında açıklıklar olan bir duvar dairesel bir geçit oluşturarak yukarıya kadar gider. Yüklü hayvanlar yukarı çıktıklarında, yükleri bu açıklıklardan boşaltılır, bu yolla ambarları tepeden doldururlar. Günümüzde böyle büyük bir yapının var olduğunu, katiyen ne düşünmüştüm ne de bunu daha önce görmüştüm. Aynı gün Babil'e döndük ve ertesi gün filleri tuttıkları yeri görmeye gittik. Bunlardan yedi tanesini gördüm: Siyah renklidirler ve deveden daha büyüktürler. Ön ve arka bacakları o kadar sert yapılıdır ki mermer gibi görünürler. Çok güçlü toynaklara sahip olan ayakları yuvarlaktır. Bacaklarının eklemli olduğu söyleniyor, fakat bunların iliği yoktur. Gözleri kırmızıdır ve bir cornado²⁹⁰ gibi çok küçüktür. Kuyrukları bir ayının gibi kısadır. Kulakları alelade bir kalkana benzer ve başları altı arroba²⁹¹ çeken büyük küplere benzer. Dört karış uzunluğunda dişleri bulunur. Ağzı çok küçüktür ve ağzının üstünde altı karış uzunluğunda bir hortumu bulunur. Hayvanlar hortumlarını uzatıp geri çekebilirler ve yemek istedikleri ne varsa onları tutup ağızlarına götürebilirler veya susadıklarında onları suyla doldurabilirler. Bu hayvanlar çok zeki görünürler, oyunbazlık yaparlar ve bazen hortumlarını suyla doldurup onu gözlerine kestirdikleri birine püskürtürler. Birçok başka oyun oynamakla birlikte ayrıca mızrakla oynarlar, mızrağı yukarı atıp tekrar tutarlar. Hararetleri olduğunda onları serinlemeleri için şafak vakti nehre sokarlar; çünkü başka türlü onlarla baş etmek mümkün olmaz. Bunların bedenleri fevkalade serttir ve eğer yaralanırlarsa onları ay ışığının üzerlerine düştüğü bir yere bırakırlar ve ertesi gün iyileşmiş oldukları görülür. Onları idare edenler sırığa bağlı demirden meydana getirilmiş sivri uçlu bir çubuk taşırlar. Hayvanların kulaklarının arkasındaki kısımda

²⁸⁹ Kuran'ın Yusuf sûresi (Kuran, Yusuf Sûresi: 46-50) ve İncil'in birinci kitabı Tekvîn'de (Tekvîn, 41:46-57) sözü geçen ve Yusuf'un, Kuran'a göre Melik'in; İncil'e göre Firavun'un gördüğü bir rüyayı yorumlamasını istemesi üzerine onun bu rüyayı, yedi yıl bolluğun ardından yedi yıl kıtlık yaşanacağına bir işaret olarak yorumlaması ve bu yorumu nedeniyle ona itimat edilip ülkenin idaresinin verilmesinden sonra Yusuf'un yedi yıl süren bolluk zamanında tüm ülkeyi dolaşarak kıtlık zamanı için yiyecekleri depolarda saklaması ve kıtlık zamanı bunları dağıtması ile ilgili anlatıya atfedilen ambarlar. Bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman "Yûsuf", *DİA*, C: 44, İstanbul 2013, s. 1-5; Tafur'un ilerleyen satırlardaki anlatısından onun piramitlerden bahsettiği anlaşılmaktadır.

²⁹⁰ Dörte biri gümüş, kalan kısmı ise bakırdan imal edilen eski bir madeni para.

²⁹¹ Bir *arroba* 11,502 kilogramdır.

deri çok hassas olduğu için, hatta bir sinek konsa dahi acı verdiği için, çubuğu buraya batırarak onları istedikleri yere yönlendirirler. Onları, burada atları besledikleri gibi tahıl ve arpa ile beslerler. Hindistan'da bu hayvanların üzerine on altı adamın sığabileceği kaleler yerleştirdikleri ve savaşacakları zaman fillerin dişlerini çelikle kapladıkları söylenir. Bu hayvanların çok uzun ömürlü oldukları söylenir. O gün birçok tuhaf şey görmüş olarak konakladığımız yere döndük. Ertesi gün zürafa adından bir hayvanı görmeye gittik. Bu hayvan büyük bir erkek geyik boyutundadır. Ön ayakları iki kulaç kadar uzun, arka bacakları ise bir kubit²⁹² kadar kısadır ve genel görünümü bir geyiği andırır. Bu hayvan beneklidir ve üzerinde beyaz ve sarı çizgiler bulunur. Boynu ortalama bir kule uzunluğundadır. Çok uysaldır, yemeleri için ekmeği elleriyle verirlerse başını aşağı eğer ve boynuyla büyük bir kavis yapar. Bu yaratıkların çok uzun zaman yaşadıkları söylenir, oradaki zürafanın iki yüz yaşından büyük olduğu söylendi.

O gün Babil şehrini görmeye gittik. Şehir üç bölüme ayrılmış: Bunlardan ilkinde Büyük Babil, ikincisine Kahire [Cairo] ve üçüncüsüne Mistre [Mistra] derler. Babil'i çevresinden dolaşan nehrin şehirden geçtiği yerde, suyun içinde, üzerinde bazı resimler ve antik harflerin bulunduğu üç sütun bulunur. Eylül ayında nehir yükseldiğinde gözcüler oraya yerleştirilir ve bunlar suyun seviyesini her saat takip ederler ve su yükseldiğinde kıyıda bulunan ve her saat şehre gidip suyun ne kadar yükseldiğini duyuran tellallar aracılığı ile nehrin durumu bildirilir²⁹³. İnsanlar, suyun ulaştığı en yüksek noktaya göre ekim yapabilecekleri alanın sınırlarını, o yılın verimli mi verimsiz mi geçeceğini tahmin edebilirler. Söylediklerine göre bu sütunlar Babil'deki ilk yapılarımış. Şehrin eski yerleşiminin olduğu kısımda, taraçalarda dahi olağanüstü evler ve bahçeler, büyük ağaçlar ve çok sayıda mağara ve Nil'in suyunu depolamak için kullanılan sarnıçlar vardır.

O gün, konakladığımız yere döndük ve ertesi gün Sultan'ı görmek ve Sina Dağı'na gitmek için izin istemek üzere tercümanla anlaştık. Planladığımız gibi sabah büyük saraya gittik, fakat Sultan'ın ava çıktığını öğrendik. Biz de onun peşinden yola çıkıp şehirden yaklaşık bir fersah mesafede onlara yetiştik. Sultan'ın kafilesi fevkalade kalabalıktı, hesabıma göre beş ya da altı bin atlıdan fazlaydı.

²⁹² Eski bir uzunluk ölçüsü

²⁹³ Robert Curzon'un tanıklığına göre, Tafur'un seyahatinden yaklaşık dört yüz yıl sonra da benzer bir uygulama hâlâ devam etmektedir. Bkz. Robert Curzon, *Visits to Monasteries in the Levant*, H. Milford, Oxford 1916, p. 78.

Berberlerinde çok sayıda şahin ve leopar götürüyorlardı. O gün Sultan, yemeğini kırdı ve daha sonra geleneksel bir oyun oynadılar. Oyun şu şekildedir: meydanın ortasına bir top yerleştirilir ve aşağı yukarı bin kadar atlı bir tarafta kendi yerini alır ve her iki tarafın önüne bir çizgi çizilir ve herkesin elinde tokmak şeklinde kolu sabitlenmiş bir sopa bulunur ve herkes aynı anda topa doğru harekete geçer. Topu çizgiden diğer tarafa aşırıya çalışırlar ve topu çizgiden hangi taraf aşırırsa oyunun galibi o olur. O gün oyunculardan biri Sultan'ın oğlunu engellemeye çalıştı ve Sultan'ın oğlu da kılıcını çekip rakibini öldürmeye kalkıştı. Bu sırada Sultan gelip tarafları ayırınca kadar büyük kargaşa yaşandı.

2.9. Mısır'dan Sina Yarımadası'na

O gün Sultan'dan Sina Dağı'na gitmek üzere izin istedim. Sultan bunu kabul etti ve refakat etmek üzere yanıma kendi tercümanlarından birini verdi. Ayrıca benim ve maiyetimdekiler için üç deve tahsis etti ve bunlara karşılık hiç bir ödemeyi kabul etmedi. Daha sonra vedalaşıp iki gün sonra yola çıktım. Görmeye değer o kadar tuhaf ve olağanüstü şey vardı ki o iki günde bile çok az boş vaktim oldu. Hava çok sıcak olduğundan her sabah içmek için bana bir sürahi özel hazırlanmış su getiriyorlardı. Bunun içinde kenevir tohumu vardı ve doğrusu fevkalade sağaltıcı bir içecekti. Âdetlerine göre yaz aylarında oruç vakti yemekten önce içilir. Sultan'ın tercümanı lazım gelen her şeyi hazırladı ve benimle gelecek olan tercümana benden bahsetti ve bizzat Kahire'de yaşayan - Sina Dağı'ndaki Santa Catalina Manastırı'nın yöneticisini tayin eden - İskenderiye Piskoposuna beni tavsiye eden bir mektup yazdı. Kahire'den ayrıldık ve büyük zorluklar ve tehlikelerin ardından Mısır'ın cansız çölünü aştık. Sıcaklık öylesine yüksekti ki insanların buna dayanabilmesinden dolayı hayrete düştüm. Orada ölenlerin bedenlerinden ibaret olan mumyaların bu çöllerden geldiği söylenir. Aşırı kuru hava nedeniyle bunlar bozulmazlar ve fazla nem kurumuş bedeni bir bütün olarak öylece bırakıp terk eder, ama mumyalar ufalanabilirler. Çölde yol bulunmaz, çünkü rüzgâr yolları bozar ve toprağı bir yerden başka bir yere taşıyıp büyük tepeler oluşturur ve insanlar anlatmış olduğum gibi orada ölürlür. Denizde olduğu gibi burada da pusula ile yol alınır²⁹⁴. Babil ile Sina Dağı arasında yerleşim

²⁹⁴ Tafur burada “*aguja*” kelimesini kullanmıştır, İspanyolca'da iğne anlamına gelmekle birlikte pusula ya da pusulanın yön gösteren iğnesi anlamları da bulunmaktadır.

yoktur, bu nedenle develerle, hem develerin hem de seyyahların tüm ihtiyaçlarının taşınması gereklidir.

Sina Dağı istikâmetinde gerçekleştirdiğimiz yolculuğumuz on beş gün sürdü. Bu dağ muazzam yüksekliktedir, etrafında başka dağ bulunmaz ve Kızıl Deniz'den yaklaşık bir fersah uzaklıktadır. Bu dağın zirvesinde daha önce Azize Catalina'nın bedeninin bulunduğu bir manastır varmış ve söylenene göre büyük bir kıtlık olmuş. Keşişler o yıl, hem kıtlık yüzünden hem de böyle yüksek bir dağa tırmanmak büyük külfet olduğundan manastırı ve kutsal bedeni terk edip Babil'e doğru gidiyorlarmış. Bu sırada Mübarek Azize Catalina onlara görünmüş ve dönmelerini, yiyecek ve yaşamak için uygun bir yer bulacaklarını söylemiş ve buğday yığını ile karşılaştıkları yere manastırlarını inşa etmelerini ve bedenini oraya getirmelerini istemiş. Böylece keşişler geri dönmüşler ve dağın eteğinde büyük bir buğday yığını ile karşılaşmışlar. Orada, Tanrı'ya ve Bakire Azize Catalina'ya, kendilerine sundukları nimetlerden dolayı şükrederek hâlâ olağanüstü olan manastırlarını inşa etmişler. Keşişler dağa tırmanıp büyük bir hürmetle bedeni oraya getirmişler ve onu şimdi yaşadıkları manastırın altına gömmüşler, fakat birçok mukaddes yer olduğundan, dağın tepesindeki manastırı da ihmal etmemişler. Bu yer Tanrı'nın Musa peygambere ilahi emirleri bildirdiği ve ona yanan çalı şeklinde görüldüğü yerdir. Ayrıca burada Tanrı, Musa'ya asası ile kayaya vurmasını buyurmuş ve Musa'nın asasıyla vurduğu yerden su fişkırmış. Bu gözenin suyu bugün de dağdan aşağıya doğru akmaya devam eder. Daha aşağıda bulunan manastır güzel bir yapıdır. Bu manastırda keşişler ve onların hizmetkârları olmak üzere yaklaşık elli ya da altmış kadar insan yaşar ve kilise Yunan usulünde düzenlenmiştir. Azize Catalina'nın bedeni büyük mihrabın altındadır. Bedeni ben görmedim, çünkü böyle bir gelenekleri yoktur. Ayrıca bu mekân bunun için uygun da değildir; bununla birlikte ölçülerine bakılırsa bana öyle geliyor ki bedeni bugünün dünyasında bulunabilecek en uzun kadının ölçülerinden daha büyüktür. Orada bir evde bazı kişilerin mumyalanmış bedenleri bulunur. Bazı insanlar, bunların bu kutsal yeri ziyaret eden ve orada ölen şövalyelerin bedenleri olduğunu söyler. Başkaları ise, Yunanistanlı bazı şövalyelerin öldükten sonra bedenlerinin oraya taşındığını ve oranın fevkalade kutsal bir yer olduğunu söylerler. Bu manastır Yunanistan'ın tamamından büyük miktarda gelir sağlar. Candia'nın büyük lordu öldüğünde buraya dört bin dukalık bir gelir bırakmış, fakat bu yer çok

uzak olduğundan ve bunun manastıra teslim edilmesi için lazım gelen masraflar hayli yüksek olduğundan, gelirin bir kısmı ile İskenderiye'deki bir iskânın masrafları karşılanır ve İskenderiye Piskoposu orada yaşar. Piskoposun tüm ihtiyaçları karşılanır ve gelirler ona ifa edilir. Piskopos ayrıca Büyük Hindistan'da, Preste Juan'a²⁹⁵ gönderilecek Piskoposu da seçer. Babil'de bulunduğum sırada önceki Piskoposun ölmesi nedeniyle onun halefini seçmiş ve oraya göndermişti.

Manastırda üç gün geçirdim. Büyük Hindistan'a gitmenin bir yolunu arıyordum, bu konu ile ilgili olarak başrahip ile hususi bir görüşme yapmıştım. Bana o yöre ile irtibatı sağlayan kervanın iki veya üç gün içinde geleceğini, böylece yolculuğun mümkün olup olmayacağını öğrenebileceğimizi söyledi, fakat kendisi bu fikre tamamen karşı çıkıyordu. Dört veya beş gün sonra kervan, abartılı konuşuyor gibi görünmemek için sözünü etmek istemediğimden burada anlatamayacağım kadar çok sayıda deve ile birlikte geldi. Bu kervanın taşıdığı mallar arasında her türlü baharat, inciler, değerli taşlar, altın, parfüm, keten kumaş ve papağanlar ile Hindistan'dan gelen kediler ve tüm dünyaya ulaştırdıkları birçok başka eşya vardı. Bunların yarısı Babil'e, oradan İskenderiye'ye; kalanı ise Şam'a ve oradan da Beyrut limanına taşınır.

Kervanın gelişini görmek için Sina Dağı'na yarım fersah uzaklıktaki Kızıl Deniz sahiline gittim ve soylu bir aileye mensup olan Niccolò de' Conti adında bir Venediklinin kervanla birlikte geldiğini öğrendim. Niccolò de' Conti beraberinde, hepsi de Hindistan'da doğmuş olan karısını, iki oğlunu ve bir kızını getirmişti²⁹⁶. Kendisi ve ailesi Müslüman olmuşlardı, çünkü onlara Kâbe'nin bulunduğu Mekke'de

²⁹⁵ Asya'nın efsanevi Hristiyan monarkıdır. Onun hakkındaki ilk kayıt Freisingen Piskopos'u Otto'nun kroniğinde geçer (1145). 1165 yılında Avrupa'da, Preste Juan'ın İmparator Manuel'e yazdığı iddia edilen bir mektubun varlığına dair bir söylenti başgöstermiştir. Asya'da bir süre sonra kaybolan Preste Juan'ın Etiyopya'da görüldüğü iddiaları ortaya çıkacaktır. Niccolò de' Conti'nin anlattığına göre Preste veya Presbyter, zamanın hükümdarına atfedilen bir ünvandır. Marco Polo'nun seyahatnamesinde olduğu gibi bu dönem kaleme alınmış birçok seyahatnamede bu konu dile getirilmiştir. Bilgi için bkz. Ana Belén Chimenó del Campo, "Aproximación al Reino del Preste Juan en la Literatura de Viajes de la Edad Media Española", *Campus Stellae. Haciendo Camino en la Investigación Literaria*, C: I, 2006, s. 133–141; Ana Belén Chimenó del Campo, "La "Carta Del Preste Juan" Y La Literatura Utópica", *Hesperia. Anuario de filología hispánica*, C: XIII, 2010, s. 117–35; "Prester John", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/475503/Prester-John>>.

²⁹⁶ Tafur'un Niccolò de' Conti ile karşılaşmasına birçok araştırmada dikkat çekilmiştir, hem seyahatin güvenilirliği hususunda şüpheleri ortadan kaldırması bakımından ve hem de Niccolò de' Conti'nin Tafur'un gitmediği yerler hakkında verdiği bilgiler bakımında bu karşılaşmanın çok önemli sonuçları olmuştur. Bkz. 149 nolu dipnot.

itikatlarını inkâr ettirmişlerdi. Beni görür görmez yanıma gelip kim olduğumu, orada ne yaptığımı ve ne işle meşgul olduğumu sordu. Ona, İtalyan olduğumu, Kıbrıs Kralı'nın sarayında yetiştirildiğimi ve onun emriyle Babil'e Sultan'la görüşmek üzere geldiğimi ve Sultan'ın izniyle orada bulunduğumu ve oradan da Hindistan'a geçmek niyetinde olduğumu söyledim. Bana derhal, böyle bir işe girişmemem gerektiğini, ne kadar istersem isteyim başarılı olamayacağımı söyledi. Bu konudaki kararlılığımı gördüğünde aslında kim olduğumu öğrenmek için ısrar etti. Böylece ne yapmam gerektiği konusunda bana büyük yardımı dokunabileceğini ve onun da benim gibi Hıristiyan olduğu için ona tamamen güvenebileceğimi söyledi. Ayrıca başından geçen olayları ve buraya nasıl geldiğini anlatacağına söz verdi. Ciddi ve sağduyulu bir insan olduğunu anladığımdan, ona İspanyalı bir soylu olduğumu, Kutsal Kabir'i ziyaret ettiğimi, oradan Babil'e, Sina Dağı'nı görmek için geldiğimi ve ardından Hindistan'a gitmek istediğimi söyledim.

Niccolò de' Conti bunları duymaktan memnun olmuştu ve şöyle söyledi: Kendimi, Timur Bey zamanında, babamım parasıyla, İskenderiye'de buldum. Oradan Babil'e gitmek zorunda kaldım ve başarısız teşebbüsler ve sadece on sekiz yaşında bir genç olmanın verdiği tecrübesizlik nedeniyle sahip olduğum her şeyi kaybettim. Umutsuzdum ve utanç verici bir halde eve dönmek istemediğimden Timur Bey'in ülkesine gittim ve onun sarayında bir yıl kaldım. Oradan Büyük Hindistan'a gitmenin bir yolunu arıyordum ve bunun yolunu da buldum, çünkü Büyük Deniz'den Hindistan'a kadar tüm topraklara Timur Bey hükmediyordu ve bu nedenle o sıralar tüm ülke güvenliydi.

Hindistan'a ulaştığımda beni, ziyaretimden dolayı hayli memnun olan ve bana büyük lütuflardan bulunan Preste Juan'a götürdüler. Beni şimdi birlikte olduğum bu kadınla evlendirdi ve bu çocuklarım dünyaya geldi. Hindistan'da ülkeme dönme özlemiyle kırk yıl yaşadım. Muazzam bir zenginliğe sahip oldum ve Timur Bey öldükten ve ülke bölündükten sonra Mekke'ye gitmek üzere Kızıl Deniz'e doğru bir seyahat için hazırlık yaptım. Böylece buraya geldim ve güvenli bir şekilde seyahat edebilmek için Sultan'dan yol tezkeresi aldım. Bu izni almak iki yıl sürdü, fakat sonunda bana yol tezkeresini gönderdi. Karımla ve çocuklarımla Mekke'ye vardığımızda itikatımızı terk etmemiz aksi durumda yakılmamız emredildi. Ben şehit olmaya hazırdım, fakat karım ve çocuklarımla ölmek yerine itikatlarını terk etmeyi

istediklerini bildiğimden Tanrı'nın bir gün bizi affedeceğini ümit ederek din değiştirmeyi kabul ettim²⁹⁷. Beni soyduklarında, benden gasp edilen malların bir kısmını kendine ayırmak için Sultan bu işe dâhil oldu. İşte benim hayatım ve geride kalan hayatımın hikâyesi budur. Tanrı adına ve O'na duyduğum inanç üzerine yemin ederim ki bir Hıristiyan ve benim ulusumdan olduğun için böyle bir çılgınlığa girişmemelisin, çünkü yol çok uzun, belalarla dolu ve tehlikelidir. Orada kralı, yasaları ve yöneticileri olmayan garip uluslar yaşar, yol tezkeresi olmadan oraya nasıl geçeceksin ve seni öldürmeyi kafasına koymuş birinin kimden korkusu olacak. Üstelik havası farklıdır, yemekleri ve içecekleri senin ülkeninkilere yabancısıdır. Kendi kendilerini idare edemeyen, vahşi insanlarla karşılaşacaksın. Orada görülebilecek ucube şeyler olmasına rağmen görülmeye değer değillerdir. Yığınla altın, inci ve değerli taşlar göreceksin, fakat onları taşıyanlar [onlara sahip olanlar] vahşi insanlar olduktan sonra onların sana ne kârı olacak?

Niccolò de' Conti'nin anlattıklarından sonra, eğer uçarak gitmeyeceksem, seyahati gerçekleştirmemin imkânsız olduğu sonucuna vardım. Tavsiyelerinin nedeni muhakkak bana karşı samimi duyguları ve nezaketi idi. Böylece söylediklerine itimat edip planımdan vazgeçtim ve manastıra birlikte döndük ve orada üç gün kaldık. Daha önce de sözünü ettiğim gibi, bir kısmı Babil'e diğer kısmı ise Şam'a gidecek olan kervan yol için hazırlıklarına başlamıştı. Bu üç gün boyunca bazı yerleri, Kızıl Deniz'i ve Firavun peşlerindeyken İsrail Oğullarının denize girdikleri ve bu esnada denizin kuruyup suyun yarıldığı yeri görmek dışında bir şey yapmadım. Orada Susan [Shushonah] adasını gördük. Söylediklerine göre, Kastilya'da Abensusenes denilen Yahudiler oradan gelirlermiş.

2.10. İtalyan Seyyah Niccolò de' Conti ile Karşılaşma ve Sina Dağı'ndan Dönüş

Başrahip ve keşişlerle vedalaşıp Sina Dağı'ndan ayrıldık. Bana iğneleri altından olan yuvarlak bir Santa Catalina rozeti vermişlerdi, ben de yokluk içinde

²⁹⁷ Niccolò de' Conti, Tafur'un burada aktardığı gibi ülkesine döndüğünde Papa'yı ziyaret ederek ondan kendini tekrar kutsamasını istemiş, Papa VI. Eugenius ise Conti'nin bu isteğini yerine getirmekle birlikte ondan Doğu seyahatini, kâtabi Gian Francesco Poggio'ya anlatmasını istemiştir. Daha önce de dile getirmiş olduğumuz gibi Poggio, Nicolò de' Conti'den dinlediği hadiselerden yaptığı derlemeyi *De Varietate Fortunae* adlı eserinin son kısmına eklemiştir. Bkz. 149 nolu dipnot.

olmakla birlikte, elimde olanlardan bir miktar bağıшта bulundum ve onlara armalarımı bıraktım. Böylece Nicolo de Conti'nin de dâhil olduğu kervanla yola çıktık. Yolculuk boyunca Hindistan'da başına gelenler dışında ondan çok az şey duydum, ayrıca bana kendi el yazısı ile yazılmış birçok şey verdi. Ona Preste Juan ve onun hükümdarlığı hakkında sorular sordum. Bana büyük bir lord olduğunu ve çok güçlü olmasalar da hizmetinde yirmi beş kralın bulunduğunu ve kutsal emirlerin gerektirdiği gibi yaşamak yerine kâfir ayinlerine katılan çok sayıda ulusun da onun egemenliği altında yaşadığını söyledi.

Hindistan'da, tırmanmanın fevkalade güç olduğu, muazzam yükseklikte bir dağ olduğu söylenir. Çok eski zamanlarda dağın yamacındakiler, dağın tepesindekiler hakkında hiçbir şey bilmezlermiş ve yukarıdakiler de aşağıdakilerden habersizlermiş ve bir yol inşa edilmiş ve tepeden aşağıya, yukarı çıkanların veya aşağı inenlerin tutunması için bir zincir çekilmiş. Dağın tepesinde mısır ve buğday ekip biçtikleri, hayvan yetiştirdikleri, meyvelerle dolup taşan bahçelerin ve suyun olduğu yani kısacası yaşamak için gerekli her şeyin var olduğu büyük bir vadi bulunmuş. Bir köşede muazzam bir manastır varmış. Buraya geleneksel olarak Presbiteryen papaz mertebesinde, görmüş geçirmiş, doğuştan soylu ve faziletli on iki kişi, makam boşaldığında yeni Preste Juan'ı seçmek üzere gönderilirmiş ve bu şu şekilde olurmuş: Yetişkin erkek ve kız çocukları hizmet için oraya gönderilir ve onlar birbirleriyle evlenirler ve çocuk yaparlar, orada ihtiyaçları temin edilir ve onlara at, silah, yay ve ok verilir ve savaş sanatları ve halkı yönetme sanatı öğretilir. Orada seçme hakkına sahip seçiciler günlük istişarede bulunurlar ve Preste Juan'ın makamı boşaldığında bu görev için en uygun kişiyi belirlemek üzere gözlem yaparlar ve bu hususta önceden bir karara varırlar. Şövalyeler, hükümdar öldüğünde âdet olduğu üzere onu bir tabutun içinde matem havasında o dağa götürürler. Buldukları zirveden onların yolunu gözleyen seçiciler ise seçilen kişiyi alıp, onu ölen yöneticinin yerine şövalyelere teslim ederler. Daha sonra hükümdarın bedenini alıp layık olduğu hürmeti göstererek onu manastırlarında gömerler; şövalyeler ise [yeni] hükümdarları ile birlikte dönerler ve büyük tören ve kutlamalarla ona sadakatlerini bildirirler. Oraya hediyelerle birlikte bazı uluslardan insanlar gelir. Bazıları inciler, başkaları çok değerli taşlar, altın asalar ve herkes kendi yaşadığı, doğduğu yere özgü eşyalar getirir.

[Niccolò de' Conti] bana Seylan Dağı'nda küçük tarçın ağacının yetiştiğini söyledi. Bundan başka, büyük yuvarlak bir balkabağına benzer bir meyvenin yetiştiğini ve içerisinde her biri ayrı lezzette, üç ayrı meyvenin olduğunu söyledi. Ayrıca yengeçlerin toprağa ulaşır güneşe maruz kaldığında taşla dönüştükleri bir sahilden bahsetti. Kâfirlerin yönettiği bir ülkede hacıların ziyaret ettikleri meşhur bir yerden söz etti. Burada bir kadın aynı anda iki çocuk dünyaya getirmiş ve çocuklar doğar doğmaz elleriyle gözlerini kapatıp böyle ahlaksız bir dünyada yaşamak istemediklerini söyleyip bir dağın yolunu tutmuşlar ve orada yaşayıp ölmüşler. Bunlardan birinin öldüğü yerde su ile dolu bir göl, diğerinin öldüğü yerde ise çamurdan bir göl meydana gelmiş. Bazı insanlar oraya gidip cennete gideceklerini söyleyerek kendilerini göle atarlarmış ve orada ölmüşler. Başkaları ise, cesaretleriyle hatırlanmak istediklerinden ve çocuklarının iyi insanların çocukları olduğu anlaşılabilir diye, makas gibi bir alet meydana getirip başlarını bıçakların arasına koyarak ve onu ayaklarıyla sıkıştırmak marifetiyle kafalarını keserlermiş. [Nicolò de' Conti] bana ayrıca bugüne kadar gördüğü en tuhaf şeyin insan eti yiyen insanlar olduğunu söyledi. Tüm bunlar kâfir âdetidir, fakat Hıristiyanların da çiğ hayvan eti yediklerini görmüş. Çiğ eti yedikten sonra on beş, yirmi gün içinde yoğun aromalı bir bitki yemeleri gerekirmiş eğer süre uzatılırsa cüzzama yakalanırlarmış.

Ayrıca anlatılanlara göre, Preste Juan Nil'in kaynağını öğrenmek amacıyla gemiler hazırlatmış ve adamlarına çok miktarda yiyecek temin ederek onlara nehrin kaynağı hakkında bilgi toplamalarını emretmiş ve böylece adamları yola çıkmış. Birçok garip ülke, ulus ve daha önce görülmemiş olağanüstü hayvanlarla karşılaşmışlar, fakat yanlarında götürdükleri yiyecekleri tükendiği için aradıklarını bulamadan geri dönmüşler. Preste Juan bundan büyük üzüntü duymuş ve açlıktan ölmeyecek birilerini göndermenin mümkün olup olmadığı hakkında tavsiyeler almış ve küçük çocukların toplatılıp, süttten mahrum bırakılarak çiğ balıkla beslenmelerini emretmiş. Bu olağanüstü bir şey değildir, çünkü Guinea'ya [Gine] gidenlerin anlattıklarına göre dünyanın o kısmında çiğ balıktan başka hiç bir şey yemeyen kâfirler bulunmuş. Bu çocuklar büyüdüklerinde Preste Juan gemiler ve ağlar hazırlatmış ve aradıkları şey hakkında kesin bilgiler edinmeden geri dönmemelerini emretmiş. Onlar da nehrin kaynağına doğru yola çıkmışlar, farklı ülkelerden geçmişler, fakat esir edilme korkusu nedeniyle hiç kimseyle temas etmemişler ve

denize benzeyen büyük bir göle ulaşmışlar ve kıyıyı izleyerek gölü besleyen suyun nereden geldiğini öğrenmek üzere gölün etrafını dolaşmışlar. Sonunda suyun göle aktığı bir açıklığa rastlamışlar ve bunu takip ederek zirvesi görünmeyen, kayadan müteşekkil, sarp ve azametli bir dağ silsilesine ulaşmışlar. Burada suyun boşaldığı büyük bir ağız bulunuyormuş ve bu dağ silsilesinin bitişiğinde ilki kadar yüksek bir başka dağ silsilesi daha varmış ve suyun oradan geldiği görülebiliyormuş. Gezinler aralarından birini bilgi toplaması için göndermeye karar vermişler, fakat oraya tırmanan kişi, söylediklerine göre, içeride ne olduğunu gördükten sonra aşağı inmeyi, hatta soruları cevaplamayı reddetmiş. Gruptan bir başkasını daha göndermişler fakat o da ilki gibi davranmış. Bunu gören diğerleri, daha fazla bilgi toplamanın mümkün olmadığını gördüklerinden, dağa gönderdikleri iki adamı ikna edemediğinden geldikleri yoldan geri dönmüşler.

Onlar döndüklerinde başlarına gelen her şeyi hükümdarlarına anlatmışlar ve ölümlülerin daha fazlasını öğrenmelerini Tanrı'nın katiyen istemediğini ve bundan dolayı orayı gizli tuttuğunu, velhasıl keşfedilebilecek başka hiçbir şeyin kalmadığını söylemişler. Niccolò de' Conti bana, evlendiği zaman evlendiği kadınla birlikte çeyiz alma âdetinin olmadığı kâfir halklar gördüğünü ve eğer ilkin erkek ölürse, kâfirlerin ölümleri yaktıkları gibi, kadının da kendini yaktığını söyledi. Ancak ilkin kadın ölürse erkeğin aynı şeyi yapmadığını, çünkü erkeklerin kadınlar için değil; kadınların erkekler için yaratıldığını ve eğer asıl olan yok olursa tâli olanın sözünü etmeye değmeyeceğini söylerlermiş. Bu şu şekilde gerçekleşir: Bir erkek öldüğünde bedenini yakılacağı yere koyarlar. Daha sonra kadın, bunun ilkinden daha güzel bir düğün olduğunu ve kocasının gittiği yerde ona sonsuza dek eşlik edeceğini söyleyerek en güzel şekilde giyinir. İnsanlar şölen tertip ederler ve hem kadın hem de onun soyundan olanlar şarkılar söylerler ve kadın kocasına eşlik etmek için bu dünyadan ayrılmak üzere olduğundan öteki dünyaya haber göndermek isteyeninin olup olmadığını sorarlar. Daha sonra kadının giysilerini çıkartırlar ve kefen benzeri bir matem elbisesi giydirirler ve bu sırada ağıt yakıp hazin şarkılar söylerler. Ardından kadın herkesi selamlar ve başını kocasının sağ kolunun üzerine koyarak onun yanına uzanır ve sonunda insanlar kadının sadece bu kol tarafından şerefendirildiği ve korunduğu sürece yaşaması gerektiği ile ilgili birçok şey söylerler ve onları ateşe verirler. Böylece kadın, neşeyle ve seve seve ölüme gider. Aynı gelenek bir başka

yerde daha görülür, fakat şöyle bir fark vardır: Düğün kutlamaları yapılırken kadına yakılmak isteyip istemediğini sorarlar. Eğer kadın ateşe verilmeye razı olursa onun için yukarıda bahsedilenler uygulanır, fakat bunu kabul etmezse çeyiz vermek zorundadır ve kocası öldüğü zaman aynı tören gerçekleştirilir, fakat ateşe verme kısmına gelindiğinde kadının yerine onun başlığı konur ve kadın, çeyizini kocasının varislerine tazminat olarak verir. Yakılmayı reddeden kadınlar kötü ve meşru olmayan eşler olarak kabul edilir. Söylendiğine göre bu durumda olan çok az kadın bulunur ve yakılmayı reddeden kadınlardan biri utancından ülkeyi terk etmiş ve Babil'e gelmiş. Niccolò de' Conti onu orada görmüş.

Niccolò de' Conti bana, soyulmuş olmasına rağmen hâlâ elinde inciler ve değerli taşlar gibi kıymetli eşyalar olduğunu söyledi, fakat en çok elindeki sağıltıcı ilaçların miktarı üzerinde durdu. Söylendiğine göre bunlar o kadar çokmuş ki değeri tahmin dahi edilemezmiş. Bana çok kıymetli bir yakut ve en kaliteli ipek kadar narin otlardan yapılmış, yuvarlak bir şapka gösterdi ve Tanrı onun Hıristiyan topraklarına güvenli bir şekilde ulaşmasına izin verirse mallarını satmak için en iyi pazarın neresi olduğunu sordu. Ona, İmparator'un o sıralar Polonya Kralı ile savaştığını ve krallığına kısa süre önce döndüğünü ve elinde çok az varlığı bulunduğunu, uzun süren savaşlar nedeniyle Fransa'nın ise ondan daha az varlığa sahip olduğunu ve İtalya'yı benden daha iyi bilmekle birlikte, onların malları sadece yeniden satmak üzere satın aldığını söyledim. Ona, ilk olarak krallığımızın büyük ve zengin olması nedeniyle, ikinci olarak savaşları her zaman kazanmamız ve hiç mağlup edilmemiş olmamız nedeniyle en iyi pazarı İspanya'da bulabileceğini düşündüğümü söyledim²⁹⁸. Halkın çok zengin olduğunu ve böyle şeylere herkesten daha fazla değer biçeceğini söyledim. Böylece orada, İspanya'ya gelmeye karar verdi.

Ona, bazılarının anlattığı gibi tek ayaklı ve tek gözlü veya yarım metre yükseklikte veya bir mızrak boyunda insan şeklinde yaratıklar görüp görmediğini sordum. Böyle bir yaratıkla karşılaşmadığını, fakat çok tuhaf şekilleri olan hayvanlar gördüğünü söyledi. Kâfir topraklarında devasa boyutlarda ve kar kadar beyaz olan, normal şartlarda hemen hemen tamamen siyah renkli olduklarından çok tuhaf görünen bir fil gördüğünü ve onu altından zincirlerle bir sütuna bağlı tuttuklarını ve

²⁹⁸ Tafur burada Kastilya Krallığı'nın Müslümanlara karşı giriştiği ve söz konusu dönemde artık son safhasına girmiş bulunan "reconquista" yani "yeniden fetih" olarak adlandırılan savaşlarda elde edilen başarıdan söz etmektedir.

ona tanrı gibi tapındıklarını söyledi. Preste Juan'a götürdükleri bir katır gördüğünü, bir av köpeğinden daha büyük olmadığını ve sayılabilecek bütün renklere sahip olduğunu ve bundan başka tek boynuzlu ve tarif etmesi uzun zaman alacak birçok başka hayvan gördüğünü söyledi. Bana fillerin üzerine, savaşa girdiklerinde kullanmak için kaleler kurduklarını gördüğünü söyledi. Preste Juan ve halkı başka hiçbir söze gerek kalmayacak kadar imanlı Katolikler ve iyi Hıristiyanlar olmalarına rağmen Roma Kilisesi'nden habersizlermiş ve ona bağlı değillermiş. Bu hükümdara karşı fevkalade büyük saygı duyulmuş ve ondan korkulmuş, öyle ki eğer tabiiyetinde bulunan en cebbar kişi [dahi] ölmesini gerektiren bir iş yaparsa; ona, mektubu taşıyan kişi tarafından idam edileceğini bildiren bir mektupla bir hizmetkâr gönderirmiş ve o kişi de bu mektuba itaaten başını eğer ve ölüm cezasını kabul edermiş. Niccolò de' Conti, büyük bir altın hediye Preste Juan'a getiren soylu bir lord gördüğünü, getirdiği hediye için çok övündüğünü ve daha önce hiç kimsenin böyle bir hizmet yapmamış olduğu ile böbürlenerek birçok şey söylediğini; Preste Juan'ın ise, hak ettiğinden daha az olmamak kaydıyla ona yapabileceği en iyi hizmetin bu olduğunu söyleyerek onun derhal idam edilmesini emrettiğini anlattı.

Ayrıca bu yerde insanlar kara büyü konusunda çok yeteneklilermiş ve Niccolò de' Conti onları, Kızıl Deniz'de yol aldıkları sırada iblislere danışırken görmüş. Geminin ana direğinde bulanık siyah bir belirtinin bir aşağı bir yukarı hareket ettiğini fark etmiş. Gemiciler onu durdurmuşlar ve “Yolculuğumuz esnasında karşımıza ne çıkacak?” diye sormuşlar. Bunun üzerine bu belirti onlara [şöyle] cevap vermiş: “Altı gün boyunca deniz sütlüman olacak ve yağ gibi durulacak, gemi yol almayacak; fakat hazırlıklı olun, çünkü güçlü fırtınaların görüleceği bunun gibi başka günler gelecek”. Nicolo di Conti gemilerin büyük evlere benzediğini ve başka gemilere benzemediğini söyledi. Bu gemiler on ya da on iki yelkenliymiş ve içlerinde büyük su sarnıçları bulunmuş; çünkü orada rüzgârlar çok kuvvetli değilmiş ve denizdeyken ada veya kayalık korkusu yokmuş. Bu gemiler tüm yükü malların boşaltıldığı liman olan Mekke'ye taşırlar ve burada kervanlara aktarılırlar. De' Conti bana Mekke'nin Sevilla'dan daha büyük bir yer olduğunu söyledi. Şehir hiç bir senyöre bağlı değildir; sadece Papa gibi dini liderleri bulunur ve Sultan'a imparator gözüyle bakarlar. Orada Muhammed'in bedenini tuttıkları muazzam bir

camii bulunur ve oraya gelen bazı yerliler ve Etiyopyalılar [...] ²⁹⁹ orada ellerinde ne kadar Müslüman varsa [...] ve hatta onları Müslüman yaparlar. Ayrıca onların Hindistan'dan Etiyopya'ya ve Mısır topraklarından Akdeniz'e akan ve iki kola ayrılarak biri İskenderiye'de, diğeri ise Dimyat'ta denize karışan Nil sularını tuttuklarını söyledi. Eğer bu nehrin suyunun akışı dursa, ülke ıssız bir yer olurdu.

Niccolò de Conti, Preste Juan'ın kendisini her zaman sarayında istediğini ve ona prensler ile sahip oldukları toprakları ve yürüttükleri savaşlar hakkında bilgi almak niyetiyle kimi sorular sorduğunu söyledi. Oradayken Preste Juan'ın, Hıristiyan prenslerine iki kez elçi gönderdiğini görmüş, fakat onlardan herhangi bir haber alınıp alınmadığını duymamış. Bununla birlikte Preste Juan'ın buradan [İspanya'dan] oraya [Kudüs'e] olan mesafeden daha uzakta bulunan [ülkelerinden] Kudüs'e konuklarıyla birlikte gelmek üzere hazırlıklar yaptırıldığını görmüş. Yerlilere Hıristiyanlığı öğreten Aziz Thomas'ın bedeninin bulunduğu kiliseyi görmüş. Ayrıca Nil'in yükselmesiyle birlikte yeryüzü cennetinden akıp gelen, aloen esansı dedikleri tortunun nehirle birlikte taşındığını anlattı. Aziz Thomas'ın zamanında, onun vaaz vererek gezdiği fakat insanların ona itibar etmediği dönemde Nil'in sularıyla birlikte olağanüstü büyüklükte bir ağaç gelmiş ve orada karaya oturmuş. Halk senyörlerine gidip ondan, doğanın bu büyük mucizesini ve bilinen [bütün] ağaçlardan daha büyük olan bu aloen ağacını görmesini istemişler ve senyör derhal ağacın olduğu yere gelmiş ve ağacı gördüğünde onun öküzlerle taşınması emretmiş, fakat ağacı yerinden hareket ettirememişler. Bunun üzerine, söylenene göre ağacın kesilmesini emretmiş fakat alet edevatları ağaca işlememiş. Bu sırada orada bulunan Havari Aziz Thomas onlara, eğer vaftiz olurlarsa ve bu mucizeyi meydana getiren Tanrı'ya iman ederlerse, o ağacı tek başına kendi elleriyle kaldırıp onu nereye isterlerse oraya taşıyacağını söylemiş. Senyör de eğer söylediğini yaparsa halkı ile birlikte [Tanrı'ya] iman edeceklerini söylemiş. Bunun üzerine Aziz Thomas istavroz çıkarıp, ağacı yüklenmiş ve onu gösterdikleri yere taşımış. İnsanlar mucizeye şahit olduklarında vaftiz olup Hıristiyanlığı kabul etmişler. Daha sonra Havari, ağacı almış ve onu parçalara ayırıp her tarafını bu parçalarla kapladığı bir şapel meydana getirmiş. Havarinin bedeni şimdi o şapelde gömülüdür. Yerliler bugün ona büyük hürmet gösterirler ve onun gömülü olduğu yerden toprak alıp bunu toprak yaparlar ve öldükleri zaman iletişim

²⁹⁹ Okunamayan bölümlere işaret eden noktalar orijinal yazmada belirtilmiştir.

kuramadıklarında bunlardan birini yemenin kâfi geleceğini söyleyerek onları her zaman göğüslerinde taşırlar. Niccolò de' Conti bana bu toplardan beş altı tane kadar vermişti, bunlar bugün hâlâ bendedir. Büyük Hindistan halkı bize göre biraz daha koyu tenlidir, fakat insanlar Etiyopya'da çok daha koyu renktedirler ve sıcak kuşak dedikleri Ekvator'daki zencilere kadar bu böyle gider.

2.11. Babil [Kahire]

Yolculuğumuz, ilerlediğimiz güzergâh zorluklarla dolu yollardan oluştuğu için on beş gün sürdü, fakat Niccolò de' Conti'den dinlediğimiz güzel havadislerden aldığımız haz bu zorlukları hafifletmişti. Sonunda Babil'e vardık ve Kastilyalı olan ve hakkında daha sonra bilgi vereceğim Pedro de la Randa'nın kutsal bedeninin gömüldüğü Santa Marta Kilisesi'nde her gün buluşmak üzere sözleştik, çünkü ben Sultan'ın baş tercümanı ile birlikte konaklamalıydım. Niccolò de' Conti ise konaklamak için Müslümanların arasında bir yer bulmak zorundaydı. Oraya gittiğimde beni ağırlayan ev sahibi sanki kendi öz oğlu ona geri dönmüş gibi beni büyük bir mutlulukla karşıladı. Ertesi gün Niccolò de' Conti, Sultan'ı görmeye gitmiş ve yol tezkeresini hiçe sayan insanların bulunduğu yollar hakkında şikâyetle bulunmuş ve onu Müslüman olmaya nasıl zorladıklarını ve onu nasıl soyduklarını anlatmış. Sultan onu üzüntüyle dinlemiş ve bunu telafi etmek üzere Nicolò de' Conti'ye birçok ihşanda bulunmuş ve onu, diğeriyle aynı mertebede olmak üzere, baş tercümanı yapmış ve ona Babil'de bir ev vermiş. Ertesi gün Niccolò de' Conti buluşmak üzere anlaştığımız o kiliseye geldi. Sultan'la arasında neler geçtiğini ve Sultan'ın onun için neler yaptığını anlattı ve artık Sultan'ın sarayında bir görevi olduğu için ülkesine gidebileceğini, limanları ziyaret edebileceğini ve Tanrı'nın izniyle, maiyetindekilerle birlikte güvenli bir biçimde Hıristiyan ülkelerine ulaşabileceğini ümit ettiğini söyledi. Benden, Venedik'e gideceğimden, oraya bazı mektuplar götürmemi istedi ve ne zaman yola çıkacağımı sordu. Ona böyle uzun bir yolculuktan dolayı hayli yorgun olduğumu ve orada yirmi veya otuz gün kalacağımı söyledim ve öyle de yaptım. Bu süre boyunca hem baş tercüman olan Kastilyalı ev sahibim hem de Niccolò de' Conti ile birlikte Babil'in mühim yerlerini gezmek dışında pek az şey yaptım.

Yanında konakladığım baş tercüman bir gün, ölen son Sultan'ın Pedro de la Randa adlı Kastilyalı ile başına gelenleri anlattı. Anlattıkları şöyleydi: Pedro de la Randa bu sulara cesaretiyle bilinen bir korsanmış, fakat bir gün bir Mağrip gemisine mağlup olmuş ve esir düşmüş, onu da yanlarında götürürlerken bir Katalan korsanla karşılaşmışlar ve Katalan korsan Magriplileri mağlup edip gemiyi ve onunla birlikte Pedro de la Randa'yı ele geçirmiş. Korsan Pedro de la Randa'yı tanıyormuş ve onun meşhur biri olduğunu bildiğinden zararlarını tazmin edip ona bir gemi ve para vermeyi teklif etmiş. Bunun karşılığında ise Pedro de la Randa'dan, her zaman onun yanında olacağına ve onlarla beraber kalacağına dair söz vermesini istemiş. Pedro de la Randa teklifi memnuniyetle karşılamış, fakat yemin etmiş olduğu için, hiç bir zaman Hıristiyanlarla savaşmayacaklarına ve sadece Müslümanlarla savaşacaklarına dair teminat istemiş. Katalan korsan onunla anlaşmış ve birlikte Rodos'a gelmişler ve sefer için gerekli ne varsa orada hepsini temin etmişler. Denize açılıp Mağriplilerle ve onların birçok gemisini ele geçirecekleri savaflara girişmişler ve Hıristiyanlara zulmedenlere korku salmışlar. Bu ikisinin şanı o kadar çok yayılmış ki, Müslümanlar sanki en büyük iki Hıristiyan prensi denize açılmış gibi korkuya kapılmışlar.

Savaşlar devam etmiş, eğer denizde ele geçirecek hiçbir şey yoksa bunlardan biri karaya çıkıyor diğeri ise gemileri koruyormuş ve bir gün yine bu âdetlerine göre hareket etmişler ve Katalan korsan akın için Dimyat'ta karaya çıkmış, fakat çok sayıda Müslüman onlara karşı savaşa tutuşmuş, bu yüzden Müslümanlar onları ağır biçimde bastırmışlar. Gemisinden vaziyeti gören Pedro de la Randa yardım için karaya çıkmış, fakat onlara karşı savaşan Müslümanların sayısı hayli fazla olduğundan her ikisini de esir alıp Sultan'a götürmüşler. Sultan Müslümanları büyük zarara uğratan ünlü korsanı getirdiklerini öğrendiğinde bundan fevkalade memnun olmuş ve Pedro de la Randa'ya, halkına çok büyük zararlar veren kişinin kendisi olup olmadığını sormuş. Pedro de la Randa ise bunu kabul etmiş. Sultan bunu neden yaptığını sormuş. Pedro de la Randa onların Hıristiyanlığın düşmanı olduklarını, eğer kendileri bunu yapmazsa aynısının Hıristiyanlara yapılacağını söylemiş. Bunun üzerine Sultan, ilahi adaletin yerini bulması için ve yaptıklarının cezası olarak Pedro de la Randa'nın din değiştirip Müslüman olmasını ve bu sayede yaptığı kötülükleri göreceğini ve böylece onu affedebileceğini ve ona ihsanda bulunabileceğini söylemiş. Sultan'ın ona sunabileceği tüm lütuflara karşın Pedro de la Randa, böyle

bir şey ruhunu kaybetmek anlamına geleceği için bu isteği yerine getirmeyeceğini söylemiş. Sultan derhal kafalarının vurulmasını emretmiş, Katalan korsan Müslüman olacağını söylemiş. Bunun üzerine Pedro de la Randa Sultan'a yaklaşip özel olarak ona: "Efendim, eğer benim yol arkadaşımı öldürterek intikamımı alırsanız Müslüman olurum" demiş ve Sultan bunu memnuniyetle kabul etmiş. Daha sonra Pedro de la Randa, Katalan'a ayrı bir yerde: "Dostum, artık inancımızdan vazgeçsek dahi hayatımızı kurtaramayız, Sultan bizi öldürmeye karar verdi. İşte durum böyleyken günahlarımızı affetmesi için Tanrı yolunda şehadeti kabul edelim. Katalan bunların güzel sözler olduğunu söylemiş ve şehit olmaya razı olmuş ve hemen idam edilmiş. Ardından Sultan, Pedro de la Randa'ya: "Ben anlaşmamızın bana düşen kısmını yerine getirdim, sen de sana düşen kısmı yerine getirecek misin?" diye sormuş. Pedro de la Randa şöyle cevap vermiş: "Sultan! Bunu sadece dostumun ruhunu kurtarmak için yaptım; çünkü onun ruhu, korkusundan Müslüman olmayı kabul edecek kadar zayıftı, şimdi bana ne yapmak istiyorsan yap!" Sultan şöyle cevap vermiş: "Bana sadakatle hizmet et, emrime itaat et ve benimle savaflara katıl ve [böylece] sana hayatını bağışlayacağım." Pedro de la Randa ise "Hıristiyanlara karşı savaşmamak koşuluyla" diye cevaplamış. Sultan bunu kabul etmiş ve ona: Seni, hiçbir zaman Hıristiyanlarla savaştırmayacağıma söz veriyorum, seni maiyetimdeki Hıristiyanların yöneticisi yapacağım ve eğer bana sadakatle hizmet edersen sana birçok ihşanda bulunacağım" demiş ve böylece söz vermiş. Sultan bir evin hazırlanmasını, hizmet için adam gönderilmesini ve idamesi için gerekli her şeyin temin edilmesini emretmiş. Ayrıca amirallerinden birini çağırmiş ve onun yerine Pedro de la Randa'yı bu göreve getirmiş. Söylediklerine göre Sultan şehre dönmek üzere oradan ayrılırken, bu amirali çağırıp ona: "Hıristiyanın ve yanındakilerin şaraplarını eksik etmeyin böylece kendi ülkelerini özlemezler." demiş. Bu hikâyeye benimle birlikte olan tercüman tarafından, önceki Sultan'ı yüceltmek ve benim gibi bir Kastilyalı hakkında güzel şeyler konuşarak beni memnun etmek niyetiyle anlatıldı.

Bu Sultan öldüğünde halefi onun yerini almış ve hemen Pedro de la Randa için bir şövalye göndererek, idam edilmek üzere onun getirilmesini emretmiş. Ama şövalye, Pedro de la Randa ile birlikte kaçmış ve birlikte saklanmışlar. Sultan onları her yerde aramış ve her ikisini de ele geçirmiş ve Pedro de la Randa'ya Hıristiyanlığı inkâr edip Müslüman olmasını buyurmuş. Ancak o bunu kabul etmemiş ve bunun

üzerine kafası vurulmuş ve Hıristiyanlar bedeni alıp onu Babil'de bulunan Santa Marta adlı kilisede gömmüşler ve bu olay orada birçok mucizenin gerçekleşmesine neden olmuştur.

O gün bir infaz gerçekleştirildi. Olay şöyle gelişti: İdam edilmek üzere üç adam getirdiler, ben suçlarının ne olduğunu sordum. Tercüman önceki gece bir sarrafın soyulduğunu ve bu adamların sarrafın komşuları olduğunu ve hırsızları gözetlemediklerini, komşularının mallarını kendi malları gibi gözetmedikleri için de idama mahkûm olduklarını söyledi. Ben de: "Öyle görünüyor ki suçsuz ve günahsız insanları cezalandırıyorsunuz, bu canavarca bir ceza!" dedim. Ancak tercüman: "Çok kalabalığız ve Tanrı her gün sayımızı arttırıyor. Eğer hem suçluları hem de [suçu] izleyenleri cezalandırmasaydık, bizim için yaşamak mümkün olmazdı. Biz sadece adaleti sağlamıyoruz; ayrıca eğer gerekli görürsek, onu zalimane ve merhametsiz bir yoldan uyguluyoruz.

Babil'de görmeye değer en önemli, en kıymetli ve en görkemli şey *Alcayceri*dir [Pazar]. Büyük Hindistan'dan gelen büyük miktarda mal, özellikle inciler, değerli taşlar, baharatlar, esanslar ve hoş kokulu şeyler, ipekler ve kumaşlar orada satılır. Hindistan'dan getirilen ve tüm dünyaya dağıtılan malların hesabını tutmak imkânsızdır ve burası daha önce bahsettiğim tüm bu malların [satıldığı] başlıca pazardır. Kahire'nin sokaklarında göğüslerine iliştirilmiş bir tür ayna taşıyarak gidip gelen bazı insanlar bulunur. Bunlar Müslümanların saç ve sakallarını tıraş eden berberlerdir ve sokaklarda bağırarak gidip gelirler. Ayrıca yaklaşık on veya on iki yaşlarında olan ve "kim tıraş olmak ister" diye benzer şekilde bağırarak gezinen zenciler bulunur. Bunlar hamamlarda gizlice temizlenmeyi âdet edinmiş kadınlara hizmet eden hizmetkârlardır. Her türlü ihtiyaç için sokaklarda, birilerinin bunlara ihtiyacı var mı diye soruşturan tacirler bulunur. Hatta aşçılar, ocak, ateş ve satmak üzere güveç kaplar taşıyarak bir aşağı bir yukarı gidiyorlardı. Başkalarında meyve tabakları vardı ve çok kalabalık olduğu halde nehrin suyu dışında başka su kaynağı olmadığından, çok sayıda insan da develerin ve katırların üzerinde veya kendi sırtlarında taşıdıkları suyu satmak üzere bir o tarafa bir bu tarafa gidip geliyorlardı. Tanrı lazım gelen sıcaklığı sağladığı için yaz meyveleri fevkalade olgundurlar. Sıcaklıkların çok yüksek olduğu bazı zamanlar gözlere tesir eden keskin bir esinti olur ve birçok insan sarhoş gibi gezinir ve bu esnada meyvelerin pek çok

koruyucu etkisini görürler. Ülke fevkalade esenliktir, çünkü havası, suyu ve bütün yemekleri güzeldir. O yörede develer hayli iridirler ve sağlıklı olmakla birlikte hızlı değillerdir. Katırlar ise görünüşleri ve ölçüleri bakımından en güzel hayvanlardır, hızlıdırlar; dizgin ve eyer ile güzel biçimde donatılırlar.

2.12. İskenderiye, Kıbrıs ve Rodos

Babil'de otuz gün kaldım ve bu sürenin sonunda; Sultan'la, bana Venedik'e götürülmek üzere mektuplar vermiş olan Niccolò de' Conti'yle, beni evinde ağırlayan ve bana aileden biriymişim gibi davranan baş tercümanla ve onun karısı ve çocukları ile vedalaşarak oradan ayrıldım. Ayrılırken yanımda getirdiğim iki Hindistan kedisi, iki papağan, esanslar ve içinde hâlâ bende olan bir turkuaz da bulunan daha başka şeyler hediye ettiler. Ayrıca yolculuğum için erzak verdiler. Babil'den ayrılıp Aşağı Nil boyunca yolculuk ettim ve orada, yolun ikiye ayrıldığı bir ayrıma vardım. Daha önce ziyaret etmiş olduğum ve Dimyat'a giden sağ kolu geride bırakıp İskenderiye yakınlarındaki Roxeto³⁰⁰ adlı yere doğru akan kolu takip ettim. Roxeto'dan sonra İskenderiye'ye geçtim. İskenderiye olağanüstü bir şehirdir. Orada Azize Catalina'nın doğduğu ve şehit düştüğü kutsal mekânları gezerek üç gün geçirdim. Burada ayrıca kapalı bir mezar odası bulunur. Azize Catalina'yı üzerine koydukları arabanın burada olduğu söylenir. Bu şehir büyük bir limandır ve Hıristiyanların, mallarını boşaltıp yüklediği büyük bir yerdir. Burayı yeterince gezdikten sonra kara yoluyla Dimyat'a gittim, fakat Kıbrıs Kralı'nın bana tahsis ettiği gemi orada değildi. Gemi, Kudüs sahili boyunca yol aldığından, orada sekiz gün boyunca geminin gelmesini beklemek zorunda kaldım.

Sultan'ın baş tercümanından, beni tavsiye eden mektubunu getirdiğim Dimyat valisi tarafından büyük hürmetle karşılandım. Daha önceden istenmiş olan cocatriz derisini soruşturmasını ve eğer elinde varsa Kıbrıs Kralı'na göndermesini bildirdim. Bana yeni avlanmış bir tane teklif etti, fakat çok fena kokuyordu. Bana kalsa cocatriz derisinin yerine, valinin orada bulunan fevkalade güzel kızını alıp götürmek daha iyi olurdu. Daha sonra denize açıldım ve yedi günün ardından, çok sıhatsız bir yer olan ve daha önce de karaya çıkmış olduğum Baf limanına ulaştım. Oraya gittiğim gün bir papaz ve onun iki refakatçisi ölmüşlerdi ve karaya çıkar çıkmaz, ölen papaza ve

³⁰⁰ Mısır'da İskenderiye'nin doğusunda bulunan Reşit adlı Akdeniz şehri.

refakatçilerine ait binek hayvanların sırtında yola devam etmemiz mümkün olduğu için Tanrı'ya şükrettim. Nicosia'da olan Kıbrıs Kralı'nın sarayına doğru yola koyuldum. Kral'ın bana tahsis ettiği tercüman gelişimi Kral ve Kardinal'e bildirmek üzere önden gitti. O gece bir kasabada kalmam için haber gönderdiler; çünkü ertesi sabah bir karşılama ile beni onurlandırmak istiyorlardı ve böyle de yaptılar. Ertesi sabah, yoldayken, Kral'ın sarayından beni karşılamak üzere yola çıkmış olan birçok soylu insanla karşılaştım. Bana Kral'ın huzuruna çıkana kadar eşlik ettiler. Oraya vardığımda Kral'ı, Kardinal'i ve onlarla birlikte birçok mühim şahsiyeti gördüm ve orada iyi bir şekilde ağırlandım, sanki kendi yurttaşlarıymışım gibi bana çok dostane davrandılar ve böylesine uzun bir yolculuğun ardından sağ salim döndüğüm için Tanrı'ya şükrettiler. Kral ona hizmetlerimden dolayı müteşekkir olduğunu söyleyip, her ne o istersem isteyim yerine getirmeyi teklif etti. Bir süre sonra Kral'ın huzurundan ayrıldım ve orada bulunan amiral beni daha önce olduğu gibi evine götürdü, orada fevkalade bir misafirperverlikle ağırlandım.

Ertesi gün sabah tüm halk arasında büyük bir hengâme yaşandı ve herkes, Kardinal başta olmak üzere, kız kardeşi Hanımefendi Inés ve krallığın önde gelenlerinden bazıları, Kral'a karşı, onun himayesindeki Jacobo Guiri adlı hâkimi öldürmek ya da ele geçirmek maksadıyla silahlandılar. Kral şehrin bir ucunda bulunan Cibdadela adlı kaleye sığındı, fakat onu kuşattılar ve koruduğu hâkimin saraydan uzaklaştırılmasını ve bir yıllığına sürgüne gönderilmesini talep ettiler. Kral talebi kabul edip bunun için yemin etti ve yemini derhal yerine getirildi ve böylece etrafındaki kuşatma kaldırıldı. Kral ertesi gün beni çağırdı ve Kardinal ile bazı soyluların huzurunda yolculuğumun masrafını karşılamak üzere ondan ne istersem almamı söyledi. Bu konuda ısrarcı idi. Benim ona çok daha fazla borçlu olduğumu ve dönüş yolum için gerekli masrafları karşılayabileceğimi söyledim. Bununla birlikte ondan, güvenli bir şekilde yolculuk edebilmemi teminen yol tezkeresi vermesini ve beni Rodos'a götürecek bir gemi tahsis etmesini istedim. Böylece yolculuk için hazırlıklara başladım, Kral ise beni alıkoymak istiyordu. Benden en azından sekiz gün kalmamı istemişti, ben de onu memnun edeceğimi düşündüğümden teklifini kabul etmek zorunda kaldım. Ben, bu sürede en güzel şekilde istirahat ederken, beni götürecek olan gemi de hazırlandı. Kral'a veda ettim - yol tezkeresini muhakkak istemeyerek veriyordu. Bana, hâlâ bende bulunan rozetini, on parçadan oluşan

devetüyü³⁰¹ kumaş ve en iyilerinden keten kumaşlar, bir leopar [derisi] ve Rodos'a yapacağım yolculuk için bir yıllık ihtiyacı karşılayacak miktarda erzak verdi. Ben henüz ayrılmamışken Krala, biri Savoya, diğeri Alman dukalıklarından iki elçi geldi. Her biri Kral'ın kendi kızlarıyla evlenmesini teklif ediyorlardı. Taraflardan herhangi biri ile bir uzlaşmaya varılıp varılmadığını duymadım, fakat başka bir evliliğin planlandığı ve Rodos yöneticisi tarafından, Urgel de Aragon kontunun kızlarından biri - Portekiz naibi Infante Don Pedro'nun karısının kız kardeşi - lehine yoğun baskı uygulandığı söyleniyordu. Kralın konseyinin ise özellikle Savoya Dükası'nın kızıyla yapılacak bir evliliği destekliğı izlenimini edindim ve sanırım gerçekleşen de bu oldu³⁰².

Kral, on altı veya on yedi yaşlarında boylu poslu bir gençtir. Bacakları pek hacimlidir, öyle ki kalçası ile bacakları hemen hemen aynı ölçüdedir. Cömert bir insandır ve yaşına göre mükemmel bir kavrayışı vardır. Neşeli biridir ve vücudu özellikle biniciliğe çok uygundur. Hiç şüphesiz, ülkesi o kadar sağlıksız olmasaydı bir süreliğine ona hizmet etmekten büyük memnuniyet duyardım, fakat böylesine perişan bir ülkede, bir yabancı için yaşamak hemen hemen imkânsızdır. Hem bu yüzden hem de Müslümanlarla yapılan savaş nedeniyle Kastilya'ya dönmek zorunda olduğumdan yolculuğuma elimden geldiğince hızlı biçimde devam etmem gerekiyordu.

Nicosia'dan ayrılarak, beni Rodos'a götürecek geminin beklediğı Aherines'e gittim. Aherines, Archiles'in kurduğı kadim bir şehirdir ve ismini ondan alır. Küçüktür, fakat müstahkemdir ve muntazam şekilde surlarla çevrilidir ve geniş olmasa da güzel bir limana sahiptir. Liman zincirlerle kapatılmış ve iyi korunur. Tutsak edilmeden önce Kral Iánus'un, Kardinal, amcası, Hanımefendi Inés ve onlarla birlikte başka birçoklarının kaçtığı yer işte burasıdır. Batılı rüzgârlara açık olduğundan Kıbrıs'taki en sağlıklı yer burasıdır. Kral'ın beni Rodos'a götürmek için hazırlanmasını emrettiğı ticaret gemisi ile ona eşlik eden bir yük gemisi oradaydı.

³⁰¹ *Chamelote*: Devetüyü kumaşa verilen isim olmakla birlikte kimi zaman narin ipek de bu isimle adlandırılmıştır.

³⁰² Kral III. Janus iki kez evlendi: ilki Monferrato Markisi'nin kızı Amadea Palaiologina ile Tafur'un seyahatnamesinde sözünü etmiş olduğu gibi, 1437 yılında kararlaştırıldı, düğün ise 1440 yılındagerçekleştirildi. Kralın ikinci evliliğı ise Moralı Despot Theodore'un kızı Helena Paleologus ile oldu. Bu ikinci evlilikten Despot'un halefi olacak Charlotte adını verecekleri kızı dünyaya gelmiştir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 104, 2 nolu dipnot.

Limandan ayrılıp denize açıldık ve gün ortasında San Pifani Burnu'na³⁰³ ulaştık. Daha sonra Satalya Körfezi'nden³⁰⁴ Türkiye istikâmetine doğru denize açıldık, fakat saat henüz iki olmamışken, gemimizi ele geçirip batırmak maksadıyla bir Türk kadırgasının bize doğru geldiğini gördük. Bunlar, bir gemilerinin Katalanlar tarafından Kıbrıs limanı açıklarında ele geçirilmesinin intikamını almak istiyorlardı. Yelken ve küreklere sarıldık, onlar da aynısını yaptı; bu sırada dua etmeye dahi fırsat bulamamıştık ve kollarımız kürek çekmekten bitap düşmüştü. Yanımda bir Katalan kadırgasının marineli bulunuyordu ve kaptanın yeğenini öldürmüştü. Seren direğinin ucunda asılmasına karar verilmişti, fakat ağırlığından dolayı urgan kopmuştu. Bunun üzerine Tanrı'nın onun kaderini böyle çizdiğini düşünüp kaptana onu bana vermesi için yalvarmıştım, kaptan da buna razı olmuştu. İşte kurtuluşumuzun yolu bu marineli oldu; çünkü çok yetenekli bir gemiciydi. Daha hızlı ilerlemesi için gemiyi yüklerinden kurtardı, fakat mal yüklü diğer gemi ağırlıklarını denize atmadı ve geç saatlerde, güneş batarken, Türkler o gemiye yetişti ve gemiyi batırdı, gemideki mürettebatın tamamı boğuldu. Meydana gelen karışıklıkta, mesafeyi biraz açmak için zaman kazandık ve hava kararmaya başladığında yelkenleri olabildiğince açtık ve hep beraber küreklere asılıp elimizden gelenin en iyisi için çabaladık. Karanlık çöktüğünde yelkenleri indirdik ve ses çıkmaması için mümkün olduğunca sessiz bir şekilde kürek çekerek yönümüzü sağa çevirdik ve kadırga bizi görmeden yanımızdan geçip gitti. Katalan marineli, kadırganın demir atıp bizi bekleyebileceğini, bu yüzden rotamızı değiştirmemiz gerektiğini söyledi; çünkü gemimiz küçük olduğundan bizi ele geçirebilirlerdi. Böylece açık denize yöneldik ve kadırganın karaya doğru yaklaştığını gördük Gece yarısı güneyli rüzgârlar arttı ve dalgaların her biri bizi bir o yana, bir bu yana savurdu. Böyle bir yerde boğulmaktansa Türklerin eline geçmeyi yeğlerdim! Bu sırada adamlarımdan birini denize atmaya çalıştılar, fakat kendimizi cesurca savunduk. Fırtınanın önünden Meis'e³⁰⁵ doğru kaçtık ve oraya saat üçte ulaştık ve kadırganın iki saatten daha kısa bir süre önce buradan ayrıldığını öğrendik.

³⁰³ Kıbrıs'ın batı kıyısında bugün Akamas adı ile bilinen yarımada. Bkz. Claude Delaval Cobham (haz.), *Excerpta Cypriamaterials for a History of Cyprus*, Cambridge University Press, 1908, s. 163.

³⁰⁴ Katalya ya da bugünkü adıyla Antalya Körfezi'nin Ortaçağ'da bilinen ismi.

³⁰⁵ Anadolu, Kıbrıs ve Rodos arasında yürütülen ticarete güvenli bir durak olan ada, Bizans döneminde Rodos'a bağlı idi. 1306 yılında Kudüs Hospitaller Şövalyelerinin eline geçmiş, 1440 yılında ise Mısır Sultan'ı tarafından fethedilmiştir. Bkz. "Kastellorizo", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (14 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/313091/Kastellorizo>>.

Orada demirlemeye uygun bir limanda karaya çıktık ve büyük bir kalenin olduğu tepeye tırmandık ve büyük bir tehlikeyi başımızdan savuşturmuş olarak istirahate çekildik. Bu kale Rodos Şövalyeleri'ne aittir ve ada olduğu halde Ermenistan vilayetinin bir parçasıdır. O kadar dağlık bir yerdir ki hiçbir hayvan buraya tırmanamaz. Aşağıda, liman girişinde Rodos Şövalyeleri için büyük bir gelir kaynağı olan bazı tuz madenleri bulunur.

Meis adasından ayrıldık ve o kadırgadan dolayı dinmeyen bir korkuyla Rodos'un yolunu tuttuk. Ayrıca kötü hava koşullarıyla karşılaştık, fakat iki gün içinde Rodos'a vardık ve limana girdik. Ben, rahip Nuño de Cabrera ile görüşmeye gittim. Aslen Kastilyalı ve bizim dinimizden seçkin bir şövalyedir ve oradakilerin en zengini ve en meşhurdur. Rahip beni büyük bir sevinçle ve yakınlıkla karşıladı. Bana o kadar müşfik davrandı ki, eğer benimle ilgilenmeye katlanmamış olsaydı sanırım çektiğim onca ıstıraptan sonra ölmüş olurum. Kendi evimde dahi bu kadar hürmet ve hizmet göremezdim. Oraya varışımın ikinci günü Rodos'un yöneticisi Üstad-ı Muhterem³⁰⁶ görmeye gittim ve ona, Kıbrıs Kralı'nın aralarındaki meselelerle ilgili bana emanet ettiği mektupları teslim ettim. Rahip Nuño de Cabrera, Kastilyalı ve bizim ulusumuza çok yakın olan Fransızlar başta olmak üzere farklı uluslardan şövalyelerle birlikte bana eşlik etti. Huzuruna çıktığımda Üstad-ı Muhterem'i karaciğer ağrısından dolayı büyük ıstırap çeker halde buldum, yine de kısa süre içinde Kıbrıs Kralı'na cevap verdi ve ben de oradan ayrılıp konakladığım yere döndüm. O gece Üstad-ı Muhterem bu hastalıktan öldü. Bu kişi ölüme yaklaştığında geleneklere göre oraya komutanlar, papazlar ve konseyin bazı şövalyeleri gelirler. Ondan yemin etmesini ve kendinden sonra Tarikat'in yeni lideri olarak kimi görmek istediğini sorarlar ve gizli kalması için bunu yazıp mührüyle mühürlemesini isterler. Daha sonra bunu alıp güvenli bir yere koyarlar, böylece sahibi dışında hiç kimse [ne yazıldığını] bilmez. Eğer tarikat lideri ölürse mektubu alıp mührünü kırarlar ve seçim sırasında, ölen Üstad-ı Muhterem'in kullandığı oyu iki oy kabul ederler.

Üstad-ı Muhterem öldüğü gün, ayın zamanında, bulunduğu mertebeye layık bir törenle gömüldü. Tarikat'in önde gelenleri siyah örtü ile kaplı tabutu omuzlarında,

³⁰⁶ Grant Master: Bu kişi Aragonlu Fluvian de la Riviere'dır. 1421 yılında şövalyelerin liderliğine seçilmiş ve 29 Ekim 1437 yılında ölmüştür. Bkz. Eliyahu Ashtor, *Levant Trade in the Middle Ages*, Princeton University Press, Princeton 2014, s. 337.

ön tarafta ve arkada uzun bir kuyruk oluşturarak birlikte taşıdılar. Tabuta uzanamayanlar elleriyle kuyruğa tutunarak ilerlediler. Üstad-ı Muhterem kılıç kuşanmış bir halde, ayağında mahmuzları ve elinde bir gül ile her zamanki gibi giydirilmişti ve onu bu şekilde gömdüler. Ardından tüm kapıların kapatılmasını emrettiler ve beni bir odaya yerleştirip kapıyı dışarıdan kilitlediler. Bana yiyecek bir şeyler bırakmışlardı, maiyetimdekileri ise şehre gönderdiler ve âdet olduğu üzere, her zamanki gibi giyinip, kılıç kuşanarak tarikat liderini seçmek amacıyla kiliseye girdiler. Seçim söylediklerine göre şu şekilde gerçekleştirilir: Tarikat'e bağlı olanlar arasından, her ulustan üç kişi olmak üzere bir şövalye, bir vaiz ve bir hizmetkâr keşiş belirlenir. Bunlar orada hazır bulunanlar tarafından seçilir. İlk olarak herkes günah çıkarır ve komünyon ayini yapar ve orada bulunan kutsal emanetler üzerine, seçimlerini uygun ve adil biçimde yapacaklarına dair yemin eder. Seçimin ardından, seçilenler aynı şekilde seçimlerini uygun ve doğru biçimde yapacaklarına dair yemin ederler ve bunlar on üç kişi seçer. Bu on üç kişi aynı yeminle yedi kişi seçer ve bu yedi kişiden her biri ayrıca yemin ederek ve birbirleriyle konuşmadan seçimlerini kapalı bir kâğıda yazarlar ve bunları ölmüş olan Üstad-ı Muhterem'in tercihini yazdığı kâğıdı elinde tutan papazın önündeki masaya koyarlar. Tüm bu yapılanlar şövalyelerin ve papazların huzurunda gerçekleştirilir. Bu yedi oy ve Üstad-ı Muhterem'in oyu orada açılır ve okunur. Daha önce anlatmış olduğum gibi ölen liderlerinin oyu iki oy sayılır ve en çok oyu alan tarikat lideri olur. Bunlar o gün ve ertesi gün şafak vaktine kadar orada kaldılar. Herkes, orada bulunan Baş Komutan'ın tarikat lideri olacağına ve seçilmesine kesin gözüyle bakıldığı için seçim yapmanın lüzumsuz olduğunu düşünüyordu ve hatta herkes bunu söylüyordu. Şafak sökmeden bir saat önce hem kilisede hem de şehirde büyük bir gürültü koptu. Çanlar ve borazanlar çalıyordu. İçerisinde kapalı bulunduğum odaya birini gönderdiler ve beni kiliseye götürdüler. İnsanlar tören alayı oluşturmuştu ve Tarikat'in flamasını büyük sunağa kadar bana taşıttılar ve oyları elinde tutan kişi şöyle seslendi: "Tanrıya şükürler olsun! Tarikat lideriniz Albernia [Auvergne] Başrahibidir"³⁰⁷. Bu sırada, havanın kararmış olmasına rağmen, birçoklarının kıskançlıktan beti benzinin sarardığı görülebiliyordu.

³⁰⁷ Burada sözü edilen kişi Jean de Lastic'tir (ö.1454).

Nihayet gerekli işleri tamamlayarak hep birlikte dışarı çıktık, hava artık aydınlanmıştı. Ardından hastaneye gittik, kapıları açtılar ve dışarı çıkıp tüm halkla birlikte şehre doğru yola koyulduk ve flamayı liman kulesinin tepesine yerleştirdik. Yeni Üstad-ı Muhterem, Tarikat'a faydalı hizmetlerde bulunmuş eski bir şövalye idi ve erdemli bir insandı. Ertesi gün istişarede bulundular ve yeni liderlerinin [adaya] getirilmesi emredildi. Derhal dört kadırğa hazırlandı ve bunlar, Üstad-ı Muhterem'i getirmek üzere, papaz olarak bulunduğu Albernîa'ya [Auvergne] doğru yola çıktılar. Böyle bir seçimde herhangi bir talihsizlik yaşanması, kuşkusuz mümkün değildir; çünkü ne dostane, ne de hasmane bir tarafgirliğe fırsat verirler. Tarikat fevkalade soylu ve büyüktür ve her zaman onu savunacak soylu insanlar bulunur. Bu aslında komşu oldukları uluslardan dolayı zaruretten kaynaklanır. Bir tarafta Büyük Türk, diğer tarafta Babil [Mısır] Sultanı bulunur ve Tarikatı'n güvenliğini temin etmek için Tarikat'ı savunanların yürekli olması gereklidir.

2.13. Sakız Adası, Troya, Çanakkale Boğazı (Dardanelo), Pera

Rodos'ta Anconalı bir gemi bulunuyordu. Gemi kaptanıya, beni Konstantinopolis'e götürmesi için anlaştım ve denize açılıp Türkiye'deki Aziz Pedro Kalesi'ni³⁰⁸ sağ tarafımızda; Rodos Şövalyeleri'ne bağlı bir yerleşim olan Kos Adası'nı [İstanköy] sol tarafımızda bırakarak Adalar Denizi'ndeki Xamo Adası'na [Sisam] ulaştık. Exio Adası³⁰⁹ [Sakız] istikametinde yolumuza devam ederken bu adaya ait bir gemi ile karşılaştık. Bunlar bize, Yunanistan Kralı'nı alıp Avrupa'ya götürmek üzere gelen Konsey'e ait gemilerin ve kadırgaların Sakız limanında demirlediğini söylediler. Yelken açtık ve adayı sağ tarafımıza alarak geçtik, fakat rüzgâr bizden yana değildi ve dinmiş olduğu için ada yakınlarında demirlemek ve o geceyi orada geçirmek zorunda kaldık. Ertesi sabah, iki büyük ve iki küçük kadırganın bize doğru yaklaştığını gördük. Bunlar yanımıza gelip Sakız Adası'na dönmemizi aksi takdirde bizimle savaşacaklarını söylediler. Onlara karşı direnemeyeceğimizden söylediklerini yapmak zorunda kaldık. Cenevizliler

³⁰⁸ Bodrum Kalesi.

³⁰⁹ 1261 yılında Cenevizlilerin hâkimiyetine geçen adada, Cenevizliler, Maona (Maona di Chio e di Focea) adı ile örgütlendikleri bir şirket kurdular. Bu şirket ile bölgenin kaynakları sömürülüyor ve Cenevizlerin doğu ticaretinin akışı sağlanıyordu. Söz konusu şirket hem adada hem de Anadolu kıyısındaki Foça'da etkinlik gösteriyordu. Bkz. Ali Fuat Örenç, "Sakız Adası", *DİA*, C:36, İstanbul 2009, s. 6.

İskenderiye limanına gitmek ve orada bulunan *En-Casa-Sages* ve *En Sirviante* adlı iki Katalan kadırgasını ele geçirmek için kadırgaları silahlandırmışlardı ve başkalarının bu planı bizden öğrenmemesi için bizi alıkoyuyorlardı. Bizi geri dönmeye ve limanda demirlemeye zorladılar, bu şekilde tüm günü orada geçirdik. Gece yarısı büyük bir fırtına koptu ve sağlam bir şekilde demir atmamış olduğumuzdan çapa yerinden çıktı ve eski zamanlarda Venedikliler ile Cenevizliler arasında yapılan bir savaş sırasında yanmış ve batmış olan bir karakaya takıldı. Karakanın ön kısmı suyun dışında idi, buraya gemimiz çarptı ve çarptığı yeri parçalayıp gemide büyük bir delik açtı, bu yüzden gündüz vakti gemimiz battı. Deniz hâlâ fırtınalı olduğu için büyük tehlikeye rağmen denizciler güçlkle karaya çıktılar. Ben ise gemi battığı sırada enkazdan geriye kalan bir parçaya tutunmuş halde denizde kalmıştım. Orada bulunan Senyör Nicolao de Meton, büyük kaptan, bazı piskoposlar ve Fransız soyluları kurtarılmam için emir verdiler, fakat kimse buna cesaret edemedi. Daha sonra bazı Biskaylılar, bir kadırgadan bir kayık aldılar ve bana doğru gelip beni karaya çıkardılar, fakat ben denizden ve o zaman Noel olduğundan soğuktan neredeyse tükenmişim. Orada Portekiz'in Viseo Piskoposu ile karşılaştım. Piskopos beni yanında götürdü ve toparlanabilmem için bana fevkalade iyi baktı. Fransız soyluları Rodos'un Üstad-ı Muhterem'inin öldüğünü benden öğrendiler. Daha sonra oraya Tarikat'tan bazı şövalyeler geldi; beraberlerinde Pulaque'nin komutanı da bulunuyordu ve fırtına diner dinmez onu bir kadırga ile Rodos'a götürdüler ve onu Rodos'un mareşali yaptılar. Bu kişi mektubu³¹⁰ Kastilya'ya getiren kişidir ve daha sonra bir gözünü kaybetti, fakat o sırada henüz gözünü kaybetmemişti. Pek kıymetli bir şövalye ve büyük şöhrete sahip bir şahsiyetti.

Sakız Adası'nda, kadırgalar Katalanların üzerine sefere çıktıkları zamana kadar kaldık. Sefer sırasında meydana gelen olaylar şöyle vuku bulmuş: İskenderiye'nin limanına vardıklarında Katalanlarla karşılaşmışlar. Onları gördükleri sırada Katalanların kadırgalarından biri karaya oturmuş. Bu kadırganın tüm mürettebatını fevkalade güçlü olan en büyük kadırga almış ve o gün ve gece boyunca savaşmışlar. Müslümanlar ise [onları] izlemekteymiş. Şafak vakti rüzgâr karadan

³¹⁰ Letts bu mektubun, Üstad-ı Muhterem'in Mısır Sultanı'nın adaya saldırmak için yaptığı hazırlıklara karşı para ve yardım talebinde bulunmak için yazdığı mektup olduğundan söz etmektedir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s.242, 2 nolu dipnot.

esmeye başlamış ve Katalanlar da yelken açıp yönlerini açık denize çevirmişler. Buna karşın Cenevizliler [onları] takip etmeye cesaret edememişler; çünkü hafif rüzgârlar açık denizde pek fena bir hal alabilir. Katalanlar diğer gemiyi iyi biçimde muhafazaya alınmış bir halde bırakarak Rodos'a gitmişler. Cenevizliler ise bizim bulunduğumuz Sakız Adası'na döndüler. Gemimizi karaya çekip onu onarmıştık, fakat malların çoğu kayboldu. Ben de Doğu'dan getirdiğim birçok malı aynı şekilde kaybettim.

Sefarete bulunanlar gemilerine binip limandan ayrıldılar. Konsey'e gidiyorlardı ve Provence'in Nice şehrine çıkacaklardı. Bu sefaret, Konsey ile anlaşmaya varmak üzere Yunanistan İmparatoru'nun getirilmesi için gelmişti. Muntazam donanımlı ve haşmetli bir sefaret idi ve seçkin insanlardan oluşuyordu. Ama Venedikliler bunu haber aldıklarında ve bu durumun yurttaşları Papa Eugenio'nun aleyhine olduğunu gördüklerinden aynı İmparator'a, aynı şekilde bir başka elçilik heyeti göndermişler ve bu iki heyet Konstantinopolis'te karşılaşmış ve İmparator'u kimin götüreceği ile ilgili büyük bir tartışma yaşanmış; öyle ki sonunda savaşmak üzere silaha davranmışlar. Bunun üzerine İmparator, her iki sefaret ile de gitmeyeceğini, bunun yerine kendi gemisiyle gitmek niyetinde olduğunu bildirmiş ve onlardan şehirden ayrılmalarını ve kendisini yolundan alıkoymamalarını istemiş. Sonunda taraflar buna razı olmuşlar. Konsey'in sefareti anlattığım gibi Sakız Adası'na geldi. Venedikliler ise Büyük Deniz'e girer gibi yapmışlar, fakat aslında İmparator ile bir anlaşma yapmışlar ve diğerleri ayrıldığında, Venedik sefareti dönüp birkaç gün içinde İmparator'u da almış ve onu İtalya'ya, Venedik limanına götürmüş.

Sakız adındaki bu adada yirmi gün kaldım. Bu süre boyunca meşgul olduğum hiçbir iş olmadı. Sonunda Türkiye'ye gitmek üzere yola çıktım. Hayli yakın bir mesafede bulunan Eski Foça adında bir yere gittim. Söylenene göre burası Troya'nın bir limanıymış. Burada bir Ceneviz yerleşimi bulunur. Orada Sevilla'dan tanıdığım bir arkadaşımı buldum ve Türkleri iyi tanıdığı için ondan, adamlarından birini Troya'ya gitmek üzere yanıma vermesini ve benim için kiralık binek ayarlamasını istedim ve o da isteklerimi yerine getirdi. Troya dedikleri bu yere gitmek için iki günlük kara yolculuğu yaptım, fakat bu yer ile ilgili bilgi verebilecek kimseyi

bulamadım. Elión³¹¹ dedikleri yere kadar gittim. Bu yer Tenedón [Bozcaada] limanının karşısındaki sahil üzerindedir³¹². Tüm bu topraklar köy yerleşimleri ile kaplıdır. Türkler eski zamanlardan kalma yapıları kutsal kabul ederler ve bunların hiçbirine zarar vermezler, bunun yerine evlerini bu yapılara bitişik inşa ederler³¹³. Buranın tam da Troya'nın Élion'u olduğunu anlamamı sağlayan şey büyük yıkıntılar, çok sayıda mermer ve taş; karşı yakada bulunan Tenedón limanı ve dev bir yapının çökmesinden oluşmuş gibi görünen büyük bir tepe oldu. Ama bundan daha fazlasını öğrenemedim ve Sakız Adası'na döndüm. Bu sırada gemimiz onarılmıştı ve iki gün sonra denize açıldık. Sakız Adası'nda damla sakızı bol miktarda bulunur. Cenevizliler adayı Yunanlardan almışlar ve [adanın] yöneticileri kendilerine *Mayoneses*³¹⁴ derler ve burayı kendi başlarına savunamadıklarından Cenevizlilere vergi öderler ve [adada] Ceneviz bayrağı dalgalanır. Cenevizliler bu adaya, Romanía [Çanakkale Boğazı] geçişi için olduğu gibi Levant güzergâhında ihtiyaç duyarlar.

Buradan ayrıldık. Denizde seyrederken büyük bir fırtına koptu ve gemi fırtınada zarar gördü, fakat işlerinde çok yetenekli gemiciler ellerinden gelenin en iyisini yaparak gemiyi onardılar. Böylece, Cenevizlilere ait olan Midilli Adası'nı sol tarafımıza alıp Santa Maria Burnu'nu³¹⁵ aşarak Tenedón'a vardık ve orada demir atıp karaya çıktık. Geminin bakımı yapılırken biz de çevresi yaklaşık sekiz ya da on mil kadar olan adayı gezmeye çıktık. [Adada] çok sayıda tavşan bulunur ve burası üzüm bağları ile kaplıdır, fakat bunların tamamı heba olmuş halde. Tenedón limanı oldukça yeni görünür, öyle ki ustasının elinden bugün çıkmış gibidir. Dalgakıran büyük kayalardan ve gemileri bağlandıkları sütunlardan oluşur ve demirlemek için mükemmel bir yerdir. Gemiler başka yerlerde de demirleyebilir, fakat burası en uygun yerdir; çünkü Romanía Kanalı'nın [Çanakkale Boğazı] girişi karşıdadır. Limanın ilerisinde, üzerinde fevkalade muhkem bir kalenin bulunduğu büyük bir tepe var. Kale, Venedikliler ile Cenevizliler arasında sayısız savaşın nedeni olmuş, bu yüzden Papa, kalenin yıkılmasını, böylece ne Cenevizlilere ne de Venediklilere

³¹¹ Ilion: Troya'nın diğer adı olmakla birlikte Tafur burada Troya'nın belirli bir bölgesini ya da şehrin kendisini kastediyor olmalıdır.

³¹² Alexandria Troas yani Biga Yarımadası kastedilmektedir. Bkz. M. Á. Pérez Priego (ed.), *Pero Tafur; Andanças e viajes*, Fundación José Manuel Lara, Sevilla, 2009, s. 288.

³¹³ Tafur'un, burada pagan Troyalılar ile Türkler arasında inanç bakımından bir ilişki kurduğunu düşünüyoruz.

³¹⁴ Bkz. 314 nolu dipnot.

³¹⁵ Baba Burnu, Çanakkale'nin Baba Kale Köyü açıklarındadır.

kalmasını istemiş³¹⁶. Açıkçası bu çok kötü bir çözüm olmuş; çünkü liman dünyadaki en iyi limanlardan biridir. Girişi bulmak üzere oraya demirlemeden hiçbir gemi, çok dar olan Boğaz'a giremez ve Türkler çok sayıda geminin buraya uğradığını bildiklerinden silahlanıp pusuya yatarlar ve sayısız Hıristiyan'ı orada öldürürler. Orada da Troya'ya ait birçok yapı görülür. Nitekim orada yaşayan bazı Yunanlar [Rumlar] bu yer hakkında kimi şeyler anlatıyorlardı.

Ertesi gün yola çıktık ve denizde yol alarak çok dar olan Boğaz'a girdik³¹⁷. Türkiye tarafında deniz oldukça sığdır. Bu boğaza Dardanelo derler; burası Troya'nın kapısı ve limanıdır. Diğer kısımda, Yunanistan tarafında ise deniz hayli derindir. Akhilleus'un Patroklos ile birlikte olduğu - ya da herkesin böyle söylediği - Vituperio Kulesi oradaymış³¹⁸. Bu yerde Boğaz fevkalade dardır, bu nedenle havanın açık olduğu bir günde bir taraftaki bayrak diğer taraftan görülebilir. Böylece Romanía Kanalı'ndan geçerek ve Türk ve Yunan tarafındaki bazı köyleri ardımızda bırakarak Gelibolu [Galipoli] şehrine ulaştık. Gelibolu olağanüstü bir yerdir ve sağlam surlarla çevrilidir, muhkem bir kalesi olan iyi bir limandır. Gelibolu, Türklerin Yunanistan'a doğru ilerledikleri sırada ele geçirdikleri ilk yerdir. Başka hiçbir yerde yapmadıkları halde surları ve kaleyi olduğu gibi bırakmışlar, bu sayede mağlup olsalar dahi oradan destek alabilirler. Gelibolu'dan ayrıldık ve bir ucundan diğerine yaklaşık sekiz fersah uzunlukta daire biçimli bir içdeniz olan Marmara'ya [Mármora] vardık. Bu denize Marmara derler, çünkü Konstantinopolis ve şehrin surları için gerekli mermerlerin tamamı oradan gelir ve bu deniz Yunanlara aittir. Oradan Recrea adında bir kasabaya ve ardından Silumbria adında bir başkasına geçtik³¹⁹. Bu iki kasabayı Türk, eski zamanların hatırasına bir lütuf ve desteklerinin

³¹⁶ Burada sözü edilen antlaşma Torino Barışı'dır (1381). Bkz. Oscar Browning, *Guelphs & Ghibellines: a short history of mediaeval Italy from 1250-1409*, Methuen, London 1893, s. 173.

³¹⁷ A. Vasiliev, Tafur'un Bizans'a yaptığı seyahati konu edindiği çalışmasında bu cümleyi "*Ertesi gün yola çıktık ve denizde yol alarak çok geniş olan Boğaz'a girdik*" şeklinde çevirmiş ve Letts'in İngilizce çevirisi ile kendi çevirisi arasındaki farkı bir dipnotta belirtmiştir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 90; Bu durum Vasiliev'in "*estrecho*" kelimesini "dar" anlamında değil "*boğaz*" anlamında kabul etmesinden kaynaklanır. Söz konusu farklılık cümle içinde geçen "*que es un grande estrecho*"dur. Aslında Tafur, boğazın "*hayli dar*" olduğunu söylemektedir, nitekim ilerleyen kısımlarda boğazın dar olduğuna bir kez daha değinmiş ve güneşli bir günde boğazın diğer tarafındaki bir bayrağın görülebildiğinden söz etmiştir.

³¹⁸ Vasiliev bu kulenin 15. yüzyılda yaşamış İtalyan yazar Giovanni di Antonio da Uzzano'nun söz ettiği la Torre d'Erminia olduğunu belirtir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 90.

³¹⁹ Bu iki kasaba sırasıyla Ereğli (Marmara Ereğlisi) ve Silivri'dir. Tafur'un burada anlattıklarına itimat edilecek olursa, anlaşıldığına göre bu bölge Ankara Savaşı'ndan sonra değil, Bizans ile Çelebi Mehmet'in ittifakının karşılığı olarak yaklaşık olarak Musa Çelebi'nin mağlup edildiği zaman yani 1413 yılı civarında Bizans'a bırakılmış olmalıdır.

karşılığı olmak üzere Yunanistan İmparatoru'na bırakmış. Oradan ayrıldık ve ertesi gün şafak vakti yüksekliği yüz mili aşan çok yüksek bir dağ gördük. Bize onun Konstantinopolis'teki Ayasofya [Santa Sofya] Kilisesi olduğunu söylediler. Sonunda şehirden yaklaşık iki mil uzakta bulunan, geceleyeceğimiz yere geldik. Ertesi sabah, yakın bir arkadaşım olan ve orada olduğundan haberdar olduğum Juan Caro adındaki Sevillalı bir gemi kaptanına geldiğimi haber vermek üzere kayık gönderdim. Beni karşılamak üzere o ve arkadaşları tekneleriyle birlikte geldiler. Saygılarımı bildirmek üzere İmparator'un huzuruna çıkmayı istiyordum, fakat onlar ilkin evlerinin bulunduğu Pera'ya gitmemi aksi takdirde güceneceklerini söyleyerek bu konuda çok ısrar ettiler, bu yüzden isteklerini yerine getirmek zorunda kaldım. Böylece ben ve maiyetimdekiler Kastilyalıların tekneleriyle yola çıktık. Bizim gemimiz ise arkamızdan geldi ve Konstantinopolis'in limanına girdik. Ardından bizim gemiyi geride bırakıp yola devam ettik ve dünyanın en iyi iskelelerinden biri olan Pera³²⁰ iskelesine gemimizi bağladık. Ne kadar büyük olursa olsun her gemi, cıvadrası karada kalacak biçimde çok berrak ve derin olan bu sulara demirleyebilir, zaten bu şekilde demirlemekten daha iyisi mümkün değildir. Kastilyalılarla ve onların farklı uluslardan olan arkadaşlarıyla birlikte karaya çıktık ve dua etmek üzere kiliseye gittik. Orada, burayı idare eden vali ile karşılaştım, beni gayet samimi bir şekilde karşıladı ve Batı'da neler olduğunu sordu, ayrıca ihtiyaç duyduğum ne olursa olsun hemen temin edilmesini emretti. Bir süre sonra onun yanından ayrıldım ve Kastilyalı kaptanla birlikte konaklayacağımız yere gittim. Orada mükemmel biçimde ağırlandım, ayrıca oraya vardığımda, valinin gönderdiği şarap ve kuş etinde oluşan büyük bir ikramla karşılaştım. Takip eden gün Konstantinopolis ve Pera'daki Kastilyalılar beni ziyarete geldiler. Aralarında daha önce Kastilya'da tanışmış olduğum insanlar da bulunuyordu ve onları görünce hatırlamıştım. Bunlardan biri de Efendimiz Don Juan'ın -Tanrı onu korusun - refakatçisi Alfon de Mata idi.

Trabzon İmparatoru'na³²¹ onu takdim etmem için çok ısrar etti; çünkü Konsey sefareti ile birlikte gelmişti ve şimdi mahvolmuş bir haldeydi. Kendisi gibi İmparator

³²⁰ 1261 yılında Konstantinopolis'in yeniden ele geçirilmesinden sonra Cenevizliler Pera'ya yerleştiler ve burada kendi yasalarını ve hukuk sistemlerini kullandılar. Buradan Karadeniz'in Kefe şehri gibi bazı şehirlerde yürüttükleri ticareti kontrol altında tutuyorlardı. Clavijo da seyahatnamesinde Pera'dan söz etmiştir. Pera'daki Ceneviz kolonisi imparatorluğun yıkılmasıyla birlikte tarihe karışacaktır. Bkz. Aldo Gallotta, "Ceneviz", *DİA*, C: 7, İstanbul 1993, s. 365.

³²¹ Burada sözü edilen, taht mücadelesinin sonucu kardeşi Trabzonlu IV. Yuhannes Komnenos tarafından sürgün edilen Alexandros'dur. Tafur, 1429'da imparator ilan edilen ve 1459 yılına kadar bu

da mahvolmuş olsa da - kız kardeşi olan Konstantinopolis İmparatoriçesi ile birlikte ülkesinden sürgün edilmişlerdi - İmparator'dan talepte bulunarak onu hizmetine almasını sağladım. İmparator aynı gün, bana da, hâlâ bende bulunan bir yay ve bunun oklarını vermişti.

2.14. Konstantinopolis

Dinlenerek geçirdiğim iki günün ardından, huzuruna çıkmak üzere Konstantinopolis İmparatoru'nu³²² ziyarete gittim ve Kastilyalıların tamamı da bana eşlik ettiler. Kral Juan'ın bir rozeti olan Escama Tarikatı³²³ gerdanlığını taktım ve elimden geldiğince giyinip kuşandıktan sonra İmparator'un tercümanlarından olan Juan de Sevilla'ya haber gönderdim, söylenene göre İmparator onu İspanyol romanslarını laúd [ut] ile söylediği için tercüman olarak seçmiş. Bu kişi benimle birlikte saraya geldi ve huzura çıkmak üzere gelmiş olduğumu bildirmek için İmparator'un yanına gitti. İmparator bazı şövalyelere haber göndermekle ve hazırlanmakla meşgul iken orada bir saat bekledim. Ardından Saraya girdim ve bir kabul salonuna geçtim. İmparator, ayaklarının altında bir aslan derisi açılmış halde bir kürsüde oturuyordu. İmparator'a saygılarımı bildirdim ve onu, ikametgâhını, ülkesini ve hâkim olduğu toprakları görmek ve özellikle de bu ülkeye ve imparatorluk soyuna dayandığı söylenen soyum ile ilgili gerçeği ortaya çıkarmak için geldiğimi söyledim ve hadiseleri, aslına sadık kalarak, ona anlatmaya başladım. Bunun ardından İmparator bana, “hoş geldin” dedi ve ziyaretimden pek memnun olduğunu söyledi. Ona anlattığım konuyla ilgili olarak tüm gerçeklerin ortaya

görevini devam ettiren IV. Yuhannes Komnenos ile de Trabzon'da karşılaşacaktır. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 98.

³²² Tafur'un Konstantinopolis'te bulunduğu sırada Bizans İmparatoru VIII. Yoannis Paleologos idi. VIII. Yoannis Paleologos, II. Manuil Paleologos ile Sırp Prensi Konstantin Dragas'ın kızı Helena Dragas'ın oğludur. Türk tehdidi karşısında Basel Konseyi'nde destek arayan imparator, bu amaçla 24 Kasım 1437 yılında Avrupa seyahatine çıkmıştır. Tafur, İmparator ile yolculuğa çıktığı sırada Konstantinopolis'te ve daha sonra Ferrara'da karşılaşmıştır. Avrupa seyahatinin amacı Doğu ve Batı Kiliselerini birleştirmektir, fakat Doğu kiliselerinin dini otoriteleri birleşmeye yanaşmamış. İmparator 1448 yılında bu girişimlerinden bir sonuç alamadan ölmüştür. Bkz. "John VIII Palaeologus", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., 2014. 15 Ağustos 2014 <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/304857/John-VIII-Palaeologus>>.

³²³ Malcolm Letts bu tarikat hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte muhtemelen Kastilya kralı II. Juan tarafından kurulmuş olduğunu dile getirir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 117, 1 nolu dipnot; Luis Moreri kesin olmamakla birlikte kuruluş yılı olarak iki tarih verir. Bunlardan biri Letts'in de sözünü ettiği II. Juan devrine denk gelen 1420 yılıdır, diğer bir tarih ise XII. Alonso dönemine denk gelen 1318 tarihidir. Luis Moreri tarikatın gayesinin İspanya'daki Magripli Müslüman varlığıyla mücadele etmek olduğunu belirtir. Bkz. Joseph de Miravel y Casadevante, *El gran diccionario historico, o, miscellanea curiosa de la historia sagrada y profana*, Libreros Privilegiados, Paris 1753, s. 984.

çıkarılabilmesini teminen eski kayıtların araştırılmasını emretti ve sonra bana, Latin ülkeleri ve prensleri ile ilgili havadisleri, özellikle de senyörüm olan İspanya Krallığı, toprakları ve Müslümanlara karşı yürüttüğü savaşla ilgili haberleri sordu. Bilebildiğim kadarıyla tüm sorularını cevapladım ve böylece huzurundan ayrılıp konakladığım yere döndüm. Ertesi gün ava gitmek üzere haber yolladı ve benim için ve beraberimdekiler için binek hayvan gönderdi. Onunla ve [o sırada] orada bulunan eşi İmparatoriçe³²⁴ ile birlikte yola çıktık. O gün, soruşturduğum konuyla ilgili olarak bilgi aldığını ve dönüşte bunlarla ilgili olarak etraflıca bilgilendirilmem hususunda emir vereceğini söyledi; ben de ona teşekkür ettim. Akşama doğru avdan döndük ve atlardan indikten sonra İmparator, soruşturduğum konuyla ilgili görevlendirilenleri huzurana çağırdı. İşin aslı şöyleymiş:

Anlattıklarına göre geçmiş bir zamanda - söyledikleri tarihi iyi hatırlamıyorum – Konstantinopolis’in imparatorlarından biri, ülkesinin dört bir köşesine haber yollayıp soyluların da köylülerle aynı şekilde vergi ödemelerini, onlar gibi hizmet etmelerini ve katkıda bulunmalarını emretmiş. Soylular ise anlaşmalarının büyük bir suistimale uğradığını düşünerek İmparatorun halefi olan en büyük oğlu ile konuşup onların adına imparator olan babasına, önerilerinin yasaya ve adalete aykırı olduğunu, arkasında kötü şöhret bırakmaktan kaçınmasını ve aksine bu zararlı önerilerinde ısrarcı olması halinde, bunun soyluları İmparator’a karşı silahlanmaya zorlayabileceğini bildirmesini istemişler. Prens soyluların talebini kabul etmiş ve gücü yettiğinde bu sözünü tutacağını bildirmiş ve İmparator ile konuşmuş. Ona, usulünce, ülkedeki soyluları karşısına alan bu uygulamadan vazgeçmesi için yalvarıp, ülkenin başında olmasını onlara borçlu olduğunu ve onlar tarafından desteklendiğini ve onurlandırıldığını söylemiş. Bundan başka, eğer onları karşısına alırsa ülkesini büyük bir felakete ve sıkıntıya sürükleyeceğini ve onlara kendi sözünü geçiremez bir hale gelebileceğini söylemiş. İmparator bunları işittiğinde prens hayli öfkelenmiş ve onu sarayından uzaklaştırmış. Bunun üzerine Prens, söylediklerine göre, Büyük Türk’ün şimdi ülkesini idare ettiği ve sarayının bulunduğu Andrenópolis [Edirne] Şehri’ne gitmiş. Andrenópolis’ye gitmesinin ardından, prensin başına gelenler tüm imparatorlukta duyulmuş ve o zaman soyluların ve taraftarlarının katıldığı büyük bir ayaklanma çıkmış. Bunlar bir araya

³²⁴ Vasiliev söz konusu imparatoriçenin VIII. Yoannis’in üçüncü karısı olan Maria olduğunu bildirir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 94, 2 nolu dipnot.

gelip prensi yanlarına aldıktan sonra büyük bir kalabalık halinde, beş günlük yolculuğun ardından, İmparator'un bulunduğu Konstantinopolis şehrine gelmişler. İmparator bunun haberini aldığı anda askerleriyle birlikte onların üzerine yürümüş ve böylece taraflar birbirleriyle karşı karşıya gelmişler. Prens, babasına bir kez daha böylesine büyük bir felakete ve rezalete yol açmaktan kaçınmasını, aksi takdirde onunla savaşmak zorunda kalacağını bildiren bir mesaj göndermiş. Ancak imparator öncekinden daha öfkeli bir halde, bu konunun şimdi çözülmesi gerektiğini, Prens ve onunla beraber olan herkesin bunun cezasını hayatlarıyla ödeyeceklerini söylemiş. Durumu kavrayan ve bir savaşın pek yakın olduğunu gören Prens sonunda babasıyla anlaşmaya varmış. Buna göre İmparator Konstantinopolis'e; Prens ise Andrenópolis'e çekilecek ve ardından da anlaşma maddeleri üzerinde uzlaşılacaktı. Prens babasıyla girişeceği bir mücadeleden kaçınmak için bu yola başvurmuş. Hadise bu şekilde sonuçlanmış ve taraflar kendi yerlerine dönmüşler.

Prens, savaş dışında bir yolla sorunu çözmenin imkânı kalmadığını anladığında, kardeşlerinden birine yakınlaşmış ve halkını ona emanet etmiş ve onu da halkına emanet etmiş. Tanrı'nın, babasıyla savaşmak gibi bir ıstıraba ve böyle bir şeyin mümkün olduğu bir ülkede yaşamasına müsaade etmeyeceğini söylemiş ve ülkesini terk ederek İspanya'ya gelmiş. Toledo fatihi, bazılarının Delik El dedikleri, Don Alfonso'nun hükümdarlığı zamanında Kastilya'ya ulaşmış. Prens burada Kont Don Pedro ismiyle ve Don Estevan Yllán'ın babası olarak bilinirmiş. Yunan soyluları böyle bir liderden mahrum kaldıklarını gördüklerinde - çünkü İspanya'ya gelmeden önce de, geldikten sonra da silahlarla ilgili maharetleriyle kendini kanıtlamış değerli bir şövalyeymiş - çok genç olmasına rağmen onun küçük kardeşini yanlarına almışlar, elini öpmüşler ve onu Yunanistan İmparatoru ilan etmişler ve tüm silahlı adamlarıyla beraber Andrenópolis'den yola çıkmışlar ve İmparatorluk tahtına bu genci geçirmek niyetiyle Konstantinopolis'e doğru yürüyüşe geçmişler. İmparator, bundan haberdar edildiğinde daha önce yaptığı gibi şehirden çıkıp ona karşı yürüyüşe geçmiş ve savaşmaktan başka bir yol görememiş. İmparator mağlup olmuş, esir düşmüş ve çok sayıda adamı kılıçtan geçirilmiş ya da esir edilmiş ve soylular şehre büyük fatihler olarak girmişler ve yanlarında getirdikleri genç Prens'i İmparatorluk tahtına oturtmuşlar. Prens, babasının şahsına karşı hayli ihtiyatlı davranmış. Birkaç günlük bir hastalığın ardından babası ölmüş ve İmparatorluğun hâkimiyeti barışçıl biçimde

prene geçmiş. Prens, babasının uyguladığı yasaları kaldırmış ve soyluları öncekinden de fazla gözeten başka yasalar yapmış. Bu nedenle dünya üzerinde Yunanistan dışında, soylulara bu kadar özgürlük tanınmış başka bir ülke olmadığı söylenir. Aynı şekilde Yunanistan'daki köylüler kadar ağır boyunduruk altında yaşayan başkalarının da bulunmadığı söylenir, çünkü köylüler aslında soyluların köleleridir³²⁵. Ancak şimdi, hem soylular hem de köylüler, Hıristiyanların günahlarından dolayı elem verici bir esaretten mustaripler; çünkü lordları İtikadın [Hıristiyanlığın] düşmanları olan Türklerdir.

Yunanistan Prensi Kastilya'ya geldiğinde çok iyi karşılanmış ve Kral tarafından onurlandırılmış ve söylediklerine göre Kral, Müslümanların üzerine yürümeye hazırlandığı sırada Prens'i, kendi meşru kız kardeşlerinden biri ile evlendirmiş ve sefere çıktığında krallığın idaresini ona bırakmış. Çok asil, kuvvetli, açık sözlü ve sağduyulu bir şövalye olduğu söylenir. Ona, Don Per Yllán diye hitap ederlermiş ve söylenenlere göre Toledo'ya giren ve orada Krallığı kuran kişi oymuş³²⁶. Ayrıca, şehir ayaklandığında isyancılara karşı savaşmış onları alt ederek şehre yeniden hâkim olmuş. Bu nedenle cesaretinin mükâfatı olarak bugün Toledo yurttaşlarının sahip oldukları tüm özgürlüklerin ona bahşedildiği söylenir. Prens, Toledo'nun kadim krallarının şapelinde gömülüdür. Şapelin çatısında tasviri bulunuyormuş, flaması ve - Kastilya'ya gelen Yunanistan prensinden itibaren kuşaktan kuşağa aktarıldığından bugün Alva Kontu erdem sahibi ve cömert Don Fernant Alvarez de Toledo'nun taşıdığı - armalarıyla birlikte at üstünde tasvir edilmiş. O armaları ben de taşıyorum, çünkü ben de o soydan ve Kordoba'nın ele geçirilmesine öncülük eden, daha önce bahsettiğim prens Don Per Yllán'ın oğlu ya da torunu Don Estevan Yllán'ın torunu Don Pero Ruyz Tafur'un soyundan geldim. Burada sözü uzatmayacak olsaydı, Kastilya tarihine göre, Babadan oğula bu soydan şimdiye kadar kaç kuşak geçtiğini anlatmak uygun olurdu. Sahip olduğum armaların üzerindeki bazı şeritler evlilikler dolayısıyla soyun karışmış olmasından kaynaklanır, fakat asıl armalar kare olanlardır³²⁷.

³²⁵ Tafur'un burada anlattıkları Bizans'ın son döneminde Osmanlıların Bizanslı köylüler arasında aldığı desteğin nedenini açıklar niteliktedir.

³²⁶ Toledo 1085 yılında Kastilya kralı VI. Alfonso tarafından Müslümanlardan alınmıştır.

³²⁷ Vasiliev Tafur'un Bizans ile ilişkilendirdiği soyuna dair vermiş olduğu bu bilgilerin kimi belirsizlikler taşıdığını bildirir. Bu konuda başka birçok çalışmada da bu tür bir şüphe dile getirilir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 94; Bu şüphelerin aksine Tafur'un kendi soyu ile Bizans imparatorunun soyunu ilişkilendirdiği bu hadiseyi inandırıcı bulan araştırmalar da mevcuttur. Bunlar arasında, *Tafur*

Tüm bu hususlar hakkında bilgilendirildikten sonra İmparator'a, daha önceki imparatorların bu armaları taşıma geleneği olmasına rağmen, bu geleneği neden devam ettirmediğini sordum. Bana yüz ya da yüz elli yıl önce - belki de daha fazla bir zaman önce - Türklere karşı İmparator'a yardım etmek maksadıyla olduğunu söyleyerek Venediklilerin büyük bir donanma hazırladıklarını ve donanmayla birlikte Konstantinopolis'e geldiklerini ve İmparator ve Yunanlar tarafından fevkalade memnuniyetle karşılandıklarını ve tüm şehre yerleştiklerini anlattı³²⁸. Fakat öyle görünüyor ki onlar nasıl hareket edeceklerini daha önce planlıyorlarmış; çünkü İmparator'a karşı halkla birlikte ayaklanmışlar ve onunla savaşmışlar ve böyle bir ihanete tamamen hazırlıksız yakalandığından İmparator'u şehirden uzaklaştırmaya muvaffak olmuşlar ve birçok insanı kılıçtan geçirmişler. İmparator eskiden Acaya denilen ve İmparator'un halefi bir prenslik olan Mora'ya kaçmış, Venedikliler ise şehri işgal etmişler ve orada tam yetmiş yıl kalmışlar. Bu sırada şimdi Venedik'te bulunan, Azize Elena ve Azize Marina'nın bedenleri gibi birçok kutsal emaneti alıp götürmüşler³²⁹. Bunlar aynı şekilde birçok görkemli yapıyı da götürmüşler: Denizin kıyısına yerleştirdikleri ve üzerine şehirlerinin koruyucusunu koydukları muazzam büyüklükte iki sütunu götürmüşler. Sütunlar kuleler gibi çok yüksektir ve o kadar iyi muhafaza edilmişler ki bunların taşınmış olduğuna inanmak güçtür. Ve Aziz Marco Kapısı üzerinde narin altınla işlenmiş kalın hatları olan yaldızlı ve pirinçten devasa dört atı götürmüşler. Ayrıca yeşim taşları ve mermerlerle birlikte başka birçok şeyi de hâkimiyetleri sırasında Konstantinopolis'ten götürmüşler. Hatta bunlar hükümeti Venedik'ten Konstantinopolis'e taşımak üzereyken, “diğerlerini onun sayesinde kazandığınız bir yeri hiçbir zaman terk etmemelisiniz” diyen bir yaşlının tavsiyesiyle bundan vazgeçmişler. Venediklilerin Konstantinopolis'i ellerinde tuttıkları dönemde hem İmparator hem de oğlu ölmüş ve geriye sadece Macaristan Kralı'nın kızı ile evli

ile *Tekfur* kelimelerinin ortak kökene sahip olduklarına dair bir iddia da bulunmaktadır. Bkz. García, Martínez, a.g.m., s.270; Tafur'un burada sözünü ettiği armaları hakkında bir çalışma, José A. Ochoa Anadón tarafından gerçekleştirilmiş bulunuyor. Ochoa Anadón çalışmasında hem Tafur'un soyu ve Bizans imparatorları ile bir kan bağı olup olmadığını hem de Cordoba fatihlerinden Ruiz Tafur'un soyu ile olan ilişkisini incelemiştir. Bkz. Ochoa Anadón, a.g.m., 1985, s. 283-93.

³²⁸ Hiç şüphesiz Bizans için önemli sonuçları olan IV. Haçlı Seferi kastedilmektedir.

³²⁹ Şehrin Osmanlılarca fethedilmesinden çok daha önce Bizans zenginliklerin önemli bir kısmını kaybetmişti. Konstantinopolis'in Osmanlılarca fethinden önce büyük bir yağmaya maruz kaldığı, başka çağdaş kaynaklarda olduğu gibi, Tafur tarafından bir kez daha dile getirilmektedir. Konstantinopolis'in IV. Haçlı Seferi ile uğradığı yıkımın boyutları için bkz. W. B. Bartlett, *An Ungodly War: The Sack of Constantinople & the Fourth Crusade*, Sutton Publishing, Phoenix Mill 2000.

olan bir torun kalmış. İmparator'un bu varisi seçkin bir şövalye olmuş ve bir gün Konstantinopolis'te ve aynı şekilde ülkenin tamamında halkın ayaklanması için bir plan yapmış. Plana göre toplayabildiği en büyük orduyla hazırlanıp şehrin yardımına gelecekti ve şehir ele geçirildiğinde idareyi eline alacaktı ve sonuçta böyle de olmuş³³⁰.

Bir gün halk, Venediklilere karşı ayaklanmış ve Venediklilerin gemilere ulaşmasını engellemek için sahili ele geçirerek onları şehrin bir yerinde kısırmışlar ve o prence haber göndermişler. Prens şehre girmiş ve tüm Venediklileri öldürmüş ya da esir etmiş ve İmparatorluk tahtına oturmuş. Halk ise efendileri olarak onun elini öpmüş ve onu kendi yöneticileri olarak kabul ettiklerini bildirmişler. Orada büyük bir kıyım meydana gelmiş ve Venediklilerden çok miktarda fidye alınmış ve [sonunda] Prens, topraklarında barışı hâkim kılmış. Şimdi söylediklerine göre, bu şekilde İmparatorluğu kurtaran ve onu eline geçiren İmparator daha önce taşıdığı ve Slavların armaları gibi birbirine geçmiş olan armalardan vazgeçmemiş ve hanedana ait olan İmparatorluk armaları terkedilmiş. İmparator her zaman, İmparatorluğu o armalarla kazanmış olduğunu ve hiçbir şekilde onlardan vazgeçmeyeceğini söylemiş ve böylece armalar bugüne kadar kullanılagelmiş. Bununla birlikte, damalı eski armalar hâlâ şehrin surlarında kulelerinde, eski yapılarında ve kiliselerinde görülebilir ve halk kendi binalarını inşa ettiğinde eski armaları bu yapıların üzerine hâlâ yerleştiriyor. İmparatorların, imparatorluğun gerçek armaları olan armaları taşımaları gerektiği hususunda fevkalade ısrarcı idim, imparatorluğun kendisi daha büyük bir otoritedir, yoksa İmparatorluğu yeniden tesis eden bir tek insan değil; nitekim aslında şehri halk yeniden ele geçirmiş ve onu kendi lordları yapmış. İmparator, bu sorunun halk ile kendisi arasında hâlâ tartışıldığını ve bir sonuca bağlanmamış olduğunu söyledi. Tüm bu hususlarda bilgilendirildikten sonra İmparator'a İspanya'da meydana gelen olayları anlattım ve o da bana orada neler olduğunu anlattı. Armalarla ve ne şekilde ortaya çıktıkları ile ilgili olarak öğrenebildiklerim bundan ibarettir.

³³⁰ Hanedanın ailesinden bir kadınla evlenen VIII. Mihail Paleologos, Konstantinopolis'i 15 Ağustos 1261 yılında ele geçirmiş, Latin İmparatorluğu'nun son imparatoru II. Baodouin ise Fransa'ya kaçmıştı. İmparatorluk tacı ona Ayasofya'da sunulmuştu. Bkz. "Crusades", *Encyclopaedia Britannica, Encyclopaedia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (15 Ağustos 2014) <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/144695/Crusades>>.

O günden sonra İmparator, sanki bir kan bağı varmış gibi bana büyük yakınlık gösterdi ve ülkesinde kalmam ve orada evlenip oraya yerleşmem hususunda çok ısrar etti. Burada anlattıklarımın dolayısı [aslında] böyle bir düşüncem vardı; çünkü şehir az nüfusludur ve Yunanların mücadele ettikleri güçlü uluslardan dolayı doğaldır ki orada iyi askerlere ihtiyaç duyulur. Şehirde, İmparator'un emrinde bulunan Kastilyalı ve diğer Latin uluslardan çok sayıda insanla karşılaştım ve oradayken bu insanlardan büyük saygı ve takdir gördüm. O gün, orada bulunan saray şövalyelerinden biri, ertesi gün için beni yemeğe davet etti. Bu daveti kabul ettim. Vaazdan sonra beni beklemekte olan şövalyenin evine gittim ve onunla birlikte yemek yedik. Şövalye büyük bir nezaketle beni karısı ve çocukları ile tanıştırdı. Yemekten sonra herkesi uğurladı ve odasına gidip Escama Tarikatı gerdanlığını, Kral Efendimizin armasını kuşanıp yanıma geldi ve Kastilya dilinde şöyle söyledi: "Muhterem şövalye, hoş geldiniz. Burada gördüğünüz benim evimdir ve öz kardeşim için olduğu gibi her şeyiyle sizin de hizmetinizdedir; çünkü Kralınızdan büyük saygı ve lütuf, ülkenizdeki şövalyelerden ise olağanüstü misafirperverlik gördüm ve eğer şimdiye kadar sizinle kendi dilinizden konuşmadıysam bunun sebebi kendi dilimizi bir kenara bırakıp yabancı bir dilde konuşmayı her zaman ayıpladığımızdandır. Bununla birlikte size ve sizin ulusunuza beslediğim büyük sevgiden dolayı bundan sonra, yalnız olduğumuz zamanlarda, her konuda kendimi sizin gibi, bir Kastilyalı gibi, ifade edeceğim." Bundan sonra bu şövalyeden büyük saygı gördüm ve çok güzel bir kadın olan kız kardeşlerinden birini, orada olduğum sürece bir arkadaşımıymışım gibi hizmet etmesini söyleyerek bana getirdi ve kız kardeşine beni methetti. Hatta şövalyenin kız kardeşiyle evlenmemi istediği izlenimine kapıldım. Bu hanımefendi bana birçok şey verdi, bunlar arasında Kastilya'ya götürdüğüm iki adet flama da bulunur. Birini üstad-ı muhtereme verdim, diğerini hâlâ saklıyorum³³¹.

O gün İmparator, ava gitmek için haber gönderdi. O yörede bol bulunan yaban tavşanı, keklik, turaç ve sülünden çok sayıda avladık. Saraya döndükten sonra İmparator'dan izin alarak konakladığım yere döndüm. İmparator, burada ihtiyacım

³³¹ İspanyolca metinde Tafur'un şövalyenin kardeşinden aldığı hediyeği verdiği kişi için kullandığı kelime "*Maestre*"dir, Malcolm Letts ise bu kelimeyi kral olarak tercüme etmiştir. Onun bu tercihi pek anlaşılır değildir, nitekim Tafur seyahatnamesinde *Maestre* kelimesini örneğin Rodos Şövalyeleri'nin ve benzer özellikler gösteren Calatrava Tarikatı'nın liderleri için kullanır. Burada kastedilen muhtemelen daha önce de sözünü etmiş bulunduğu Calatrava Tarikatı'nın lideridir, verilen hediye ile ilgili ise bir belirsizlik söz konusudur, Tafur'un burada kullandığı kelime "*pavellón*"dur, burada sözü edilen hediye bir flama veya değerli bir taş olmalıdır.

olan ne varsa temin edilmesini emretmişti. Hiç şüphesiz, beni onurlandırmak ve bana ihsanda bulunmak İmparator'un kendi isteğiydi. O günden sonra İmparator ya da eşi İmparatoriçe, ne zaman ava gitmek istese bana binek gönderiyorlardı ve beraber ava gidiyorduk. Benim onlara eşlik etmemden büyük keyif aldıklarını söylüyorlardı. Ziyaretimden on beş gün sonra Papa ile görüşmek üzere İmparator'un Venedik kadırgalarıyla şehirden ayrılma mecburiyeti hâsıl oldu. İmparator benim de ona eşlik etmem hususunda uzun süre ısrar etti. Aslında bunu yapabiliirdim, fakat öncelikle Yunanistan ve Türkiye'ye ve hatta Tartar³³² ülkesine gitmem gerektiğini söyleyerek ondan affımı diledim. İmparator ikna edemeyeceğini anladığında, beni karısı İmparatoriçe ve İmparatorluk tahtını ona miras bıraktığı -Türklerin şimdi öldürdüğü- erkek kardeşi Dragas'a³³³ emanet etti ve debdebeli bir biçimde şehirden ayrıldı. Oraya, iki erkek kardeşi ve hepsi mühim mertebede bulunan sekiz yüz asilzade beraber gittiler³³⁴. Konstantinopolis'ten ayrılacakları gün büyük bir merasim gerçekleştirildi ve İmparator ile birlikte tüm dindarlar o gemiye binene kadar tören alayında yürüdüler ve çok sayıda insan denizde bir günlük yol boyunca gemilerle ona eşlik etti. Ben de onlarla beraber gitmiştim, bu sırada İmparator'dan yol tezkeresini aldım ve Konstantinopolis'e döndüm. İmparator, eğer maiyetimdekiler de yanımda olsalar, gitmeme izin vermeyeceğini söyleyerek isteksiz de olsa bana izni vermişti. Böylece ondan ayrıldım, İmparator ülkeme dönmeden önce onu ziyaret etmemi istemişti, bunun için ona söz verdim, velhasıl öyle de yaptım.

2.15. Edirne (Andrenópolis)

Konstantinopolis'e döner dönmez artık İmparator'un naibi olarak görevlendirilmiş olan Despot Dragas'dan, Konstantinopolis ayrı tutulursa, Yunanistan'daki en büyük şehir olan ve Türk'ün ordugâhının bulunduğu Andrenópolis'ye gitmek üzere izin istedim. Despot orada ticaretle uğraşan bazı Cenevizlilere haber yolladı ve Büyük Türk ile hem devletini hem de şahsını görmem için lazım gelen işleri ayarlamalarını ve güvenle dönmemi temin etmelerini emretti.

³³² Burada kastedilen Moğollar veya Tatarlar'dır, fakat kelime bundan daha geniş anlamlara sahip olduğundan söz konusu kelime olduğu gibi bırakıldı.

³³³ XI. Konstantin Paleologos Dragaş (d. 1405 – ö. 1453), Bkz. 165 nolu dipnot.

³³⁴ Malcolm Letts bu tarihin 24 Kasım 1437 olduğunu belirtir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 125, 7 nolu dipnot; Joseph Gill ise Konsil üzerine yaptığı çalışmasında 24 Kasım'da patriğin gemiye çıktığını, İmparator'un ertesi gün geldiğini ve geminin 27 Kasım 1437 tarihinde denize açıldığını belirtir. Bkz. Joseph Gill, *The Council of Florence*, Cambridge University Press, Cambridge 2011, s. 83.

Andrenópolis’de bulunan tüccarlardan, Despot’un fevkalade hürmet gösterdiği ve güvendiği birinin kardeşi, tesadüf üzere Konstantinopolis’te bulunuyordu. Bu tüccar, Despot’a hizmetle beni beraberinde götürmeyi ve bana her şeyi göstermeyi kabul etti. Üç gün içinde yola çıkmak için emir verdik ve Yunanistan’ın yolunu tuttuk ve burada tarif edilmeye değmez bazı küçük yerlerden geçerek dokuz günlük yolculuğun sonunda Andrenópolis’ye ulaştık. Cenevizlinin yanında kalacaktım, bu yüzden oraya yerleşmiş olan ve kendi evi bulunan Cenevizli ile birlikte kalacağımız yere gittik. Büyük Türk³³⁵, İmparator’un ne zaman, nasıl, ne vaziyette ve kimlerin gemileriyle yola çıktığını öğrenmek için beni huzuruna çağırdı. Bu sayede, söz konusu havadisleri ona bildirirken onun şahsını ve sarayını ve halkını görmüş oldum. Yaklaşık olarak kırk beş yaşında olmalıdır, boylu poslu ve güzel yüzlüdür. Ölçülülüğünden ihtiyatlı, görünüşünden ciddi biri olduğu anlaşılıyordu. Ona muazzam bir ordu refakat ediyordu, böylesini daha önce hiç görmemiştim, çünkü altı yüz bin atlıdan oluşan ordusunun tamamı orada yanındaydı. Bunu abartıyormuşum gibi görünse de bana bildirileni aynen aktarıyorum. Açık sözlü olmak gerekirse, ordunun bu kadar büyük olduğunun söylenmesi fevkalade ürkütücüdür. Bununla birlikte tüm ülkede tek bir yaya bulunmaz ve herkes at sırtında gezer, bunlar çok ufak ve sıksa atlardır.

Büyük Türk ve halkı, yaz kış her zaman çadırlarda yaşar ve hemen yanı başında olsa da cariyeleriyle hamama gitmelerinin dışında hiçbir zaman şehre girmez. Onun ne şekilde [hamama] gittiğini, Cenevizli görmemi sağladı ve onu çok sayıda davul ve farklı türde çalgılar ve şarkı söyleyen soytarılarla ve söylediklerine göre tamamı onun cariyelerinden oluşan ve üç yüzden fazla sayıda olan kalabalık bir kadın kafilesi eşliğinde [hamama] gittiğini gördüm. Bu şekilde, büyük patırtı ve bağrıışma arasında şehre girmişler ve Büyük Türk’ün çadırına döndüğü gece yarısına kadar orada kalmışlardı. Ertesi gün Büyük Türk ava çıktı. Cenevizli benim de ava katılmamı sağladılar³³⁶. At üstünde çok sayıda insan vardı ve yanlarında şahinler,

³³⁵ Bertrandon de la Brocquiere II. Murad’ı “ufak tefek, kısa, kavrayışı kıt ve bir Tatar görünümünde” şeklinde tarif etmiş ve alicenap, cömert ve iyi huylu biri olarak bilindiğinden söz etmiştir. Bkz. Thomas Wright (ed.), “The Travels of Bertrandon de la Brocquiere”, *Early Travels in Palestine*, George Woodfall and Son, London 1848, s. 346.

³³⁶ Tafur’un Osmanlı başşehrine gitmesinde, orada birçok yeri görmesinde ve hem II. Murad’ın huzuruna çıkmasında hem de onun katıldığı bir süre avına dâhil olmasında Cenevizliler aracılık yapmışlardır. Osmanlı-Ceneviz ilişkilerinin ne düzeyde olduğunu göstermesi bakımından Tafur’un seyahatnamesi önemli ipuçları vermektedir. Aldo Gallotta’nın, Cenevizliler ile Osmanlılar’ın dostluk

atmacalar ve leoparlar ile tüm av teçhizatı bulunuyordu. Türklerde âdet olduğu üzere, herkes eyerinde bir demir gürz, davul, yay ve okların torbasını taşır. Tüm savaş teçhizatları bundan ibarettir ve ülke soğuk olduğu, [toprak] donduğu için ve atlar zaman zaman yıkıldıklarından, pek sağlam işlemeli deriden yapılmış, dize kadar gelen ve mahmuzları içine geçirilmiş çizmeler giyerler. Bunları hiçbir zaman çıkarmazlar ve eğer at yıkılırsa bacaklarını yara almadan kurtarabilirler ve çizmeler üzengide kalır. [Orada] sülün, turaç ve İspanya'da bulunan her türden kuş bolca bulunur. Orada halkı iyi giyimli gördüm, ön tarafları açık, uzun giysiler ve aynı malzemeden yapılmış uzun kaftanlarla kendi usullerine göre örtünürler. Bunlar yünlü, ipekli ve İtalyan sırmalı kumaşından dikilen elbiselerdir. Burada gördüğüm en önemli ve en bol bulunan şey, çeşit çeşit kürkleri: samur, sansar ve büyük miktarda ermin ve orada kalitesi kadar yumuşaklığı nedeniyle de pek kıymetli olan ve böyle soğuk bir ülke için hem uygun olan hem de [vücudu] sıcak tutan tilki derisi. Pek çok insan başlarına keten örtü geçirir, başkaları ise Burgos'taki kır şenliklerinde giyilenlere benzeyen şapkalardan takarlar. Eyerleri katırların eyerlerine benzer, fakat gösterişlidir ve güzel kumaşlarla kaplıdır ve üzengileri uzun değil kısadır. O gün şehre döndük ve refakatçim beni şövalyelerin ve diğerlerinin kışıklarını bizzat görmem için ordugâha götürdü. Orada, evlerinde olduğu gibi rahatları için gerekli olan her şeyi bulundururlar: kadınlarını ve bunun yanında gerekli her şeyi... Çadırları ve kaldıkları yerler güzeldir, fakat buna rağmen uğraşları bitmez. Halk bunları uzun süre kullanmayı hayli kanıksamıştır, bu yüzden herhangi bir hoşnutsuzluk göstermezler. Atlar her zaman, barınağın bulunmadığı açık alanlarda tutulur ve

siyasetinin temelleri ile ilgili yaptığı kimi tespitler, Cenevizlilerin, Tafur'un Osmanlı topraklarındaki seyahatini kolaylaştırıcı rolünün de sebeplerini açıklayıcı niteliktedir. Gallotta'ya göre Cenevizliler ile Osmanlılar'ı birbirine yakınlaştıran unsur Bizans üzerindeki Venedik baskısı idi. Osmanlılar bu yüzden Bizans üzerinde Latin Krallığı'nın kurulmasından beri etkin olan Venedik'e karşı, örneğin Bozcaada nedeniyle savaşa tutuşan Cenevizlilerin yanında saf tutmuştu. Bu dostluk siyaseti aynı zamanda Osmanlıların Cenevizin elinde bulunan deniz gücüne olan ihtiyacından kaynaklanmıştır. Gallotta Osmanlılar için bunun bir öncelik olduğunu ve barışçıl Ceneviz siyasetinin Osmanlılara, "Çanakkale Boğazı'ndan Gelibolu'ya geçmek için gemi kiralama imkânı" verdiğini belirtir. Yine ona göre "1363'ten başlayarak II. Mehmed zamanına kadar gerek Galatalı gerekse Foçalı Cenevizliler yüksek miktarda altın karşılığında (ilk defa 60.000 altın) Anadolu'dan Rumeli'ye yerleştirilmek üzere asker ve halk geçirmişlerdir". Bkz. Gallotta, *a.g.e.*, s. 363; Benzer bir tespiti Halil İncik da yapmakla birlikte, İncik, Osmanlı—Ceneviz ilişkilerini, Osmanlıların hâkim siyaseti üzerinden tanımlayarak bu durumu, Osmanlıların Cenevizlilere imtiyazlar tanıyıp onların Osmanlı limanlarını kullanmasına *izin* verdiği şeklinde yorumlamıştır. Bkz. İncik, "Murad (I)", s. 159; Gallotta'nın ve İncik'in tespitlerinden de anlaşıldığı üzere Tafur bir süredir Osmanlıların deniz ulaşımını sağlayan (ya da bunları elinde tutan) Cenevizlilerin yol ağlarını kullanmış ve Cenevizliler sayesinde Osmanlı sarayını ve sultanı yakından görme fırsatını bulmuştur.

doğaları gereği sıska ve ufak olmalarının üstüne bir de her daim var olan kötü koşullar eklenince, kanaatimce bu durum onların çok daha az iş görebilmelerine neden olur ve hatta bazen sahiplerini zar zor taşır gibi görünürler. Sahip oldukları atların sayısına inanmak güç olsa da Kastilya'da bulunan hayvanları, yani Galiçya'da, dağlarda ve tüm Kastilya'da bulunan beygirleri, erkek ve dişi eşekler ile katırları hesaba katarsak sanırım bizim krallığımızdakiler bu sayıyı karşılar. Sefere, onların atlarından herhangi biriyle gitmektense bizim eşeklerimizden biriyle gitmeyi yeğlerdim.

Türkler yörede fevkalade geniş bir alana egemenler. Türkiye hayli büyük bir ülkedir, fakat oldukça verimsiz, seyrek nüfuslu ve dağlıktır. İşgal ettikleri Yunanistan ise engebesiz ve verimli bir ülkedir. Savaşlar nedeniyle şimdi nüfusu azalmış; çünkü ihtilafların tüm yüküne Yunanlar katlanır ve Türkler insafsızlar ve Yunanlara çok zalimane davranırlar. Aslında böyle büyük bir ordunun ihtiyaçlarının nasıl tedarik edilebildiğini kestirmek güçtür. Türkler doğrulukta asil insanlardır. Hem harcamalarıyla hem davranışları, yemekleri ve oyunlarıyla - ki bu sonucunda ustadırlar - ülkelerinde soylular gibi yaşarlar. Çok neşeli, müşfik ve hoş muhabbetli bir halktır, öyle ki o yörede faziletten bahsediliyorsa, konuşulan Türklerden başkası değildir. Büyük Türk'ün şahsını, sarayını ve devletini görmüş olduğumdan refakatçime Konstantinopolis'e dönmemizin uygun olacağını söyledim, fakat [refakatçimin] Büyük Türk'ün maiyetindeki bazı tacirlerle görmesi gereken bazı işleri olduğundan orada iki gün daha geçirmeye mecbur kaldık. Fazladan kaldığımız günlerden birinde Büyük Türk ava gitti ve ben de ordusunu görmek için onunla gittim. Asker ve atlı sayısı ve mühimmat bakımından şimdiye dek gördüklerim arasında en büyüğü idi. Askerler kendi usullerince çok iyi ve gösterişli giyinmişlerdi. Bu kadar çok sayıda ve bu kadar güzel kaftanı hayatım boyunca daha önce hiç görmemiştim. Ertesi gün yola çıktık ve geldiğimiz yoldan Konstantinopolis'e döndük. Despot Dragas beni görmekten pek memnun oldu ve bana göz kulak olduğu için Cenevizliye içtenlikle teşekkür etti. Şehirde sekiz gün kaldım, bu süreyi dinlenerek geçirdim. Bu sırada Despot'a, orada bulunan bir geminin kaptanına, Büyük Deniz üzerinden Azak Denizi kıyısındaki Kefe şehrine gitmek istediğimi bildirirse buna minnettar kalacağımı söyledim. Despot derhal kaptana haber yolladı ve ondan beni beraberinde götürmesini, ayrıca bana hürmet etmesini söyledi; kaptan

da buna söz verdi. Orada karşılaşmış olduğum Kastilyalı Juan Caro adlı bu kaptan, ayrıca Cenevizli ile konuştu ve onu daha fazla yük almaya zorlayarak, bazı malları Sakız ve Rodos adalarına götürmeye ikna etti. Aynı Kastilyalı yolculuk için bana da bir miktar erzak verdi. Böylece hazırlandık ve denize açıldık ve Konstantinopolis'ten Büyük Deniz'in girişine kadar uzanan ve on sekiz mil uzunluğundaki Romania Boğazı'ndan geçtik. Büyük Deniz'e girerken istikametimizi Türkiye'nin bulunduğu sağ tarafa çevirdik. Türkiye'deki Cenevizlilere ait olan Sinop adındaki bir kaleye varana dek kıyıda birçok yer gördük ve bunları geride bıraktık³³⁷. Orada demirledik ve iki gün boyunca gemiden mal indirdik ve gemiye başka mallar yükledik. Türkler bu yörede, fevkalade sağlam olan Tatar yaylarından yapmak üzere ağaç keserler ve onları, Hıristiyanlara satarken yakalanıp ağır cezalar almaktan korktukları için sahile gömerler ve ne zaman oradan geçen bir gemi görseler, bunları buldukları yerden çıkarıp satarlar.

2.16. Trabzon

Sinop'tan ayrıldık ve kıyıyı takip ederek eski adı Salmotraçia olan Trabzon'a [Trapesonda] kadar Büyük Deniz'de yol aldık. Bu şehir Trapesundia adındaki imparatorluğun merkezidir. Oradaki İmparator Yunan İtikatına [Ortodoks] bağlı bir Hıristiyan'dır. Şimdiki İmparator'un babası, ağabeyinin tahta varis olmasını engellemek için Büyük Türk'e yakınlaşarak ondan yardım istemiş ve babasını öldürmüştü. Onun da iki oğlu varmış, genç olan oğlu aynı şeyi babasına yapmış, böylece Evangelist'in sözü yerini bulmuş: “Kendi ölçün ile ölçüleceksin”³³⁸. Büyük kardeşi Konstantinopolis'te görmüş olduğum, Yunanistan İmparatoriçesi olan kız

³³⁷ Bir diğer İspanyol seyyah Clavijo'nun da seyahat güzergâhında bulunan Sinop, Yıldırım Bayezid tarafından 1395 yılında kuşatılmış, kuşatmanın ardından İsfendiyar Bey, Osmanlılara tâbi olmayı kabul etmişti, fakat bununla birlikte diğer Anadolu beyleri gibi Osmanlılara karşı Timur'un desteğini aramıştı. Ankara Savaşı'nın ardından Timur, İsfendiyar Bey'e Kastomonu'yu bırakmıştır. İsfendiyar ile Osmanlı mücadelesi II. Murad devrinde de devam etmiştir. Bilgi için bkz. Eroğlu ve Direr Akhan, a.g.m., s. 257–272; Mehmet Öz “Sinop.” *DİA*, C: 37, İstanbul 2009, 252–256.

³³⁸ Bu deyim orijinal metinde “*Por la medida que midieres serás medido*” şeklindedir ve dilimizdeki en yakın karşılığı “Ne ekersen onu biçersin”dir. Bu olayı bir diğer İspanyol seyyah Clavijo şu şekilde anlatır: Bravaş adlı hazinadar, “*İmparator'un pek sevdiği kıymetli birisiymiş. Onun onayı alınmadan bir şey yapılmamış. Bir fırıncının oğlu olduğu için aslen yüksek sınıftan olmayan bu zatın siması asil idi. Ama duyduğumuza göre, genç imparator, yani veliahd, babasının bu zata aşırı güven ve sevgi göstermesi ve başka kimseye itimad etmemesi yüzünden öfkeye kapılarak babasına isyan etmiş, bu adamı kovmasını istemiş. Şehrin soyluları da veliahde taraf olduklarından, İmparator mağlup olmuş ve üç ay muhasara altında kalmış. Sonunda Keros'un araya girmesiyle anlaşmazlık barışla bitmiş.*” Bkz. Clavijo, *Anadolu Orta Asya ve Timur*, s. 70.

kardeşiyle birlikte sürgünde yaşayan kişidir ve söylenene göre kız kardeşiyle arasındaki ilişki ahlaki olmayan bir ilişkiymiş.

Trabzon şehrinde yaklaşık dört bin insan yaşar. Şehir surlarla iyi şekilde korunur. Toprağın verimli olduğu ve iyi gelir getirdiği söyleniyor. Karaya çıktık ve İmparator'u görmeye gittik. İmparator, Konstantinopolis İmparator'u ile ilgili hususlarda benden bilgi istedi ve onun İtalya'ya gitmek üzere [şehirden] ne şekilde ayrıldığını ve beraberinde kimleri götürdüğünü ve ayrıca İmparatoriçe olan kız kardeşini ve sürgüne gönderdiği erkek kardeşini sordu. Tüm bunları sormasının nedeni, erkek kardeşinin Midilli Adası lordunun bir kızı ile nişanlanıp nişanlanmadığını ve bu lordun, Cenevizlilerin ve İmparator'un Trabzon'la savaşmak için kardeşine büyük bir donanma verip vermediğini öğrenmek istemesiydi. Ona bunların doğru olduğunu söyledim, bunun üzerine hayli keyfi kaçtı ve onların tamamına karşı direnecek yeterli gücünün ve hatta daha fazlasının olduğunu söyledi. Bundan başka, kim olduğumu, nereye gittiğimi sordu ve orada kalmam için ısrar etti ve beni ikna etmek niyetiyle, görmek istediğim ne varsa görebilmem için gemilerinden birini göndereceğine söz verdi. Kendisine eşlik etmemi istediği için ona teşekkür ettim, fakat bunu kabul edemeyeceğimi, çünkü Kral efendimizin Müslümanlarla savaşmak üzere sefere çıkacağını, bu yüzden yolculuğumu tamamlayıp ülkeme zamanında dönmek zorunda olduğumu söyledim. Bununla birlikte, durum farklı olsaydı da onunla birlikte kalmazdım; çünkü o bir Türk'ün kızıyla evliydi ve bu yüzden başına bir iş geleceğini düşünüyorlardı. Bana, Tanrı'nın ona lütfunu göstereceğini, Türk'ün kızıyla onu bir Hıristiyan yapmak niyetiyle evlenmiş olduğunu söyledi. Ona: "Lordum, derler ki ondan beklediğiniz menfaate ve şimdi bundan çok azını elinizde bulduğunuza bakılırsa; aslında onlar Türk'ün kızını, sizi bir Müslüman yapсын diye vermişler" dedim. İhtiyacım olan erzağın temin edilmesini emretti ve benden oraya tekrar uğramamı istedi.

2.17. Kefe ve Eski Kırım

Daha sonra Trabzon'dan ayrıldım ve Tartar [Tartaria] İmparatorluğu'na³³⁹ bağlı Kefe³⁴⁰ şehrine doğru denize açıldık³⁴¹. Aslında şehir, bu yeri iskan etmek

³³⁹ Söz konusu dönemde bölgeye Altın Orda Devleti hâkimdir.

³⁴⁰ Cenevizlilerin Doğu ticaretini yönlendirdikleri önemli merkezlerdendir. Cenevizliler bölgeye muhtemelen 1204 yılından daha önce yerleşmişlerdir, fakat koloni 1261 yılına tarihlenir. Schiltberger,

üzere Tartarlardan izin alan Cenevizlilerin elindedir ve Tartar [Tártaro] Cenevizlilerin buraya bu kadar kalabalık bir şekilde geleceklerini düşünmemiş. Limana demirledik ve kaptanın konakladığı hana gidip oraya yerleştik. Ertesi gün çok güzel bir yapı olan San Françisco Manastırını görmeye gittim ve orada vaazı dinledik ve ardından beni gayet samimi duygularla karşılayacak olan valiyi³⁴² görmeye gittim. Bana nelere ihtiyacım olduğunu sordu ve isteklerimi memnuniyetle yerine getireceğini söyledi, çünkü Sevilla'da iken kusursuz biçimde ağırlandığı için ulusumuza karşı büyük sevgi besliyor ve kendini borçlu hissediyordu. Ona bundan duyduğum memnuniyeti dile getirdim ve o günden sonra her gün bizim ulusumuz için çok tuhaf gelecek şeylere şahit olarak hayranlıkla şehirde gezindim.

Şehir çok büyüktür, büyüklüğü Sevilla kadar belki de daha fazladır. Hem Katolik hem de Ortodoks Hıristiyanlar ile dünyanın tüm diğer uluslarından oluşan nüfusu ise Sevilla'nın nüfusunun iki katıdır³⁴³. Söylediklerine göre Tartar İmparatoru, şehri çok defa zapt edebilir ve yıkabilirmiş, fakat komşu ülkelerin soyluları ve halkı buna müsaade etmemiş, çünkü orayı babaların çocukları, kardeşlerin ise kardeşleri satması gibi şeytani işler ve hırsızlıklar ve büyük fenalıklar için kullanırlarmış. Orada bu tür şeyleri ve daha fenalarını, Pers ülkesinin tüm halkı yapar ve ne zaman şehirden ayrılırsalar yüzlerini şehre dönerler ve bir yay gerip surlara karşı bir ok atarlar, böylece işledikleri günahlardan arındıklarını söylerler. Ayrıca çocukları satmanın günah olmadığını; onların, fayda sağlamak üzere Tanrı tarafından bahşedilen bir meyve olduklarını ve Tanrı'nın bu çocuklara, ailelerinin yanında olduklarından çok daha fazla lütfu, gittikleri yerde göstereceğini söylerler. Kadın ve erkek köleler dünya üzerinde en fazla bu şehirde satılır. Mısır Sultanı'nın da burada aracıları bulunur ve bunlar köle satın alıp onları Babil'e [Kahire] gönderirler, bunlara Memlûkler [Mamalucos] denir. Hıristiyanların elinde Papa'dan temin ettikleri ve diğer

Kefe'nin çift surla çevrili olduğunu ve iç surda altı bin ve dış surda kırk bin evden mütevellit bir yerleşimin olduğunu bildirir. Bkz. Johann Schiltberger, *Bondage and Travels*, (İngilizceye çev. J. Buchan Telfer), Hakluyt Society, London 1879, s. 49-50.

³⁴¹ Tafur, Trabzon ile Kefe arasında geçen yolculuğuyla ilgili bilgi vermez. Bunun nedeni açık deniz yolculuğundan kaynaklanıyor olmalıdır.

³⁴² Tafur'un şehrin yöneticisini ifade etmek için kullandığı kelime bütün Ceneviz kolonilerinde olduğu gibi *Potestad*'dir.

³⁴³ Ladero Quesada, Sevilla Krallığı'nın 15. yüzyılın başındaki nüfusunu 200.000 olarak verir. Sevilla şehrinin nüfusu ise 40.000 civarındadır. Bkz. Miguel Ángel Ladero Quesada, *Historia de Sevilla. La Ciudad Medieval*, (3. Baskı), Universidad de Sevilla, Sevilla 1989, s. 80; Yücel Öztürk ise 1420 yılında Kefe Şehri'ndeki Müslüman nüfusun artmış olduğunu ve bu sırada şehrin toplam nüfusunun yaklaşık 40.000 civarında olduğunu bildirir. Bkz. Yücel Öztürk, "Kefe", *DİA*, C: 25, İstanbul 2002, s. 183.

uluslardan olan Hıristiyanları, Müslümanların eline geçmelerini ve din değiştirmelerini önlemek maksadıyla köle olarak satın almalarına ve onları süresiz olarak ellerinde tutmalarına izin veren bir mektup bulunur. Bunlar, Ruslar, Megreller, Kafkasyalılar, Çerkezler, Bulgarlar, Ermeniler ve çeşitli Hıristiyan halklarıdır. Orada iki kadın ve bir erkek köle satın aldım. Onlar şimdi, çocuklarıyla birlikte Kordoba'da himayemdedir. Köle satışı şu şekilde gerçekleşir: Satıcılar kadın köleler gibi erkek köleleri de soyundururlar ve üzerlerine bir keçe kaftan örterler ve onlar için bir değer biçerler. Bir süre sonra üzerindeki örtüyü kaldırırlar ve onları, vücutlarında bir kusur olup olmadığını tetkik için bir aşağı bir yukarı yürütürler. Satıcı, altmış gün içinde köle veba nedeniyle ölürse ödediği parayı iade edeceğinin teminatını vermek zorundadır. Farklı uluslardan köleler satılırken aralarında eğer Tartar bir erkek veya kadın varsa, diğerlerine göre onlara üçte bir daha fazla değer biçilir; çünkü hiçbir Tartar'ın efendisine hiçbir şartta ihanet etmeyeceğine kesin gözüyle bakılır.

Kefe şehri surlarla alelade bir şekilde çevrilidir³⁴⁴ ve etrafındaki hendek pek küçüktür, fakat tatar yayı, bombardar,³⁴⁵ top, misket tüfeği,³⁴⁶ culverin³⁴⁷ ve her tür ağır savunma silahı bakımından iyi donanımlıdır. Bunlar bu silahları, silahsız insanların üzerine dahi doğrulturlar, fakat onlardan büyük menfaat sağladıkları için onlara zarar vermeye de pek gönüllü değillerdir. Birkaç gün önce şehirdekiler, ordularla ve top arabalarıyla Tartar ülkesinin başşehri olan Çorcate'yi³⁴⁸ ele geçirmek için yürüyüşe geçmişler, fakat Tartarlar bundan haberdarlanmış ve Cenevizlileri alt etmişler ve onların sancaklarını ele geçirmişler ve yanlarında getirdikleri ne varsa yağmalamışlar ve onları öldürmüşler, bundan daha fazlasını ise esir almışlar. Öldürdükleri ve esir ettikleri insanlar o kadar çokmuş ki o gün öfkeyle, Kefe şehrinin kendisini dahi ele geçirmeyi düşünmüşler. Bunlar surlara doğru ilerleyip surlardan

³⁴⁴ Aslında şehir 1341-1348 yılları arasında Cenevizliler tarafından güçlü surlarla çevrilmiştir, ancak şehrin genişlemesi nedeniyle, 1383-1386 yılları arasında varoş kesimlere dış surlar inşa edilmiştir. Tafur bu dış surlardan söz ediyor olmalıdır. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, s. 183.

³⁴⁵ Taşınabilir, savaş topunun öncülü olan bir tür silah.

³⁴⁶ Tarihi yaklaşık olarak 13. veya 14. yüzyıla kadar giden bir tür tüfek.

³⁴⁷ Bombarda ile misket tüfeğinin ara devrine denk gelen bir tür silah.

³⁴⁸ 13. yüzyılda Solkhat adı ile bilinen şehir, 15. yüzyılın ortalarına kadar Moğolların Kefe ve Kırım civarındaki en önemli şehirleri idi. Bkz. Virgil Ciociltan. *The Mongols and the Black Sea Trade in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, Brill 2012, s. 226; Bazı kaynaklarda bu şehir Kırım olarak da isimlendirilmiştir. 15. yüzyılda Osmanlı egemenliğiyle birlikte söz konusu isim yarımada'nın tamamı için kullanılmaya başlamıştır. Bkz. W. Barthold, "Krim.", *Brill's First Encyclopaedia of Islam*, (ed. M. Theodoor Houtsma. E. J.), Leiden 1993, s. 1085; Jiménez de la Espada bu şehrin Roma devri şehirlerinden olan *Satarchae* olabileceğini bildirir. Bkz. Jiménez de la Espada, *a.g.e.*, s. 318.

yukarı tırmanmaya çalışmışlar, fakat birçoğları burada öldürülmüş ve böylece Cenevizliler orada, karadan ziyade denizde güçlü olduklarının farkına varmışlar. Kefe'ye, Pers ülkesi ve Hindistan'dan kara yoluyla ve denizden ise Tana, Ryxabaque ve Bacú denizleri³⁴⁹ yoluyla muazzam miktarlarda ticari mal, baharat, altın, inci ve değerli taşlar gelir ve hepsinden önemlisi ise dünyanın dört bir köşesinden gelen kürklerdir. Bunların fiyatları ise diğer yörelere göre daha ucuzdur. Hiç kuşkusuz Cenevizliler orada olmasaydı, görünüşe bakılırsa halkın bizimle bir ortaklığı olmazdı. Orada çeşitli uluslardan çok sayıda insanın, çok çeşitli örtünme ve yemek âdeti ve kadınlardan faydalanma biçimi bulunur³⁵⁰. Bir ara konakladığımız hana bir azumbre şarap karşılığında genç bakireler getirdiler. Şarap, her türlü meyve ve hatta ekmek dahi burada oldukça kıttır. Bunların tamamı şehirde edinilebilir, fakat bunları oraya tacirler getirir ve yüksek fiyata satarlar ve bu nedenle hırsızlık yaygındır. Tartarlar savaşçı bir halktır ve hem onlar hem de atları çok iş görmekle birlikte ihtiyaçları pek azdır. Sefere çıktıklarında olduğu gibi, at bindiklerinde etlerini at ile eyer arasında taşırlar ve burada durduğu sürece piştiğinden bundan başka onu bir daha pişirmezler³⁵¹. Tüm komşu Hıristiyan uluslarla savaşır ve onlardan esir aldıklarını, satmak üzere Kefe'ye getirirler. Bunu özellikle Litvanya [Lithuania] ve Rusya [Ruxia] hâkimi ve Polonya [Poloña] Kralı'nın kardeşi olan ve vâris bırakmadan ölen Vitoldo Lordu'nun ölümünden beri yaparlar. Polonya Kralı ülkesin başına geçmesi söz konusu olduğunda - çünkü Polonya'dan çok uzaklara sürülmüştü - halk onu yöneticileri olarak istemedi ve ülke parçalandı ve bu şekilde yok oldu. Eğer Tartarlar köle olarak hizmetimize girmişlerse, bunun sebebi ya

³⁴⁹ Virgil Ciociltan, *The Mongols and the Black Sea Trade* adlı eserinde bunları sırasıyla Karadeniz, Azak ve Hazar denizi olarak isimlendirir. Bkz. Ciociltan, *The Mongols and the Black Sea Trade in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, Brill, Leiden 2012, s. 113, 229 nolu dipnot; Malcolm Letts, Tana ve Ryxabaque'nin aslında Azak Denizi olduğunu bildirir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 134, 3 nolu dipnot; Jiménez de la Espada ise Tafur'un Ryxabaque denizi ile, Tana'nın yani Azak Denizi'nin bir kısmını imâ etmiş olması gerektiğini savunur. Bkz. Jiménez de la Espada, *a.g.e.*, s. 316.

³⁵⁰ Şehir hakkında Sultaniyeli Johannes'in tanıklığı da Tafur'un anlattıklarına yakındır. Johannes şehirden şu sözlerle bahseder: "*Buradan 100 mil ötede meşhur ve kalabalık Kefe kenti bulunur ve dünyanın dört bir tarafından gelen tüccarlar burada buluşurlar. Doğunun dillerinin tamamıyla burada karşılaşılabilir. Bizzat ben burada 35 dil saydım. Denizin ötesindeki bu kent Hıristiyanların gözdesi ve büyük emtia kaynağıdır. Buraya Cenovalılar hâkimdir...*" Bkz. Altay Tayfun Özcan, "Timur'un Elçisi Sultaniyeli Johannes ve Libellus de Notitia Orbis Adlı Eserinden Bazı Parçalar" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: 33, S. 55, Ankara 2014, s. 141.

³⁵¹ Schiltberger ise Tatarların bu âdetlerini şu şekilde anlatır: "... bir parça eti alır ve onu ince dilimlere ayırırlar ve bunları eyerin altına koyup at sürerler ve ne zaman acıksalar bunları yerler, fakat eti ilkin tuzlarlar ve böylece bozulmayacağını düşünürler; çünkü et, atın sıcaklığından kurur ve eyerin altında at sürerken yumuşar." Bkz. Schiltberger, *a.g.e.*, s. 48.

kaçırıldıklarından ya da daha önce anlatmış olduğum gibi aileleri tarafından satıldıklarındandır. Sayısız ulustan oluşan böylesine muazzam insan kalabalığının bulunduğu Kefe'nin vebadan bağışık olması bir mucizedir³⁵². Oradayken büyük bir nehir olan Tana'yı [Don] görmeye gittim. Söylediklerine göre bu nehir dünya üzerindeki cennetten akıp gelen nehrin diğer koludur. Tana, Rixabaque ve Bakü denizlerinin tamamı, Pers ülkesini ve Büyük Hindistan'ı boydan boya kat ederek akıp gelen Tanais'in³⁵³ tatlı sularıyla beslenir ve [bu sayede] Nil nehrinde olduğu gibi bu nehir üzerinden Kefe yakınındaki Büyük Deniz'in girişine kadar büyük miktarlarda mal taşınır. Bu sahilde iki kale bulunur. Emtianın depolandığı bu kalelerin biri Cenevizlilere, diğeri ise Venediklilere aittir. Bu nehirde çok miktarda balık bulunur, bunlar çok sayıda gemi ile taşınır. Bunlar en çok da bizim *sollos* dediğimiz hem tazesini hem de salamurasını fevkalade leziz olan mersin balığı taşırlar. Bu balıkların Kastilya'ya ve hatta Flandes'e³⁵⁴ gönderildiğini gördüm. Bu güzergâh Kral Enrique'nin elçilerinin Timur Bey'e giderken kullandıkları güzergâhtır³⁵⁵. Alfon Ferrandes de Mesa [Alfonso Fernández de Mesa] oradan itibaren gidebildikleri en uzak noktanın Kefe'den Kastilya'ya kadar olan mesafeye eşit olduğunu söyler, fakat onlar yoldan dosdoğru gidip gelmişler ve bu elçilerin anlattıklarına bakılırsa yol üzerinde ve Timur Bey'in sarayında oldukça tuhaf şeylerle karşılaşmışlar³⁵⁶. Don Nehri ve nehrin etrafında yaşayan halklar oldukça tuhaf görünümüdür. Bunlar orada *merona* adında bir balık avlarlar. Söylediklerine göre bunlar çok büyük balıklardır ve bu balıkların yumurtalarını fiçılara doldurup satmak için Yunanistan ile Türkiye başta olmak üzere tüm dünyaya dağıtırlar ve buna havyar [caviar] derler. Yumurtalar ilk bakışta siyah sabuna benzer. Onları yumuşakken alırlar ve burada sabun yaparken olduğu gibi bir bıçakla sıkıştırırlar ve daha sert bir hale getirmek ve balık

³⁵² 13 yüzyılda ve 14. yüzyıl ortalarında demografik dengeyi altüst edecek olan Büyük Veba'nın Kefe'nin ticaret merkezinden çıkıp tüm Akdeniz'i sardığı genel kabul görmektedir, bazı görüşlere göre Moğollar gibi doğu halkları vebaya karşı bağışıklık sahibidirlere. Bkz. Balard, "Hıristiyan Akdeniz", s. 203.

³⁵³ Don deltası üzerinde antik Yunan şehri.

³⁵⁴ Flandra ya da Flamanca. Bkz. 186 nolu dipnot.

³⁵⁵ Tafur burada İspanyol seyahatname yazınının en önemli eseri kabul edilen *Embajada a Tamorlán'ın* kaleme alınmasına da vesile olan ve Kastilya kralı Enrique'nin himayesinde Timur'un sarayına gönderilen sefareten bahsetmektedir.

³⁵⁶ Alfonso Fernández de Mesa, Ankara Savaşı'ndan sonra Kastilya Kralı Enrique'nin Timur'un elçisine karşılık olmak üzere görevlendirdiği ikinci sefarette bulunuyordu. Söz konusu sefarette, ayrıca rahip Alonso Páez de Santa María, saray muhafızlarından Gómez de Salazar ve seyahatnamenin müellifi olduğu kabul edilen Ruy González de Clavijo bulunuyordu. Tafur'un, Clavijo yerine Fernandez de Mesa'dan bahsetmiş olması dikkat çekicidir.

yumurtasına benzetmek için maltızların içine koyarlar. Bu havyar çok tuzludur. Kadınlar ve hatta erkeklerin çoğu, [buradaki] Müslüman kadınlar gibi, o yörenin narin ipeğinden özenle dikilmiş elbiseler giyerler. Erkekler sıkıştırılarak biçim verilmiş ve hiçbir dikişi olmayan, elbise kadar güzel, keçe kaftanlar giyerler, silahları pala, yay, ok ve sopadır. Tartar ülkesine gitmek için elimden gelen her şeyi yaptım, fakat bana oraya gitmemem tavsiye edildi; çünkü sürekli bozkırda gezen, başıboş, senyöre itaati tanımayan³⁵⁷ halkların arasında yapılacak seyahat güvenli olmazmış. Yine de Çorcate şehrini görmeye gittim. Orada Büyük Han'ın Ordu-Pazar'ını görmek istiyordum – lordo, ordu ve basar, pazar [meydan] anlamına gelir - Büyük Han'ın saltanatı böyle adlandırılır³⁵⁸. Ordu-pazar hakkında öğrendiklerim şu şekildedir: Büyük bir şehre benzeyen, mal alıp sattıkları büyük bir yer bulunur, söylediklerine göre orada halkın idaresinden sorumlu Büyük Kadir³⁵⁹ konaklar. Diğer tarafta, solda, aynı amaçla [kurulmuş] bir başka yer bulunur ve orayı da bir başka Büyük Kadir idare eder. Evleri taşınabilir türden ve bazıları keçeden, bazıları sıriklardan [meydana getirilir]. Buldukları yeri, kaynaklarını tükettikleri zaman terk ederler ve başka bir bölgeye yerleşirler ve sahip oldukları eşyaları gittikleri yere arabalarla taşırlar ve onları, sanki hiç yer değiştirmemiş gibi aynı şekilde kurarlar. Ekmek yemezler; [çünkü] bulunmaz, fakat deve sütüyle karıştırılmış pirinç ve at eti bulunur ve

³⁵⁷ Tafur'un burada kastettiği muhtemelen senyöre itisizlik değil, onun geldiği topraklardakine benzer bir senyörlük teşekkülünün olmamasıdır. Nitekim Tafur, Tatar kölelerin diğer kölelere göre daha kıymetli olduğundan söz etmiş ve bunun nedenini de onların efendilerine mutlak itaatine bağlamıştı.

³⁵⁸ Ordu-Pazar konusuna, pek az olmakla birlikte, çeşitli çalışmalarda değinilmiştir. Koray Özcan doktora tezinden derlediği ve Selçuklularda kent sistemini konu alan çalışmasında pazar ve panayırlardan gelişen bir kent olgusundan söz etmiş, bunların ortaya çıkış nedenlerinin temelinde, ticaret yolları üzerinde ya da orduların konakladığı yerlerde “Hristiyan-Müslüman ya da yerleşik-göçebe gibi farklı sosyal ve ekonomik yapıya sahip kültürler arasındaki siyasal sınır bölgelerinde karşılıklı işlenmiş ya da işlenmemiş ürün-meta alışverişleri için geçici ortak mekân arayışlarının yattığının...” söylenebileceğini dile getirmiştir. Bkz. Koray Özcan, "Anadolu'da Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekânsal Kademelenme (1)", *METU JFA*, 2006, s. 35; İsenbike Togan ise Moğollardan bahisle ‘... imparatorluk kurulurken bu oluşumda rol alan tüccarlar “ortak” adıyla siyasete de ortak olmuşlardı. Hanların karargâhları, o dönemin deyimiyile ordaları, yürüyen şehirler; sonradan “ordu pazar” denilen pazarları da tüccarlar için yürüyen Pazar niteliğinde idi. Tüccarın pazara gitmesi gerekmiyordu. Pazarlar tüccarlar ve müşterilerle beraber yürüyordu. İşte bu suretle ticaret yollarının yönü değiştirilmiş, yollarda güvenlik sağlanmış ve alanın da satanın da memnun olması için büyük çabalar harcanmıştı.’ demektedir. Bkz. İsenbike Togan, "Çingis Han ve Moğollar", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 249; Özcan ile Togan'ın burada dile getirdikleri ve çalışmamızın başında Michel Balard'ın Moğolların ticareti koruyucu tutumları ve Asya bozkırlarını Akdeniz ticaretine açmalarıyla ilgili dile getirdikleri (Bkz. Bkz. Balard, “Hristiyan Akdeniz”, s. 201.) bir arada okunduğunda Tafur'un sözünü ettiği ordu pazarlarının önemi ve Asya bozkırlarının Akdeniz ticaret ağına ne şekilde eklendiği ortaya çıkmaktadır.

³⁵⁹ İspanyolca metinde bu kelime *Grant Cadir*'dir.

Muhammedin yasasına bağılı olduklarından şaraptan habersizler. Büyük Han çok geniş topraklara hükmeder, fakat hükmettiğı şehirler ve kasabalar değildir, çünkü bunlar yoktur ve halk kırdan yaşar. Savaşacak Hıristiyan bulamayanlar kendi aralarında savaşır ve fırsatını bulduklarında adalet korkusu olmadan hırsızlık yaparlar, çünkü bunun yanlış olduğunu düşünmezler. Boyları kısadır ve geniş omuzludurlar. Alınları geniş, gözleri küçüktür. Asil soydan gelenlerin daha fazla yıprandıkları söylenir. Ayrıca söylenene göre ne zaman Türklerle karşılaşsalar onların en iyilerini yanlarına alırlarmış ve sonuçta Türkler, Yunanları; Yunanlar da Tartarları alt ederlermiş.

Fakat Yunanlar mahvolmuş halde olduklarından şimdi ellerinde Konstantinopolis'ten başka müstahkem yer kalmamış. Bazıları kendilerini lord olarak adlandırıyorlardı, fakat dünya üzerine yayılmış tüm Hıristiyan ulusları, burada mudejarların³⁶⁰ bizim kölemiz oldukları gibi, şimdi Müslümanların kölesidirler ve tamamen güçten düşmüş ve esaret altında alınmış ve dağılmış vaziyettedirler. Türkler, Troya'nın intikamını pek güzel aldılar! Daha ben [oraya] ulaşmadan evvel ve Konstantinopolis henüz işgal edilmemişken, Yunanlar şimdi olduğu gibi [Türlüklere] tâbi olmuşlardı ve eğer Türkler hâlâ şehre el koymamışlarsa bunun nedeni Batılı Hıristiyan ulusların onlara karşı durmalarından korkmaları idi, fakat öyle görünüyor ki Hıristiyan prens ve halkların ihmalkârlığı yüzünden şimdi Konstantinopolis kaybedildi³⁶¹. Ne kadar boş bir korku! Şüphesiz, Tanrı buna izin vermiş olsaydı ve Türklerin gücü daha fazlasına yetseydi, Türkler, Hıristiyan âleminin bu kötülüğün intikamını almak için hiç bir çaba göstermediğini gördüklerinde, giriştikleri her işte başarılı olurlardı ve şurası açıktır ki aslında şehirler, askerlerin gayret ve gücünden ziyade Tanrı'nın ilahi kudreti ile savunulur.

Bu ülkede kalmayı çok arzuladım, fakat halkı çok vahşi idi ve yemekler bana göre değildi. Ülke, ulaşılması imkânsız olan Büyük Hindistan gibi, hemen hemen ulaşılmaz bir yerdedir ve Tartarların zararlı komşulukları nedeniyle ve onları savunacak bir Senyöre sahip olma konusundaki isteksizlikleri nedeniyle perişan ve

³⁶⁰ 1492 yılında Granada, Hıristiyanlar tarafından ele geçirildikten sonra İspanya'da yaşamaya devam eden Müslümanlara verilen ad.

³⁶¹ Tafur'un Konstantinopolis'in fethinden önce gerçekleştirdiğı seyahatini şehrin fethedilmesinden sonra kayıt altına aldığı göstermesi bakımından bu cümle önemlidir. Tafur'un seyahati üzerine yapılan çalışmalarda onun seyahatnamesini ne zaman yazdığı ile ilgili ortak bir kanaat oluşmuştur ve bu tarih muhtemelen 1453-1457 yılları arasında bir yerdedir. Bkz. Jiménez de la Espada, *a.g.e.*, s. xx.

harap düşmüş olan ve Tanrı onlara merhamet gösterene kadar da böyle kalacak olan, sözünü ettiğim Hıristiyanları saymazsak ülkenin diğer yerlerinde görecektir pek az şey bulunur. Kefe şehri kışın öyle soğuktur ki gemiler limanda donar kalırlar. Halkı pek vahşi ve hastalıktır, bu yüzden çok istediğim halde daha fazlasını görmekten vazgeçip Yunanistan'a döndüğüm için üzüntü duymadım. Böylece eşyalarımı topladım ve Kefe'den ayrıldım.

2.18. Konstantinopolis

Aynı gemi ile denize açıldık ve rotamızda seyrederek Trabzon'a döndük. Burada, daha önce bahsetmiş olduğum gibi, İmparator kalmam için elinden gelen her şeyi yaptı, fakat buna muvaffak olamadı ve [buradan] ayrıldık ve Konstantinopolis'e döndük, fakat Büyük Deniz'den gelen gemilerin Konstantinopolis ve Pera limanlarına girmesini yasaklayan kararlar alınmıştı; çünkü bunların beraberinde veba getirmelerinden korkuluyordu. Konstantinopolis'ten iki fersah uzaklıkta, gemilerin mallarını boşaltabileceği ve denize yeniden açılmadan önce altmış gün boyunca kalmak zorunda oldukları bir barınak inşa etmişlerdi. Şüphesiz yabancı uluslar beraberlerinde daha fazla hastalık getirirler ve ben bizzat o hanlarda vebadan dolayı ölmüş insanlar görmüştüm. Despot Dragas'a, şehre girmemiz için izin istemek üzere adamlarımdan birini yolladım. Ben ve maiyetimdekilerin gemiden ayrıldığımı ve diğerleriyle beraber konaklamak yerine, iki gün boyunca kırdaki kalmış olduğumuzu bildirdim. Despot benim için iyi donanımlı bir kayığın gönderilmesi için emir vermiş. Bazı arkadaşlarım da beni karşılamak için gelenler arasındaydı. Maiyetimdekileri kalacakları yere gönderdim ve saygılarımı bildirmek üzere Despot'un huzuruna çıktım. Despot ve İmparatoriçe ve onun refakatçi kadınları beni pek samimi karşıladılar. İmparatoriçe Büyük Deniz yolculuğumun nasıl geçtiğini ve özellikle Trabzon İmparatoru olan erkek kardeşini ve o sırada orada bulunan diğer erkek kardeşini görüp görmediğimi sordu. İmparator ile karşılaştığımda olup bitenleri anlattım ve bundan fevkalade memnun oldular ve İmparatoriçe şöyle söyledi: "Bizim ulusumuzdan olsanız dahi daha iyi hizmet edemezsiniz" ve ben de şöyle cevapladım: "Hanımefendi ben iyi bir Hıristiyan'dan bekleneni yaptım." Daha sonra onlarla vedalaştım ve şehrin soylularının pek samimi ilgisi eşliğinde konakladığım yere döndüm,

Ertesi gün Despot'un yanına gittim ve ona Aya Sofya Kilisesi ve oradaki kutsal emanetlerinin gösterilmesini temin edebilir mi diye sordum ve bana bunu büyük memnuniyetle yapacağını söyledi; ayrıca kendisinin de vaazı dinlemek için oraya gitmek niyetinde olduğunu söyledi ve İmparatoriçe ile gerçek Trabzon İmparatoru olan kardeşi de aynı şeyleri söylediler. Daha sonra vaazı dinlemek için kiliseye gittik ve ardından tüm kiliseyi görmemi sağladılar. Kilise çok büyüktür ve söylediklerine göre Konstantinopolis'e refahın hâkim olduğu devirlerde orada altı bin rahip bulunuyormuş. Etrafı genelde bakımsız, fakat kilisenin kendisi o kadar iyi durumdadır ki bugün tamamlanmış gibi görünür. Yunan usulünde inşa edilmiş ve kurşunla kaplanmış yüksek şapelleri bulunur ve iç kısmında, zeminden itibaren bir mızrak boyuna kadar mozaik işlemlerle tamamen kaplanmış. Bu mozaik işçiliği o kadar güzeldir ki bir ressam bile daha iyisini yapmaya yeltenemezdi. Daha aşağıda çok narin taşlar, mermer, somaki ve yeşim taşı ile karışık bir halde bulunur ve zengin bir işçilikle işlenmiş. Zemin büyük taşlardan oluşur; olağanüstü bir hassasiyetle kesilmişler. Bu şapellerin merkezinde, fevkalade büyük olan ana şapel bulunur; o kadar yüksektir ki çimentosunun onu bir arada tutabildiğine inanmak güçtür. Bu şapelin içinde, bahsettiğim gibi, mozaikler ve merkezinde Yaratıcı Tanrı'nın bir tasviri bulunur. Aşağıdan [bakıldığında] ortalama bir adamın ölçülerine benziyor, fakat ayağın bir mızrak uzunluğunda ve bir gözün diğerine olan uzaklığının, karış hesabıyla, hayli fazla olduğunu söylediler. Ortasında büyük bir mihrap var ve buradan geometrinin tüm zarafeti ve haşmeti görülebilir. Şapelin altında büyük bir sarnıç³⁶² bulunur, söylediklerine göre üç bin bota'lık³⁶³ bir gemiyi yelkenleri açık haliyle alabilecek genişliğe, yüksekliğe ve buna yeterli suyu alacak derinliğe sahiptir. Böyle bir söz ispat edilebilir mi bilmiyorum, fakat hayatım boyunca böyle bir sarnıcın daha büyüğünü görmedim ve bir başkasının olduğunu dahi sanmıyorum. Orada, sözünü ettiğim senyörler, rahipten kutsal emanetleri getirmesini istediler. Anahtarlardan biri Despottadır ve diğeri, o sırada orada hazır bulunan Konstantinopolis Patriği'ndedir. Üçüncü anahtar kilisenin başrahibindedir. [Tören] kıyafetlerini kuşanmış rahiplerin törenle getirdiği kutsal emanetler şunlardır:

³⁶² Clavijo, Tafur'un yaptığı benzetmeye benzer bir şekilde burada on kadırganın yüzdürülebileceğini söylemektedir. Bkz. Ruy González de Clavijo, *Embassy to Tamerlane, 1403-1406*, (İngilizceye çev. Guy le Strange), Psychology Press, Abington 2004, s. 42.

³⁶³ Şarap tulumu. Malcolm Letts *botanın sıvı ölçü birimi olduğunu ve bir botanın 516 litreye denk geldiğini bildirir; fakat buna bir açıklama getirmez. Bkz. Letts, a.g.e., s. 140, 1 nolu dipnot.*

Öncelikle olağanüstü mukaddes bir eşya olan ve Efendimizin böğrünü delen mızrak, bir zamanlar mor renkte olmuş olması gereken, fakat zamanla şimdiki gri rengini alan dikişsiz kaftan, [İsa'ya ait] tırnaklardan biri, Efendimizin tacından birkaç diken ve daha başka şeyler... Mesela Gerçek Haç'tan geriye kalan tahta ve Efendimizin kırbaçlandığı sütun... Bunlardan başka, Kutsanmış Bakire Meryem'den kalan bazı eşyalar ve Aziz Lorenço'nun üzerinde kavruğu ızgara ve Azize Elena'nın³⁶⁴ Kudüs'te iken yanına aldığı ve buraya getirdiği, büyük hürmet gösterilen ve sıkı biçimde korunan çok sayıda kutsal emanet vardı. Tanrıya şükürler olsun Yunanlar mağlup olduklarında bunlar İtikadın düşmanlarının eline düşmedi; yoksa bunlara zarar verir ve pek az hürmet ederlerdi. Dışarı çıktığımızda kilisenin kapısında, büyük şapelin kendisinden daha büyük taş bir sütun gördük. Tepesinde yaldızlı pirinçten büyük bir at ve atın üstünde bir eli havaya kalkmış vaziyette, parmağıyla Türkiye'yi işaret eden ve diğer eliyle, tüm dünyanın elinin içinde olduğunu ima ederek bir elma³⁶⁵ tutan bir şövalye bulunuyordu.

Bir gün büyük bir fırtınada heykel yıkılmış ve elma heykelin elinden düşmüş ve söylediklerine göre on beş arrobalık³⁶⁶ bir küp büyüklüğündeymiş, fakat aşağıdan bir portakal gibi görünür böylece heykelin ne kadar yüksek olduğu hakkında bir hükme varılabilir. Güçlü rüzgârlardan dolayı düşmesini engellemek üzere elmayı

³⁶⁴ Şehrin kurucusu Büyük Konstantin'in Azize kabul edilen annesi Helena.

³⁶⁵ Söz konusu kelime bazı yazarlarca kadim zamanlardan beri Türklerde de mevcut olduğu dile getirilen Kızılelma'yı çağrıştıran bir biçimde "*manzana*" yani elma şeklinde kaydedilmiştir. Eski İspanyolca'da "*manzana*" elma anlamı dışında kılıç veya pala topuzu anlamlarını da taşımaktadır. Bununla birlikte Inmaculada Pérez Martín, Bizans topraklarına seyahat düzenleyen İspanyol seyyahları konu edindiği çalışmasında Justinianus heykelinin sol elinde tuttuğu bu kürenin "*elma*" anlamına dikkat çekmiştir. Bkz. Inmaculada Pérez Martín, "Ficción y realidad en las narraciones hispanas de viajes a Bizancio", *Mare Nostrum: Viajeros griegos y latinos por el Mediterráneo*, Madrid: SEEC. Delegación de Madrid, 2012. 175–197; Benzer bir şekilde Vasiliev de bu duruma dikkat çekmek için kelimenin İspanyolcasını dipnot olarak göstermiş, Letts'in bu kelimeyi İngilizceye "*küre*" şeklinde tercüme ettiğini belirtmiş, fakat kendisi bunun yerine İngilizce "*apple*" yani "*elma*" şeklinde bir tercüme uygun görmüştür. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 105, 1 nolu dipnot; Biz de bu kelimenin bir küre değil, elma şeklinde çevirisinin uygun olduğunu düşünüyoruz. Nitekim burada sözü edilen *Kızılelma* söylencesi ile ilgilidir. Her ne kadar kimi politik hassasiyetlerle bu söylence eski Türklere ve Asya bozkırlarına dayandırılıyor olsa da, hükümdarlık alameti olan *elma* imgesi Osmanlıların, Roma'dan devraldığı mirasın unsurlarından biridir. Konstantinopolis'in fethedilmesinden sonra da bu söylence Osmanlıların toplumsal belleğinde yer edinmiş ve taşıdığı anlam ulaşılmaya çalışılan bir hedef ve ülke olarak varlığını korumuştur. Bkz. Gökyay, "Kızılelma", s. 559; Gökyay'ın geniş kapsamlı makalesi için Bkz. Orhan Şaik Gökyay, "Kızıl Elma Üzerine", *Tarih ve Toplum*, C:5, S. 25, İletişim Yayınları, İstanbul 1984, s. 425-430.

³⁶⁶ İspanya'da şarap ölçmek için kullanılan bir sıvı ölçü birimidir ve bir *arroba* 11.5 kilogramdır. İngilizce tercümede Letts, Tafur'un bahsettiği miktarı "*15 gallons*" olarak tercüme etmiştir. Vasiliev ise bu duruma dikkat çekmiş ve söz konusu ölçü biriminin farklı bölgelerde farklı değerler taşıdığını not etmiştir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 105.

sağlamlaştırmanın ve zincirlerle atı sabitlemenin sekiz bin dukaya mâl olduğunu söylüyorlar. Bu şövalyenin Konstantin³⁶⁷ olduğu ve Yunanistan'a felaketin, bulunduğu yerden parmağıyla işaret ettiği istikametten geleceği kehanetinde bulunduğunu söylerler ve böyle de oldu. O gün öğle vaktine kadar, hayran kalmış olduğumuz kilise ve çevresiyle meşgul olduk. Kilisenin dışında, âdet olduğu üzere şarap ve ekmek ve balık satan evlerin olduğu büyük meydanlar vardır. En çok da kabuklu deniz hayvanları satarlar; çünkü Yunanlar bunlardan hayli fazla tüketir. Yıl içinde, bazı perhiz dönemlerinde sadece balıkla yetinmezler ayrıca kansız olan balıklarla, yani kabuklu hayvanlarla da beslenirler. Burada, âdet olduğu üzere, hem yöneticilerin hem de sıradan insanların yemek yedikleri, taştan meydana getirilmiş büyük masalar bulunur.

Bir süre sonra Despot ve İmparatoriçe ve erkek kardeşi Saray'a döndüler ve ben de konakladığım yere döndüm. Ertesi gün Konstantin'in bedeninin bulunduğu Santa Maria Kilisesi'ni ziyaret ettim. Bu kilisede Aziz Lúcas tarafından meydana getirilmiş olan Meryem Ana'nın bir tasviri bulunur ve diğer tarafta ise çarınha gerilmiş halde Efendimizin tasviri var³⁶⁸. Taş üzerine resmedilmiş ve söylediklerine göre çerçevesi ve sehпасıyla birlikte ağırlığı birkaç yüz libredir. O kadar ağırdır ki bir bütün olarak altı adam onu kaldıramaz. Her Salı, çok sayıda insan biraraya gelir ve oraya uzun kırmızı ketenle kuşanmış ve başları örtülü halde, keklikleri öldüren boğalar gibi [görünürler], yaklaşık yirmi adam gider. Bu adamlar asil bir soydan gelirler ve bu görev sadece onlara verilir. Büyük bir tören olur ve tören kıyafetleri giyinmiş olanlar sırayla resmin yanına giderler ve kim isterse, sanki bir ons ağırlıktaymış gibi, onu kolayca kaldırır. Tabloyu yüklenen kişi onu omzuna alır ve topluca şarkılar söyleyerek kiliseden çıkıp büyük bir meydana giderler. Tabloyu taşıyan onunla birlikte bir köşeden diğerine yürür ve meydanın çevresinde elli kez tur

³⁶⁷ Tafur'a aktarılan bilgi yanlıştır, söz konusu heykel I. Justinianus'a ait olmakla birlikte, heykelin üzerinde bulunan eski yazılardan anlaşıldığına göre daha önceki bir imparatora aittir. Konstantinopolis'in Osmanlılarca fethedilmesinden sonra da bir süre varlığından haberdar olduğumuz heykel, fetihten sonra eritilip top döktürülmüş ve üzerinde bulunduğu sütun ise 1492 yılında düşen bir yıldırım sonucunda yıkılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. J. Raby, 'Mehmed the Conqueror and the Equestrian Statue of the Augustaion', *Illinois Classical Studies*, Byzantium and its Legacy, C: 12, S. 2, 1987, s. 305–313.

³⁶⁸ Clavijo bu resmi Santa Maria de la Dessetria Kilisesi'nde görmüştür. Seyahatnamesinde, resmin çok ağır olduğunu, bu yüzden üç ya da dört adamın taşıyabildiğini anlatır. Bkz. Ruy González de Clavijo, *Narrative of the Embassy of Ruy Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour at Samarcand, A.D. 1403-6*, (İngilizceye çev. Clements Robert), The Hakluyt Society, London 1859, s. 44; Bu resim Türkler şehri ele geçirdiğinde yeniçeriler tarafından parçalanmıştır. Bkz. W. H. Hutton, *Constantinople*, J.M. Dent & Sons, London 1933, s. 263, 266.

atar. Gözler tablonun üzerine sabitlendiğinde [Meryem Ana'nın] tasviri yerden yukarı yükselmiş ve tamamen başkalaşmış gibi görünür. Taşıyan kişi onu omzundan indirdiğinde bir başkası gelir ve aynı şekilde omzuna alır ve daha sonra bir başkası ve bu şekilde bunlardan dördü veya beşi o günü [böyle] geçirir. O gün meydana bir pazar kurulur ve oraya büyük bir kalabalık toplanır ve din adamları [bir parça] pamuk alıp resme sürerler ve orada bulunan insanlara bunu dağıtırlar ve daha sonra, yine törenle, tablo yerine götürülür. Ben Konstantinopolis'teyken tablonun sergilendiği törenlerin birini dahi kaçırmadım; çünkü o, şüphesiz, fevkalade mühim bir alâmettir.

Konstantinopolis'te Azize Elena'nın, gücünü göstermek arzusu ile inşa ettirdiği Aya Sofya kadar büyük olmayan, fakat söylediklerine göre, daha haşmetli bir kilise vardır³⁶⁹. Girişinde hayli karanlık olan bazı kemerler varmış ve söylediklerine göre insanlar, çok zaman, oğlancılık günahını işlemek için oraya gidiyorlarmış ve bir gün gökten bir yıldırım düşmüş ve kiliseyi ateş sarmış ve o günahı işleyenlerden bir kişi dahi kurtulmamış. Kilisenin adının Valayerna olduğu söylenir ve şimdi tamamen yandığı için onarmak mümkün değildir. Ayrıca Aziz Basilio Tarikatı'nın keşişlerine ait olan Pentecatro³⁷⁰ adında bir manastır var - o yörede başka bir tarikat bulunmaz - ve burası da altın mozaiklerle çok güzel biçimde bezenmiş. Manastırda Architeclinos'un düğünü sırasında şarapla doldurulmuş olan kaplar ve başka birçok antik eser bulunur ve burası imparatorların gömüldüğü yerdir. Şehrin bir köşesinde, Türkiye'nin karşısına düşen kıyı kesiminde, surların üzerinde bulunan Aziz Demetrius adlı bir manastır bulunur. Manastır kadınlara tahsis edilmiş ve Boğaz'ın en dar kısmındadır ve karşısında Türkiye görülür. Manastırın karşısında, Türkiye tarafında ise bir kule bulunur, eskiden bir taraftan diğerine bir zincir çekilirmiş ve zincir gerildiği zaman gemilerin geçmesi mümkün olmazmış. Bu kısmen gösteriş için ve kısmen de bu vesileyle topladıkları geçiş vergisini kaybetmemek için yapılmış ve buna Aziz Jorge'nin Kolu³⁷¹ derler. Boğaz bir yerinde çok dardır; öyle ki diğer sahilde gezinen bir adam görülebilir. Ayrıca deniz, Türkiye

³⁶⁹ Malcolm Letts bu kilisenin muhtemelen Blachernae olduğunu bildirir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 142, 4 nolu dipnot.

³⁷⁰ Pantokrator Kilisesi (Zeyrek Camii) II. Yannis Komnenos ve karısı Irene tarafından 1118-1136 yılları arasında yaptırılmıştır. Bkz. Robert Ousterhout, *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life*, (ed. Nevra Necipoğlu), Brill, Leiden 2001, s. 133.

³⁷¹ "Braço de S. Jorge": Haliç ya da Altın Boynuz. Jiménez de la Espada bazı kaynaklarda Çanakkale Boğazı'nın da aynı isimle anıldığını belirtir. Bkz. Jiménez de la Espada, *a.g.e.*, s. 305.

tarafında çok sığ, Yunanistan tarafında ise çok derindir. Bu yüzden ne kadar büyük olursa olsun herhangi bir gemi Konstantinopolis surlarına bitişik seyredebilir, hatta bir adam surlardan gemiye atlayabilir.

Konstantinopolis'te, sütunlu girişi ve kapıları ve kemerleri olan ve kadim zamanlarda halkın bayram kutlamalarında oyunları izlemek için kullandığı büyük bir meydan var. Ortasında birbirine sarılmış vaziyette yaldızlı pirinçten yapılmış iki yılan bulunur ve söylediklerine göre bunlardan birinin ağzından şarap, diğerinin ağzından süt akarmış³⁷². Fakat kimse bundan bahsetmez ve kanaatimce bu hikâyeye fazla itimat edilmemelidir. Meydanın merkezinde aynı şekilde yaldızlı pirinçten bir insan heykeli bulunur ve tüccarlar ne zaman fiyatta ihtilafa düşseler Adil adını verdikleri bu heykelin yanına gelirler ve heykel elini kapatmak suretiyle hükmünü verir. Onun hükmü, yani malların gerçek fiyatı, ne olursa olsun doğru kabul edilir ve her iki taraf da karara razı olurlar. Bir zamanlar üç yüz duka ederinde bir atın sahibi olan bir soylu ve onun atını satın almak isteyen toprak sahibi bir senyör varmış, fakat bunlar fiyatta anlaşamamışlar. Bu yüzden ihtilafı gidermesi için heykelin kararına başvurmaya karar vermişler ve onun yanına gitmişler ve alıcı birkaç duka çıkarıp bir tanesini heykelin eline koymuş. Bunun üzerine heykel, atın daha fazla etmeyeceğine hükmedip, elini kapatmış ve böylece alıcı atını ve satıcı da dukasını almış, fakat satıcı bu duruma pek hiddetlenmiş ve palasını çekip heykelin elini koparmış ve bundan sonra heykel hiç bir zaman hükümde bulunmamış. Alıcı eve vardığında at ölmüş ve atın derisi ile nalları o bir dukaya denk gelmiş, fakat ben Evangelistlerle³⁷³ alakalı hususlara daha fazla itibar ederdim.

Meydanın diğer tarafında birbirinin aksi istikamette, [iki] ayrı kapısı olan bir hamam bulunur. Kadınlar zina ile suçlandıklarında yargıçlar onları bu hamama getirtirler ve onu gözledikleri sırada bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkmasını sağlarlar ve eğer masum ise namusuyla [oradan] geçer, fakat eğer masum değilse, kadın fark etmediği halde, etekleri ve iç gömleğinin tamamı kendiliğinden yukarı

³⁷² “Gülbahar Baran Çelik, söz konusu Yılanlı Sütun’un M.Ö. 478-77 yıllarında tamamlanarak Yunanistan’daki Apollon Delphoi Tapınağı’na sunulan üçayağın parçası olduğunu bildirmektedir. Bu Üçayak, M.Ö. 479 yılında Perslerle Yunanlar arasındaki Platia adlı savaştan sonra Yunanların zaferlerinin onuruna, Birleşik Yunan Kent Devletleri tarafından yaptırılmıştır. Bkz. Gülbahar Baran Çelik, “Açık Havada 2500 Yıllık Bronz Bir Anıt, Yılanlı Sütun”, *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, C: 6, 2013, s. 24–32; Tafur, söz konusu sütunun tepesinde üç yılan başı olmasına rağmen onu iki başlı olarak tarif etmiştir.

³⁷³ İncil yazarları, İncil'i yaymaya çalışan kimseler.

kalkar ve belden aşağısı tamamen görülebilir³⁷⁴. Buna kuşkuyla yaklaşmak da günah değildir. Bu meydanın ortasında, Julius Sezar'ın küllerinin bulunduğu Roma'daki sütunların üslubunda, yekpare taştan meydana getirilmiş, köşeli bir sütun³⁷⁵ bulunuyordu, fakat aslında ne ona benzer, ne onun kadar güzel ve ne de onun kadar görkemlidir³⁷⁶. Rivayete göre bu sütun Konstantin'in bedeni için yapılmış. Bundan başka, meydanın çevresinde ve içinde çok sayıda yapı var ve ona Prodomo [Hipodrom] derler.

Konstantinopolis şehri üçgen biçimli kurulmuş, iki tarafı denize bakar, diğer tarafı ise karaya. Muazzam bir şekilde surlarla çevrilmiştir ve surlar harikuladedir. Söylenene göre Türk surların yakınına gelmiş ve onu dikkatlice incelemiş ve lağımçı, surları gördüğünde hayrete düşmüş ve Türk'e şöyle söylemiş: "Efendim bu şehir mayınlarla ele geçirilemez; çünkü surlar çelik gibi ve hiçbir zaman yıkılmaz." - Böyle söylenir, çünkü surlar çok yüksektir ve büyük mermer blokları ile örülüdür. - Türk [surları aşmak için] girişimlerine devam ederken ona, surların üzerinde at üstünde gezinen bir adam gördüklerini bildirmişler. O da bunun üzerine bir Yunan esire, her gece surların üzerinde at üzerinde ve tüm silahlarını kuşanmış vaziyette gezinen, bir şövalye şeklinde gördükleri, bu tuhaf şeyin ne olduğunu sormuş. Yunan esir şöyle cevap vermiş:

"Efendim, Yunanlar şöyle rivayet ederler: Konstantin, kilisesini inşa ettirdiği zaman çok sayıda adam çalıştırmış ve bir gün herkes yemeğe gittiği sırada ustabaşı,

³⁷⁴ Malcom Letts bu söylencenin muhtemelen Hipodrom ile Saray yakınlarındaki Zeuxippus Hamamı ile ilgili olduğu görüşündedir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 245, 8 nolu dipnot; Vasiliev de bu görüşü çalışmasında tekrarlar. Bkz. Vasiliev, *a.g.m.*, s.109.

³⁷⁵ İspanyolca metinde "*una aguja de una piedra*" şeklinde geçer. Tafur, Sultanahmet Meydanı'nda Yılanlı Sütun'un yakınında bulunan Theodosius Dikilitaşı'ndan bahsetmektedir. İngilizce tercümede köşeli taş veya dikilitaş olarak çevrilmiş olsa da Vasiliev burada geçen "*aguja*" kelimesinin İspanyolca'da "*iğne*" anlamına geldiğine değinir. Mısır dikilitaşlarından bahisle "*iğne*" anlamından zaman zaman söz edilmektedir. Bu kelimenin kullanımıyla ilgili olarak Vasiliev'in ve Letts'in dikkatlerinden kaçan unsur ise Tafur'un bu kelimeyi üçüncü bir yerde daha kullandığıdır. Tafur, Sina Çölü'nden geçtiği sırada burada insanların yollarını bulmak için "*pusula*" yardımıyla yol aldıklarını anlatırken "*pusula*" için kullandığı kelime de "*aguja*"dır. Söz konusu kelimenin artık kullanılmamakla birlikte pusula anlamı da bulunmaktadır. Biz bu kelimenin Tafur tarafından yön tayini sağlayan bir işaret anlamıyla kullandığını ve "*klavuz*" anlamı taşıdığı da düşünülebilir. Bu bakımdan kelimeyi "*menzil taşı*" olarak çevirmek de makul görünüyor.

³⁷⁶ Aziz Petrus Meydanı'nda (Piazza San Pietro) bulunan dikilitaş 22,5 metre yüksekliğindedir. Konstantinopolis'te bulunan dikilitaş ise aslında 30 metre iken, Mısır'dan Konstantinopolis'e getirilmesi sırasında 18.45 metreye kadar kısaltılmıştır. Bilgi için bkz. "obelisk", *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014), <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/423656/obelisk>>; "Obelisk of Theodosius", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C: 3, (ed. Alexander Kazhdan), Oxford University Press, Oxford 1991.

bir çocuktan orada bekleyip malzemeleri korumasını istemiş. Çocuk orada beklerken at üstünde, fevkalade güzel bir adam görünmüş ve çocuğa: 'Neden diğerleriyle yemeğe gitmiyorsun?' diye sormuş ve çocuk cevap vermiş: 'Efendim burada malzemelere göz kulak olmamı istediler.' Bunun üzerine süvari şöyle söylemiş: 'Git ve yemeğini ye!' Fakat çocuk bunu yapamayacağını söylemiş. Bunun üzerine atlı, 'Çekinmeden git, sana söz veriyorum; sen dönünceye kadar kiliseyi ve şehri koruyacağım.' Böylece çocuk gitmiş, fakat daha sonra, cezalandırılma korkusuyla dönmemiş ve atlı verdiği sözün gereği orada kalmış. Rivayete göre bu kişi bir melekmış."

Şimdi şehir ele geçirilip işgal edildiğine göre, çocuğun döndüğü ve meleğin artık [şehir] korumadığı söylenebilir, fakat o zaman Türk kuşatmayı kaldırmış.

İmparator'un Sarayı bir zamanlar görkemli olmalıdır, fakat şimdi öyle değil. Hem saray hem de şehir, halkın eskiden beri çektiği ve hâlâ katlandığı ıstırapı ele veriyor. Sarayın girişinde, bazı odaların altında, taş tezgâhlarla çevrili mermer bir avlu bulunur ve taşlar, masalar gibi, sütunların üzerinde birbiri ardı sıra yerleştirilmiştir. Burada çok sayıda kitap ve eski yazmalar ve kayıtlar ve bir köşede oyun tahtaları bulunur ve [bunlar] İmparator'un sarayı için sürekli hazır vaziyette tutulur. Saray - İmparator, İmparatoriçe ve refakatçilerin yaşadığı yerler istisna tutulursa - bakımsızdır ve onların yaşadığı yerler de sıkışık bir haldedir. İmparator'un devleti, kadim törenler olduğu gibi muhafaza edildiği için, her zaman ki gibi görkemlidir, fakat dikkatli bakıldığında İmparator bir Piskopos vekiline benzer³⁷⁷. İmparator ne zaman saraydan çıksa imparatorluğa has tüm törenler muntazam icra edilir. İmparatoriçe bacaklarını iki tarafa atarak ata biner ve ata binmek istediği zaman iki beyefendi elleriyle kalın bir örtüyü yukarıya doğru kaldırarak ve İmparatoriçeye arkalarını dönerek tutarlar, böylece İmparatoriçe ayağını eyerin üzerinden attığında vücudunun hiçbir yeri görülemez. Yunanlar, şahinleri, atmacaları ve tazılarıyla birlikte iyi avcılardır. Ülkede hem şahinle avcılık hem de kıyı avcılığı çok yaygındır ve burada sülün, turaç, keklik ve yaban tavşanı bolca bulunur. Arazi engebesizdir ve at sürmek için uygundur. Şehir seyrek nüfuslu ve semtlere ayrılmış ve en fazla nüfusu sahil kesimi barındırır. İnsanları bakımsız bir

³⁷⁷ "Obispo de anillo" ya da "Obispo in partibus infidelium", özellikle Hıristiyan topraklarına saldırı olduğu zamanlarda ya da bir yer artık Hıristiyan dairesinden çıktığında, Piskopos'un güvenli bir yere gitmesi nedeniyle yerine bıraktığı vekilidir.

halde, üstelik mutsuz ve fakirdir. İçinde buldukları çetin koşullar fark edilir, fakat ahlaksız ve günaha batmış bir halk olduklarından yine de hak ettikleri kadar kötü durumda da değiller. Âdetlerine göre biri öldüğünde zaruri haller dışında tüm yıl boyunca evin kapısı açılmaz. Bunlar ağıt yakar gibi feryat ederler ve tüm şehirde bunlar her zaman görülür, yani çok zaman önce başlarına gelecek musibeti tahmin etmişler. Şehrin bir köşesinde tersane bulunur. Denize yakındır ve bir zamanlar olağanüstü bir tersane olmalıdır, şimdi bile gemiler için yeterli bir barınaktır. Pera'nın karşısına düşen yerde, gemileri bağlamak üzere insan emeği ile meydana getirilmiş bir mendirek bulunur. Burada tuzlu su karaya doğru sokulur ve orada, denize dökülen bir nehirle karşılaşır. Bu yerden Pera'ya olan mesafe, bir insanın bir taş atabileceği mesafenin iki katıdır. Gemiler mal mübadelesi için Pera'ya vardıklarında ilkin Konstantinopolis'i selamlarlar ve oraya vergi öderler, ayrıca hem Pera hem de tüm ülkenin adalet işleri Konstantinopolis'ten yürütülür. Varış limanları, her ikisi de muazzam miktardaki malları yüklemek ve boşaltmak üzere gelen gemilerle, her zaman doludur.

Bir gün orada bulunan Kastilyalı kaptan bana haber gönderdi; çünkü adamlarından biri denizde, gemisini soymak niyetinde olan bir Yunan tarafından öldürülmüştü. Onun yanına gittim ve suçluyla birlikte cesedi adaleti tesis etmesi için İmparator'a götürdük. Yunanlar bunu istememiş olsalar da - hem İmparator'un bana hürmetinden hem de aksi durumda adamlarımızın bunun intikamını masumlardan alma ihtimali olduğunu söylediğimden - İmparator derhal cellada haber gönderdi ve sarayın önünde suçlunun ellerinin kesilmesini ve gözlerinin çıkarılmasını emretti. Ben neden idam edilmediğini sordum. Bana İmparator'un, suçlunun canını almak için emir veremeyeceğini söylediler. Şarlman Kudüs'ü ele geçirdiğinde, geri dönüş yolunda, halkından birçok insan Yunanistan üzerinden seyahat etmiş ve Yunanlar bunların hepsini öldürmüşler, bunun üzerine diğerleri, hadiseden haberdar olunca, Hıristiyan halkın bulunduğu Tartar ülkesine ve Rusya'ya yönelmişler ve oradan da Macaristan'a [Ungría] ve Almanya'ya geçmişler. - Söylediklerine göre o bölgede Rusların bu denli güzel olmasının nedeni çok sayıda Fransız'ın orada kalması ve evlenmesiymiş. Bir süre sonra İmparator Şarlman, Konstantinopolis'e gelmiş ve Yunanistan İmparatoru ile büyük bir savaşa tutuşmuş, fakat sonunda barış yapmak zorunda kalmışlar ve İmparator ölen insanlar için bizim âdetlerimizden farklı olan

Büyük Perhiz'in – çünkü Yunanlar kendi âdetleri ile bedeninde kan bulunan balıklardan uzak durmayı ve sadece kabukluları tüketmeyi salık veren bizim âdetimizi birbiriyle bağdaştıramazlar - tamamında oruç tutmaya söz vermiş. İmparator bundan başka, suçu ne kadar büyük olursa olsun hiç kimsenin idam edilmeyeceğine, bunun yerine ellerinin kesilip gözlerinin çıkarılacağına dair söz vermiş. Bu yüzden Yunanistan'da elleri olmayan ve kör olan çok sayıda insan var. Despot'un adaleti bizim için bu şekilde tecelli etti ve biz de adaletin yerini bu şekilde bulmasından dolayı fevkalade memnun olduk.

Şehirde bulunduğum sırada Büyük Türk'ün Büyük Deniz'de bir yere hareket etmesi icap etti ve güzergâhı Konstantinopolis yakınlarından geçiyordu. Despot ve Peralılar, Türklerin ülkeyi işgal edeceğini düşünerek hazırlık yapıp silahlandılar. Büyük Türk surlara yakın bir yerden geçti ve üstelik o gün bazı ufak çatışmalar da oldu, fakat bunlar surların civarında meydana geldi ve Büyük Türk büyük bir orduyla beraber geçip gitti. Böylece onu sefer sırasında görme fırsatını yakalamış oldum ve savaşa ne şekilde gittiğini gözlemleyip silahları, atları ve teçhizatları hakkında bilgi edindim. Eğer Türkler, Batı'nın ordularıyla karşılaşsalar onları alt edemezlerdi. Bunun nedeni askerlerinin iyi olmaması değil, savaş teçhizatlarının yetersizliğidir. O gün büyük bir hediyeyi Konstantinopolis'ten alıp [Büyük Türk'ün] konakladığı yere götürmüşlerdi. Büyük Türk'ün oraya konuşlanıp şehri kuşatacağını düşünmüştüm, fakat Büyük Deniz'e, ona isyan eden bir ülkeye doğru, yollarına devam ettiler³⁷⁸. Aslında benim temennim de bu idi; çünkü çok az askerimiz vardı ve güçlü bir direniş göstermemiz pek mümkün değildi. Bu işin iyi tarafı ise tehlikeden uzak ve zahmetsiz bir şekilde muazzam büyüklükte bir ordunun geçişini izlemektir. Ülkemizin buraya

³⁷⁸ Vives Gatell, Tafur'un Edirne seyahatini 1937 Aralık ayı olarak tespit etmiştir. Bkz. Vives Gatell, 'Introducción', s. 40; Söz konusu yılın Mart ayında Karamaoğulları ile bir savaşa tutuşan ve aynı yılın yaz aylarında bir anlaşma yaparak bu savaşın sonlandıran II. Murat, Aralık ayında bir süredir mücadele ettiği Macar Kralı Sigismund'un ölümü üzerine, üç yıl boyunca dikkatini Sırp Despotluğunu ortadan kaldırmak ve Eflak'ı ele geçirmek üzere Balkanlar'a yöneltmiştir. Nitekim ertesi yıl kendisi de ordunun başında olmak üzere Macaristan'a sefere çıkmıştır. Muhtemelen Tafur, orada olduğu sırada sefer için toplanmış olan ve kendisi de bizzat sürek avı sayesinde görmüş olduğu bu orduyla karşılaşmıştı. Tafur bu ordunun altı yüz bin atlıdan oluştuğunu bildirmekte ve bunun mübalağa gibi görünmesine rağmen kendisine böyle bilgi verildiğini anlatmıştır. Tafur muhtemelen bu orduyla ikinci kez, ordunun bir sefer için Konstantinopolis surlarının yakınlarından geçtiği sırada karşılaşmıştır. Halkın, şehrin kuşatılma ihtimalinden dolayı büyük tedirginlik yaşadığı sırada Tafur, II. Murad'ın Karadeniz dolaylarında ayaklanmış olan isyancıların üzerine sefere çıktığının anlaşıldığından söz etmiştir. Tafur, Osmanlı ordusundan etkilendiğini her fırsatta dile getirir, fakat onu etkileyen ordunun sahip olduğu silahlar değil aksine askerlerin savaşçı özellikleridir. Zaten Tafur, bu ordunun Batı'nın ordularıyla karşılaşsa yenileceğini, bunun nedeninin ise askerlerin zayıflığı değil silahlarının yetersizliği ve ele geçirdikleri kaleleri yıktırmaları olduğunu dile getirecektir.

komşu olmasını isterdim; çünkü orada iyi savaşmaktan başka bir savunma tedbiri yoktur; ne *fusta* [gemi] ne de kale bulunur³⁷⁹.

2.19. Bursa Seyahati ve Split (Spalato) Şehri'ne Dönüş

Ertesi gün Türkiye'de, Nicomedia [İzmit] Körfezi'nin en uç noktasında bulunan Bursa³⁸⁰ adlı şehirde bir evi olan Cenevizli bir dostumdan beni beraberinde götürmesini istedim ve o da bu isteğimi kabul etti. Oraya deniz yoluyla gittik ve şehri gördüm. Şehrin surları yoktur, fakat Türkiye'deki diğer şehirlerden daha büyük, daha iyi durumda ve daha zengindir. Şehrin nüfusu dört bin civarındadır, fakat eğer körfez olmasaydı pek az kıymeti olurdu; çünkü tüccarlar onun sayesinde şehirle irtibat kurarlar. Oraya kara yoluyla Pers ülkesinden büyük miktarda mal getirirler. Şehir Yunanistan'a çok yakın bir mesafede kuruludur ve Türk ele geçirdiğinden beri şehir fevkalade zenginleşmiş, çünkü burası Yunanistan'daki Türkler için ülkelerine giden bir geçiş yoludur. Burada Türkler büyük ambarlar kurmuşlar, çünkü şehri yol üzerindeki bir liman gibi kullanırlar. Sanırım bugün Türkiye'nin hiçbir yerinde, ne bu kadar büyük bir şehir, ne bu kadar fazla sayıda insan ve ne de bu kadar zengin başka bir yer bulunur. Bir süre sonra, yola çıktığım yer olan Konstantinopolis ve Pera'ya döndüm. Pera şehrinde yaklaşık iki bin insan yaşar. Şehir muntazam biçimde surlarla çevrili, hendekleri ve istihkâmı iyidir. Kiliseleri ve manastırları mükemmeldir ve

³⁷⁹ Vasiliev bu cümleyi “Tanrı'ya şükredelim (Türkler) ülkemize hiçbir zaman komşu olmayalar, çünkü savunma yoktur, ne gemi ne kale ne de iyi savaşmaktan başka bir şey.” şeklinde tercüme etmiştir. Vasiliev'in anlamca tamamen zıt tercümesinin nedeni anlaşılır değildir, Nitekim Tafur birkaç satır öncesinde Osmanlı askerlerini methetmekle birlikte mühimmat bakımından eksiklerine dikkat çekmişti. Aynı şekilde Niccolò de' Conti, Hindistan'dan getirdiği malları satmak için en iyi pazarın neresi olduğunu sorduğunda Tafur ona kendi ülkesini tavsiye etmiş, bunun nedenini ise ülkesinin namağlup olan güçlü ve zengin bir ülke olmasıyla açıklamıştı. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 116.

³⁸⁰ Şehir, bir kuşatmanın ardından 1326 yılında Osmanlılara teslim edilmiştir. “1432'de şehre gelen B. de La Broquiere, kalede 1000 kadar evin bulunduğunu yazar. Bkz. Bertrandon de la Broquiere, *The Travels of Bertrandon de La Brocquiere [...] to Palestine, and His Return from Jerusalem Overland to France During the Years 1432 and 1433*, J. Henderson, Wales 1807, s. 207.

1333'te şehri ziyaret eden İbn Battuta burayı canlı pazarları, büyük caddeleri bulunan güzel bir şehir olarak tarif eder. Bkz. İbn Battûta *a.g.e.*, s. 295. Şehrin gelişmesi I. Bayezid zamanında ivme kazanır. Ancak Timur'un Anadolu 'ya girip 1402'de Osmanlıları mağlup etmesi Bursa'nın gelişmesine darbe vurur, fakat Bursa 'da tahta çıkmış olan II. Murad döneminde şehir büyümeye ve tapanlanmaya başlamıştır. Bkz. Halil İnalçık, “Bursa”, *DİA*, C: 6, İstanbul 1992, s. 446. İnalçık, İslam Ansiklopedisi için kaleme aldığı “Bursa” maddesinde şehri 1332'de ziyaret eden İbn-i Battuta'nın, I. Beyazid devrinde şehre uğrayan Schiltberger'in ve 1432 yılında benzer bir ziyaret gerçekleştiren seyyah B. de La Broquiere'in Bursa hakkında verdiği bilgilere başvurmakla birlikte Pero Tafur'a işaret etmemiştir. Tafur'un şehir hakkında verdiği bilgiler sınırlı da olsa önemlidir. Nitekim Tafur'un şehrin nüfusu ile ilgili verdiği bilgi Broquiere'nin verdiği bilgi ile örtüşür niteliktedir. Ayrıca Ankara Savaşı'ndan sonra güç kaybeden şehrin II. Murat devrinde süratle toparlandığını dile getiren İnalçık'ın tespitini Tafur'un seyahatnamesi de desteklemektedir. Bkz. İnalçık, “Bursa”, s. 446.

güzel yapılı kapalı bir pazarı³⁸¹ vardır. Burada, Cenova'da olduğu gibi, azametli ve yüksek yapılar bulunur. Halkı Yunan olmakla birlikte tüm devlet işlerini ellerinde tutan ve şehri idare edenler Cenevizlilerdir. Büyük Deniz'den ve Batı'dan olduğu gibi Suriye'den ve Mısır'dan getirilen mallar burada büyük bir pazarın oluşmasını sağlamış ve bu yüzden tüccarların hepsi zengindir. Pera'ya daha önce Galata derlermiş.

Büyük Deniz'den döndükten sonra Konstantinopolis ve Pera'da iki ay kaldım ve ardından Ancona'ya ait bir gemi ile kölelerim ve Kefe'de satın aldığım diğer mallarla birlikte buradan ayrıldım. Yelken açtık ve [şehre] girdiğimiz deniz yolunu takip ettik ve Konstantinopolis'i arkamıza alarak ve Recrea [Ereğli], Silumbrea [Silivri], Marmara ve Gelibolu'yu aşip denize açıldık. Bir zamanlar Troya'nın limanı olan Dardinelo [Çanakkale] yakınlarında boğazdan geçerken kıyıdaki bazı adamların sahile gitmemiz için bize işaret ettiklerini gördük. Geminin sahibi onların gemimizle kaçmak isteyen Hıristiyan esirler olduğunu ve onlara yardım etmememiz gerektiğini söyledi. Ama ben, eğer onları kaderlerine terk edersek Tanrı'nın üzerimize uğursuzluk salacağını söyleyerek, yardıma gitmek üzere ondan bir kayığı denize indirmesini istedim. Bunun üzerine kayığın denize indirilmesi için emir verdi ve beraberimdeki dört kişiyle birlikte sahile çıktık. Biz yaklaştığımızda bazı Türkler peyda oldu ve esirleri almaya gelmiş olduğumuzu anladıklarından esirlerle ve bizimle kavgaya tutuştular. Hazırlıklı bir adam olan kaptan, sahile çıktığımızı gördüğü esnada sandalla, yirmi adam ve güçlü tatar yayları ile ateşli silahlar gönderdi ve sandal sahile ulaştı. Böylece Türkleri dağıttık ve [esir] Hıristiyanlarla birlikte sağ salim oradan ayrıldık. Ben bir ok ile ayağımdan yaralanmıştım fakat iyi iş çıkardık; çünkü zayıyatımız yoktu ve Tanrı'ya hizmet etmiştik.

O gün Romanía [Roma] Boğazı'ndan geçtik ve denize açıldık ve Troya'nın karşısındaki Tenedón limanına demir attık. Ertesi gün yelken açıp Santa Maria Burnu'nu aşarak Cenevizlilere ait olan Metellin [Midilli] Adası'na vardık. Burada sürgünde olan Trabzon İmparatoru ile karşılaştım. Daha önce söz etmiş olduğum gibi, yardım almak maksadıyla o yörenin senyörünün kızıyla evlenmişti ve kardeşine

³⁸¹ Tafur bu yeri tarif etmek için “lonja” kelimesini kullanır, tüccarların işlerini takip ettikleri ve takas işlerinin yürütüldüğü bu yeri “pazar” şeklinde tercüme etmeyi uygun bulduk.

karşı Trabzon üzerine sefer düzenlemek için donanma hazırlıyordu³⁸². Bana Trabzon'un durumu hakkında ne düşündüğümü sordular. Ben de onlara, Türk'ü karşılarına alarak lehte bir sonuç alacak veya düşmana zarar verecek herhangi bir şey yapamayacaklarını söyleyip her şeyi dosdoğru anlattım³⁸³. Bu adada şap bol miktarda bulunur, gemimize bundan yükledik. Ardından denize açıldık ve Selanik güzergâhını takip ederek Yunanistan'a doğru seyrettik. Denizde Monte Santo adında bir kayalık bulunur³⁸⁴. Büyük Türk, şimdiki sultanın babası³⁸⁵, onu ele geçirmeye niyetlenmiş, fakat ordusunda veba baş göstermiş ve verdiği tüm zararları tazmin etmek zorunda kalmış ve orada yaşayanların ihtiyaçlarının temin edilmesini emretmiş³⁸⁶. Adanın yerleşimi şu şekildedir: Dağın eteğinde bir manastır bulunur; bir diğeri yol üzerindedir ve üçüncüsü dağın tepesindedir. Oraya asiller veya şövalye soyundan olmayanlar ile yaşlı, hasta veya sakatlar dışında kimse kabul edilmez. Bunlar buraya gelirler ve ilk manastıra kabul edilirler ve orada misafir edilirler. Keşişler onların nasıl yaşadıklarını yakından takip ederler ve eğer ahlaklı bir yaşam sürüyorlarsa, seçim yaparak [onları] yol üzerindeki [ikinci] manastıra gönderirler. Burada da aynı kural geçerlidir ve buna layık olduklarına karar verdikleri zaman keşişler onları üçüncü ve son manastıra gönderir. Orada yaşayanlar fevkalade kutsal [insanlar] olarak bilinirler ve burası hacılar için büyük bir konaklama yeridir ve muazzam

³⁸² Vasiliev sürgündeki imparatorun evlendiği kişinin Midilli'nin lordu I. Dorino Gattilusio'nun kızı Maria olduğunu bildirir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 101.

³⁸³ Tafur'un sürgünde olan imparator ile Trabzon İmparatoru arasındaki mücadele ile ilgili bir hususta Türk'ü karşılarına alarak bir sonuca varamayacaklarını söylemesi Trabzon İmparatoru'nun Türklerin himayesine girmiş bulunmasından ve Anadolu üzerine girişilecek mücadelelerde temel aktörün artık Türkler olmasından kaynaklanır. Yıldırım Bayezid, Samsun civarını kontrolüne almasının ardından dönemin Trabzon imparatoru III. Manuel'den (1390-1417) koruyuculuğunu kabul etmesini ve vergi vermesini istemişti. Tafur'dan bir müddet önce bölgeye gelmiş olan Clavijo ise Manuel'den bahisle "...bu imparator Timur Bey'e ve komşusu olan diğer Türklere vergi ödüyordu" demektedir. Bkz. Ruy González de Clavijo, (ed. Gonzalo Argote de Molina), *Historia Del Gran Tamorlan E Itinerario Y Enarracion Del Viage y relacion de la Embaxada que Ruy Gonçalez de Clavijo le hizo, por mandado del muy poderoso Señor Rey Don Henrique el Tercero de Castilla: y un breve discurso fecho por Gonçalo Argote de Molina, para mayor inteligencia defte Libro*, Pescioni, Sevilla 1582, s. 21v.; Clavijo, *Narrative of the Embassy*, s.61; Bu cümle eserin Ömer Rıza Doğrul tarafından gerçekleştirilen Türkçe tercümesinde hatalı olarak "*İmparator Manuel ile komşusu olan Türkler, Timur'a vergi ödüyorlardı.*" şeklinde çevrilmiştir. Bkz. Clavijo, *Anadolu Orta Asya ve Timur*, s. 69.

³⁸⁴ Vasiliev, Tafur'un bugün yirmi kadar manastıra ev sahipliği yapan Aynaroz Yarımadası'ndan bahsettiğini bildirir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 118.

³⁸⁵ I. Mehmet (d. 1389 – ö. 1421).

³⁸⁶ Haldiki yarımadasının güneydoğusunda bulunan Aynaroz bugün de manastır hayatıyla güçlü tarihi bağlantıları olan bir yerleşimdir. Bugün yaklaşık yirmi manastıra ev sahipliği yapan ve dini otoritenin varlığını sürdürdüğü yarımada'nın dini önderleri 1430'da II. Murat'ın Selanik'i fethetmesinin ardından Osmanlı sultanına bağlılıklarını bildirdiler ve bu sayede Osmanlıların himayesini edindiler. Bkz. Semavi Eyice, "Aynaroz", *DİA*, C: 4, İstanbul 1991, s. 267.

miktarda bağış alırlar. Ancak burayı ziyaret edenler sadece ilk manastırda kalabilirler. Bunların tamamı *calogeros*³⁸⁷ adındaki Aziz Basilio Tarikatına bağlı keşişlerdir. Bunlar hem et hem de kanı olan balıkları yemeyi terk etmişler.

Böylece Selanik Körfezi'ni sağımıza alıp denize açıldık. Körfezin sonunda kısa süre önce Venediklilerin elinden çıkmış olan bir şehir bulunur. Bu hadise şu şekilde meydana gelmiş Türk, adamlarıyla karadan ve gemileriyle denizden şehri kuşatmak üzere gelmiş. Venedikliler ise büyük bir donanma hazırlamışlar. Türklerin büyük gücüne karşı karada direnemeyeceklerinden ve şehri savunmanın hayli masraflı olması nedeniyle Venediklilere Selanik'i bırakmaları tavsiye edilmiş³⁸⁸. Ayrıca şehirden çok az gelir elde ediliyormuş, çünkü ticaret yapmak için uygun bir liman değildir, Venedikliler ve diğer İtalyanlar [ise] bu işleri onurdan çok kar için yürütürler. Böylece Venedikliler, donanmalarıyla birlikte Türk'le savaşmak üzere sefere çıkmışlar, velhasıl Türk onları mağlup etmiş ve tek bir asker dahi kaçamamış, Selanik şehri kaybedilmiş. Adalar Denizi'nde bir ada olan ve Venedikliler tarafından idare edilen Negroponto [Halkis/Eğriboz] yakınlarına geldik. Kadim zamanlarda, adayla ana kara arasında bir köprü olduğu söylenir. Adanın halkı Yunanlardır ve çok sayıda meyve bahçesinin ve bol miktarda meyvenin bulunduğu bir yerleşimdir. Oradan, Adalar Denizi'ne doğru, yerleşim olan ya da olmayan sağlıklı solları birçok adayı geride bırakarak yol aldık ve Hamsin Yortusu'nda [El día de Pascua de Cinquesma] Andros³⁸⁹ adında bir adada istirahat ettik.

Hamsin Yortusu'nun ikinci günü denize açıldık ve hayli serin bir rüzgârla Adalar Denizi'ndeki yolculuğumuza devam ettik, fakat gece yarısı denizde öyle büyük bir fırtına koptu ki neredeyse hayatımızdan tüm ümidi kesmiştik. Orada Doğu'ya (Levante) ve Batı'ya hacılar gidip geliyordu. Bir ara gemi, omuzlarımıza tüneyen kuşlarla doldu taşı. Bunlar fırtınadan kaçıyorlardı ve denizde boğulmamak için gemiye sığınmışlardı. Bunların büyük kısmı ibibik kuşları idi. Böyle bir hadisenin pek nadir gerçekleştiğini ve sadece büyük fırtınalar sırasında meydana geldiğini söylediler. Şafak vakti, yelkenlerimiz parçalanmış halde, Candia Adası'na

³⁸⁷ “*Kalogēros*”: Yunanca bir kelimedir ve keşiş anlamına gelir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 118.

³⁸⁸ Venedikliler, Selanik'i II. Murad ile Mustafa Çelebi arasında meydana gelen ve Candaroğulları, Karamanoğulları gibi bazı beyliklerle, Bizans, Venedik, Ceneviz, Eflak ve Macaristan'ın müdahil olduğu hadiseler sırasında II. Murad'ın 1422'de Konstantinopolis üzerine yürütmesi üzerine bir fırsatını bulup 1423 yılında bir anlaşmayla kendilerine bağladılar. Bkz. İnalçık, “İkinci Murad”, s. 166.

³⁸⁹ Ege'de Kyklad Adaları'nın en kuzeyinde bulunan Yunan adası.

[Girit] vardık. Rüzgâr bizi adanın, Hanya adlı şehrin olduğu kısmına sürükledi, böylece rüzgârı arkamıza alıp sahile yakın bir yerde bulunan gemilerin bağlandığı kazığa yanaşmaya kadar ilerledik. Burada bir gün ve gece ve ertesi gün öğleye kadar kaldık. Bir gün önce, gemiyi bağladığımız kazığa doğru yanaşırken bizi gören bir keşiş, geminin yanaştığını ve kimsenin karaya çıkmadığını, ayrıca gemide herhangi bir hareketlilik olmadığını fark edince kayığına binip yanımıza gelmişti ve [orada] bizi önceki günden beri uyur vaziyette bulmuştu. Önceki gece çıkan fırtınanın şiddeti nedeniyle şaşkın bir haldeydi ve kulübesinin fırtınada uçmuş olduğunu düşünüyordu. [Anlattığına göre] Şafak vakti geldiğimizi gördüğünde bizim için Tanrı'ya dua etmiş.

Geminin kaptanı yelkenleri onarmak üzere gemide kaldı ve biz de maiyetimdekiler ve keşişle birlikte, onun evini görmek üzere karaya çıktık. Yanımıza, gemide bana ait olan erzaklardan aldım. Bunlar arasında Yunan keşişlerin yedikleri türden balık da bulunuyordu. Orada onunla üç gün kaldık ve bu süre zarfında güzel zaman geçirdik. Ayrıca keşiş, geminin sahibine elinde bulunan yiyecek ve içeceklerden gönderdi. Bana gelince, eğer ana karada olsaydım, başıma gelen bu musibetten sonra denize bir daha asla açılmazdım.

Ancak dördüncü gün bir kez daha denize açıldık ve Modon'a geldik ve [şehrin] dışında iki gün kaldık; çünkü bu yer fevkalade sıhhsiz bir yerdi. Bir süre Mora sahillerini takip ederek Patras Körfezine kadar yol aldık, daha önce bahsettiğim Korfu Adası'nı geçtik ve İtalya'yı solumuza, Arnavutluk sahillerini sağımıza alarak Venedik Körfezi'ne girdik. Sahilde çok sayıda kasaba ve müstahkem kaleler gördük. Orada Türk'ün [bir zamanlar] ele geçirmiş olduğu ve sonra idare ettiği Velona [Avlonya] adında bir şehir bulunur. Burada tüm deniz adalarla kaplıdır. Bunlardan bazılarında yerleşim bulunur, bazıları ise ıssızdır. Esclavonia kıyılarında, Almanya İmparatoru'na ait bir vilayet olan Arausa'ya³⁹⁰ ulaştık. Bu Esclavonia ülkesine Dalmaçya derler. Bu ülkede, yöre yüksek ve dağlık olduğu için, çok güzel şahinler bulunur ve halk genellikle daha önce hiç görmediğim kadar iri yarı vücutludur. Dalmaçya ve Arnavutluk'ta çok sayıda gümüş madeni olduğunu söylerler. Arausa [Ragusa] şehri fevkalade müstahkem bir şehirdir. Denizden yüksekte kuruludur ve burada muazzam miktarlarda ticari mal bulunur. İtalya'nın karşısına düşer, diğer

³⁹⁰ Hırvatistan'ın Adriyatik denizi kıyısında bulunan ve bugün Dubrovnik ismi ile bilinen şehrin Ortaçağdaki adı.

tarafıta ise Ancona ve çevresi görölür. Orada bir gün kaldık ve gemimizin de ait olduğu Ancona'ya doğru yola çıktık. Burada bazı malları boşaltıp Venedik'e gidecektik. O gece büyük bir fırtına ile karşılaştık. Ertesi gün şafak vaktinde ise Ancona'ya vardık ve demir atıp karaya çıktık.

Ancona'da dört gün kaldık. Söylediklerine göre, şehrin tamamı, bağlı nahiyeleriyle birlikte Kilisenin mülküdür. Muntazam biçimde muhkem surlarla çevrilidir ve evler Ceneviz usulünde, kuleli ve yüksektir. Ceneviz'i inşa edenlerin Ancona'yı da inşa ettiklerini söylerler ve şehrin yapılarına bakılacak olursa burası eski bir yerleşim yeridir. Büyük çaplı ticaretle ilgilenirler ve mal taşıyan çok sayıda gemileri bulunur ve halk diğer başka her şeyden çok ticaretle geçimini sağlar. Ülkede mısır, şarap, meyve ve ihtiyaç duyulan her türlü mal bol miktarlarda bulunur. O sırada, Marca'nın³⁹¹ büyük kısmını ele geçirmiş bulunan Kont Francisco'nun, Ancona üzerine sefere çıkmak arzusunda olduğu söyleniyordu ve halk savunma için hazırlıklar yapıyordu. Daha sonra bunu denediğini, fakat şehre giremediğini öğrendim.

Orada dört gün kaldıktan sonra yelken açtık ve Esclavonia [Dalmaçya] güzergâhına doğru seyrettik. Gemiciler bu sahili özellikle tercih ederler; çünkü burada İtalya tarafında bulunmayan çok sayıda mükemmel barınak ve demirlemek için yer bulunur. Böylece Esclavonia [Dalmaçya] sahilini takip ederek ve büyüklük ve nüfus bakımından çok dikkat çekici olmamakla birlikte Adalar Denizi'ndeki gibi, kiminde yerleşim olan ve kiminde olmayan birçok adayı aşarak yine Esclavonia'da [Dalmaçya] bulunan Espalato³⁹² [Split] kasabasına ulaştık. Aziz Geronimo ve Aziz Cristóval bu kasabada doğmuşlar. Burada, denizin bir kolu [haliç] küçük bir köyün yakınlarından itibaren Espalato'ya kadar uzanıyormuş ve Aziz Cristóval karşıya geçmek için sandala ödeyecek parası olmayan fakir insanları teknesiyle buradan geçirirmiş. Her iki azizin evlerinin kalıntıları şimdi dahi oradadır. Karaya doğru sokulmuş olan bu körfezde, çamaşırlarını yıkayan kadınlar hiç kimsenin nedenini bilmediği bir şekilde birçok defa ortadan kaybolmuşlar. Bir gün, kadınlar her

³⁹¹ Marca Anconitana olarak da bilinen Orta İtalya'da, Ancona ve çevresini kapsayan bölge.

³⁹² Split (İtalyanca: Spalato) Hırvatistan'ın en büyük şehridir. Adriyatik Denizi'nin doğu sahilinde bulunan bir yarımada üzerine kuruludur. 1420 yılında Ladislaus, Dalmaçya'yı Venedik'e 100.000 duka karşılığında bırakmıştı. Böylece şehir 1797'ye kadar Venedik'in elinde kalacaktır. Bkz. "Split" *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (07 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/560657/Split>>.

zamanki gibi suyun başındayken, belden aşağısı balık ve belden yukarısı insan görünümünde; yarasa kanatlarına benzeyen kanatları olan bir canavar kadınlardan birine hücum etmiş ve onu yakalayıp denize çekmiş. Diğer kadınlar ve yakınlardaki bazı erkekler, çılgınlıkları duyunca kadının canavarla boğuştuğu yere koşmuşlar, fakat onu kurtarmaya gelenlere rağmen canavar, kadını bırakmamış, insanlar sonunda canavarı yaralamışlar ve canlı halde onu karaya çıkarmışlar. Canavar üç saat veya bundan fazla bir süre yaşamış. Bu hadiseden sonra kaybolan kadınların bu canavar tarafından ele geçirildikleri hususunda pek az şüphe duyulur olmuş. Canavarı[n] [karnını] yarıp onu tuzlamışlar ve Papa Eugenio'ya ulaştırılmak üzere Venedik derebeyinin malikânesine göndermişler. Ayrıca bir resmi yapılarak tüm Kastilya'da ve tüm dünyada gezdirilmiş. Ben canavarı görmedim, fakat bana ondan bahsettiler ve bu hadise kısa süre önce meydana gelmiş. Bu yer piskoposluk bölgesidir ve orada Papa'nın sarayında Fransız asıllı olan Espalato piskoposu ile karşılaştım.

2.20. Parenzo ve Venedik'e Dönüş

Espalato'dan ayrıldık ve Esclavonia'nın sonunda, Venedik yakınlarında bulunan ve ona bağlı olan Parenzo³⁹³ adındaki kasabaya gittik. Venedik'e gitmekte olan gemiler iki kale arasındaki dar geçide girmek için uygun zamanı kollayarak ilkin oraya demirlerler, fakat aslında tüm sahil uygun koylara ve demirmek için mükemmel alanlara sahiptir. Ertesi gün Venedik limanına girmek için yelken açtık ve liman dışında, denize açılmak için filo halinde bekleyen çok sayıda gemi ile karşılaştık³⁹⁴. Bunlar arasında Kutsal Kabir'e giden kadırgayı da gördük, onu flamasından tanımiştık. Her şeyin muazzam biçimde hazır vaziyette olmasının nedenini sorduk. Bize o günün İsa'nın göğe yükseldiği gün olduğunu; vaazdan ve takdisten sonra herkesin yola çıkmak üzere hazırlanacağını söylediler. İki yıl önce, o gün, o saatte Kudüs'e gitmek üzere yola çıkmıştım. Gelenler arasında Kastilyalıların olup olmadığını sorduğum ve biri bana Kudüs'e gitmekte olan Gutier Quixada ve Pero Barva de Campos adlı iki kişinin orada olduğunu ve şenlikleri izlemek üzere şehre geldiklerini söyledi. [Limana] girdik ve San Marco'nun³⁹⁵ önünde demirledik

³⁹³ Poreč (İtalyanca: Parenzo) Hırvatistan'ın Slovenya ile sınır bölgesi yakınlarında denize kıyısı bulunan, İstra'ya bağlı bir şehirdir.

³⁹⁴ Tafur'un Venedik'e dönüş tarihi 22 Mayıs 1438'dir. Bkz. Vives Gatell, 'Introducción', s. 28.

³⁹⁵ San Marco Bazilikası.

ve burada karaya çıktık ve vaazı dinlemek üzere derhal kiliseye gittik. Burada muazzam bir kalabalıkla karşılaştık. İsa'nın göğe yükseldiği bu günde, daha sonra anlatacağım gibi, İmparator Barbarossa'ya karşı büyük bir zafer elde etmişler. Orada Gutierre Quixada, Pero Barva, Luys Vanegas ve Fernando de Angulo'nun kardeşi Juan de Angulo ve daha birçok başka Kastilyalı ile karşılaştım. Bundan dolayı pek memnun olmuştum. Onlar da en az benim kadar memnun olmuşlardı; çünkü Kudüs'e gidiyorlardı ve benden seyahat hakkında bilgi alabileceklerdi. Onlara neler yapmaları gerektiğini anlattım ve yolculuğun ne kadara mal olacağından bahsettim³⁹⁶. Ancak onların [birbirlerinden] ayrı olduklarını ve farklı gemilerde yolculuk yapacaklarını öğrendim. Onları bir arada yolculuk yapmaya ikna etmeye çalıştım, fakat bunda muvaffak olamadım ve böylece birbirlerinden ayrıldılar. Bazıları kürekli kadırgaya; diğerleri ise yoksullar için tahsis edilmiş kadırgaya gittiler. O gün yemeği beraber yemiştik ve şölenin ardından günah çıkarıp af diledikten ve takdis edildikten sonra onlarla birlikte denize [limana] kadar gittim ve onları gemilerine yolcu ettim ve zamanlıca gemilerine bindiler. Ardından diğer Kastilyalılarla şehre döndük ve bu sırada hem kölelerim hem de başka eşyalarım dâhil olmak üzere gemiyle getirdiğim mallarımın tamamına, Venedik yurttaşları dışında Büyük Deniz'den kimsenin mal getirmesine izin verilmediği ve gümrük harcını tahsil etmeleri için bilgi vermemiş olduğum gerekçesiyle el konulduğunu öğrendim. Büyük bir festival olduğundan o gün halk muntazam biçimde hazırlanıp San Marco meydanında toplanmıştı ve meydana benim de taşımakta olduğum gibi, İmparator Sigismund'un madalyonunu taşıyan yaklaşık yedi veya sekiz şövalye geldi ve derhal onların yanına gittim ve başıma gelenlerden dolayı onlara şikâyette bulundum. Birlikte ülkenin hükümdarının temsilcisi olan Doge'a gittik. Orada bulunan Kastilyalılar da geldiler ve o sırada konseyde bulunan Doge ile konuştum ve ona şikâyetimi bildirdim. Konuyu karara bağlayacaklarını, bu nedenle huzurdan çekilmemi istediler ve bir süre sonra beni

³⁹⁶ Söz konusu devirde haç ziyaretinin yaklaşık olarak maliyeti ile ilgili olarak John Day, Ortaçağ'da Levant ticaretini konu edindiği çalışmasında, Venedik'ten yola çıkıp Kudüs'ün limanı olan Yafa'ya yapılacak bir haç ziyaretinin ortalama maliyeti ile ilgili ipuçları veren kayıtlara ulaşmıştır. Örneğin 1384 yılında Venedik'ten yola çıkan iki Floransalı hacının Mısır ve Kutsal topraklardan oluşan seyahatleri için toplam 900 altın düka ayırdığını, yine 1392 yılında yedi hacının yemek ve bazı küçük harcamalar dışında haç seyahatleri için yaklaşık 500 düka ayırdıklarını ve son olarak 1480 yılında bir hacı kafilesinin adam başı 100 florin ve hastalık ve kaza durumunda 50 florin masraf hesapladığını kaydeder. Bkz. John Day, "The Levant Trade in the Middle Ages". *The Economic History of Byzantium From the Seventh through the Fifteenth Century*. (ed. Angeliki E. Laiou), Dumbarton Oaks, Washington 2002, s. 807–814.

çağırıp şunları söylediler: “Saygıdeğer şövalye, gerçek şu ki yasalarımıza göre Venedik yurttaşı olmayanlar bu şehre ne Büyük Deniz'den [Karadeniz] ne de Levant'tan [Doğu Akdeniz] ticari mal getirebilirler. Aksi durumunda bu mallara el konulur. Mallarınıza bu yasa nedeniyle el konulmuş, fakat bildirmiş olduğunuz üzere bu yasa ticaret yapmak amacıyla getirilen mallar için geçerlidir ve böyle olmalıdır, fakat sizin durumunuzda, amacınız ticaret yapmak olmadığı ve getirdikleriniz hususi ihtiyaçlarınız için olduğundan bu yasa sizin için uygulanmaz. Bu nedenle, mallarınız iade edilir ve eğer yasa bunun aksini gerektiriyorsa dahi yargıç sizi bu yasadan muaf tutacak. Ayrıca soylu bir ulusa mensup olduğunuzdan size daha büyük bir lütufta bulunacak. Sadece mallarınızı iade etmekle kalmayacak, bunun yanında onları nereye isterseniz götürebilmeniz için size ruhsat verecek. Böyle bir imtiyazın insanlara tanınması âdet değildir; çünkü Venedik'e giren hiçbir şey buradan çıkarılamaz”. Daha sonra müşfik lütuflarda bulunmuş olan Doge'un yanından ayrıldım. Bana eşlik eden asilzadeler malların iadesini temin için benimle birlikte geldiler ve konakladığım yere kadar benden ayrılmadılar. O gün ayrıca şarap, şekerleme ve avlanmış kuş gönderdiler ve her zaman benimle karşılaştıkları yerlerde sanki onlarla kan bağımlı varmış gibi beni samimiyetle ağırladılar.

[Venedikliler] İsa'nın göğe yükseldiği günde, muazzam büyüklükte bir şenlik düzenlerler ve [bu esnada] bütün hazinelerini sergilerler. Bu şekilde Aziz Marco'nun hazinelerini olduğu gibi, sokaklarda, kapıların önünde büyük miktardaki mücevherler sergilenir. Takas işiyle uğraşanlar yığınla altın ve gümüş parayı sergiler ve kadın erkek herkes, kıymetli mücevherlerle donatılmış bir halde pek gösterişli giyinirler.

Bu günde, Doge Papalık ve İmparatorluk merasimleri eşliğinde – bu hakkı o günde elde etmiş olduğu söylenir - tüm haşmetiyle halkı selamlar ve bu sırada büyük ayinler gerçekleştirilir ve vaazı dinledikten sonra Doge, tüm rahiplerle birlikte denize [limana] gider ve herkes gemilere biner. Doge ve lordlar bir kadırgadan üçte bir daha büyük ve iki katı daha geniş olan Viçentoro [Bucentoro] adlı gemiye binerler, kürekçiler aşağıda kalır ve görünmezler. Her tarafına altın işlemeli çok gösterişli kumaşlar çekilidir ve zemini güzel kilimlerle kaplıdır. Eğer orada yabancılar veya soylu insanlar bulunuyorsa haçlar ve zengin bir altın işçiliği olan flamalarla birlikte onları da yanlarına alırlar. Denizin tamamı gemilerle kaplanır bu yüzden deniz görülmez bir hal alır. Bunlar denizden dönerler ve liman girişinin olduğu yerde

bulunan kalelerin karşısına geçerler. Orada bazı konuşmalar yapılır ve Başrahip dua okur ve kutsanmış suyu serper ve Doge parmağından bir yüzük çıkarıp onu denize atar. Söylediklerine göre bu, öfkesini dindirmek üzere deniz ile karayı birleştiren eski bir düğün törenidir; çünkü şehir, denizin üzerine kuruludur ve Venedikliler sahip oldukları her şeyi denize borçludurlar.

Tören tamamlanır, orada bulunan gemilerin hiçbiri o saate kadar limandan ayrılamaz fakat takdisten sonra yelkenler açılır ve yola çıkılır. Bu hadise görmeye değer harikulade bir olaydır³⁹⁷.

³⁹⁷ Kendine İtalya'yı merkez seçen Tafur'un Doğu seyahati Venedik'te son bulmuştur, Venedik'te bir süre konaklayan Tafur daha sonra Doğu Avrupa'yı kapsayan fakat Doğu seyahatine göre daha kısa süren seyahatine çıkmış ve 1439 yılının bahar aylarında İspanya'ya dönmüştür.

KAYNAKÇA

- ABULAFIA, David, (ed)., *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- ALTAY, Tayfun Özcan, “Timur’un Elçisi Sultaniyeli Johannes ve Libellus de Notitia Orbis Adlı Eserinden Bazı Parçalar” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: 33, S. 55, 2014, s. 121-162.
- ARSLAN, Aytuğ, (çev.), *Egeria’nın Hac Yolculuğu*, Alter Yayınları, Ankara 2000.
- ARSLANTAŞ, Nuh, *Ortaçağ’da İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri*, Kaknüs Yayıncılık, İstanbul 2001.
- ASHTOR, Eliyahu, *Levant Trade in the Middle Ages*, Princeton University Press, Princeton 2014.
- BADIA MARGARIT, Antoni María, “Hungria Vista Por Pero Tafur, Viajero Español Del Siglo XV”, in *Mélanges de linguistique et de littérature romanes à la mémoire d’István Frank*, Annales Universitatis Saraviensis, Universität des Saarlandes, 1957, s. 31–38.
- BAKER, B. Granville, *The Walls of Constantinople*, J. Milne, London 1910.
- BALARD, Michel, “Hıristiyan Akdeniz: 1000 – 1500”, *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 183–217.
- BARAN ÇELİK, Gülbahar, ‘Açık Havada 2500 Yıllık Bronz Bir Anıt, Yılanlı Sütun’, *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, 2013, s. 24–32

- BARTLETT, W. B. , *An Ungodly War: The Sack of Constantinople & the Fourth Crusade*, Sutton Publishing, Phoenix Mill 2000.
- BARTHOLD, W., “Krim”, ed. by M. Theodoor Houtsma, *E. J. Brill’s First Encyclopaedia of Islam, 1913-1936*, BRILL, Leiden 1993.
- BELLINI, Giuseppe, “Le Andanças É Viajes Di Pero Tafur Tra l’Europa E Il Mediterraneo”, *Del Mediterraneo al Mare Oceano. Saggi tra storia e letteratura*, Letterature e culture dell’America Latina / Memorie, viaggi e scoperte, 1986.
- BELTRÁN, Rafael, “Los Libros de Viajes Medievales Castellanos Introducción Al Panorama Crítico Actual: ¿cuántos Libros de Viajes Medievales Castellanos?”, *Revista de Filología Románica*, 1991, s. 121–64.
- "Benjamin of Tudela", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (3 Temmuz 2014), <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/60958/Benjamin-of-Tudela>>.
- "Braccio da Montone", *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (05 Ağu. 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/76623/Braccio-da-Montone>>.
- BRAUDEL, Fernand, *Akdeniz İnsanlar ve Miras*, Metis Yayınları, İstanbul 1995.
- BRAVO GARCÍA, Antonio Pedro “La Constantinopla Que Vieron R. González de Clavijo y P. Tafur: Los Monasterios”, *Erytheia: Revista de estudios bizantinos y neogriegos*, S. 3, 1983, s. 39–47.
- BREAZEALE, Kennon, “Editorial Introduction to Nicoló de’ Conti’s Account”, *SOAS Bulletin of Burma Research*, C: 2, 2004, s. 100–109.
- BROQUIÈRE, Bertrandon de la, *The Travels of Bertrandon de La Brocquière [...] to Palestine, and His Return from Jerusalem Overland to France During the Years 1432 and 1433*, J. Henderson, Wales 1807.

- BROWNING, Oscar, *Guelphs & Ghibellines: a short history of mediaeval Italy from 1250-1409*, Methuen, London 1893, s. 173.
- BYRON, Robert, , Rice, David Talbot, *The Birth of Western Painting : A History of Colour, Form, and Iconography*,. G. Routledge, London: 1930.
- CARDEN, Robert W., *The City of Genoa*, Methuen, London 1908.
- CARRIAZO, Juan de Mata, *Crónica de Juan II de Castilla*, Real Academia de la Historia, Madrid 1982.
- CARTELLIERI, Otto, “Pero Tafur, Ein Spanischer Weltreisender Des 15. Jahrhunderts”, *Festschrift Alexander Cartellieri zu seinem sechzigsten Geburtstag dargebracht von Freunden und Schülern*, Böhlau, Weimar 1927.
- ÇETİN, Altan, *Memlûk Devletinde Askerî Teşkilât*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2007.
- CHALMETA, Pedro, “Viajes Y Viajeros En La España Medieval”, *El Viajero Musulmán* (Actas del Curso de Cultura Medieval), Ediciones Polifemo, Madrid 1993, s. 95–107.
- CHIMENO del CAMPO, Ana Belén, “La “Carta Del Preste Juan” Y La Literatura Utópica”, *Hesperia. Anuario de filología hispánica*, C: XIII, 2010, s. 117–35.
- CIRAC, S., “Tres Monasterios de Constantinopla Visitado Por Españoles En El Año 1403”, *REB*, 1961, s. 374–75.
- CIOCÎLTAN, Virgil, *The Mongols and the Black Sea Trade in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, Brill, Leiden 2012.
- CLAVIJO, Ruy Gonzales de, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), Kesit Yayınları, İstanbul 2007.
- CLAVIJO, Ruy Gonzales de, *Anadolu Orta Asya ve Timur (Embájada a Tamor Lán): Timur Nezdine Gönderilen İspanyol Sefiri Clavijo'nun Seyahat ve Sefâret İzlenimleri*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), Ses Yayınları, İstanbul 1993.

CLAVIJO, Ruy Gonzales de, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, (çev. Zeynep Ertan), Pozitif Yayınları, İstanbul 2008.

CLAVIJO, Ruy González de, *Embassy to Tamerlane 1403-1406*, (İngilizceye çev. Guy le Strange), Psychology Press, Abington 2004.

CLAVIJO, Ruy González de, *Narrative of the Embassy of Ruy Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour at Samarcand, A.D. 1403-6*, (İngilizceye çev. Clements Robert), The Hakluyt Society, London 1859.

COBHAM, Claude Delaval, (haz.), *Excerpta Cypriamaterials for a History of Cyprus*, Cambridge University Press, Cambridge 1908.

"Constantine XI Palaeologus", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014)
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/133997/Constantine-XI-Palaeologus>>.

CÓRDOBA, Joaquín M., "La Época de Los Viajeros y El Redescubrimiento En Busca de Una Olvidada Historia: Los Viajeros Españoles a Oriente Próximo", *La Aventura Española en Oriente (1166-2006)*, Ministerio de Cultura, Madrid 2006, s. 23–32.

"Corfu", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc.*, (06 Ağustos 2014)
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/137507/Corfu>>.

CORTAZAR, García J.A., "Homo Viator: Peregrinos y viajeros medievales", *Homo Viator*, 1994 (23 Şubat 2014)
<<http://www.vallenajerilla.com/berceo/santiago/homoviator.htm>>.

"Council of Basel", *Encyclopaedia Britannica, Encyclopaedia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc.*, (28 Ağustos 2014),
<<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/54798/Council-of-Basel>>.

"Crusades", *Encyclopaedia Britannica, Encyclopaedia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (15 Ağustos 2014),

<<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/144695/Crusades>>.

CURZON, Robert, *Visits to Monasteries in the Levant*, H. Milford, Oxford 1916.

ÇİÇEK, Kemal, "Magosa", *DİA*, C. 27, İstanbul 2003, s. 311-313.

"Daedalus", *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014),

<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/149560/Daedalus>>.

DAY, John, "The Levant Trade in the Middle Ages", in *The Economic History of Byzantium From the Seventh through the Fifteenth Century*, (ed. Angeliki E. Laiou), *Dumbarton Oaks Studies*, Dumbarton Oaks, Washington 2002, s. 807–814.

DESIMONI, Cornelio, "Pero Tafur, I Suoi Viaggi E Il Suo Incontro Col Veneziano Nicolò Dei Conti", *Atti della Società Ligure di Storia Patria*, C: XV, 1881, s. 329–352.

DIAZ DE GÁMEZ, Gutierre, *Cronica De Don Pedro Niño, Conde De Buelna*. (ed. Antonio Sancha), Imprenta de don Antonio de Sancha, Madrid 1782.

DİLEK, Kaan, "Seyahatname (Fars Edebiyatı)", *DİA*, C.37, İstanbul 2009, s. 11-13.

EMECEN, Feridun, "Antalya", *DİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 232-236.

EROĞLU, Süreyya, ve A. Alev Direr Akhan, "Seyahatnameler'de Sinop", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 17, 2013, s. 257–272.

LOPEZ ESTRADA, Francisco, *Libros de viajeros hispánicos medievales* (Madrid: Ediciones del Laberinto, 2003)

FICK, Barbara Willoughby, *El Libro de Viajes En La España Medieval*, Editorial Universitaria, Santiago de Chile 1976.

EL GIRNATİ, Ebu Muhammed, *Girnatî Seyahatnamesi*, (çev. Fatih Sabuncu), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.

GALLOTTA, Aldo, "Ceneviz", *DİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 363-365.

GEOFFREY, Rickman, "Mare Nostrum'un yaratılması: İÖ 300 - İS 500", *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 127-154.

GILL, Joseph, *The Council of Florence*, Cambridge University Press, Cambridge 2011.

"Godfrey of Bouillon", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014)
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/236832/Godfrey-of-Bouillon>>.

GÖKYAY, Orhan Şaik, "Kızıl Elma Üzerine", *Tarih ve Toplum*, C:5, S. 25, İletişim Yayınları, İstanbul 1984, s. 425-430.

———, "Kızıl Elma", *DİA*, İstanbul 2002, s. 559–61.

GUGLIELMI, Nilda, "Sobre Pero Tafur", *Anexos de Cuadernos de Historia de España*, 1986, s. 299–313.

GÜLER, İsmail, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, Selenge Yayınları, İstanbul 2008.

HÄBLER, Conrad, "Peter Tafurs Reisen Im Deutschen Reiche in Den Jahren 1438-39", *Zeitschrift für allgemeine Geschichte, Kultur-, Literatur- und Kunstgeschichte*, 1887, s. 502–29.

HARMAN, Ömer Faruk, "Yûsuf", *DİA*, C. 44, İstanbul 2013, s. 1-5.

HIGGINS, Iain Macleod, *The Book of John Mandeville: With Related Texts*, Hackett Publishing, Indianapolis 2011.

HITCHCOCK, R., "al-Sîd." EI2, Brill Online, (1 Ağustos 2014),

<http://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-2/al-sid-SIM_7000>.

HORDEN, Peregrine, ve Nicholas Purcell, ‘The Mediterranean and “the New Thalassology”’, *The American Historical Review*, S. 111, 2006, s. 722–40.

"Hospitallers", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014)

<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/320392/Hospitallers>>.

HUTTON, W. H., *Constantinople*, J.M. Dent & Sons, London 1933.

İBN BATTÛTA, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, (çev. A. Sait AYKUT), 2. Baskı, YKY, İstanbul 2013.

İBN CÛBEYR, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, (çev. İsmail GÜLER), Selenge Yayınları, İstanbul 2008.

İNALCIK, Halil, “Bursa”, *DİA*, C: 6, İstanbul 1992, s. 445–49.

———, “Murad (I)”, *DİA*, C. 31, İstanbul 2006, s. 156-164.

———, “Murad (II)”, *DİA*, C: 31, İstanbul 2006, s. 164-172.

JANE GARNETT, Lucy Mary, *Osmanlı Toplumunda Dervişler ve Abdallar* (çev. Hanife Öz), Dergah Yayınları, İstanbul, 2010.

"John VIII Palaeologus", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (15 Ağustos 2014)

<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/304857/John-VIII-Palaeologus>>.

KARAARSLAN, Nasuhi Ü., “İbn Cübeyr”, *DİA*, C: 19, s. 400-402.

"Kastellorizo", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (14 Ağustos 2014)

<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/313091/Kastellorizo>>.

KOPRAMAN, K. Yaşar, “Barsbay”, *DİA*, C: 5, İstanbul 1992, s. 84-85.

KÖPRÜLÜ, Fuat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, TTK, Ankara 1959.

KUMRULAR, Özlem, “XVI. Yüzyıl Avrupa Metinlerinde Avcı Sultan Portresi”, *Acta Turcica*, S.1, 2009, s. 42-56.

KIEL, Machiel, “Avlonya”, *DİA*, C. 4, İstanbul 1991, s. 118-120.

LADERO QUESADA, Miguel Ángel, “Don Enrique de Guzmán, El “Buen Conde de Niebla” (1375-1436)”, *En la España Medieval*, C: 35, 2012, s. 211–247.

———, *Historia de Sevilla. La Ciudad Medieval*, 3. Baskı, Universidad de Sevilla, Sevilla 1989.

LIBERTORI, Filomena, “Ideale Caballeresco E Mercantilismo Nelle «Andanças E Viajes» Di Pero Tafur”, *Cronache Iberiche di Viaggio e di Scoperta: tra scoperta e letteratura. In memoriam di Eraldo Melillo Reali*, 1987, s. 109–138.

———, “Pero Tafur, Pellegrino E Viaggiatore Curioso”, *Studi di Iberistica. In memoriam del prof. Giuseppe Carlo Rossi*, 1986, s. 89–99.

LOPEZ ESTRADA, F., “González de Clavijo”, *La Aventura Española en Oriente [1166-2006] : viajeros, museos y estudiosos en la historia del redescubrimiento del Oriente Próximo Antiguo*, Ministerio de Cultura, Madrid 2006, s. 65–69.

LOWRY, Heath W., *Seyyahların Gözüyle Bursa 1326-1923*, (çev. Serdar Alper), Eren Yayıncılık, İstanbul 2004.

"Lusignan Family", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Eylül 2014)
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/351818/Lusignan-Family>>.

MAGDALENA NOM de DEU, José Ramón, “Benjamin de Tudela Y Su Libro de Viajes (siglo XII)”, *La Aventura Española en Oriente [1166-2006] : viajeros, museos y*

estudiosos en la historia del redescubrimiento del Oriente Próximo Antiguo, Ministerio de Cultura, Madrid: 2006, s. 39–46.

MAILLO SALGADO, Felipe, “El Viaje a Oriente Del Andalusí Ibn ‘Yubayr”, *La Aventura Española en Oriente [1166-2006] : viajeros, museos y estudiosos en la historia del redescubrimiento del Oriente Próximo Antiguo*, Ministerio de Cultura, Madrid: 2006, s. 47–52.

MAJOR, Richard Henry (ed.), “The Travels of Nicoló Conti in the East in the Early Part of the Fifteenth Century”, *India in the fifteenth century: being a collection of narratives of voyages to India, in the century preceeding the Portugese discovery of the Cape of Good Hope; from Latin, Persian, Russian, and Italian sources*, (İngilizceye çev. J. Winter Jones), The Hakluyt Society, London 1857.

MARTÍNEZ GARCÍA, Pedro, “‘Andanças E Viajes’: El Otro Pero Tafur”, *Edad Media: revista de historia*, 2010, s. 263–84.

MASCARENHAS, D. D., Jeronimo, *História de La Ciudad de Ceuta: Sus Sucessos Militares, Y Politicos; Memorias de Sus Santos Y Prelados, Y Elogios de Sus Capitanes Generales Escrita Em 1648*, Comemoração Do Quinto Centenário Da Tomada de Ceuta, I, Academia das Sciencias de Lisboa, Coimbra 1918.

MATILLA, Enrique Rodríguez-Picavea, *La Corona de Castilla en la Edad Media*, Ediciones AKAL, Madrid 2001.

MATTHEW, Donald, *Ortaçağ Avrupası*, (ed. Mete TUNÇAY, çev. Mehmet Ali KILIÇBAY), Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, C: 6, İletişim, İstanbul 1988.

MCCLURE, M.L., ve Charles Lett Feltoe, *The Pilgrimage of Etheria*, SPCK, London 1919.

MERÇİL, Erdoğan "Alâiye Beyliği", *DİA*, C: 2, İstanbul 1989, s. 332-333.

MEREGALLI, Franco, “Las Memorias de Pero Tafur”, *DICENDA Cuadernos de Filología Hispánica*, 1987, s. 297–306.

———, *Cronisti E Viaggiatori Castigliani Del Quattrocento*, Istituto Editoriale Cisalpino, Milano 1957.

MONSTRELET, Enguerrand de, *The Chronicles of Enguerrand de Monstrelet*, (çev. Thomas Johnes), William Smith, London 1845.

"Montefeltro Family", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014),
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/390693/Montefeltro-Family>>.

MOREL-FATIO, Alfred, "Reseña de M. Jiménez de La Espada (ed.), Andanças E Viajes de Pero Tafur Por Diversas Parte Del Mundo Avidos (1435-1439)", *Revue critique d'Histoire et de Litterature*, S. 9, 1875, s. 135–41.

MORERI, Luis. ve Joseph de Miravel y Casadevante, *El gran diccionario historico, o, miscellanea curiosa de la historia sagrada y profana*. Libreros Privilegiados, Paris 1753.

NOVOA PORTELA, Feliciano, "Los Viajeros de Dios en la Edad Media", *Viajes y Viajeros en Europa Medieval*, (ed. Feliciano Novoa Portela ve F. Javier Villalba Ruiz de Toledo), Lunwerg Editores, Barcelona 2007, s. 159-196.

"obelisk", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014),
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/423656/obelisk>>.

"Obelisk of Theodosius", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C: 3, (ed. Alexander Kazhdan), Oxford University Press, Oxford 1991.

O'CALLAGHAN, Joseph F., *Reconquest and Crusade in Medieval Spain*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2004.

OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992.

- OCHOA ANADÓN, José Antonio, “El Valor de Los Viajeros Como Fuente Histórica”, *Revista de literatura medieval*, S. 2, 1990, s. 85–102.
- , “El Viaje de Pero Tafur Por Las Costas Griegas, I”, *Erytheia*, C: VI, 1985, s. 283–93.
- , “El Viaje de Pero Tafur Por Tierra Santa”, in *Actas del II Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval* (Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval), Alcalá de Henares, 1991, s. 597–608.
- , “Pero Tafur: Un Hidalgo Castellano Emparentado Con El Emperador Bizantino. Problemas de Heráldica”, *Erytheia*, S.6.2, 1985, s. 283–93.
- OHLER, Norbert, *The Medieval Traveller*, Boydell Press, Southampton 1989.
- ÖNALP, Ertuğrul, “Los Viajeros Españoles Por Turquía Hasta El Siglo XVI”, *AUDTC*, C: 34, S. 12, 1990, s. 213–219.
- , “İspanyol Gezginleri Pero Tafur’a Göre XV. Yüzyılın İlk Yarısında Türkler” *Osmanlı Tarihi*, (X. Türk Tarih Kongresi), C: 5, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994, s. 2501–2514.
- OUSTERHOUT, Robert, *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life*, (ed. Nevra Necipoğlu), Brill, Leiden 2001.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, “Sakız Adası”, *DİA*, C: 36, İstanbul 2009, s. 6-10.
- ÖZ, Mehmet, “Sinop”, *DİA*, C: 37, İstanbul 2009, s. 252–256.
- ÖZTÜRK, Yücel “Kefe”, *DİA*, C: 25, İstanbul 2002, s. 183.
- ÖZCAN, Koray, “Anadolu’da Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekânsal Kademelenme (1)”, *METU JFA*, S. 2, 2006, s. 21–61.
- PÉREZ MARTÍN, Inmaculada, “Ficción Y Realidad En Las Narraciones Hispanas de Viajes a Bizancio”, *Ficción y realidad en las narraciones hispanas de viajes a*

- Bizancio*, (ed. Arcas Pozo ve M. Montero Montero, (Mare Nostrum. Viajeros griegos y latinos por el Mediterráneo), SEEC. Delegación de Madrid, Madrid 2012, s. 175–197.
- PÉREZ PRIEGO, Miguel Angel, “Estudio Literario de Los Libros de Viajes Medievales”, *Epos*, C: I, 1984, s. 217–239.
- PINSON, Yona, “Hieronymus Bosch: Homo Viator at a Crossroads: A New Reading of the Rotterdam Tondo”, *IRSA*, C: 26, S. 52, 2005, s. 57–84.
- PIRENNE, Henri, *Historia Económica Y Social de La Edad Media*, (İspanyolca’ya çev. Salvador Echavarría), Fondo de Cultura Económica, Mexico 1939.
- "Prester John", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Eylül 2014)
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/475503/Prester-John>>.
- RABY, J., “Mehmed the Conqueror and the Equestrian Statue of the Augustaion”, *Illinois Classical Studies, Byzantium and its Legacy*, C: 12, S. 2, 1987, s. 305–13.
- RACKHAM, Oliver, “Fiziksel Ortam”, *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005. s. 33–65.
- RAMÍREZ DE ARELLANO, Rafael, “Estudios Biográficos: Pero Tafur”, *Boletín de la Real Academia de la Historia*, C: 41, 1902, s. 278–98.
- "Ramon Berenguer IV", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014)
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/490713/Ramon-Berenguer-IV>>.
- RICKMAN, Geoffrey, “Mare Nostrum’un Yaratılması: İÖ 300 - İS 500”, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 127 – 153.
- RUBIO TOVAR, Joaquín, “La Peregrinación Como Encuentro” (Liébana y Letras), (23 Şubat 2014)

<<http://dspace.uah.es/dspace/bitstream/handle/10017/6875/Peregrinaci%F3n%20encuentro.pdf;jsessionid=DE1A958D85995B7379F2C243575950C7?sequence=1>>

"Saint Helena", Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online, (05 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/259898/Saint-Helena>>.

"Saint Gregory I", Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/245549/Saint-Gregory-I/241965/Writings-and-influence>>.

SCHILTBERGER, Johann, *Bondage and Travels*, (İngilizceye çev. J. Buchan Telfer), Hakluyt Society, London 1879

SHALEV, Zur, "Benjamin of Tudela, Spanish Explorer", *Mediterranean Historical Review*, C: 25, S. 1, 2010, s. 17–33.

SHATZMILLER, Joseph, "Barcelona and Its Rulers, 1096-1291 by Stephen P. Bensch; The World of Benjamin of Tudela: A Medieval Mediterranean Travelogue by Sandra Benjamin", *The International History Review*, C. 18, S. 3, London 1996, s. 648-652.

"Split" Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., (07 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/560657/Split>>.

STATHER HUNT, Sr. David Wathen, "Cyprus", Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., (11 Ağustos 2014) <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/148573/Cyprus/33825/Cyprus-as-a-Roman-province>>.

STEHLIN, Karl, ve Rudolf Thommen, "Aus Der Reisebeschreibung Des Pero Tafur, 1438 Und 1439", *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, S. 25, 1926, s. 45–107.

STIEBER, Joachim W., *Pope Eugenius IV, the Council of Basel and the Secular and Ecclesiastical Authorities in the Empire: The Conflict Over Supreme Authority and Power in the Church*, Brill, Leiden 1978.

SUANO, Marlene, “İlk Ticari İmparatorluklar : Tarihöncesinden İÖ Yak. 1000’lere”, *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev.Nurettin Elhüseyni, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 67 – 97.

TAFUR, Pero, *Pero Tafur, Travels and Adventures (1435 - 1439)*, (İngilizceye çev. Malcolm Letts, The Broadway Travellers, I, George Routledge & Sons, Ltd., London 1926.

TAFUR, Pero, *Pero Tafur: Riḥlat Ṭāfūr Fī ‘ālam Al-Qarn Al-Khāmīs ‘ashar Al-Mīlādī*, (Arapçaya çev. Hasan Habashī), Dār al-Ma‘ārif bi- Mişr, Mişr 1968.

TAFUR, Pero, *Andanças E Viajes de Pero Tafur Por Diversas Partes Del Mundo Avidos (1435-1439)*, (Neşr. Marcos Jiménez de la Espada), Colección de Libros Españoles Raros ó Curiosos, Imprenta de Miguel Ginesta, Alcalá 1874.

TAFUR, Pero, *Andanças E Viajes de Pero Tafur Por Diversas Partes Del Mundo Avidos (1435-1439)*, (Neşr. J. M. Ramos), Hernando, Madrid 1934.

TAFUR, Pero, *Stranstviia i puteshestviia*, (Rusça’ya çev. L. K. Masielia Saichesa), Indrik, Moskva 2006.

TAKIŞ, Taşkın, “Ortaçağ Aydınlığı”, *Doğu Batı*, S. 33, Ankara 2005, s. 6-7.

TOGAN, İsenbike, “Çingis Han ve Moğollar”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 235–255.

TORELLI, Mario, “Deniz Yolları İçin Savaş : İÖ 1000 - 300”, *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 99 – 125.

TOUATI, Houari, *Ortaçağda İslam ve Seyahat: Bir Âlim Uğraşının Tarihi ve Antropolojisi*, (çev. Ali Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

TURHAL, Abdullah, *Osmanlı'nın Muhteşem Süvarileri: Deliler*, Doğan Kitap, İstanbul 2011.

TURNBULL, Stephen R., ve Peter Dennis, *The Walls of Constantinople AD 324-1453*, Osprey Pub., Oxford 2004.

URQUHART, William P., *Life and Times of Francesco Sforza, Duke of Milan: With a Preliminary Sketch of the History of Italy*, W. Blackwood and Sons, London 1852.

VASILIEV, Alexander, "Pero Tafur, a Spanish Traveler of the Fifteenth Century and His Visit to Constantinople, Trebizond and Italy", *Byzantion*, C: VII, 1932, s. 75–122.

VILLALBA RUIZ DE TOLEDO, F. Javier, "La Percepción Del Mundo: Los Conocimientos Geograficos", *Viajes y Viajeros en Europa Medieval*, (ed. Feliciano Novoa Portela ve F. Javier Villalba Ruiz de Toledo), Lunweg Editores, Barcelona 2007.

Virgil Ciocîltan, *The Mongols and the Black Sea Trade in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, Brill, Leiden 2012.

VIVES GATELL, José, "Andanças E Viajes de Un Higaldo Español (Pero Tafur, 1436-1439), con Una Descripción de Roma", *Analecta Sacra Tarraconensia*, S. 19, 1949, s. 127–207.

———, *Andanças e Viajes de un Hidalgo Español 1436-1439: con una descripción de Roma*, Spanische Forschungen, C: 7, Münster 1938, s. 127-206.

———, "[“Introducción”] Andanças E Viajes de Un Hidalgo Español", in *Andanças e viajes de un hidalgo español: Pero Tafur (1436-1439)* (Barcelona: El Albir, 1982), s. 1–93.

"Vlore", *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Agosto 2014)
<<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/631621/Vlore>>.

WALSH, Michael J. K., Nicholas Coureas, ve Peter W. Edbury, *Medieval and Renaissance Famagusta: Studies in Architecture, Art and History*, Ashgate Publishing, Ltd., Farnham: 2012.

WRIGHT, Thomas (ed.), *Early Travels in Palestine*, George Woodfall and Son, London 1848.

DİZİN

- Adalar Denizi, 65, 94, 95, 141, 179, 181
Aherines, 137
Akdeniz, VI, III, IV, V, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 39, 41, 43, 49, 51, 63, 66, 71, 72, 74, 76, 86, 110, 130, 135, 163, 164, 184, 191
Akka, 31, 42, 105
Alicante, 37, 73
Altın Postlu Koç, 42, 106
Ancona, 62, 63, 177, 181
Andanças, VI, III, IV, V, VI, 12, 15, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 35, 38, 46, 47, 53, 64, 66, 69, 81, 144, 175
Andrenópolis, 148
Andros, 179
Annales, III, 4
Antakya, 12, 31, 39, 42, 43, 106
Aragon, 18, 34, 37, 38, 72, 73, 76, 80, 95, 137
Araplar, 4
Avlonya, 40, 93, 180, 193
Aya Sofya Kilisesi, 167
Azize Elena, 85, 86, 100, 103, 151, 168, 170
Babil, 44, 45, 46, 47, 48, 65, 105, 108, 109, 111, 112, 113, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 128, 131, 134, 135, 141, 160
Bacú, 162
Baf, 41, 44, 49, 97, 110, 135
Barsbay, 33, 45, 109, 115
Beyrut, 31, 42, 48, 98, 105, 122
Beytullahim, 101
Bizans, V, 17, 20, 25, 27, 32, 34, 35, 38, 39, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 66, 92, 145, 147, 150, 151, 154, 156, 168, 179
Bologna, I, 35, 37, 38, 77, 78, 80
Bozcaada, 65, 144, 156
Braudel, 3, 6, 7
Bulgarlar, 60, 161
Bursa, 11, 12, 30, 38, 56, 58, 62, 176, 193
Büyük Deniz, 65, 75, 94, 113, 114, 123, 143, 157, 158, 163, 166, 175, 177, 183
Büyük Han, 60, 66, 164
Büyük Kadir, 164
Büyük Karaman, 97
Büyük Perhiz, 39, 40, 80, 88, 175
Büyük Tufan, 106
Büyük Türk, 62, 66, 141, 148, 154, 155, 157, 158, 175, 178
II. Murad, 32, 155, 175
Cádiz, 18, 36, 69, 71, 73
Calatrava Tarikatı, 22, 68, 153
Calvario, 42, 100
Candelor, 41, 97, 110
Candia, 63, 94, 95, 121, 179
Casal de Ginoveses, 70
Cebelitarık, 5, 15, 19, 22, 36, 69, 70, 71, 72, 73
Ceneviz, V, 31, 36, 38, 43, 50, 60, 66, 75, 106, 109, 143, 146, 155, 179, 181
Cenova, I, 34, 35, 37, 38, 40, 63, 71, 74, 75, 76, 106, 177
Ceuta, 36, 72, 73, 194
Cinturia, 99
Citaréa Adası, 94
Crónica de don Pero Niño, 26
Curco, 42, 106
Çerkezler, 60, 161
Çorcate, 60, 161
Daçia, 105
Daedalus, 95, 190
Dalmaçya, 40, 63, 92, 93, 180, 181
Dardinelo, 141, 145, 177
Deliler, 46, 47, 112
Demetrius, 170
Derviş, 47
Dimyat, 44, 45, 46, 47, 110, 112, 116, 130, 132, 135
Doğu Akdeniz, V, 31, 32
Don Anton de Fluvian, 96
Dragas, 55, 56, 58, 61, 147, 154, 157, 166
Dük Godofre de Bullon, 98, 100
Edirne, II, 38, 39, 54, 56, 57, 58, 148, 149, 154, 175
Ege, 25, 65, 179
Egeria, 12
El Cid, 15
Embajada a Tamorlán, 18, 23, 163
Ereğli, 52, 62, 145, 177
Erika, 42, 102, 103
Ermeniler, 60, 99, 161
Ermenistan, 42, 43, 50, 97, 106, 139
Escama Tarikatı, 147, 153
Esclavonia, 63, 92, 93, 180, 181, 182
Eski Foça, 52, 143
Eski Kırım, 57, 59, 60
Espartel Burnu, 72
Espoleto, 40, 89
Famagosta, 43, 44, 75, 106
Mağusa, 75, 106, 201

- Fernán Gómez de Guzmán, 22
 Floransa, 32, 38, 56, 77, 80, 93, 154
 Floransa Konsili, 32
 Fransiskanlar, 101
 Fuat Köprülü, III, 193
 Gelibolu, 19, 52, 62, 145, 156, 177
 Gibralfar, 73
 Giralda, 21
 Girit, 40, 63, 94, 95, 180
 Gostaña, 107
 Granada, 13, 15, 22, 34, 36, 73, 165
 Gúbio, 40, 90
 haç, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 22, 39, 42, 102, 183
 Haçlı Seferi, 31, 92, 151
 Haçlı Seferleri, V, 15, 17, 43, 106
 Herodot, 3
 Hıristiyanlık, 4, 8, 14, 15, 16, 18, 101, 102
 Hindistan, 48, 99, 119, 122, 123, 125, 130, 131, 134, 135, 162, 165, 176
 II. Murad, 30, 56, 155, 158, 179
 III. Enrique, 17, 18
 İbn Battuta, 12, 14, 47, 58
 İbn Cübeyr, 14, 29, 192
 İmparator Konstantin, 84, 85
 İmparator Şarlman, 174
 İskenderiye, 13, 48, 49, 112, 113, 120, 122, 123, 130, 135, 142
 İspanya, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 21, 22, 34, 35, 36, 37, 50, 53, 54, 59, 60, 70, 72, 87, 90, 128, 130, 147, 148, 149, 152, 156, 165, 168, 185
 İtalya, 16, 27, 35, 36, 37, 40, 55, 56, 57, 64, 69, 76, 77, 80, 89, 90, 93, 108, 128, 143, 159, 180, 181, 185
 Jiménez de la Espada, IV, 21, 22, 23, 24, 26, 100, 161, 162, 165, 170, 199
 Kahire, 29, 46, 65, 98, 109, 119, 120, 134, 160
 Karadeniz, 25, 31, 32, 35, 37, 38, 40, 56, 58, 59, 61, 64, 65, 146, 162, 175, 184
 Kastilya, 15, 17, 18, 22, 33, 34, 37, 71, 72, 89, 109, 111, 117, 124, 128, 137, 142, 146, 147, 149, 150, 153, 157, 163, 182
 Katalanlar, 34, 49, 72, 73, 95, 138, 143
 Katalonya, 34
 Kefe, II, 32, 38, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 75, 146, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 166, 177, 196
 Kıbrıs, 19, 33, 34, 37, 41, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 75, 97, 105, 106, 107, 109, 110, 113, 116, 117, 123, 135, 137, 138, 139
 Kıptiler, 99
 Kız Kalesi, 43, 106
 Kızıl Deniz, 105, 121, 122, 123, 124, 129
 Kızıl Elma, 55, 86, 168
 Kolezyum, 55, 85
 Kolhis, 43, 106
 Konstantinopolis, 16, 20, 25, 27, 31, 38, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 61, 62, 75, 80, 84, 93, 141, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 154, 157, 158, 159, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 179
 Kordoba, 20, 21, 150, 161
 Korfu, 39, 40, 93, 180
 Korikos, 43, 106
 Koron, 39, 94
 Kudüs, 12, 15, 16, 40, 41, 42, 78, 79, 83, 86, 90, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 101, 102, 104, 105, 113, 130, 135, 138, 168, 174, 182, 183
 Kutsal Kabir, 42, 98, 99, 105, 123, 182
 Kutsal Kâse, 75
 Kutsal Topraklar, II, 9, 12, 28, 35, 40, 41, 80, 85, 98, 106
La Fazienda de Ultramar, 15
 La Matarea, 117
 Latinler, 95
 Levant(e), 31, 34, 37, 39, 51, 76, 79, 80, 119, 144, 183, 184, 190
 Magripliler, 46, 71, 105, 108, 110, 112
 Malaga, 36, 72, 73
 Malcom Letts, III, 23, 25, 172
 Marmara, 52, 145, 177
 Maveria-i Ürdün, 103
 Megreller, 60, 161
 Meis, 50, 97, 138, 139
 Memlük(ler), II, V, 19, 21, 33, 45, 47, 59, 64, 66, 97, 108, 110, 114, 116, 160, 188
 Mısır, 5, 10, 12, 13, 16, 33, 34, 35, 44, 45, 46, 59, 64, 80, 83, 97, 115, 116, 117, 120, 130, 135, 138, 141, 142, 160, 172, 177, 183
 Midilli Adası, 63, 144, 159
 Milan Dükü, 76, 89
 Mistre, 65, 119
 Modon, 39, 40, 93, 94, 95, 180
 Moğol(lar), 17, 29, 32, 54, 154, 163, 164
 Monte Santo, 63, 178
 Mora, 54, 93, 94, 151, 180
 Muhammed el Cazi, 17
 Müslümanlar, 17, 68, 71, 98, 101, 114, 132, 142, 164
 Napoli, 40, 76, 80, 93
 Nazared, 105
 Negroponto, 179
 Nernia, 40, 89
 Niccolò de' Conti, II, 24, 48, 49, 122, 123, 124, 126, 131, 176
 Nice, 37, 74, 143
 Nicomedia, 176
 Nicosia, 44, 49, 107, 136, 137
 Niebla Kontu, 19, 22, 36, 70
 Nil, 49, 110, 111, 117, 119, 126, 130, 135, 163
 Nuhun Gemisi, 106
 Orbin, 40, 90
 Ordu-Pazar, 60, 164
 Ortaçağ, III, IV, V, I, V, 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 16, 18, 26, 28, 29, 31, 43, 51, 64, 86, 116, 138, 183, 186, 194, 199

- Osmanlılar, 4, 17, 32, 38, 47, 52, 61, 86, 93, 151, 155, 176
 Ölü Deniz, 99, 102, 103
 Papa, 32, 38, 40, 48, 55, 59, 65, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 89, 109, 124, 129, 143, 144, 154, 160, 182
 Parenço, 92
 Parenzo, 63, 92, 182
 Patras Körfezi, 93
 Pentápolin, 99
 Pera, 38, 53, 61, 75, 141, 146, 166, 174, 176, 177
 (Pero) Tafur, III, IV, V, VI, 12, 15, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 81, 82, 100, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 111, 115, 116, 119, 120, 122, 128, 137, 139, 144, 145, 146, 147, 150, 151, 153, 155, 160, 162, 163, 164, 165, 168, 169, 171, 172, 175, 176, 177, 178, 182, 185
 Perugia, 40, 89
 Pisa, 35, 38, 76, 77, 80
 Poloña, 162
 Preste Juan, 122, 123, 125, 126, 129, 130
 Provence, 37, 74, 143
 Rama, 98, 105
reconquista, 15, 33, 128
 Revena, 91
 Rimini, 40, 90, 91
 Rodos, 39, 41, 49, 50, 95, 96, 97, 132, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 143, 153, 158
 Rodos Şövalyeleri, 50, 139, 141
 Rodrigo Díaz de Vivar, 15
 Roma, V, 3, 4, 7, 8, 14, 25, 26, 34, 35, 39, 40, 48, 52, 54, 55, 66, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 109, 124, 129, 161, 168, 172, 200
 Romanía, 144, 145, 158, 177
 Ruslar, 60, 161
 Ruxia, 162
 Ruy González de Clavijo, 18, 23, 28, 29, 163, 167, 169, 189
 Ryxabaque, 162
 Sakız, 37, 39, 50, 51, 75, 141, 142, 143, 158, 196
 Sakız Adası, 50, 51, 52, 141, 142, 143
 Salomon Tapınağı, 101
 San Lucar de Barrameda, 69
 San Pifani Burnu, 138
 Santa Catalina Manastırı, 48, 105, 120
 Sapienza, 94
 Sardinya, 74
 Satalia, 41, 97
 Satalías Körfezi, 97
 Savona, 74
 Selanik, 39, 63, 178, 179
 Sevilla, 18, 21, 59, 71, 75, 79, 109, 113, 118, 129, 143, 144, 147, 160, 178, 193
 seyahatname, 2, 7, 9, 12, 13, 16, 18, 22, 27
 Silumbrea, 177
 Sina Dağı, 44, 48, 105, 108, 109, 117, 119, 120, 121, 122, 124
 Sinop, 58, 158
 Spezia, 38, 76
 Sultan
 Barsbay, 117
 Sur, 31, 42, 105
 Tana, 75, 162
 Tanais, 163
 Tarifa, 71
 Tartar(lar), 59, 60, 64, 154, 159, 160, 161, 174
 Tenedón, 65, 144, 177
 Ternia, 40, 89
 The Broadway Travellers, 23, 25
 Thucydides, 3
 Timur, 17, 18, 29, 48, 123, 158, 162, 163, 176, 178, 186
 Titan Adası, 74
 Toledo, 15, 44, 54, 149, 150, 195, 200
 Trabzon, 32, 34, 58, 59, 61, 63, 106, 146, 147, 158, 159, 160, 166, 167, 177, 178
 Trafalgar Burnu, 36, 69
 Troya, 51, 52, 55, 75, 94, 141, 143, 145, 165, 177
 Tudelalı Benjamin, 16, 26
 Türkiye, I, III, VII, 29, 30, 38, 56, 64, 75, 97, 105, 138, 141, 143, 145, 154, 157, 163, 164, 168, 170, 176, 199
 Türkler, 30, 44, 49, 57, 58, 60, 62, 71, 108, 111, 138, 144, 145, 157, 164, 165, 169, 175, 176, 177, 178
 Üstad-ı Muhterem, 50, 139, 141, 142
 veba, 30, 48, 81, 110, 161, 166, 178
 Venedik, V, 17, 31, 32, 34, 35, 39, 40, 43, 61, 63, 65, 66, 77, 79, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 109, 131, 135, 143, 151, 154, 156, 179, 180, 181, 182, 183, 185
 Victorial, 26
 Yafa, 41, 42, 92, 97, 98, 99, 105
 Yahudi, 16, 26, 29, 113, 186
 Yunanistan, 16, 28, 40, 52, 93, 94, 121, 141, 143, 145, 149, 150, 154, 157, 158, 163, 166, 169, 171, 174, 176, 178
 Yunanlar, 93, 99, 145, 151, 157, 165, 168, 169, 171, 172, 173, 174
 Yusuf'un ambarları, 48
 Zaira, 92
 Zion Dağı, 98, 99

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hakan KILINÇ

Doğum Yeri : Ankara

Doğum Yılı : 15.08.1978

Medeni Hali : Bekâr

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lisans 2001 2006: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Yabancı Dil : İngilizce, İspanyolca

MESLEKİ BİLGİLER

2011-2014 : Muğla Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma

Görevlisi